

LIBRERIA
DE
S. B.
1870
LMI
1870

ARCHIVIO
ACM
3
1
1
SOMASCA

PADRI SOMASCA

CASA MADRILE

~~Handwritten text, heavily scribbled out with dark ink.~~

S

ARCHIVIO
SOMASCA
CASA MADRE

ARCHIVIO

ACM

3

1

1

PADRI SOMASCHI

CASA MADRE

SOMASCA

ARCHIVIO
SOMASCA
CASA MADRE

DE VITA
HIERONYMI
AMILIANI

Congregationis Somaſchae
Fundatoris

LIBRI. IV.

AVGVSTINO TVRTVRA

Ciuſdem Congregationis
Clerico Regulari

AVCTORE.

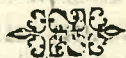

ARCHIVIO
SOMASCA
CASA MADRE

Illustris. ac Reuerendis.

HORATIO
S. R. E. CARDINALI
LANCELOTTO.

D. Augustinus Turtura. F.

HIERONYMO Congregationis nostræ Authori in lucem prodeunti, te Patronum adopto Cardinalis Illustrissime: adoptionis nec vna, nec leuis suppetit causa. Sed priuatum meum in te studium, aliaq; vt omitam: hoc vnum Hieronymo enixè flagitanti negare non potui, qui clientela tuæ possessionem iamdiu à nobis initam sibi Patrio iure vindicat; eundemq; gratiæ tuæ sinum contendit, in quo instituta

† 2 olim

Imprimatur.
F. Io. Baptista Spadius Vic. Gen. S. Inquisit. Mediol.
Gal. Vidonus Præp. S. Nazarij pro Illustris. D. Cardinali Archiepiscopo.
Vidit Saccus pro Excellentiss. Senatu.

olim à se Congregatio conquiescit. Nec
opinor causa cadet: noui summam illā
tuam Vrbi prorsus admirabilem in diu-
dicandis causis peritiam, & æquitatem;
noui eximiam, ac singularem benignita-
tem, qua nos, nostraq; omnia complecti
soles. Quæ vna cum mihi etiā animos
addiderit, vt te summū è Primario erudi-
torum ordine Antistitem, ingeniorumq;
florem hac pia elucubratione Patri-
bus meis pro exemplari euulgata, conue-
nire, eadem etiam perficiet, vt grati ani-
mi, obseruantiaq; nostræ obsidem, hoc
qualecunque donarium solita humanita-
te admittas, idque mihi ipsi de tua proli-
xitate recipio, vt non tam laborem hunc
meum noua clientela, quam Congre-
gationem vniuersam, antiqua; & foueas,
& complectare.

D. AVGVSTINI
TVRTVRÆ
PRÆPOSITI GENERALIS
Clericorum Regularium Con-
gregationis Somaſchæ,
Et Doctrinæ Christianæ
in Gallia.

*Ad Patres, & Fratres eiusdem
Congregationis.*

Pastoralis exhortatio ad Hieronymi vitæ
lectionem, & imitationem.

COGITANTI mihi sæpe nu-
mero, & memoria sapientis ora-
culum repenti. Laudemus vi-
ros gloriosos, & Patres nos-
tros in generatione sua. Sæ-
pius etiam in mentem venit hoc
me debere pietatis officium Hieronymo Aemilia-
no nostræ Somaſchensis Congregationis parenti opti-
mo, nonnullisque eiusdem socijs, quorum præclare
gesta ab alijs quidem ante me litteris mandata, sed
adeò mutila, & imperfecta animaduertebam, vt per-

† 3 multa

Ecclef.
44.

multa de illis, eaque insignia posteritatem lateant,
suaque fraudaretur laude diuina bonitas, & Hiero-
nymi, aliorumque virtus, & magno carerent pietatis
fructu; qui eo duce spiritali militia in hac nostra
Congregatione nomina dedissent: animum igitur ali-
quando adieci ad vniuersa, quae de Hieronymo colli-
gere possem certo ordine exscribenda; & factum est
Deo bene iuuante, vt ardens in Hieronymi obsequium
animus, inter innumera penè obiecta impedimenta
opus tandem ad exitum perduxerit; quo euentu, fa-
ctum erat meae in Hieronymum, eiusque socios pieta-
ti satis, nec vltimus modo ferebantur vota, sed iace-
bat opus in aduersarijs quale quale primo illo scriben-
tis ardore exciderat, donec adhibita per otium aridior
pumice, seu asperiore lima liceret aliquando non
malè expositum in lucem proferre: cum noua hac pu-
blicaque persona Praepositi Generalis non multo post
mibi imposta fecit, vt scriptumculam hanc obliuioni
penè traditam rescriberem, eamque vobis potissimum,
Patres, hoc tempore oblata, & dicatam esse volue-
rim; non tam de operis elegantia, & nitore, quam
de Pastoralis meo munere, vestroque spiritali pro-
fectu sollicitus; elegantioris enim scriptoris laudens
negligere haud grauatè poteram; propterea quod, vt
nullam mihi scribenda historiae peritiam arrogo, ita
nullius plausum in eo genere ambio. Sed onus Pa-
storali cura, quo vestram in spiritali vita solici-
tudinem in dies promouere, acriusque incitare co-
gor, vel negligenter pertractasse, non nisi magno tui
salutis nostrae periculo futurum intelligebam, Quo
circa cum alias saepe multimodis, tum vero in pra-
seni hac Hieronymi vita vos omnes quantum pos-
sum

sum ad maiores vita spiritalis progressus, quasi ac-
tissimis calcariibus admotis, vrgebo.

Cur enim vos Patres religiosa vita studijs ad-
dictos non multo facilius ad maiora pietatis in-
crementa hac vna ratione incitari mihi certissime
persuadeam, qua vel facinorosos homines facillimè ab
scelere auocari spiritus Sanctus apud Ezechielem il-
lis verbis aperuit. Tu autem fili hominis ostende
domui Israel templum, vt confundantur ab
iniquitatibus suis, & metiantur fabricam, &
erubescant ex omnibus, quae fecerunt, Quem
locum alibi expendens S. Gregorius nostro huic infli-
tuto aptissime sic interpretatur. Templum quippè
Dei filijs Israel ad confusionem ostenditur,
quando vniuscuiusque iusti anima, quam inspi-
rando Deus inhabitat, quanta sanctitate ful-
get ad confusionem suam peccatoribus demon-
stratur; vt in illa bonum, quod negligunt vi-
deant, & in se ipsis malum, quod operantur
erubescant. Mei verò fabricam, est pensare
subtiliter iustorum vitam. Huiusmodi templum
Domini voce apud Ezechielem indicatum vobis pro-
pono, cum Hieronymi Parentis, & Institutoris no-
stri vitam ad contemplandum offero, quem certè post
mutatos diuina virtute in melius mores, viuum Dei
templum appellare licet, in quo iuge sacrificium con-
triti cordis, & emaciati corporis offerebatur, & per-
petuò diuina lex illa viguit. Ignis autem in altari
semper ardebit. Cuius rei testes illa dilectionis in
Deum, charitatis in proximos, misericordiae in ege-
nos flagrantissima flamma, quae ad animorum salu-
tem procurandam ex incenso hominis pectore peren-

43.

Moral. in
Iob. lib.
24. c. 62.

Leuit. 6.

Sap. 3.

res erumpēbant; quæque nunc hac noua eius via euul-
gatione in totam Religionem euibrata, atque diffusa.
Tanquam scintilla in arundinetis discurrent, &
ad maiora virtutum opera amulanda nostros animos
inflammabunt. Ut enim inficiari non possum sancto-
rum virorum exemplis, vndeunque illa petantur,
magnam inesse vim ad studia pietatis in nobis excitanda,
ita fatendum omnino est domesticis, & auitis ne-
scio quid amplius momenti, & auctoritatis ad hoc ip-
sum insidere: ut aded à scriptoribus memoria prodi-
tum sit, statuas, & imagines, quibus nobiles fami-
lia exornare ædium atria, & porticus ambitiosè sole-
bant, non tam postas fuisse ad mortuorum memoriã
propagandam, quam excitanda studia viuorum, ut eo
veluti incitamento parentibus filij, nepotes auis quãdam
simillimi esse contenderent. Vnde apud Romanos hoc
vsu receptum, quin etiam Senatus decreto cautum
erat, ut si quis suas ades alteri locaret, ne nouus in-
quilinus quidquam de conductarum ædium imagini-
bus, maiorumue signis detraheret. Erat quippe ais
Plinius, maxi nũ excitamentũ exprobrantibus
quotidie rectis imbellẽ Dominum ingredi in
alienum triumphũ. Et quem aliũ finem mihi propo-
suum putatis, dũ vobis, non mutas maiorum imagines,
& signa, vel marmore expressa vel ære fusa, vel colo-
ribus adumbrata, sed communis Parentis viam pene,
ac spirantem, & loquentem effigiem propono, nisi re
maximarum virtutum commemoratione, quæ in Hie-
ronymo nostri Instituti Parente, nonnullisque alijs ma-
ioribus nostris floruerunt, illud (Deo fauente consequar)
Vt conuertam corda patrum in filios. Nequẽ
difficilem rei euentum mihi polliceor, siue ad rudig-
res

Luc. 1.

res in via Domini, siue ad perfectiores, siue ad om-
nes simul huius libri lectio dirigitur.

A tenuioribus enim vt exordiar, de quibus Eze-
chielem interpretor, cum ait. Ostende eis tem-
plum, vt confundantur ab iniquitatibus suis.
Quis quæso, inter uos erit in religiosa disciplina aded
remissus, & elanguens, qui proposito sibi ad contem-
plandum hoc absolutæ virtutis templo, idest in paren-
te, & antesignano suo defigens oculos non vehemen-
ter commoneatur; si torpeat, non excitetur; si tepe-
scat non inflammetur si ab eius instituto aberret, pu-
dore non suffundatur, & planè confundatur ab
iniquitatibus suis, hoc est non indignetur is erra-
tis, quæ licet alioquin pauca esse videantur; quia ta-
men in religioso viro hærent, eos iniquitatis nomine
Propheta damnauit. Quod si in eam mentem eorum
aliqui fortasse venerint (quæ minus firmis in via
Domini sæpè demonum astu iniicitur) vt existimene
nimis aspera, ac penè intoleranda esse, quæcumque le-
gibus instituti religiosi mandantur, aut quæ sæpè, vel
pastoralibus litteris, vel paternis cohortationibus ab
ipsis eonor impetrare, facilem isũ habebunt, & pa-
ratam in Hieronymi vita, quam morbo suo medici-
nam faciant, & errores ipsi sui semet arguant, nam
eade causa hoc illis virtutum exemplar obrudi, Po-
lycletum nobilem illum statuarium in consimili factio
non inepte fortassis imitatus. Eungauerat is ali-
quando Commentarium, in quo de exacta, & ada-
mu sim membrorum omnium commensuratione, ac si-
metria in effingendis statuīs obseruanda diligentissi-
mè præcipiebat, quæ in re permultos, qui eam artem
profiterentur grauissimè peccare animaduertebat: sed

non deerant item quamplurimi (eius artis videlicet non admodum periti) qui negarent posse quempiam scampello tam absoluti operis statuam effingere; addebanque facillè quidem Polycleto fuisse præcepta illa scriptis mandare, sed qui exactè eadem in opere retinere inueniri posse neminem: quem errorem ille egregiè confutauit, non verbis, sed fabricata statuam iuxta commentarij sui præscripta, & ad specimen operis absolutissimi: qua palam omnibus proposita, contendebat ab vnoquoque, possentne, quæ de arte statuaria præceperat omnia re ipsa accuratè seruari, & religiosè retineri; vnde prouerbio locus est factus, vt cum de perfectissimo opere loquimur. Ad canonem Polycleti factum dicamus. Iam verò in simili causa, non dissimili argumento vtar; cum enim & euulgatis nonnullis constitutionibus, quæ magis quotidiano vsui inferuire posse videbantur, additisq; sæpius tum litteris, tum cohortationibus, id quod religiosæ perfectionis est ab omnibus exigere sim conatus; non deerunt fortassè, qui quod præcipitur, id humana imbecillitati nimis rigidum, ac minime ferendum conuerantur, sed Polycletum sequuntur, non agam verbis, ipsum illis Hieronymum nostrum absolutissimum exemplar propono. Ad canonem Hieronymi eos prouoco, quem diligentius contemplantes intelligent, multò maiora esse in exemplari virtutum incitamenta, quam quæ illi, vel religionis legibus, vel paternis vocibus, & hortamentis obseruare iubentur, & inspecto semel hoc virtutum templo, ex Prophætæ oraculo confundentur. Ita Gregorius ad rem nostram egregiè ait. Sanctorum virorum exempla conspicit, atque eorum comparatione se

pen-

pensans, iniquum se esse deprehendit.

Sed neque rudioribus solùm, minusue perfectis, verùm etiam perfectioribus huius vitæ lectionem, vehementissime profuturam aio: qui si ad Hieronymi normam vitam suam, & mores expendent, ex illius contentione facillè animaduertent, quàm longè ab eo perfectionis gradu dislent, ad quem idem Pater viam munit, & inuitat. Utinam isti licet spectatissima probitatis viri Metiantur fabricam huius spiritualis edificij, quod illis offerimus, seque totos cum eo componant, hoc enim est, inquit S. Gregorius, Metiri fabricam, pensare subtiliter iustorum vitam, quam dum metimur, necesse est, vt ex curatis, quæ facimus erubescamus. Certè quicumque in hac religione datis nominibus serio perfectionem amulamur, instar eorum videri possumus, qui aurum venantur in fodinis, cum pro suo quisque studio, & conatu absoluta perfectionis aurum, quæ vera, & solida charitate continetur, quærere, & comparare sibi contendat; & fortasse permulti satis ab eo instructos, satis munitos se ipsos putabunt: sed quæso videant, ne falsa opinione decepti, hoc tantum bonum sibi gratulentur. Suadeo vobis Patres emere aurum ignitum: & ne quis fallaci specie decipiatur, en lapis Lydius, & Coticula, ad quam illud exploret, & examinet; en Hieronymi nostri vita; illius comparatione se probent isti; conferant, quæso, obedientiam, paupertatem, animi demissionem, & in primis suam in Deum, & proximos charitatem cum Hieronymi charitate, alijsque virtutibus; hoc enim est, quod ait Propheta Metiri fabricam hoc est quod interpretatur S. Gregorius. Metiri verò fabricam, est

S. Greg.
loco cit.

Apoc.
cap. 3.

est pensare subtiliter iustorum vitam, & licet ab his virtutibus sint non plane destituti, vel etiam probe exculsi: Hieronymi tamen comparatione erubescant certe, & ex intimo cordis affectu concutiantur, quia Dum metimur fabricam necesse est, ut ex cunctis, quæ facimus, erubescamus. Hoc sincerum, hoc purum, & recoctum illud aurum est, quod vobis comparandum suadeo, cum vitam Hieronymi nostri propono, & ad eius Canonem ommissis aliorum sanctorum exemplis, vos constanter urgeo, atque prouoco. Et quamuis non paucos ex vobis Patres igne charitatis instar carbonum succensos sciam, quorum virtute ignescit domus Domini, & tepentium peccata incallescunt; sæpius tamen (quæ humana imbecillitas est) aliquibus etiam errorum cineribus aspersos, si non obductos, noui, quibus excutiendis istius vitæ lectio tanquam flabellum profuerit, ut purius emicet charitatis ardor, & diuini amoris flamma ardentius excitetur.

Verum quando non vni, vel alteri hominum generi; sed vniuersæ domui Israel templum ostendere Dominus Propheta denunciat. Ita ego non cum perfectioribus, vel minus perfectis seorsim agam, sed vniuersam prorsus Congregationem nostram ad assiduam huius vitæ lectionem, & accuratam imitationem incitabo, hanc enim sæpius euoluere, & attentè contemplari non minus est omnibus futurum utile, quam fuerit mihi camillis offerre necessarium. Cum namque sæpe menti recurrerent illa diuini Bernardi verba. Discite Prælati matres esse, non domini, studete magis amari, quam metui, suspendite verbera, producite vbera: ita ego mecum tacitus

repu-

reputabam, quæ nam vbera filijs carissimis offerantur gratiora, aut quæ cum illorum stomacho magis conueniant, quam Hieronymi communis Parentis nostri vita? propterea quod, ut est à philosophis usurpatum, quibus rebus constant uniuersa, istis etiam nutrimur, & conseruantur; cibis utimur ex elementis omnibus concretis, quoniam hoc ipsum corpus humanum constat ex ipsis; materno lacte inuit infans aptissime, quod è sanguine matris illud corpusculum natura compegit, atque lac ipsum sanguis est, qui in mammis candidat, & in eiusmodi vitalem succum digeritur. Iam uerò quis ignorat Congregationem hanc nostram Somaschensem Hieronymi Institutoris nostri, charitate, paupertate, humilitate, aliisque uirtutibus ueluti vitali sanguine olim compactam fuisse, atque concretam? istisdemque succis ab illis, qui proxime Hieronymum sequuti sunt, tanquam materno lacte conaturalique cibo nutritam, felici progressu adoleuisse, ac proinde in posterum etiam non alieno cibo, & insueto, sed assimili nutrimento uirtutum, ac spiritualium, exercitiorum esse conseruandam? Quamobrem cum Prælatos illis verbis audirem commoneri: Producite vbera, diutius moras neclere non potui, quin purum illud, & natium lac nostræ Religionis, ac primi spiritus nutrimenta vobis insillarem, simulque urgerem apostolica voce. Quasi modo geniti infantes, rationabiles sine dolo lac concupiscite. Petri 2. c. 2. Auertat enim à nobis Deus, ut natium succura nostræ Religionis aliquando fastidiamus, ut nos humilitatis, abiectioisque Hieronymi pudeat, ut eius mortificationis exercitiorumque tædeat: quid enim hoc aliud esset, quam Religionis ipsi interitum afferre. Spi-

ritum

ritus Sancti domiciliū demoliri; & que interna cor-
 dia nostri habitatione depellere? neque enim soli Moy-
 si, sed cuique nostrum illa dicuntur. Inspice, & fac
 secundum exemplar, quod tibi monstratum est
 in monte. Negavit Deus se inter populum Israe-
 liticum commoraturum, nisi prius constructo ab eis
 tabernaculo, ad exemplar, quod ab illo in monte fue-
 rat indicatum; & nobis maxime verendum est, Pa-
 tres, si ab institutis, & virtutum exemplis per Hiero-
 nimum, à Domino indicatis desectamus, si eam re-
 ligiosa disciplina speciem, quæ semper eadem esse de-
 bet immutare, & refringere velimus, ne unquam no-
 biscum habitare Spiritus Domini dignetur, vel hoc
 ipso, quod Parentis nostri mores imitari, & exprime-
 re non conamur. Ut enim ad illud tabernaculum ele-
 ganter construendum singulari quodam privilegio ar-
 tifices fuere Beseleel, & Ooliab à Domino delecti, y-
 demque sapientia, atque intelligentia, & Spiritu Dei
 uberim instructi; ita prorsus religiosarum congrega-
 tionum Parentibus, & Conditoribus singulare quod-
 dam sapientiæ munus ad eas instituendas inseri, &
 propria quadam virtutum dona, ac exercitia tribui
 existimandum est, quibus eiusdem instituti homines
 facilius ad pietatem, & suavius ad communem reli-
 giosæ vitæ perfectionem ducantur; quæ autem semper
 è primo illo fonte haurire, & veluti à natura insita
 bona quotidie excolere, & retinere unumquemque
 nostrum permagni refert. Atque hoc illud est, Pa-
 tres, quod in hac historia evulganda, & vobis ob
 oculos proponenda spectari; nimirum, ut eundem
 spiritum animis vestris instillarem, qui Hieronymi
 Parentis nostri fuit, ut vos primogenio illo spirita-
 lis

lis vitæ nostræ Congregationis lacte nutirem; ut
 Pastoralia vbera illa, quæ monet S. Bernardus pro-
 ferrè. Facti enim sumus parvuli in medio vetrici, Ad The-
 tanquam si nutrix foueat filios suos, ut vos, in-
 quam, ad Hieronymi exemplar exigerem cuius vitæ, sal. 2.
 meditantes illius quàm simillimi esse studeatis, quod
 in totum Religionis nostræ corpus similitudine stu-
 diorum, & animorum coniunctione compactum, &
 ubique sibi suoq; capiti coherens diuina beneficentiæ
 riuu copiosius influerent, Attendite, igitur, ad pe-
 tram, unde excisi estis, attendite ad Patrem
 vestrum, si modo religiosi cordis vestri sacrificium
 acceptum Deo, & vnice carum esse cupitis. Isa. 51.

Cuius rei gratia rependite vobiscum auentius, quid
 olim Nehemia acciderit, qui grauisimum Deo sacri-
 ficium oblaturus, non quemcumque ignem admoueri
 victimæ passus est, sed cum inquiri iussit, quem acce-
 ptum de altari, cum in Persidem captiui ducerentur,
 Sacerdotes in puteo absconderant: Verum cum non
 ignem, sed aquam crassam in puteo tacere conspexis-
 sent, neglecto cænofo humore redierunt, Sed iussit
 eos haurire, & afferre sibi, & sacrificia, quæ
 imposita erant, iussit Sacerdos Nehemias af-
 pergi ipsa aqua, & ligna, & quæ erant superpo-
 sita. Utque hoc factum est, & tempus affuit,
 quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, ac-
 census est ignis magnus, ita, ut omnes mira-
 rentur. Et quid causæ esse dicemus, cur nouum ignem
 adhiberi Dominus noluerit, sed veterem illum, cum
 adhuc templum staret, sibi ardentem conquiri iusse-
 rit, & hoc studium Sacerdotis excitandi è dissueto
 iam, & obducto igne flammam, tam fausta volup-
 tatis.

tatis obtestatione comprobaret: an non fortè diuinitus
ex nihilo excitari, num cœlitus, vt olim demitti po-
tuit? quid opus erat mortuos resodere? quæ tanta viam
non ignis, at crassi, frigidique limi necessitas urge-
bat? quasi verò minus gratum futurum esset holocau-
stum Deo, si eo igne non inflammaretur. Est hoc
omnino, Patres, nobis attentè meditandum, quod
certè permagni refert; sed ego rem, quam breuissi-
mè posero expediam. Parum iucunda Deo nostrarum
virtutum sacrificia offeremus, nisi illo veteri igne con-
crementur, qui stante Hieronymo Sancto videlicet
virtutum Templo, vixit. Sed videte quæso ne in Hie-
ronymi virtutes intuentes, eas quasi cœnosam aquam
repudiatis, ne, si quid vobis Hieronymi exemplo ad
proprij sensus mortificationem iniungatur, illud
quasi coenum, hoc est tanquam vile, & abiectum
opus auersemini; ne vos limo fœdari existimetis, si
ad illa paupertatis, & pœnitentiæ incommoda, quæ
in Hieronymo intuemini, deueniatis: vt enim eos ius-
sit Nehemias aquam crassam, limosam, scilicet, &
cœnosam haurire, factoque experimento, non tam li-
mum, quam purissimum ignem esse ostendit; ita pla-
nè sentient, qui ardenti imitatione Hieronymi seipfos,
ceu holocausta incendi, & inflammari studuerint.
Hanc ego aquam hanc crassam ex alto, & sicco
puteo, penèquè omnibus ignoto vobis offero, hoc est
Hieronymi gesta ex vetustis monumentis, & tabulis
penè intermortuis non leui diligeniâ excerpta propo-
no: & per magna eiusdem Hieronymi merita vos
oro, atque obtestor, vt ferè consopitum antiquum il-
lum charitatis ignem, qui stante Hieronymo viguit
egregia virtutum Parentis nostri emulatione exci-

tesis,

tesis, & obsequium vestrum in regulari disciplina ad
exemplum maiorum nostrorum, quam maximè com-
ponatis: quando ad horum exemplar nos exigit Domi-
nus, quo gratiora illi nostri spiritualis sacrificij holocau-
sta reddantur.

An illud fortè vobis excidit, quod sacrificanti Aa-
roni mandatum est, vt rationale de pectore penderet,
in quo nomina duodecim Patriarcharum gemmatis la-
pillis insculpta micarent? Cuius rei misteria S. Grego-
rius apertissime ad eam rem, de qua agimus, explicauit
hisce verbis: Ascritos enim Patres in pectore
ferre, est antiquorum vitam sine intermissione
cogitare. Nam tunc Sacerdos irreprehensibi-
liter graditur, cum exempla Patrum præceden-
tium indefinenter intuetur. En vobis Patres hu-
iusmodi rationale attenta cura à me elaboratum, Patris
nostrorum, scilicet virtutes, & exempla, non quidem
auro gemmisque intexta, sed simplici stylo hisce libris
expressa, vt in ea dies, noctesque acrius intueri, &
eorum imitatione gratissima Domino spiritus vestri sa-
cificia reddere possitis. Hoc vnum à vobis efflagito,
hoc, eo paternæ charitatis aestu succensus, enixè con-
tendo, quò testis est, mihi Deus quomodo cupi-
am omnes vos in visceribus Iesu Christi, &
hoc oro, vt charitas vestra magis, ac magis
abundet. Hunc igitur Parentis nostri spiritum in
Dei obsequio concipite, Patres, has maiorum nostro-
rum virtutes emulamini, vestros conatus omnes, stu-
dia, & labores antiquo illo Hieronymi charitatis igne
incendite: præter enim gratissima holocausta, quæ Do-
mino reddemus, illud etiam consequemur, quod Ne-
hemias, accidit, cum limosa illa aqua sacrificium as-
pergi

Exod. 18

Regist.
libro 1.
Epist. 24

Ad Phi-
lip. 1.

Mach. 2.
cap. 1.

pergi iussit. Neque hoc factum est, sol refulsit, qui prius erat in nubilo, nempe si nobis iratus Deus benignitatis suae radios aliquando cohibet, si flagella denegat, si nubibus rerum aduersarum opprimit, ubi primit hoc humili caeno illius, hac aqua aspersi erimus; ubi hic verae charitatis ignis, qui in Hieronymo vixit, in nobis emicuerit omnis, haec caeli turbulenta facies, & calamitatum nimbus detonabit, pacata omnia diuinae clementia solem multo clariorem nobis patefacient. Quod si ad hanc Hieronymi emulationem promovendam, maiorumque imitationem extorquendam minus apud vos valent quaecumque haecenus dixi, valeat certe ipsius Hieronymi auctoritas, valeat eius merita, valeat grauissima, & incensa illius oratio, qua ipsi diuini Pauli modo compellat. Quae & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, haec agite, & Deus pacis erit vobiscum. Amen.

Ad Philip. 4.

HIERONYMVS, AMILIANVS
PATRIVS VERTVVS

HIERONYMVS ÆMILIANVS
PATRITIVS VENETVS

*Congregationis Somaschæ fundator. Ortus Venetijs. An.
no MCDLXXXI. Obijt Somaschæ MDXXXVII. Ætatis
sue LVI. Sexto Idus februarij.*

DE VITA
HIERONYMI
ÆMILIANI

Congregationis Somaschæ
fundatoris.

LIBER PRIMVS.

Patria, natales, ortus.
Cap. I.

VENETORVM Respublica
quàm singulari hominum pru-
dentia, sapientique legum mo-
deratione fuerit initio domi-
forisque diuinitus constituta,
& tot sæculorum diuturnitate
diuino planè beneficio administrata, vel ex eo
intelligere licet; quòd vna, eademque Republi-
cæ ratio moderata, & concors, nullis seditioni-
bus, nullo intestino diuexata malo; magno non
virtutis, & prudentiæ solùm, sed & cœlestis præ-
sidij diuinæque opis argumento, annos supra
mille opibus, & imperio florentissima perdura-
uit.

A uit.

2 *De vita Hieronymi Aemiliani*

uit: atque eò planè mirabiliùs, quòd aduersis & calamitosis Italiae temporibus, paruis initijs, hoc est, protugis hominibus exorta, qui seruitutem auerfantes, fortunis omnibus abiectis, è còtinenti se se in vndas æstusque coniecerunt, modo vnam secum libertatem extollerent; breui tamen ad eam imperij magnitudinem, quam modò non sine admiratione suspicimus, peruenit. Imperij sedes & caput, est ipsa Venetiarum Ciuitas, florentissimum totius Italiae lumen, & Emporium longè opulentissimum; hæc inter illustriores Europæ Ciuitates, ob egregiam situs, naturæque speciem, & eximiam artis industriam, facilè princeps. Ad eò enim spectando theatro, & speciosa naturæ ostentatione vrbs vndiq; tota se prodit, vt neque locum ad opportunitatem omnem aptiorem, neq; ad aspectum iucundiorrem facilè queas inuenire; quando in eo situ effingèdo, formandaq; Ciuitate, natura ipsa, quasi cum arte suscepto certamine, ad loci dignitatem & venustatem augendam, vires contendisse videatur. Etenim magno quàm naturæ, quàm artis miraculo nilos euriposque introrsum admittit complures; quorum intercurfantium anfractibus, vagisque meandris interluitur, & iucundo prospectu discinditur vniuersa. Nili duo, perpetuo tractu Urbem totam percurrunt; ab ijs transuersa euripi minores, & minores publica, & priuata ædificia, viculosque ferè omnes sinuosos meatibus interfecant, & distinguunt, & vago, multiplicique flexu maiori euectionis, & subuectionis commodo; in æstuaria, marèque
ipsum

Congr. Somaschæ fund. Lib. I. 3

ipsum remeant: latè marginatis vtrinque, vel altera ex parte semitis, & ad terrestre iter adstru-ctis, vt pedibus, & cymba pleriq; vici simul adiri possint; lapidei pontes egregiè facti supra mille recensentur; ad homines verò modica etià mercede quacunque transmittendos, cymbæ tum certis traiectionibus dispositæ, tum tota Vrbe vagæ & dispersæ, frequentissimæ occurrunt. Publica ædificia, nec nõ priuata permulta operis elegantia, & inustrata molis magnificentia, communi admiratione maiora; Aduenarum & mercatorum eò commeantium numero longè maximo refertissima. Ciuitas trecentorum habitatorum millibus frequentari dicitur; vt, superante multitudine, etiam ipsa aqua constrata nauigijs incolatur. Eiusmodi denique Ciuitas est, vt ex illius aspectu, quasi Imperij facie, orisq; dignitate, reliquam augustissimi corporis maiestatem facilè conijcias. Inter cætera autem sapientissimæ Ciuitatis decreta hoc vnum in primis illis solemne est, vt Reipublicæ administrandæ certis familijs, ab Urbis vsque initio, veteri nobilitate clarissimis potestatem faciât, præterea nemini. Eque claræ, nobilesque habentur; reliqui (hoc illi ordini peculiare nomen est) Ciues nuncupantur: quorsu etfi per amplæ sunt fortunæ, genusque familiæ perhonestu; nullâ tamen Ciuitatis procuracionem attingunt; nisi fortè, aut apud Magistratus domi, aut apud Oratores ad Principes foris officio, quod est à secretis honestentur. E priscis autem, nobilioribusque familijs Aemiliana, & Maurocena maximè com-
mendantur;

4. *De vita Hieronymi Aemiliani*
mendantur; e quibus paternum, maternumque
genus traxit Hieronymus, cuius modò vitam
scribere ordimur. Vtriusque familiæ decora nõ
multis recensebo; cum nouerim nec humano,
nec diuino iudicio his rebus hominis dignita-
tem expendi. Apud sapientes enim non multũ
refert, quali genere ortus sis, sed quanta fide pie-
tatem colas; neque quot gentilitia maiorum in-
signia numeres, sed quorum vestigia prosequa-
re; apud Deum verò nullum habet locum huma-
ni generis claritas, sed virtutis diuinæ præstan-
tia. Verùm nec eadem surda omninò aure præ-
teribo; cum ad eximiam probitatis, & sanctita-
tis laudem permagni referre omnes existiment,
hominem nobilem domi, militiæque illustrem
maiorum gloria despecta, familiæ insignibus,
titulis, & honoribus abiectis; spiritali militiæ
ac euāgelicæ, paupertati se se addixisse. Vt au-
tem à Romanis vsque Aemilianæ stirpis origi-
nem non accersam, à quibus ea gens cum pari
nobilitate familijs Marcella, Cornelia, Valeria,
Quirina, Pisona, alijsque ad Venetos commi-
grauit (quarũ postrema vitio multitudinis, nomi-
ne corrupto, Pisana dicitur, quod & Aemilianæ
accidit, quæ Miana patrio vsu appellatur) illud
in primis constat Hieronymum paterna, & ma-
terna stirpe his maioribus natum, qui pari cum
prisca nobilitate, pietate etiam, & religione in
Deum commendentur. Decimoseptimo enim
supra nongentesimum salutis nostræ annum il-
lustre Diui Thomæ Apostoli sanum Venetijs ab
Aemilianis, priuatis sumptibus, extructum: vix
altero

Congr. Somascha fund. Lib. I. 3
altero interiecto anno, ea, quæ modo Sancti
Angeli est, Diuo Mauro gentis patrono, à Mau-
rocenis est ædificata. Plures verò Aemiliano-
rum sago, togaque illustres, vetusta monumenta
referunt. Inter quos Io. Aemilianus, euerfa Te-
nedo, Corcyra in Venetorum potestatem reda-
cta, Nauplia dira obsidione soluta, militaris glo-
riæ laude maximè claruit; & Ioannes alter, qui
in extremo illo, Reipublicæ discrimine ad Fos-
sam Clodiam cum Ianuensibus, & Carrario Pa-
tauino Tyranno res Venetas penè accisas, pari
Venetorum Ducum in eo bello tum virtute,
tum ardore strenuè dimicando, tutauit, & pro-
pè labentem Rempub. sustinuit. Duo item Mar-
ci Diui Marci Procuratores insigni ciuilibus pru-
dentia gloria floruerunt; quorum alter apud
Turcarum Imperatorem Reipub. Interpres in
ipsa grauisimarum rerum tractatione, alter dif-
ficili Reipub. tempore in Præfectura Cydoniæ
obiuit. Petrum verò Aemilianum Pontificem
Vicentinum, & vitæ probitas sacro Antistitæ
digna, & doctissima, quæ de sacris litteris inge-
nij monumenta reliquit, satis consequentis po-
steritatis memoriæ commendant; vt alios eius-
dem notæ veræ nobilitatis fulgore conspicuos
plurimos omittamus. Quod verò ad Mauroce-
næ parentis maiores attinet, longum, & extra
rem esset eos referre, quos aut ciuilibus, aut sacra-
purpura, aut militaris disciplina insignes red-
didit: præter quos tres etiam Serenissimi Rei-
pub. Principes, Dominicus, Marinus, & Michael
ex eadem familia recensentur; quam tandem

6 *De vita Hieronymi Aemiliani*

Thomasiæ lectissimæ femina virtus ad supremum honoris culmen euegit; quæ, anno ducentesimo octogesimo septimo supra millesimum, Stephano Pannoniæ Regi fortissimo sacro matrimonij vinculo copulata, & ex eo Regni successore Andrea suo relicto, prima Regale decus in Maurocenam familiam inuexit. His ergo maioribus felicissimo satum editus, Angelum Aemilianum Senatorem amplissimum, & Eleonoram (Dionoram vulgò vocant) prudentissimam feminam parentes agnoscit Hieronymus noster. Dignus utique truncus, vnde eximius hic effloresceret furculus, quem, editis iam Luca, Carolo, & Marco Antonio, postremo loco susceperunt, anno ab ortu salutari Saluatoris nostri, millesimo quadringentesimo octogesimo primo, cum sacris Romæ præfesset anno iam decimo Sixtus Quartus, & Venerorum imperio Ioannes Mocenicus anno quinto. Qui verò natalis ei fuerit dies, nihil certi produnt auctores. Ad salubres aquas, & expiatrix lymphas eius Paræciæ, qua paterni lares censebatur, delatus, & primigenia labe expurgatus, è vitali fonte, parentum iussu, Hieronymus dictus est, diuino planè nutu, nè nomen, quod futuram sanctitatem redoleret, tanto natalium splendori deesse videretur. Adhuc Infantem tantò impensius Domino commendarunt parentes, quanto maior in minores filios eorum amor, & indulgentia esse solet: neque incassum suscipere preces; nam sanctitatem augurali nomine indicatam factis aliquando æmulatus, multò sua, quam

1481

Congr. Soma schæ fund. Lib. I. 7

quàm maiorum laude factus, illustrior, antiqua familiæ insignia nouis virtutum ornamentis reddidit illustriora.

Ingenium, puerilis educatio, litterarum studia. Cap. II.

EXactis infantia puerilis incunabulis, quæ prima latetis naturæ prodire indicia egrègiam & præclaram ad omnem virtutem indolem declararunt. Inerat illi oris, & aspectus elegantia; festiuitas & lepos in loquendo non tamen omninò puerilis & mollis, sed nescio quid spirans anitæ dignitatis; elucebat iam tum ingenium illud acre atque docile in quamcunque partem trahere velles; necnon animi celeres motus, sed ingenui; qui si ad virtutem ab optimo præceptore incitarentur, facerent in omni genere studiorum fructus vberissimos; denique in summis ornamentis fortunæ prima ingenuitatis ornamenta nõ desiderabantur. E prima luce reliquum diem facile coniectasses. Neque verò Parentes tam excellentem in puero indolem cura, & studio destitutam voluerunt: sed Matris religiosissimæ femina diligentia tenellus adhuc animus Christiana religione, fidei nostræ mysterijs, & summis eiudem capitibus esse imbutus, atque ad omnem pietatem informatus, vt sacrificijs quotidie interesse, bis in die staretas preces fundere, sacras ædes crebrò inuisere, Sacerdotes, sacrasque imagines maximè vene-

A 4 rari,

3 *De vita Hieronymi Aemiliani*
rari, iisdemque Sanctorum imagunculis dele-
ctari, & capi, firmo vsu assueverit. Non omnino
sterili solo commissa tam egregia pietatis fata;
quæ, licet densis vitiorum vepribus, & dumis
aliquandò obducta, radicibus tamen hac pri-
ma ætate iactis, vberes tandem solidæ virtutis
fructus attulere. Cum primùm per ætatem licuit,
idoneis præceptoribus adhibitis, ingenij facili-
tate, & primo illo discendi ardore, eos breue in
studijs progressus fecit; vt æqualibus suis doci-
litate, atque industriæ laude antecelleret. Ad
decimum quintum annum ferè in litteris fuit.
Tum (vt est ea ætas equè laboris impatiens, ac
liberratis appetens) nouis illorum temporum
belli motibus à primo studiorum ardore tan-
tisper auocatus, breui aliò cogitationes & ani-
mi studia penitus conuertit, factoque cum mu-
sis repudio, armis & militia se oblectare cœpit;
affinibus id indignè ferentibus, & Matre quàm
maximè reclamante; sed mente ille in armis ob-
firmata, suos tandem pernicit monitores; pes-
sima, vt tunc quidem videbatur, victoria, sed quæ
tandem, diuina providentia, victorem ipsum
salubriter aliquandò vinceret. Cum electis enim
omnia proficiant in bonum; ita occulto Dei nu-
mine, cœlestique instinctu accidisse minimè du-
bitandum: vt, antequam spiritale contrà spirita-
les nequicias bellum susciperet, hostium visibi-
lium pugnis, & victorijs exerceretur, indeque
primo æternæ salutis existeret initium, vnde dâ-
nationis sempiternæ certissimum imminebat
exitium. Sed quæ prima fuerint eius militiæ ru-
dimenta

Congr. Somasche fund. Lib. I. 9
dimenta, accuratiùs est dicendum: nam, qui de
Hieronymi rebus gestis antè me scripserunt,
ab eo admodum adolescente literarum studia
magna cum affinium Matrisque molestia, noui
belli ardore reiecta consentiunt; qua tamen
in expeditione prima ille induerit arma, haud
distinctè ab vllò accepimus. Quod enim de Ca-
stri noui præfectura, vbi diuinitùs prima illius
conuersionis sunt iacta semina, subiiciunt; non
est eiusmodi, vt vel in hanc immaturam ætatè
cadere, vel cum aliqua suorum Matrisque mo-
lestia accidere potuerit: quippè trigesimum fe-
rè iam annum natus, satis ei muneri maturus,
& aliquot annis ipsi Matri superstes, eam præ-
fecturam obiuit; quæ certa historiarum luce
præeunte, in dubium vocari nullo modo pos-
sunt. Quibus igitur alijs primùm motibus ad
arma sit excitatus, tradendum est.

Quandò primùm ad arma transferit.
Cap. III.

Q Voniã verò in obscuris, ac difficilibus
rebus, & vetustate penè obrutis, benè
etiã dubitasse non postrema laus: liceat nobis
in re perantiqua, & à scriptoribus parùm dilu-
cidè explicata, quasi diuinando coniectare; ea
tamen lege, vt maximè veritati affinis nostra
videatur coniectura. Quod non erit, opinor,
difficile ostèdere, cum hæc vna apud Venetos
belli occasio, quam modò subtexam, in hanc
Hieronymi ætatem incidere, quæ illum à stu-
dijs

dijs auocatum facile ad arma traxit. Cuius grauisissimi belli initia paucis omninò repetenda sunt. Carolus Octauus Galliarum Rex, expeditione in Aragonios Neapolitanos Reges suscepta, ingenti cum exercitu in Italiam trāsmisit, nulloque ex Principibus nostris prohibēte, paucis diebus Italia ferè omni pacatissimè emensa, nullo belli discrimine, nulla aduersæ fortunæ alea obiecta, Aragonijs Neapolitano Regno pulsis, eius Prouinciæ Imperium paucis mensibus occupauit. Cuius victoriæ fastu Rex iuuenis mirificè elarus, ipsaque natura, gloriæ studio, & vasta Imperij propagandi cupiditate vehementissimè incensus, reliquam fermè Italiam animo sibi destinare videbatur; cum reliqui Principes non ignari, quàm perniciosum vniuersæ Italiæ bellum intestinum atque domesticum, ab exteris illatum, & tanta victoria confirmatum, futurum esset; rebusque suis, tam facile Aragoniorum opibus excisis, ab insolente Victore nemo non certam impendere cladem timeret; vt Carolo noua, & libertati Italiæ maximè perniciosa molienti, sese obijciant, vniuersi, decernunt: Gallorum amicis æquè, ac inimicis maximè verentibus, nè nimium auctæ victoris potentia, vniuersa tandè cederent. His enim vt ab inimico victore certa pernicies; ita illis ab amico non certa salus expectanda videbatur. Adeò hominum vesana dominandi libidine rarum, & insolens in summa victoria summæ moderationis exemplum. Igitur Veneti Italiæ dignitati studentes, cum

eam

eam periculo vacuam, & armorum terrore liberam cuperent, in communè fœderis societate alios cōuocarunt; inritumq; fœdus est anno MCCCCVC. cum decē iam annos Ducariam dignitatem in Venetos exerceret Augustinus Barbadicus. Fœderis iuramento conuenere cū Venetis Summus Pontifex Alexander Sextus, Maximilianus Cæsar, Hispaniarum Rex Ferdinandus, & ipse Ludouicus Sfortia Carolo belli auctor, & suator, Regulique Estensis, & Gonzaga. Eo verò nomine fœdus euulgatum est, vt pace inter socios seruata, communibus armis belorum incendia ab Italia arcerentur, eiusq; libertas, & Summi Pontificis auctoritas, & Maiestas seruaretur; socij, cuiusque ditionem tuerentur, & quò magis citrà Caroli iniuriam hæc facta viderentur, nec ipsi negatus infedere locus, si socijs amicus, hostili ferro ab eorum finibus abstinuisset. Verùm ille accepto de fœdere nuncio, quid tandem consilij subesset probè intelligens, fœderatis vehementer iratus, extremam illorum rebus perniciem illaturus mox Neapolitano Regno discessit. Quo nuntio cum rebus suis à Gallo excidiū imminere haud dubiè omnes intelligerent, vt tantum, ac tam propinquū periculum, & tam cōmune ex fœderis lege mutuis propulsarent auxilijs celerrimè quisq; iniunctum sibi militem describere maturat: idq; Veneto Senatu, cuius amplissimum erat in Italia Imperium, studiosissimè curante, lectissima nobilium virorum manus, ad publicam rem tutandam, infœderatorū castra confluit, in quibus

12. *De vita Hieronymi Aemiliani*

bus Hieronymum fuisse, si hac ille ætate (quod produnt auctores) in armis fuit, mihi persuasum est. Quod Matri non accidere non molestissimè potuit; nam paulò antè Angelo coniuge carissimo, satis integra ætate, in ipso magnorum honorù cursu, non immaturo magis, quàm acerbo funere ex humanis prærepto, filium hùc natu minimum, Patrem inter cæteros referentem, veluti vnicum præsentis orbitatis relictum solatium, in ea viduitate thori, ea ætate ab se longius abesse periniquo animo ferebat; tùm verò libera illa militum viuendi licentia nondum satis firmatos iuuenum mores labefactari, castitatem haud dubièquati, conceptos pietatis igniculos cõsopiri sciebat, excitatis sicut amatorijs, & turpioribus domi sub pudoris cineribus delitescentibus. Ad hæc varios casus & pericula, quæ militem adire necesse est, incertos, & aduersos plerunque belli euētus Hieronymo vehementer extimescebat; in quo vno eximium familiæ decus, & magnarum rerum laudem ingēti spe collocarat. Quare cùm illam, & amor, & spes, & metus, & quæ maternos animos mirificè torquet, diuturnior absentia sollicitam haberet; nihil intentatum relinquere, amicos adhibere, interponere affines, nullum lapidem nõ mouere quò filium à suscepta animi sententia deterreret: sed ille vel militaribus amicorum vocibus, vel insita illa animi magnitudine, alacritate naturæ ad ardua & eximia quæque extimulante, vel quod ad familiæ decus, & honores in Repub. sibi parados, armorum studia literarijs præstare

Congr. Somaſche fund. Lib. I. 13

præstare existimaret; nullis vel precibus, vel difficultatibus expugnatus, iugo maternæ seruitutis excusso, iugum prauæ libertatis, ac militaris licentiæ subdita ceruice letus excepit: adhuc ignarus summum esse seruitutis genus, iuuentutis licentiam. Quinto igitur, & decimo ætatis anno, militari Sacramento est additus: quæ ætate Sanctus Martinus prima militiæ stipendiæ fecisse dicitur. Summa verò totius belli tandem hæc fuit. Gallo Venetos laceſcente, annuētibus Melchiore Triuisano, & Luca Pisone Legatis, pugnatum est in agro Parmensi ad Tari fluminis ripam adeò felici Marte; vt victore exercitu fugato, opulentissimaq; tantæ victoriæ præda direpra, patum abſuerit, quin à Veneto Senatu Italia leges acciperet. Atque hæc quasi dominantes in tanta rerum obscuritate: ne rem incertam pro certa prodere videamur. Sed reliqua, quæ clariora, & magis distincta accepimus prosequamur.

Deprauati adolescentiæ mores.
Cap. IV.

IN primis autem certum est ab ea ætate Hieronymum ita militari studio delectatum, vt nihil cùm voluptate præter arma tractaret: quibus ille se totum ætatemque omnem propterea magno laudis ardore deuouerat, quod maxima interdum terra, marique bella Reipub. imminere cùm didicisset: permagni ad nominis immortalitatem, & ad æternum familiæ decus referre

referre intelligebat, si vel externis bellis Rem-
pub. vexatam propugnare, vel Imperij fines ar-
mis longius proferre sibi contigisset. Sed nobi-
lem illam, & Matri postea non adeo ingratam
armorum tractationem infecti militiae mores,
quibus illud hominum genus scadari solet, co-
mitabantur. Nam secutus castra contraxerat in
de solita vitia & labe: militares verò & feroces
adeo spiritus hauserat, ut identidem audax ani-
mus, & efferum illud ingenium sese proderent;
quippè leuissimis etiã de rebus vehementer
excandescens ita animi furore abripiebatur,
ut iam penè ferri non posset. Quod impotentis
iræ vitium ita paulatim in naturam abiit, ut ope
rosius postea ab vno iræ motu, quam ceteris vi-
tijijs animo expurgando laboraret; ira cuncta ve-
rò sedata, nihil illo mitius, nihil humanius. An-
tiquior illi militiae gloria, quam aut literarum,
aut etiam christianæ pietatis, laus erat. In seren-
dis amicitijs, aut in conciliatis, & firmatis mu-
tuis deinde benevolentiae officijs excolendis
studiosissimus. Ex quo factum, ut aquali-
bus esset vnicè carus, eiusque consuetudine, &
amicitia delectarentur vniuersi; quibus tamen
ille, & deprauato naturæ sensu impellente; &
iuuenilis ætatis impetu concitante, non tam in
amicitia socium, quam in patrando scelere du-
cem diligentissimum se præbebat; siquidè ama-
torie vesaniæ, & voluptatum illecebris delini-
tus, naturæque blandimentis sopitus, cupidita-
tibus omnibus facile obtemperabat; in quibus
ætatis florem, cum magno damno, tum perni-
cioso

cioso sodalibus ad imitandum exemplo, miserè
consumpsit. Sensit tùm eius Mater prudentissi-
ma fœmina se haud dubiam coniectricem de il-
lius moribus, & vatem extitisse, cum primùm mi-
litaribus eius studijs refragari cœpit. Hæc Hie-
ronymum sepè ad se vocatū maternis adhorta-
tionibus, saluberrimis consilijs, & precibus ad
saniora reuocare consilia, grauitè obiurgare,
reprehendere, impietatem, & audaciam iuue-
nilem detestari, ut dignum suis natalibus in-
duat ingenium, obtestari. Sed incassum sulæ vel
cum lachrymis preces. His seueriores accede-
bant fratrum obiurgationes, quibus sæpissimè
ab illis tentatum, si forte eius animum tam ob-
firmatum, & tam durum in scelere aliqua ratio-
ne mollire possent. Verùm ille frœnum momor-
derat, qui obiurgationibus, non quasi iniecto
frœno coerceri, sed veluti acutis stimulis ad
peiora impelli videbatur; quam esse impro-
borum naturam Spiritus sancti voce commo-
nemur. Sed ita cœlesti nutu permissum quò di-
uinæ gratiæ vis, roburque splendidius eluceret;
quæ inueteratas in scelere voluntates, & diu ob-
firmatos in malum mores repente commutat,
eque impense improbis egregiè Sanctos efficit.
Cæterum, etsi ea militari licentia, laxatis vitio-
rum omnium habenis, in extremam prorsus ani-
mi perniciem, nullo penitus prohibente, ruere
videretur; quandoque tamen fluxos ætatis mo-
res, & periculosam iuuentutis libertatem huma-
na quædam iura mirificè moderabantur. Cum
enim magistratus in Repub. nō tam nobilitati,
quam

quàm virtuti, & morum integritati deferri intel-
ligeret; maximè verèbatur, nè suis flagitijs apud
Senatores lesa de moribus opinio impediret,
quò minùs propositas nobilibus viris dignita-
tes assequeretur. Itaque ardens illa honorum fi-
tis, & ad magnos in Repub. progressus flagran-
tissima cupiditas, quæ eius animum vehemen-
ter accenderat, nonnunquam, à sceleribus auo-
catum, ad frugem, & libero homine dignam vi-
uendi consuetudinem reuocabat. Adeò misera,
vel cæca hominum ingenia, potiora diuinis hu-
mana iura ducunt; & facilius terrenæ ambitio-
nis gloria, quàm christianæ pietatis disciplina
reguntur.

*Iterum difficillimo Reipub. tempore ad
arma reuocatur. Cap. V.*

PAUCIS omninò annis ab ea tempestate se-
data turbulentior alia procella exorta est,
& nescio quo infelici aduersoque Reipublicæ
aësto nouò rursus belli turbine Venetorum res
involuuntur. Rem multorum celebratam literis
placet hic, nec longà, nec à decursu narrationis
aliena egressione, ab ipso principio repetere.
Maximilianus Cæsar, nobilibus aliquot oppidis
Germanicæ ditionis ad Carnorum iuga, Livia-
ni Venetorum Ducis opera spoliatus, nec dissi-
mili exitu ad Tridentinas fauces bello vexatus;
Venetis vehementer infensus, eorum Imperio
excidium animo concipere, reque ipsa moliri
cepit. Verùm non temerè putauit, tantum bel-
lum

lum aduersus Rempub. copijs, arque opibus,
terra marique insuperabilem comparandum;
nisi communi omnium Europæ Principum con-
sensu & viribus, arma in Venetos expedirentur;
quos ille vniuersos certa coniectura facillimè
sibi assensuros non dubitabat; fuitq; votis euen-
tus. Qui enim tum sacris præerat Iulius Se-
cundus, infenso in Venetos animo, prouinciam
minimè detrectauit, quòd primariæ Vrbes
Ariminum, Fauentia, & Rauenna Pontificiæ di-
tioni creptæ, & sæpiùs repetitæ, minimè redde-
rentur. Ludouicus Gallorum Rex Cremonam,
& Brixiam, aliasque Vrbes Mediolanensi Im-
perio detractas vehementer dolebat. Hispa-
niarum Rex Ferdinandus minùs tutam & inte-
gram Neapolitani Regni possessionè putabat;
cùm maritimæ Apulorum Vrbes Tranium, Mo-
nopolis, Brundisium, Hydruntus, Barleta, Sipo-
tum non ità pridem ab Aragonijs oppignora-
tæ Venetorum præsidio & imperio tenerentur.
Ferrariensis verò Dux Rhodigio, Mantuanus
Asulo in Cenomanis, & Pischeriæ inhiabant;
nec vllus ferè Principum erat, qui non aliquam
Veneti Imperij partem ad suam pertinere di-
tione, quoquo tandem iure, non assereret.
Quare vniuersi euocantur, tanquam ad solem-
ne sacri belli edictum, totius Europæ Principes;
eisque indictus apud Cameracum Morinorum
in Belgis conuentus; vbi ad diem statutà illorù
Oratores frequentes adfuerunt. Totius delibe-
rationis summa fuit, vt omnes vno belli fœdere
sociati, communibus copijs & viribus bellum

1508. in Venetos suscipere; & , quod magni fuit ;
 tanta religione , silentij sacramentum ab omni-
 bus obseruatum , vt eius belli calamitas , prius-
 quam suspicio , ad Venetos peruenerit . Annus
 509. octauus supra millesimum , & quingentesimum à
 die Christo natali numerabatur , cum belli con-
 filia clanculum agitari , & tantum incendium
 excitari ceptum est ; cuius deinde flamma an-
 no quingentesimo nono , quarto idus Decēbris
 erupit . Tantò autem formidolosius bellum ex-
 ortum est ; quantò fuerunt principia occultiora .
 Non est credibile , quanto animi ardore , quàm
 acerbis odijs , quanta credulitate sit vtrinque
 pugnatum . Senatus de tam graui Principum
 omnium expeditione accepto nuncio , in summa
 rerum perturbatione & discrimine , neque metu
 superatus , neque dolore victus veterem constan-
 tiam retinuit ; fortique ac præfenti animo ius
 suum bello persequi , & laboranti Reipub. trepi-
 disq; rebus subuenire aggreditur ; terra mariq;
 quanta celeritate fieri potuit , militem conscri-
 bere , copias expedire , imperij fines munire .
 Cùm verò ab omnibus acriter impeterentur ,
 tum maximè ab vno Cæsare extrema calamitas
 imminere videbatur ; qui capitali odio in Venet-
 os incensus non discessurus ab armis videba-
 tur , priusquam Venetorum Imperium dedisset
 excidio ; tantam quippè bellatorum manū con-
 traxerat , vt militum copia reliquos omnes fēde-
 ratos solus penè superaret , centum enim arma-
 torum millia sub signis habuisse fertur : quo exer-
 citu in eam Fori Iulij partem primo impetu
 inuasi-

inuasirat , quam partem tutari maximè Reipub.
 intererat . Itaque missis in eam rem ducibus ,
 cum exercitu ; Hieronymus Castro Nono cum
 tribus militum centurijs Prætor decernitur . Ar-
 cis Præfectus erat Andreas Rimundus . Eò pro-
 fectus impigrè omnia præstitit , Hieronymus ;
 quæ Ducem optimum decent , locum omnè dili-
 genter perlustrare , minus tutas partes cōfirma-
 re , repurgatam fossam , ruderibusque euectis al-
 tius deprimere , tormenta muralia pro menibus
 aptè disponere , suas præsidij stationes assigna-
 re , nihil omittere , quò inimico aduentanti sese
 opponeret , quem iam iam imminere , locis su-
 perioribus deuictis , audiebat : nec longa expec-
 tatione fatigatus est ; siquidem hoc tanti robur
 exercitus Balsiano , & Acelo in Euganeis direp-
 tis , alijsque locis incendijs , cædibus , & popula-
 tione vastatis , tandem agrum Taruisinum inse-
 dit , & peruigilio Sancti Augustini sexto Calen-
 Septembris quingentesimo vndecimo anno , ad 511.
 Castrum Nouum tanta belli moles deflexit .
 Locus est ad ripam Plauis fluminis in regione
 cui nomen est Querium , in Alpibus supra Tar-
 uisinos fines , leni iugo editus , artis , & natura
 præsidio valdè munitus ; quem locum Cæsaria-
 ni , quod suis conatibus valdè officere viderent ,
 omnino aggrediendum , & expugnandum sibi
 esse statuerunt .

Castrum Nouum acri oppugnatione Caesariani inuadunt. Cap. V I.

DUAbat Caesaris copias Palisia magni nominis Dux. Is, copijs eductis, sese in conspectum Castrum dat, tantamque multitudinem oppidanis loco idoneo cōspiciendam ostentat, ratus fortè obsessos viso hostium numero trepidos, metuque percussos, deditioem facturos. Et nisi per Hieronymum stetit, respondebat votis euentus. Ad sunt celeres Legati Hieronymum admonentes, vt Castro excedat, extrema minantes, si deditio, aut recusetur, aut differatur. Breue responsum ad ea fuit Hieronymi: deuotum caput habere libertati Patriæ; atque adeò sibi statutum vita potius quàm loco cedere; experiretur vbi vellet Imperator Venetam fortitudinem pectus telis quantumlibet petens, abeuntis terga non visurus. Irarum & diræ feritatis incitamentum Palisia ea responsio fuit, qui rem armis bellicisque machinis ex templo agere statuit; murosque oppidi tormentis æneis diuerberare cepit. Quæ in mœnia primum tum saxea, tum ferrea machinis bellicis impellebantur missilia, parum nocere; si quæ verò intrâ mœnia accidebant, deiectis ædificijs, magnam stragem edebant. Sed longa tandem eiaculatione, & continuata plures dies muros verberatione, e maioribus tormentis ingentis magnitudinis explosæ ferreæ pilæ, omni regione horribili sonitu latissimè personante, ita Oppidi

pidi mœnia quassarunt; vt, solutis iuncturis pluribus in locis, maxima muri pars corruerit, hostisque irruenti aditus patefecerit. Quare, tormentorum oppugnatione intermissa, diripiendi Oppidi signum milites expectabant; Veneti tam horrenda murorum vastatione animo confrenati, salutem desperare ceperant. Andreas Rimundius Arcis Præfectus, cum oppugnationem amplius sustinere se posse planè diffideret, idque palam dictitaret, tandem pleno sceleris atque perfidiæ consilio, nocte intempesta ex Arce, & e Castro clâ dilapsus, fuga fœdissima sibi consuluit. Ea res propterea grauisimè offendit Hieronymum, quòd militum animos timore debilitauit, ac fregit, & oppidanos in eam rerum desperationem coniecit; vt de deditioem palam agerèt, nihilque propius erat, quàm vt ad colloquium hostes vocarentur. Ea re intellecta, Hieronymus vehemētissimè vniuersos pro concione obiurgauit; quò tandem vesaniæ deuenirent, vt leuissimi transfugæ, & hominis perfidiæ scelere contaminati exemplo mouerentur: probè intelligerent non modò quidquam turpius ea deditioem illis accidere posse, quæ insigni dedecoris infamia notatos deformabit; sed etiam, quòd perfidi hominis facto permoti, ad ista consilia deflexerint, non leuem turpitudinis notam contraxisse; proinde non desponderent animos, tam nefaria consilia abijcerent, dignum Veneto nomine induerent ingenium; sibi quidem esse, & gloriæ famam, & Patriæ defensionem; quauis omnino vita potiore, sequerentur et;

go optimi Ciues, & fortissimi milites amantiſſimum Patrem & Ducem. Hæc aliaque permulta militari planè vultu, atque incredibili animi ardore locutus ità vniuerſos confirmauit; vt, deſiſſimo metu, nihil præter pugnam exoptarèt, in qua ad extremum vſque ſpiritum Oppidum ſe deſenſuros pollicebantur. Et dictis reſpondere facta. Nam diripiendi Oppidi dato ſigno, per muri ruinas factò impetu, intra mœnia non vno in loco per vim conantur irrupere Germani. Sed, Hieronymo Duce fortiter ex aduerſo Venetis pugnantibus, primi Germanorū impetus magna ſuorum clade ſunt reiecti. Tum Hieronymus diurnis, nocturnisq; operibus quæ murum inſtaurare, quæ apertis locis nouas munitiones obijcere, per milites, & oppidanos terram comportare, aggerem conſtruere, quaquam tandem ratione poſſet, aditum obſtruere. Nec irritus omninò labor; qui enim locus antea hoſtibus is videbatur, vt leui tormentorum diſpotione, & vno aut altero militum impetu facile obtineri poſſet; Hieronymi virtute factum eſt vt penè inſuperabilis appareret, vel non niſi maxima hoſtiū clade poſſet expugnari. Iam, n. tertio Oppidum aggreſſi magna ſemper ſuorum cæde, & ignominia, aditu erant prohibiti. Suppudebat iam Paliffiâ tam exiguo hoſtium numero ſe tandiū diſtineri, quandò maiores ad mouere copias, & delectum tanti exercitus florem in paucos expedire ſtatuit. Itaque dato pugnae ſigno, ac rior, quàm vnquam antea oppugnationi inſtituitur; lectiſſimos milites, & totius

exerc.

exercitus robora primò immittit, qui aditum in Caſtrum ſtrenuè pertentent. Hos auxiliares copias, quæ feſſis ſubſidio ſint, ſubſequi mandat; vt nulla noſtris, vel murum reſicièdi, vel à prælio ceſſandi data quiete, certior eſſet victoriæ ſpes, cum integri ſemper feſſos adorirentur. Aemilianus etſi tantam belli molem in ſe vnum, & admodum paucos milites, eosque laboribus fractos incumbere, & multis partibus vno tempore cum frequenti & integro hoſte dimicandum animaduertit; tamen, quod vix credibile videatur, animo ſterit, ac viribus; milites egregiè cohortatus, peritè diſpoſuit. In prima acie ille cõſtitit, periculoſiorem ſibi ſtationem Prouinciamq; depoſcit: exemplo, & virtute Ducis reliqui, ità animo confirmati ſunt, vt exercitus impetum excipere, diūq; acerrimè pugnando ſuſtinere, & Oppido arcere non dubitarint. Sed longam, & ſemper ardentioſiorem oppugnationem diutius ferre non potuerunt ij, quos, præter certaminis labores, & vulnera, diuturnæ pariter, & nocturnæ vigilæ conſciebant; quippe propter paucitatem aſiduis penè ſtationibus diſpoſiti circa mœnia, dies noctesque in armis traducere cogebantur. Quæ damna hoſtis in magna militum copia facile ſarciebat; cum deſerta ſtationum loca alij ſubindè, alijque replerent. Nouis itaq; ſemper, ac viribus integris ſibi per vices ſuccedentibus Germanis, tandem paucorum virtus, multitudini ceſſit. Adeò enim multis locis perfoſſo dirutoq; pariete, cū Veneti, quos præter cæteras, vt dixi, belli difficulta-

B 4 tes,

tes, ipsa semper magis paucitas fatigabat, admodum infrequentes, & ij perpetuò labore, & vulneribus confecti apparerent, liberoque introitu irruerent alij post alios Germani, vis ac numerus sustineri vltra non potuit; Itaque totis conuixi viribus, & multis partibus simul irruptione facta, Castro tandem, sed haud incruenta victoria, sunt potiti.

Castro Nouo direpto, Hieronymus carceri addicitur. Cap. VII.

IN tam difficili, & cruenta oppugnatione eximia certè, & singularis tum militum, tum oppidanorum virtus enituit; licet penè omnes tandem, aut tormentorum foeda laceratione discepti miserè interierint, aut hostium copijs circumuenti, fortiter pugnando, extremo vitæ periculo multitudini cesserint. E Bellonensibus, qui eò subsidij causa conuolarant, duo minores duces Michael Pagantus, & Victor à Cruce magna fortitudinis laude cæsi leguntur. De Rimundi fuga nihil ampliùs compertum est. Sed Hieronymi virtus militaris, & prudentia in primis admiranda. Is enim & antè prima signa fortiter dimicando, & idoneis locis disponendo milite, & vbi res postularer, celeriter muniendo, omnia tandem militaria munera impigrè obeundo, fortissimi simul bellatoris, & Ducis præstantissimi laudem, etiam inimicorum testimonio est consecutus. Verùm nec longo quidem intervallo victorum virtus in ea oppugnatione

tione Germanorum immanitatem in Oppidii direptione exæquauit. Primùm enim Oppidum ingressi, vix credibile est, qualia inauditæ sauitiæ, & barbaræ crudelitatis spectacula exhibuerint, seu militum virtute in resistendo, seu tanta suorum clade in rabiè acti: nã obruncatis passim militibus, & oppidanis, promiscua cæde in armatos æquè, atq; inermes, nullo sexus, vel ætatis discrimine, debacchati sunt; in trucidata quoque oppidanorum, & militum corpora sauitum. Itaque breui foedissima, & confusa omnium ordinum, & ætatum strage, ad eò locum deformatum, vt humano sanguine satiari haud posse viderentur. Cæterùm in tam horribili rerum omnium clade, in tãto sauciorum numero, illud miraculo par, vnum Hieronymum, qui inter primos ordines prælium ciebat acerrimè, cuius vniuersi ferè iugulum petebant, tanta hostium cæde in oculis omnium edita, viuum & nullo accepto vulnere, in hostium manus deuenisse. Eo capto, fuit pugnae finis; partam tanto sudore, ac sanguine victoriam inter se gratulantur Germani. Nota virtus Aemiliani, probataq; magno cū eorum damno militaris fortitudo prædam reddit, illustriorem; quem Paulisiam tãquam insigne partæ victoriae trophæum sistunt. Is Hieronymum in tetram ac tenebrosam carcerem in imo turris fundo angustè admodum effossum detrudi, & debitis supplicijs audacissimi hominis scelus vlcisci iubet (sic enim appellabat, quòd deditioi minimè auisisset, quòd pari fortitudinis, atq; fide, locum esset

esset ad extremum vsque egregiè tutatus. Hic pane, & frigida tantùm aiebatur; ferrea vincula manus & pedes constringebant; collum ambiebat in mancipij morem circulus ferreus, è quo duorum triumvè anulorum catenula cum pila marmorea pendebat; globus tormentarius is erat, hand exiguæ magnitudinis, additus, siuè vt nocte quiescentem vexaret, vel fatigaret interdium vigilantem; aut, si fugam intentasset, crebro ictu globi tergum, vel pectus diuverberantis fugienti cursus retardaretur; & nè qua tandè membra quiete fruereutur, ad grauem cerceris fœtorem, loci angustiam, & tenebras varij accedebant corporis cruciatus; quippè Ducis edicto acerbis quotidie supplicijs exquisitè torquebatur. Multos iam dies carceris acerbissimam, & Germanorù sœuitiam eo loco perpeffus nihil prætereà, quàm vt extrema de suo capite statuerentur, Hierony. expectabat. Sed hominù consilia diuina bonitas anteuertit; dum enim huius vitæ imminens periculum à mortalibus extimescit, æternæ vitæ ab immortalis Deo certissima initia recepit; & qui miseriarum, & calamitatum locus plenissimus videbatur: is celestis solatio, & maximorum dolorum leuamento, non multò post extitit iucundissimus: quandoquidem illi Deus tantis belli laboribus, & tam apertis vitæ periculis, non extremam perniciem corporis, sed salutarem occasionem promerendi æternam salutem impendere, singulari, & inaudito miraculo, consequenti posteritati prorsus admirando declarauit. Singula-

re hoc est diuinæ bonitatis medicamentum, vt quos beneficijs ad virtutem allicere nequit, leterioribus pœnis à scelere auocare contendat. Adeò enim diuturna peccandi consuetudo maiorum animis callum impietatis obducit, & sensus cupiditatibus addictos immanitate quadam stuporis offundit, vt nullos diuinæ gratiæ motus, nullas internæ vocationis voces auribus admittant: nisi irati numinis plagis contusi, atque debilitati, medicinam aliquandò non aspernari condiscant. Quod cœlestis prouidentia singulare beneficium in Hieronymo mirificè per id tēpus eluxit; qui diuina benignitate diutius ad suam perniciem abusus, tenebricoso, & squalore obfuso carcere, è flagitiorum tenebris ad honestatis lucem contuendam est excitatus. Sed quoniam res est omnium, quæ in illius vita acciderunt, commemoratione dignissima, quòd ex ea tam insignis consecutæ pietatis initia extiterunt, cogit me ratio suscepti muneris, vt magni euentus seriem si minus æqua, saltem sua narratione prosequar, vt diuinæ beneficentiæ vel aliqua ex parte inseruiat scriptoris diligentia, vel certè minimum sua negligentia detraxisse videatur.

E carcere insigni Beatissima Virginis miraculo liberatur. Cap. VIII.

EO in carcere nulla grauior molestia Hieronymum sollicitabat, quàm acerbæ & diræ necis, cuius sibi periculum in singula momenta à

ta crudeli ab hoste imminere nō dubitabat. Quā
 cogitationem diū animo versans vehementer
 est commotus, seridūque cœpit, non tam de cor-
 poris, quā de animæ salute agitare secum sa-
 lubria consilia: & ab omni humana ope desti-
 turus, vnum sibi in diuina præsidium reliquum
 esse cogitare, quam tamen, nè implorare con-
 fidenter auderet, faciebant ante actæ vitæ com-
 missa, quæ multa & grauissima menti occurre-
 bant; quorum conscientia deterritus, ægrè ad-
 modum precibus suis locum futurum apud di-
 uinam clementiam verebatur. Sed illum iam
 fatis cruciatibus, carcere, & inedia mace-
 ratum, & scelerum conscientia afflictum, res-
 pexit Deus: diuinæ lucis splendore, & suauī
 gratiæ cœlestis virtute in eius animum sese libe-
 riùs effundente. Cuius beneficio itā cœpit pec-
 catorum grauitate ac turpitudine angi; vt iam
 longè maior contempti numinis, quā præsen-
 tis calamitatis dolor eius animum discruciatet:
 iamque cœlestem iram in se meritò concitatam,
 diuinamque iustitiam, quam ille suis flagitijs,
 & effrænata libidine tandiū contempisset, &
 cuius imperium sanctissimis legibus repudiatis
 etiam detrectasset, iustas suorum scelerum pe-
 nas repetere intelligeret. Quare obortis la-
 chrymis, se meritò diuina tutela, & præsidio
 exclusum in supremum capitis & salutis peri-
 culum adductum inclamabat; quòd cœlestis
 gratiæ beneficentiam semper ingrato animo re-
 iecerit; quòd toties diuina misericordia de sua
 salute, tam varijs modis admonitus, ad pristina
 tamen

tamen scelera magnum in dies singulos impie-
 tatis cumulum addere studuerit. Hæc ille, &
 alia multa ex magno animi dolore, & lachryma-
 rum copia cum mente volutaret; ac penè ad ex-
 tremos desperationis scopulos miserè deferri
 videretur; de repente aura cœlestis numinis le-
 niter eius pectus afflante, in pacatissimum por-
 tum salutis est inuectus. Animum enim eius pe-
 nè destitutum subiit Deiparæ Virginis Taruisi-
 næ memoria, quam Matrem misericordiæ mor-
 talibus datam, vnicum miseriarum solatium,
 & peccatoribus extremè laborantibus certissi-
 mum perfugium à Deo constitutum recorda-
 tur. In huius igitur Beatissimæ Virginis tutela
 salutis suæ præsidia collocanda putat; qua Pa-
 trona, & Aduocata si apud Deum vtatur, non
 dubiam sibi scelerum indulgentiam, & æternæ
 salutis auxilium pollicetur. Itaque fusa illicò
 ad Virginem, non tam longo verborum ambi-
 tu, quā interno animi affectu, & lachryma-
 rum imbre grauis & pia oratio; nè se mise-
 rum, licèt eius clientela, & patrociniò indi-
 gnus, tot circumuallatum calamitatibus, &
 tot pressum malis negligeret; se è Christianis
 illis peccatoribus vnum esse, eumque insignem,
 quibus à Christo Mater misericordiæ, & com-
 mune perfugium data est; proinde ne abiectis-
 simum famulum, à filio sibi commendatum cle-
 mentissima Cœli Regina, & Dei Mater despi-
 ceret: de salute atque incolumitate animi pro-
 pè desperanti maturè subueniret: flagitijs, cri-
 minibusque suis, quæ ille innumerabilia fate-
 retur

retur, ab irato filio veniam, & pacem posceret: non desereret Patrona clientem, Regina seruum, communis misericordiae Parens iacentem in sordibus, & squalore filium. Ad hæc se nudis pedibus eandem sacram Taruisinam ad eum inuisurum, ibique certum sacrorum numerum suo ære curaturum, & voce tabulisque tam insigne beneficium palam testaturum voti religione obstrinxit. Cordi utique Deo, Beatissimamque Virgini fuere preces & vota; vix enim ea Hieronymus absoluerat, cum sese oranti, & multis lachrymis supplicanti, candida in veste, necnon cælesti luce circumfusa, ac diuina planè maiestate conspicua Dei Genitrix obtulit, carcerisque tenebras inuisitato atque inexplicabili radiorum suorum splendore dispulit ac fugauit. Ex oculis enim, ac vultu, atque adeò toto celsissima Virginis corpore tanta claritas emicabat; vt neque posset in eam oculorum aciem defigere, nec emicantem inde fulgorem diutius intueri. Itaque huiusmodi spectaculis inuictus, terrore attonitus, totis artibus contremiscere, quid rei esset expectare; cum Beata Virgo Hieronymum benignè intuita, & proprio compellans nomine, præsentis animo, & hilari vultu, omni cura vacuum esse iubet: cuius preces & vota, se aduocata & patrona, essent à filio clementer admissa. Ille animo erectus patronam suam intueri connixus haud commodè potuit; cumque oculorum, & animi voluptate quadam delinitus illam obniteretur attentius acruisque contemplari, tanta sensit radiorum

vt obtutus aciem perstringi, ac propè obtundi, vt potuerit ardentem meridiani solis facem multò commodius intueri. Quare adhuc animo dubius, leui aliqua somni imagine se illum putat; cum Beata Virgo ceptis addit, vt vota soluat, & vitæ emendationis in posterum consilia ineat; tàm manu ad eum porrecta, clauis offert, quibus & vincula & carceris ostia referare; & quocunq; libeat, abire mandat. Fidem visi fecit expleta promissio; siquidem ille impiger ad iussa, acceptis clauibus, vinculis, & carcere referatis, sensit haud vanam esse tantarum rerum imaginem, tum ad cælestem patronam venerabundus, & in gratiarum actione torus effusus se conuertit: Sed illa tenues in auras momento dilapsa lætissimum Hieronymum summo merore suo discessu cõpleuit; qui tandè verbis, & lachrymis dolore, & lætitia simul intermixtis, actus intimo cordis affectu Deiparæ Virgini gratijs, e carcere liber egreditur.

*Novo miraculo Taruisinum deducitur.
Caput IX.*

EXtulit è carcere; quò tanti beneficij sempiternum aliquod ad posteros extaret monumentum, & probata fides; clauis è Cælo sibi delatas, tum manicas, & compedes, cum pila marmorea, & reliqua crudelitatis instrumenta, præter interiorem subuculam, cæteris vestibus nudatus. Ea sarcina, quasi trophæo suæ victoriæ, ornatus veriùs, quàm oneratus, sese in viam

32 *De vita Hieronymi Aemiliani*
viam dat. Sed mox aliud imminet grauius pe-
riculum; vix enim aliquot passibus, processerat
cum in exercitum Cæsaris incidit, & viam om-
nem armato peruigiliq; milite occupatam cir-
cumspicit. Expalluit Aemilianus, animoquē
corrui subito hostium incurſu; humanisq; de-
ficientibus, ad diuina perfugia se conuertit; in-
uocat iterum Patronam, & Dominam suam, vt
se præſenti periculo ereptum, certo itinere in-
columen dirigat, precatur. Nec irritæ preces;
vix.n.ea complerit; cū priorem & speciem &
habitum referens Beatissima Virgo præsto est,
& mox miraculum miraculo cumulat, manum
apprehendit, securum sequi iubet, & per me-
dios hostes ferrea vincula gestantem, alienis
oculis minimè conspicuum educit; hoc præte-
rea, singularis beneuolentiæ specimen addidit,
quod Taruisini itineris ignaro se comitem præ-
buit, donec Ciuitatis mœnia in conspectum se-
se darent. Tū Diua tutelaris & comes Hie-
ronymi repentè ex oculis sese mira celeritate
protripuit, illius mente nouo, & insolito splen-
dore diuinę lucis sub ipsum discessum illustrata,
& perfusa; occultoq; igne diuini amoris corde
succenso. Atque vtinam hic mortali fas esset
dulcissima & profus cœlestia Beatæ Virginis
hortamenta referre. Ille Ciuitatem ingressus
Beatissima Virginis ædem adit, longa, & pia
oratione filio, Matrique gratijs actis, noui mi-
raculi euentum omnibus prædicat; obliga-
tam voti sponſione sacrorum fidem integrè
liberat; tabellam, quæ rei admirandæ exitum,

& 26.

Congr. Somaſchæ fund. Lib. I. 33
& accepti beneficij memoriam scripto, & pic-
tura, perpetuò testetur, cū manicis, compe-
dibus, collique vinculo, & marmorea pila, è
summo tholo pendentem curat; remquē totam
quo ordine gelta est publica fide scriptis confi-
gnari mandat. Illud verò vehementer dolen-
dum, claues per Sanctissimam Virginem cœ-
litus delatas infelici euentu, quo templum illud
multis abhinc annis conflagrauit, deperisse.
Idè cætera, quæ integra superfuerunt, à com-
muni illa anathematum turba delecta, in inte-
riorem altaris partem ijsdem ferreis cancellis,
quibus Sanctissimæ Virginis Imago, conclusa
singulari religione asseruantur, nec nisi pia ad-
euntium postulatione produntur. Compedes
verò non eius sunt generis, quibus ferè vt con-
sueuimus, vt ferreo veste claudantur, sed
quales interdum equis ad pascua dimissis inij-
cere solemus breui anulorum catena colligatæ.
Hieronymus his ritè Taruisij perfunctus, Ve-
netias eodem habitu properat, insigne Beatæ
Virginis beneficium palàm per vicos, & com-
pita in Area magna Diui Marci enunciat; quã-
plurimis hominem, quasi insanum somnia nar-
rantem, iridentibus; alijs dubiam rei fidem,
& suspectam non planè admittentibus: per-
multis verò, quibus Hieronymi ingenium ab
omni fictionis, & vanitatis suspitione alienum
iam pridem notum erat, admirandæ rei euen-
tum obstupescitibus.

C

Belli.

Bellicis rebus compositis Castro Nouo Aemilianus praeficitur.
Cap. X.

CVM verò per annos fermè quatuor, eoq; amplius, varijs bellorum motibus tota nup̄tasset Italia, ac omnis ferè Europa; tandèm de compositione inter Christianos Principes agceptum est; nec multò post æquis conditionibus commune pacis fœdus initum. Non facile credi potest, quanta læticia, & iucunditate, subitus hic de compositione inter summos Principes nuntius omnem Europam perfuderit, atque compleuerit, & quàm mira serenitate miserabilem illorum temporum faciem diuturno mœrore obscuratam, illustrarit. Sed apud Venetos præsertim lætissima omnia, quandò ea dira tempestas, quæ paulò antè non terrorem modò, sed extremam perniciem, & interitù toti Venetorù Imperio attulisse videbatur, exitus habuisset omnium opinione feliciores. Siquidem opulentissimis Ciuitatibus, antea amissis, in potestatem redactis, tanti Imperij decor & maiestas est iterum constituta. Sed ducibus, & militibus optimè de Repub. meritis larga ex veteri Senatus munificentia præmia decreta sunt; Inter quos cùm emerneret Hieronymus, hoc in eum grati animi & benevolentia monumentum, ac eius virtutis singulare testimonium extare voluit sapientissimus Senatus: vt Castro Nouo in potestatem recepto Aemilianaq; familia

milix ad annos triginta attributo; iterùm Hieronymus summa cùm potestate præficeretur; vt qui locus paulò antè calamitatis, & ærumnarum plenus extitisset; idem & dignitate & com modo illi, totique familiae iucundissimus foret. Sed alia omnia animo voluens, totum hoc, quidquid erat splendoris & dignitatis, quod suæ deferebatur virtuti, constantissimè repudiasset Hieronymus, nisi familiae ratio aliter suasset, cuius, non modò dignitati, sed opibus etiam, quas necessarijs belli sumptibus penè exhauserat vniuersas, hac tanta Reipublicæ munificentia honestè consulendum amici & affines contendebant: quorum adeò obfirmatos in ea re cernebat animos, vt in præsentia omne contradicendi studium frustra suscipi appareret. Quasi igitur supremum illud Reipub. & familiae præstaret obsequium, oblatam dignitatem non tam admisit, quàm subiit, quia citrà Senatus, & affinium offensionem recusare non potuit. Pluribus autem annis Castrum Nouum Aemilianæ genti paruissè satis constat; ad alios postea fœdali iure auctoritate Reipublicæ translatum. Commodò igitur tempore in viã se dat. Taruissum primò profectus, Patronam suam Beatam Virginem inuisit, eamq; religiosissimè precatus, vt, quandò voluntatis suæ planè conscia, non studio quæsitòs à se falces, non ambitam prouinciam sciret, vires eidem oneri pares à filio impetraret, & quem primum vellet esse ingressum quemq; extremum administrandæ prouincia exitum, indicaret; qui iam vo-

tis denouo genere vitæ conceptis, commodo, non impedimento foret. Ad oppidanos verò, quos funesta Patriæ calamitas reliquos fecerat, nec eodem impetu furentis exercitus rabies obruerat, simulatquè de Hieronymi reditu fama peruenit: eius visendi studio maximè flagrantes, summa omnes læticia compleuit, nihilque, quod ad celebrandum aduentum eius excogitari ab incolis, aut præstari posset, prætermisum; tam gratis animis exceptus, quàm expetitus. Vt enim primum Prætorem aduentare nunciatum est, non domi venientem expectant, sed multitudine ad aliquot miliaria Castro Nouo obuiam effusa, faustis acclamationibus accedentem excipiunt: & festis clamoribus deducunt, non sinè multis expressis gaudio lachrymis; in omnibus tandem benevolentis studium, summæq; voluntatis significatio enituit. Augebat in dies eorum læticiam admirabilis quædam Hieronymi, tum lenitas & clementia in ciues, tum pietas & ardor in Deum, quibus virtutibus administrationem illam ita obiuit, vt eorum commodis accuratissimè inferuiens, nunquam tamen à pietatis officijs in Deum retardaretur. Quare sanctioris vitæ studijs incensus, alloquio mitis, in egenos liberalis, nulli impacatus, publicæ utilitatis perstudiosus, omnium deniquè virtutum genere ornatus, cunctis repentè admirationi pariter, & exemplo fuit.

Defuncto fratre, Magistratu se abdicat, reiq; familiaris administrationem suscipit. Cap. XI.

SED ista summa eum iustitiæ, & pietatis laude administranti, tristis è Patria nuntius, nec opinanti allatus est, Lucam fratrem charissimum vixisse. Molestissimum id accidit Hieronymo, eoque nuncio penè consternatus facilè declarauit, quanto in pretio, & amore fratrem viuente haberet, quem sensu vitæ què carentem, tanto animi sensu deploraret. Cæterum, vt lachrymis indulsit, quantum prædens humanitatis ratio, & sanguinis coniunctio postulare videbantur; omnia tandem diuinæ bonitati accepta referens, eidemque gratias habens, mœrentem animam solatus est, & sacras ac solemnes expiationes de more pro illius quiete procurari iussit: vt igne purgante, si illo detineretur, liberaret; pauperibus insuper pecunias erogare, ipse frequens in oratione sollicitare cœlites, vt illum sua apud Deum gratia subleuant, ab omnibus, vt idem faciant postulare; nihil tandem omittere, quod in acerrimis tormentis versanti aliquid præsidij posset afferre. Sed quoniam Hieronymo præcæteris negotium dederat ille moriens, nè quid ex testamento aut immutaretur, aut prætermitteretur, filiorumq; tutelam vni illi maximè demandarat; crebris euocabatur affinium literis ad res domesticas ritè componendas, ad lugen-

tem viduam solandam, ad nepotum curam tutelamque suscipiendam. Ille Prætoriam Provinciam diu pectatus, id saltem commodi, ex graui illo familiæ incommodo sibi colligendum putauit, vt oblata occasione domestici vulnibus, publicæ gubernationis fasces deponat: qua propter rei familiaris impedimenta caufatus, honestaque missione ab Senatu impetrata, eo magistatu & imperio se quamprimum abdicauit, & ex eadem Aemiliana gente nouo Prætoris subrogato, Venetias contendit. Quam verò libenter & peramanter in primo congressu ab oppidanis exceptus, tam mox ægrè & permolestè in digressu dimissus. Cum primum Venetias attigit, duo maximè nepotum gratia præstitit: alterum, quòd tenellos adhuc pueros animos ad omnem pietatem informandos, honestis moribus imbuendos, studiisque literarum erudiendos curauit; Alterum, quòd, cum illis multæ atque amplæ varijs in locis rationesquè cum multis essent à Patre contractæ, earum ille procurationem suscepit accuratissimam, & illorum mercaturis faciendis, rei què augendæ se diligenter tradidit. Nemi- ni autem mirum, aut nouum esse debet homines natalibus nobiles, & honorum luce conspicuos mercimonijs implicari, quando non modo liberis in Ciuitatibus, veteri consuetudine approbante, factum est, vt nihil mercatura nobilitati officiat; quòd apud Ianuenses, Lucenses, Epidaurios, aliosque liberos homines cernimus, quorum institutis, & legibus nullam

nobis

nobilitatis iacturam tractandarum mercium occupatio cuiquam ciuium parit; Sed multò magis etiam, quòd, si rem suis pendamus momentis, si antiquorum diligenter discutiamus monumenta, & illustrium testimonio scriptorum, parique rationum suffragio, & exemplorum copia, nobilem hominem mercaturam haud dedecere comperiemus; sordidam semper, ac vilem excipio, quam ciuibus suis interdixerat Lycurgus, & nobilioribus exercendam vetuit Aristoteles. Neceſſe est enim huiusmodi homines sordidos esse, ac pusillos; vt qui lucello magno perè inseruiunt, quæstuique se profus dedunt; ac proindè nullius honestæ rei studio incendi, nullius præclari facinoris gloria duci consueuerunt. Quod luculenter expressit Cicero. *Mercatura autem, inquit ille, si tenuis est, sordida putanda est; si magna, & copiosa, multa vndique apportans, multisque sine vanitate impertiens, non est admodum vituperanda.* Sed veterum dictis illustria grauisimorum hominum accedunt exempla. Solon, qui & sapiens vnus fuit ex septem, & legum scriptor longè prudentissimus, cum ei perangusta domi res familiaris esset, propterea quòd Pater ad beneficentiam propensior Patrimonium valdè imminuisset, ad mercaturam, rei augendæ gratia, se contulit. Thaletem quoquè mercaturam exercuisse auctor est Aristoteles. Platoni etiam olei in Aegyptum exportationem peregrinationis viaticum suppeditasse, docet Plutarcus. De Zenone præterea Stoicæ familiæ Principe sunt, qui idem

7. Pol. c. 9.

1. Off.

Plutar. in vita.

1. Pol. c. 72.

In vita Solonis.

ex Laertio haud leui coniectura affirmet; propterea, quod purpuram ex Phœnice mercatum tradat; non alia certa causa, vt conijciunt, nisi vt iterum ditrahendo quæstum aliquem faceret. Neque enim ea fortuna fuit Zeno, aut eo luxu, vt eam sibi vestem emeret. Auget etiam mercaturæ fidem, quod ex pecunia quæstum querere illi familiare erat, Patremque Mameam mercatorem habuit. Catonem insuper Censorium, absolutum apud antiquos probitatis exemplar, negotiationi fuisse deditum, seque

Ex Laert.

In eius vita.

mercimonijs implicasse auctor est Plutarchus. Sed à sapientibus ad nobilissimos, hoc est ad Reges, & Imperatores gradum faciamus. Tarquinius Priscus qui præclaris virtutibus Romanorum Regnum est assecutus, quique cultum Deorum nouis sacerdotijs illustrauit, Senatuum numero auxit, Equestrem ordinem frequentiore reddidit, ex Patre mercatore mercator ipse exitit, & ingentes opes mercatura congestit. Vespasianus Imperator, non solum antè Imperium ad mercaturæ quæstum, sustinendæ dignitatis causa, descendit; sed,

Val. Max. lib. 3. c. 3.

Diony. lib. 3.

Ex Suet.

illo etiam adeptò negotiationes palam exercuit, multa viliori emendo, quò pluris distraheret. Aelius Pertinax Imperator renunciatus, non secus mercaturam per suos homines exercere institit, ac si priuati ordinis exitisset. Addatur & hoc postremo loco, Mercurius Rex, & Philosophus à prisca illis inter Deos relatus, quod mercaturæ non modo operam dedit, sed & eam primus omnium cæteris tradidit: ideoque

Diony. lib. 6.

que

que diuini honores illi decreti. Vides igitur & Regiam, & Imperatoriam dignitatem, quin etiam diuinitatem mercatoribus ab antiquis deferri; vt minus mirum sit, si eundem hominem nobilem esse, & mercatorem sæpè contingat. Sed ista longius prosequi præsentis non est instituti; hæc pro oblata occasione, leuiter delibasse satis: nec enim Veneta nobilitas cuiusquam eget defensione, cui primas deferri in confesso est apud omnes. Ad Hieronymum redeamus, qui, nepotum suscepta tutela, integra fide illorum bona curauit, nullo emolumento, nulla quæstus vtilitate ductus; quippè non istis rebus labores ille suos metiebatur, sed Christianæ charitatis ardore magis, quam vtilitatis fructu, aut sanguinis coniunctione, ad ea procuranda motus, vberiores laborum suorum proventus à Deo, cuius causa erant suscepti, sibi pollicebatur.

Insignis in Hieronymo morum mutatio.
Cap. XII.

HAud segnior autem in suorum morum cultura, quam in rei familiaris administratione exitit Hieronymi industria, & diligentia. Solutus enim grauioribus publicæ gubernationis curis, diligentius cepit spiritualium, ac celestium rerum studijs vacare; vitiorum omnium in primis seruitutem depellere, & liberam animi sui possessionem ab improbis & iniustis direptoribus, quibus iam adeo fuerat addictus.

tus, ad verum Dominum omninò transferre statuit. Nec diuinarum rerum studio flagranti præfens numinis auxilium defuit: quod occulta virtute, ità cœpit Hieronymi mentem animumque versare, vt admirabilis vitæ correctio, & insignis morum emendatio breuissimè extiterit. Nam, reiectis omnibus antea, aut ad vanitatem, aut ad luxum quæsitis vniuersa, tum in habitu, & ornatu corporis, tum in dictis & factis, ad grauitatem, & modestiam composita; excisæ ad brèves capillos luxuriantes comæ, quibus maximè iuuentus aut calamitro competitis, aut in cincinnos inflexis, aut in obeliscum erectis, delectari solet. Venustas oris in speciem virilem commutatur; verborum parcus, & prudens æstimator; Deniquè à seipso planè diuersus, atque in alterum mutatus totus apparet; vt in eo facilè cerni posset diuinæ gratiæ atque benignitatis virtus & amplitudo. Cum autem numeris omnibus absolutam hominis conuersionem, & sui ipsius cognitionem, & commissorum detestationem contineri didicisset; harum ille rudis rerum, & ignarus, diuini verbi præconibus, de superiori loco in Ecclesijs, sacris diebus ad populum differentibus aures dabat quàm assiduè attentissimas; quò faciliùs animus salutaribus eorum monitis informatus, in reconditam & difficilem sui cognitionem deueniret; & præteritorum scelerum dolorem conciperet salutarem. Quo audiendi studio contestatam à Diuo Paulo veritatem illam sapiùs

Ad Heb. 4 est re ipsa expertus: *Vnius est sermo Dei & effi-*

6ax, & omni gladio ancipiti penetrabilior; quippè inter audiendum incalescere, tristarique, & damnata rerum speciosarum vanitate, paupertatis, & pœnitentiæ amore succendi, sibimet acriter indignari, quòd veræ virtutis sprete dignitate, in tam vilia & obscœna deiecisset animum; eoque cœlesti gladio admodum salubriter transuerberatus, altis præcordijs conceptû salutaris vulneris dolorem, modò ex oculis vberis fletu, modò ex pectore crebris singultibus, ac suspirijs erumpentibus, indicabat. Dimissa concione, è templo discedens, non luxuriabat in plausus quosdam vulgares, & inanes; sed in vberimam virtutis solidæ frugem maturefcebat; non leui quadam animi titillatione, aut aurium dulcedine delinitus, sed corde concupiscens tacitus, ac meditabundus sanctiora vitæ consilia coquens, abibat. Indè, Hieronymi pectus diuini spiritus lumine in dies clariùs illustrante, cœpit ipse intenta mentis acie, cum antea vitæ ingratitude & impuritate, cœlestium bonorum magnitudinem & præstantiam diligenter conferre; qua vna cogitatione sic ille afficiebatur interdum: vt, veluti sensibus destitutus, non modò nullum ampliùs è rerum terrenarum vsu, atque aspectu solatium caperet: sed ingens etiam earum odium, atque fastidium hauriret. Tum sæpè acrioribus conscientiæ stimulis agitatus, humi prostratus ad Christi signum de Cruce pendentis, manantibus vbertim lachrymis, & superioris vitæ annos in amaritudine animæ suæ memoria repetens,

44 *De vita Hieronymi Aemiliani*
pectus tondere, oscula terræ figere, se identidem inter lachrymas, & singultus, ingratum, impium, mortalium omnium vilissimum caput, idemque scelestissimum vocitare; tum in seipsum asperius animaduertere, ac penè desauire. Sic humi diù hærens, quicquid fluxum, immundum, & sordidum antea in animo fuerat, id totum, & longo lachrymarum imbre diluere, prænitentiæ nitro expurgare, & cælestis charitatis incendio in ara cordis concremare studebat; ac euangelici publicani humilitatem æmulatus, non audebat oculos ad cælum tollere. Illud etiam identidem usurpabat, vt charitatis feruore, diuinique amoris æstu exundante, ad sanctissimum Crucifixum conuolaret, eiusque pedes artè complexus enixè deprecaretur: vt, quando seipsum æterno Patri, pro totius mundi salute effuso sanguine, immaculatam hostiam in ara crucis lirasset; sibi etiam misero peccatori tam pretiosi sanguinis sacrificium salutare esse præciperet: Hæc ipsa verba crebro ingeminans: *Dulcissime Iesu, non sis mihi Iudex, sed Saluator.* Hocque illi erat per familiare iaculum, quod singulis penè momētis quodcunq; aliud agens, in aures diuinas contorquere consueuerat. Frequentissimam Sancto Augustino fuisse eandem fermè orandi formulam, in hæc verba legimus. *Iesus esto mihi Iesus.* Quæ præcandi ratio eodem planè cum Hieronymi precatione recidit. Verùm non ex Augustini scriptis adhuc illi ignotis hoc hauserat, sed eodem certè Magistro, quo Sanctus Augustinus didicerat, qui vtrumq; si-

mili

Congr. Somaschæ fund. Lib. I. 45
mili orationis formula pari in eos effuso spiritu precum, instruxerat. Adhæc habitus ab eo prudens aliquorum delectus, quibuscum frequenter ageret, & familiariter versaretur: non ignarus, quàm multa subsidia ad hominum mores in quamuis partem formandos ex priuata consuetudine petantur; quin longè faciliùs homines prauorum congressu ad impietatem traduci, quàm bonorum studijs ad pietatem informari; Tantò procliuiùs malorum ad perniciem, quàm bonorum ad salutem impulsus, & exempla cæci mortales sequuntur. Qua igitur diligentia malorum auerlabatur familiaritatem, eadem planè conquirebat bonorum, quos mirificè diligebat, & obseruabat, proposita sibi antè oculos non oscitanter fraternæ virtutis disciplina, & morum sanctimonia; vt virtutum flores vndecunque collectos in aluearium meli liti cordis sedula æmulatione comportaret.

Rerum spiritualium Moderatori
se totum permittit.
Cap. XIII.

CVM in cæteris artibus magnum aliquid atque arduum aggressuris, prudens omnino, & peritus Dux eligendus est: tum verò in spiritalis vitæ disciplina, in qua vna periculosum, & anceps nimis sine rectore, & magistro versari, idque quotidie magis quàm virtutis difficultate quàm interioris conscientie molestia experiebatur Hieronymus; vt ideò prudentem aliquem,

46 *De vita Hieronymi Aemiliani*

aliquem uirū, piū, ac religiosum sibi deligendū censuerit: cuius consilio in studio pietatis uteretur, nē solus in stadio christianæ virtutis oberans, in eius umbris, & imaginibus occupatus, ipsam solidam, & expressam virtutis rationem amitteret. E sacro igitur Canonorum Lateranensium ordine, quibus est perillustre, & antiquum Venetijs templum, cui nomen Charitatis, delectus est dux spiritualis, & conscientię moderator Sacerdos doctus iuxta, ac pius. Huic annos plures confessions audienti operam dedit Hieronymus, ab eo primum enixē contendens, ut studia omnia sua dirigat, vota, voluntatesque componat, dicta, facta, cogitataque omnia pro arbitrio, & prudentia moderetur sua; se omnino futurum in præcipientis potestate. Hieronymum ille excepit egregiē; nam salutis muneris partes expleuit egregiē; nam salutis monita, virtutum præcepta, mundi, sui que ipsius contemptum inculcans sitienti animæ æternæ vitæ pocula abundē offerebat; quibus illa sobriè inebriata, ad virtutum, & bonorum operum studia maiori, quàm antea impetu exarsit. In primis illi persuasum, ut sacræ pœnitentiæ, & Eucharistiæ mysteria frequentissimè simul obiret: quorum alterum, quæ mysterij sanctitate, quæ suæ conscientię infirmitate deiectus, licet frequentissimè optaret, minus tamen frequenter usurpabat; vtili ut tum quidem putabat religione, & humilitate: non enim abstinerebat, quòd animus illi non esset ad sacrum epulum promptus; sed sicut Sanctum Petrum alio-

qui

Congr. Somaſchæ fund. Lib. I. 47

qui Christi amantissimum, ab eius conspectu, atque consortio reuocabat suæ tenuitatis, ac peccatorum conscientia, atque ideò cum maximè cuperet adhærere Christo (aiebat enim *Ioan. 6.* *Domine ad quem ibimus verba vitæ æternæ habes*) cum tamen alias se profanum atque immundum *Luc. 5.* cognosceret, aiebat; *Exi à me Domine quia homo peccator sum*. Cæterum, cum hoc sibi non admodum salutare è spirituali Magistro didicisset Hieronymus, propterea quòd eo cœlesti pabulo vnicum exilij nostri solatium, & humanæ imbecillitatis præsidium contineretur, quo sæpius recreata piæ mentes, præter summam dulcedinē, & eximiam iucunditatem, qua perfunduntur, ipsæ etiam virtutum præsidij instruantur, quæ nō facillè hostis sempiterni viribus labefactari, & infringi valeant, cautior factus, sæpius sacris epulis magno utriquè bono spiritali accumberebat, exindeque in morem duxit hebdomadis minimum singulis Pœnitentiæ Sacramento peccatorum sese vinculis expedire, & sacram Synaxim peragere. Et certè Sancti Augustini testimonio, illi licere quotidie sumere, qui dignam quotidie homine christiano vitam ducat, non ignoramus. Prætereà ancipiti perturbatione fluctuantis conscientię stimulis eiusdem Magistri consilio maximè consultum, illos enim carnifices implicatæ mentis aculeos, quos scrupulos vocamus, adeò graues cum susceptæ pietatis incommodo, atque etiam periculo experiebatur; ut illis agitatus, nō diutiùs conscientię diurnam, nocturnamque luctationem ferre, non

ora-

48 *De vita Hieronymi Aemiliani*
orationi, aut rerum cœlestium contemplationi ardentius vacare, non tandem institutum sanctioris vitæ cursum diu tenere posset, nisi periti institutoris consilio, & opera, molesta illa perturbationum, & punctioarum diuexatio, quæ in spiritali schola tyronum animos mentemque obsidere solet, depelleretur. Commissorū igitur conscientia non leuiter vexato præsto erant solaria verborum, & consiliorum, ad leuandam huius morbi ægritudinem, & erigendum animum penè deiectum; hominem enim orsus pius Sacerdos spiritalis vitæ expolire præceptis, scrupulosque ac sollicitudines animi, quibus dies & noctes exedebatur, eximere; præterea primum, quoad usq; memoriam longissimi temporis consequi potest ultimam, Hieronymum confiteri iubet. Præstitit vir pius, quod iubeatur, animi ardore & demissione incredibilem, fructu, & utilitate pari: vitam omnem confessione accuratissima recognouit: crebri gemitus, suspiria, & lachrymæ subinde confessionem interpellantes, satis aperta veræ poenitentiae indicia prodebant; tùm à confessione Hieronymum mecum omnem in posterum, & animi solitudinem abijcere mandat; sperare se, Deo fauente, inanissimam illam mentis exulceratæ, scabiem poenitentiae Sacramento sanatam; si quid molestiæ huiusmodi acciderit, fore illa obstrepentium Daemonū machinamenta, quæ eludendo potius, quàm contrà nitendo depellantur. Fuit prædictioni euentus: reddita enim menti securitas, & tranquillitas conscientiae; omnia

Congr. Somasche fund. Lib. I. 49
omnia pacatiora deinceps in oratione, & rerū cœlestium commentatione expertus: nisi illud vnum hominem miserè torqueret nō infrequenter, quòd, cùm menti recurreret, quàm multa ardua, & perpeffu aspera ac difficilia militaris gloriæ studio, & cupiditatum ardore antea præstitisset: nunc Christi signis, militiæque mancipato, adeò in bonorum operum cursu otio, & inertia torpere sibi, ac gelu obrigescere videretur; vt nè inter gregarios quidem censeri mereretur. Sæpius itaque ea Christi Domini voce: *Qui vult venire post me abneget semetipsum, & tollat Crucem suam, & sequatur me:* Matth. cap. 16. quasi tuba terribilius in hominis pectore perstrepen- te, ad pugnam excitatus, acri bello voluptatibus omnibus, quarum antea crudeli dominatu premebatur, indicto, superioris adolescentiæ vitia cœlestis auxiliij præfidio, magnis postea virtutibus compensauit.

Varia virtutum exercitia.
Cap. XIV.

Militiæ spiritalis exordia, & certa sui ipsius abnegationis atque victoriæ duxit initia ab gloriæ & magistratuum contemptu. Etenim rationis appetitum honorum illecebris, & dignitatum splendori valdè obnoxium quò facilius christianæ humilitati ac despicientiæ subiugaret; abdicato à se publicæ rei tumultu, muneribus ac dignitatibus valere iussis, nuncio magistratibus, & publicis officijs remisso, omnē
D illi

illi ambitionis escam, & inanis gloriæ segetem subtraxit. Itaque non amplius frequentare Senatuum, non in curiam ventitare, non publicis interesse conuentibus, neminem præhensare, nullam denique reipublicæ procurationem attingere: satis perdifficilem reipublicam sibi administrandam ratus, propriæ salutis inuigilare, & varios sensuum motus honestè, & cum pietate moderari. His igitur publicis muneribus, quasi compedibus, quibus maximè retardari solent concitati ad summam virtutem animorum cursus, fractis & reiectis, mirum est, quàm, quantum nusquam antea, ad sanctioris & asperioris vitæ studia concitatè raperetur. Superbiam in primis, & animi elationem, malorum omnium incitamentum & originem, crebris humilitatis exercitationibus radicitus ex animo aggressus euellere humilis vestitu, alloquio, & consuetudine ubique apparebat, neque exterior modò humilitas, interioris haud dubiè index, in eo enitebat: sed multò magis interior certis indicijs sui ipsius cõtemptu ac despicientia emicabat; quippè laudum præconia & gloriæ splendorem perindè auerfabatur & horrebat, ac cæteri dedecus & ignominiam; de seipso ita demissè & abiectè, quasi de mortalium omnium despiciatissimo ac scelestissimo loquebatur; nec aliter sentiebat; si quid verò præclare gesti negare, aut dissimulare non poterat; id totum diuinæ gratiæ acceptum ingenuè referebat. Effusa etiam, & Christiano homine digna liberalitate superioris vitæ cupiditati obuiam

uam itum. Cùm enim eleemolynarum parcissimus, profusissimus autem vanorum sumptuum extitisset, adeò prolixam, & beneficam postea in pauperes induit naturam; ut inops nullus occurreret, in quem ille stipem benignè non conferret. Eius verò benignitatem non mediocriter in primis sentiebant Virgines, quas egestas posset impellere; ut quæstui haberent pudicitiam. Has enim, nè qua inhonestæ turpitudinis macula prostituerentur, dote locupletatas, & veste ornatas, honestè collocandas curabat. Mulieribus, ac familijs, quæ ad inopiam redactæ, ingenuo pudore à corroganda stipe arcebantur: ipse suis fortunis clanculum subueniebat? neminem denique absque vacuum & inanem, quoad posset, abire patiebatur. Sed & inuidentiæ fraternæ felicitatis per id tempus medicinam fecit; ut, qui priùs immodicè sui amans non æquo animo secundos proximorum euentus ferret, postmodum charitate efferuescente, factum sit, ut magnis aliorum commodis omnis Hieronymi desudaret industria, & alienæ salutis procurandæ vniuersæ excubarent cogitationes & studia; prosperos eorum successus ea vultus serenitate & hilaritate excipiendo qua illius animus perpetuò fruebatur, nisi quando commissorum recordatio, depulso gaudio, dolorem immitteret. Acrius autem illi, & difficiliter bellum aduersus effrenatos appetitionum impetus & incendia carnis instabat; eoque periculosius & grauius, quò superiorum vulnerum nondum obductis cicatricibus, incommoda

subindè & damna in progressu virtutis, acerrima experiebatur & grauissima. Quare cum magnum esse in victus continentia præsidium ad insanas corporis libidines debilitandas, & frangendas intelligeret: hac quasi lorica & scuto testus, furentibus sensuum appetitionibus sese obijcere statuit. Itaque multa inedia, & assiduus ieiunijs delicatum corpus affligere, in summa rerum omnium copia extrema inopie & victus incommoda, ad perdomandas corporis cupiditates, libentissimo animo subire cepit. Somni erat parcissimus, necessitasque veriùs, quam voluntas hominem cubitum discedere cogebat; vbi satis naturali corporis desiderio intrâ naturæ necessitatem fecisset, depulso somno de multa nocte vigilabat: præmissa oratione vilioribus se domi exercitijs dabat. Interdum Ecclesiarum limina religiosa animi pietate frequens terebat. Aegros inuisens voce & opera recreabat, eorumq; corporibus iuxta & animis perutilis aderat; cumq; alia deessent vniuersa, in Asceticis versabatur assiduus; quorû lectione, diuini amoris cõsopitus ignis excitaretur ardentius. Orationis studiũ cum primis in eo enituit singulare; licet enim nondum satis diuinarum rerum cõmentationibus esset expolitus, & informatus: vocali tamen precationi plures horas tribuebat, paulatim mentali sese accommodans; idque tanto animi ardore, vt lachrymas cohibere, reprimere suspiria nequiret: quo orandi studio maximè adiutus breui suorum sensuũ corporisq; victoriam, difficilem post dimicationem,

nem,

niem, reportauit, & spiritalis pugnae trophæa reuexit.

Ad quem perfectionis gradum, & qua ratione breui peruenerit.

Cap. XV.

ETanta bonarum frugum semente in Hieronymi pectore diuinitus injecta, & exercitiorum labore, atque optimi diligentissimiq; magistri disciplina exulta, non modò albicabat ad futuram messem vberima virtutum seges; sed iam tum fructus legebantur omnium admiratione non indigni, eiusque virtutis in primis, quæ quò rarior in terris, eò præstantior censeret, & in summa admiratione haberi solet: in Hieronymo autem tantò admirabilior, quantum longo vsu deprauatæ consuetudinis vehementius aduersabatur, de iræ moderatione loquor. Erat enim ipsa natura, vt antea diximus, animi concitationibus & iræ motibus maximè obnoxius Aemilianus, vt leuissimis etiam de causis iracundia & stomacho exandesceret, nequè iratus, animo, aut verbis, aut manibus moderaretur. Sed cum didicisset nihil magis propriũ christiani hominis, aut dignum, quam concordissimè viuere cum omnibus; & tanquam proximos eximio quodam amore vniuersos complexi: nihil verò à christiana religione magis alienum, & abhorrens, quam inimicitias, licet aliquin iustissimas, exercere cum aliquo, vel tacitas & occultas, vel indictas & apertas; hoc

D 3 vnum

vnum Christum Dominum egisse, hoc à nobis enixè contendisse; vt studio & voluntate non disideremus; proposta hac vna mutua benevolentia & inimicorum dilectionis nota ad veros Dei filios à gehennæ filijs secernendos; hæc ille reputans efferatos iracundia motus compri-mendos, omnesque odiornm & inimicitiarum fibras euellendas constituit. Itaque firmo in primis decreto induxit prorsus in animû, quascunque vel grauissimas offensiones ad eum vsque diem hominum improbitate acceptas, libentissimè Christi Domini Crucifixi amore deponere ac condonare: tum, si quæ in posterum inferrentur iniuriæ ac contumeliæ non solum remittendo, sed etiam, beneficijs compensando, christiana nobilitate vlciscei; exititque breui eximius salutaris instituti fructus; nam tolerantia studium, & exercitium patientia tam insignis est subsecuta incitatoris illius naturæ moderatio, & turbulentissimæ ad offensiones commotionis castigatio; vt grauissimis contumelijs ijs ipsis presentibus, qui palam iniuriam intulissent non modo ardentius nõ succenseret, sed etiam ita se moderatum, lenem, patientemque præberet; nullam vt in vultu tristitiam, nullam in verbis iracundiam præferret. Satis erit quasi ad speciem tantæ virtutis, quod illi in hoc genere mirandum accidit, recensere. In Area Marciana Venetijs cum neporum negotia curaret, nescio qua causa, vt sæpè fit, ab improbo quodam & periuicaci homine, & quidem iure bono. discentiebat Aemilianus. Ille contra iur-

gijs

gijs & clamore contendere, acrius vrgere, atq; ferocius insoleſcere (sic n. Paulus Iustinianus Senator grauissimus qui tum fortè a derat commemorare solebat) Hieronymus incitatum lenire blandis verbis & christiana patientia ad moderationem inuitare conabatur, at ille nihil minus furens ac frendens plurima in eum maledicta coniecit & egregiè conuicijs onerans eidem se barbam carpsim conuulsurum postremò minatus est. Hieronymus hac tanta, & tam insigni accepta iniuria, quanquam ea esset ætate, quæ solet esse ad maledicendum effrænator & ad vlcisendum acerbior, ac impatientior ad ferendum: ijs verò & fortunæ & corporis præfidijs munitus, vt hæc omnia faciliè præstare posset; ita tamen se gessit, vt nemini omnium vel oratione, vel vultu, vel animo visus sit in conuiciatorem vel mediocriter commoueri. Quin etiam (quod vix credibile videatur) minanti barbæ euulsionem, sereno & hilari vultu, paulû inflexa ceruice, & producto capite, mentum porrigit; tum blando oculo hominem intuitus, placido ore, & ad risum ferè composito, en, inquit, barbam: si Deo ita cordi est, vt lubet, age. Quod tantæ moderationis exemplum nefarium hoïem sin minus penitentia emendatû pudore certè confusum abegit, circumfusamque multitudinem admiratione compleuit: palam asserentibus, qui ad iracundiam præcipitem Hieronymi naturam iam antea perspectam habebat, si quid olim tale eidem contigisset, futurum fuisse proculdubio, vt hominem dentibus dilaniaret.

D 4

niaret.

niaret, quando cætera ad vindictam defuissent. Sed vicerat iam christiana animi submissio & mansuetudo naturæ fastu; & sui ipsius despectus & contemptus vindictæ cupiditatē represserat; studiumque imitandi Christum, insanam vulgi opinionem abiecerat; idque in omni vita constantissimè postea retinuit; ut quavis graui offensione interposita, sermone tamen singularis modestiæ suauitate, & humanissimis verbis vteretur condito; ut in omnibus dictis & factis ea præstantis animi effigies, & quasi interna species appareret, quæ, perturbationibus sedatis, summa tranquillitate perpetuò frueretur. Sed vndè tantæ in christiana disciplina progressiones extiterint, nec iniucundū, nec inutile christiano lectori erit cognoscere. Aggressus euellere, quam inimicus homo in eius animo superfeminauerat zizaniam, dum veterno peccatorum confopitus detineretur; ita sibi cum vitij agendum parat, ut non omnia simul in diuisione adoriat; sed, quasi singulorum viribus diuisione imminutis, seorsim bellum inferat, interitumque moliat, idque tentatum ex animi sententia celsit; nam, cum aliquod vitium exijs, cui diu, multumque assueuerat, contrariæ virtutis actibus quater, & pieratis machinis euertere conaretur: non longam post oppugnationem, tandem victoria potiebatur; eoque prostrato, & penitus deiecto, aliud in aciem pronocabat; rursusque aduersæ virtutis exercitijs oppugnatione instructa, non prius desistebat, quam, expugnato vitio, virtus in animo domi-

dominaretur; tunc ad reliqua pari pugnae victoriaeque cursu pergebat. Itaque diuino auxilio maiores in dies afferente vires, breui factū est, ut quasi minutis prælijs vniuersum vitiorum agmen vicerit, ac profligarit, quod simul adoriri difficile fuisset ac periculosum. Ita cordis agro veluti noxio semine expurgato, paratior in dies meos erat ad suscipiendos cœlestes diuinæ gratiæ satus, ut facillè credita semina in centuplum segetem cultori suo referret. Nec dissimili ratione cæteros informabat. Cum enim ex eo nobilis quidam eius per familiaris, qui Hieronymi exemplo & exhortatione oppressam sceleribus conscientiam exonerare aggressus accurata & diligenti confessione collectum per multos annos peccatorum exitiale virus euouerat; quæreret diligenter; quibusnam gradibus in posterum, certam salutis rationem inire, & illius vestigia posset insistere. Hoc vnum illi ingerebat Hieronymus: Amice, si, peccatorum labes deterfa, ea cordis puritas est in votis, quæ non indignè Christum Dominum excipiat hospitio: certum aliquod, & singulare vitium primò aggressus, eo satis idonea, te iudice, castigatione emendato; ad reliqua seorsim perge, & breui recuperatam sanitatem experiere. Quod ad eò salutare ad vitia perdomanda consilium non tam è terrenæ militiæ institutis peritum, ubi maxime distractis hostium viribus, victoria quæritur; quam è Spiritus sancti schola haustum crediderim. Ita enim in Collationibus apud Calsiam, *Collat. 9. cap. 14.* Abbatem Serapioni, aduersus animi prauitates

tates procliuitatesque; vitiatorum pugnandum visum est: ut non cum vniuersis, sed cum singulis iisque infestioribus, & principibus certamen ineatur; quò leuiores quasi pugnis, vniuersa facilius animo depellantur: Minutis enim prelijs quotidie debilitatum hostem, ad summam etiam bellitorem, mox inualidum habebimus. Dignus planè Casiani locus, qui totus hic integer adscribatur. Sic autem habet. *Quomobrem ita nobis aduersus hæc arripienda sunt prælia, ut vnusquisque vitium, quo maxime infestatur, explorans, aduersus illud arripiat principale certamen, omnem curam mentis, ac sollicitudinem erga illius impugnationem obseruationemque defigens, aduersus illud quotidiana ieiuniorum dirigens spicula, contra illud cunctis momentis cordis suspiria crebraque gemituum zela contorquens; aduersus illud vigiliarum labores, ac meditationem sui cordis impendens, indefinenter quoque orationum ad Deum fletus fundens, & impugnationis suæ extinctionem ab illo specialiter ac ingitzer poscens. Impossibile namque est de qualibet passione triumphum quempiam promereri, priusquam intellexerit industria, vel labore proprio victoriam certaminis semet obtinere non posse: tum tamen, ut valeat emundari, necesse sit eum die noctuque in omni cura & sollicitudine permanere. Cumque se ab ea senserit absolutum, rursus latebras sui cordis simili intentione perlustrat, & excipiat sibi, quam inter reliquas prospexerit duriores, atque aduersus eam spiritualius omnia spiritus arma commoueat; & ita semper validioribus superatis, celerem de residuis habebit, facilemque victoriam; quia & mens triumphorum*

pro-

processu reddatur fortior, & infirmorum pugna succedens, promptiorem ei prouentum faciet præliorum; ut fieri solet ab his, qui coram regibus mundi huius omnigenis congregari vestijs præmiorum contemplatione consueuerunt, quod spectaculi genus vulgò Pancarpium nuncupatur. Hi, inquam, feras quasunque fortiores robore, vel feritatis rabie conspexerint diuiores, aduersus eas prima congressionis certamen arripiunt; quibus extinctis, reliquis, quæ minus terribiles, minusque vehementes sunt, exitu faciliore prosternunt. Ita & vitijs semper robustioribus superatis, atque infirmioribus succedentibus, parabitur nobis absque vilo discrimine perfecta victoria. Sed præter Casianum Diuum etiam Basilium, eius rei auctorem placet referre, cuius verba in eandem sententiam ad Chilonem Monachum sunt. *Præstat enim paulatim proficere, & per gradus quodammodo exercitationis ad altiora tendere. Ne subito vitæ voluptates omnes abscinde, ne ab extremo ad extremum statim commutatio fiat. Quia, si cumulatim omnes illicò abs te illecebras absterrere velis, tentationum turbam tibi magnam creaueris. At si vnâ fortè cæperis per vim superare, ad aliam vincendam, iam te quodammodo præpara, ut sic omnes postea paulatim extinguas. Cæterum hæc aliaque huiusmodi non Casiani, aut Basilij, alteriusue scriptis, quæ manu terere nòdum didicerat, sed Spiritus sancti institutioni accepta referenda sunt. In sensuum autè oïum, in linguæ præsertim, & oculorū custodia, totiusque corporis & habitus cõpõsitione adeò multus & emendatus; ut ipsa externa pietatis specie, omniū Ciuiū ora oculosque; in se vnâ defixos*

defixos teneret; tãtam morum emendationem & correctionem vitæ, vix ijs ipsis credentibus, qui eam oculis quotidie cernerent. Ceterum non fucata & adulterinam Hieronymi virtutem, sed veram & solidam fuisse extrema illa communi & peracerba sequentis anni calamitate, quasi aurum cotricula, comprobatum est.

*Miseris in magna annonæ caritate
plura collata subsidia.*

Cap. XVI.

3528.

ANnus appetebat eius sæculi vigesimus octauus, calamitatibus atque hominum funeribus fecundissimus & memorabilis, si quis alius. Hic satis amplam charitatis & patientiæ palæstram, opratam & copiosam arumarum segetem, & vberriorem, quàm antea, benemerendi de hominibus materiam Hieronymo obtulit. Laboratum enim eo anno tota ferè Gallia Cisalpina adeò grauitè annonæ caritate, vt nullus tantam aliquandò se vidisse, aut audisse rei frumentariæ cæterarumque frugum difficultatem testaretur: quod malum ita breui auctu est, quàm soli sterilitate, quàm bellorum difficultate, in agro præsertim Mediolanensi ipsaque Insubrum principe Ciuitate; vt, euincente dira fame naturæ fastidium cum nausea sordidos insolentesque cibos reiicientis, consumptis cibarijs, iumentorum strages passim homines ediderint; feles, canes, mures deuorarint, aliaque multa in iucundissimas epulas habuerint, quæ hu-

manus

manus stomachus perhorrescere consuevit. E fertilissimo totius Insubriæ agro de reliquis facilis est coniectura; vt non leuiter dubitaretur à multis, nè fame Ciuitates illæ ciue exhaustæ, delerentur. Multò meliùs cum Venetis, Præfectorum annonæ diligentia, agebatur, qui communem egestatem certis indicijs præfagientes, ingentem vndique rei frumentariæ, cæterarumque frugum copiam per annotinas naues maturè cõportandam curarant. Sed eius abundantia fama per Insubrum Ciuitates euulgata, adeò breui omnium ordinum vndique multitudinem acciuit, vt ibi etiam durior in dies annonæ fieri, grauique fame Ciuitas vrgeri cœperit, eiusque non multò post commutata facies, misera species, flebilis aspectus extiterit. Oberabant siquidem antè omnium oculos miserorum greges, omnia mendicis, atque agris latè compita obsessa laborabant, adulta iam hyeme, & ingrauescente in dies egestate, algore & fame enectis: ora pallentia, corpora, quasi horribili tabe consumpta, color exhaustus, fractæ vires ad vocem & eiulatum, nedùm ad incensum imbecillæ vultus animosque bonorum omnium tristitia, & mœiore defixos tenebant; & vrgens extremi tot miserorum casus expectatio omnium mentes sollicitabat. Indoluit præ cæteris Hieronymus diræ calamitatis acerbitatem, & innumerabilium penè egenorum funestas clades intimo animi sensu ingemuit, hæsitque; aliquandiu peracerbo dolore vehementer consternatus. Sed magnanima illa sua in proximos

cha-

charitate paulò post erecius, omnium egestatè animo complexus, de omnibus subleuandis, etiamsi domesticas omnes in eam rem opes exhauriri oporteret, cogitauit, reque ipsa cogitata perfecit: nam omnium calamitosorum cura magno animi ardore suscepta, eos domum adductos, omni charitatis officio recreatos, stipe auctos, veste etiam, si opus esset, ornatos dimittebat; in compitis ac vijs iacentibus largè & copiosè sua pecunia subueniebat; quocunq; iret, nemo inops occurrebat, in quem ille non fusè de sua misericordia deriuaret. Familias, quarum inopiam nobilis pudor aggrauabat, clam alendas sibi assumebat. Cumque de tanta in pauperes benignitate admodum frequentes, & secundi manarèt tora Ciuitate rumores; egenorum turba ad Hieronymi ædes alimenta petitura, velut examen apum, vndecunq; conuolabat: quos ille profusa & benefica in pauperes natura, exceptos, cibo reficiebat, veste tegebat, nummis etiam instruebat. Quæ indefessæ pietatis officia, quotidiana nec interrupta benignitate, eò breui processerunt, vt deficienti censu, & excussa in pauperes crumena ne vnus quidem illi superesset ad se ipsum alendum nedùm ad inopes subleuandos, nummus. Sed tum maximè cum nihil esset pietati relictum, intellectum est, quo pietatis ardore ferueret, & quo charitatis studio pauperum inopiæ subleuanda flagraret. Multa enim secum animo voluens, id tandem consilij cœpit, vt ornamenta domus, pretiosamque suppellectilem distrahe-

ret,

ret, & quæ antea parietibus domoque exornandis inseruierant, tum feliciori consilio ad animæ ornamentum, pauperumque subsidium traduceret; quò diutiùs christianæ pietatis fons largissimè flueret. Magna itaque bonorum distractione facta, nec vilioris substantiæ, quin vestium & indumentorum, pretiosiorisque rei domesticæ, & ingenti collecta pecunia, largius est multorum necessitatibus prospectum; solemneq; illi exindè fuit nihil domi proprium, quâuis eximium aut necessarium, sed cuncta pauperibus possidere; eaque promiscuè, solius fraternæ necessitatis habita ratione, euulgare. Itaque breui domum suam nobili antè peristromate, & delicatâ suppellectili fulgentem, vniuerso ornamentorum apparatu denudatam, & vacuam, in Xenodochium propemodùm conuertit; vulgò enim à miseris nullo discrimine eius atria, porticus, interiora domus frequentabantur; si qui etiam tecto carerent, hospitio excipiebantur; Vt non minùs in Hieronymum cadere, quod de se Sanctus Iob affirmabat, mihi videatur: *Si negaui, quod uolebant pauperibus, & Iob 31. oculos Vidua expectare feci; Si comedi bucellam meâ solus, & non comedit pupillum ex ea: Quia ab infanzia mea creuit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum. Si despezi prateruentem, eò quòd non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem. Si non benedixerunt mihi latera eius, & de uelleribus ouium mearum calefactus est. Hęc inquam usurpare poterat, & misericordiæ lacte se nutritum gloriari; qui adeò referta pietatis viscera*

vilcera gerebat, nihil ut sibi reliquam faceret; quo humana quæque in egentes derivaret subsidia, cumque pecunia, vel cibus ad manum non essent, diuendita re familiari, eorum inopiam subleuaret. Hac tanta Hieronymi charitate tota urbe enitente, prouocata est multorum in pauperes misericordia, plurimis iniectus subueniendi ardor, reque ipsa maior deinceps fuit in miseros ciuium charitas, largior in egenos erogata benignitas; excita haud dubie tam illustri Hieronymi exemplo. Sed his non contenta finibus ad decumbentes, & occumbentes etiam progressa est Hieronymi cura: ijs enim crebro assidere, sedulo ministrare, solatio pariter & auxilio esse studebat; quos in lecto vis morbi extingueret, hos supremam illam summæ rei clausulam consummantem adhortationibus salutaribus & monitis adiuuabat, ardentissimis verbis confirmabat: nihilque, quod in extremo illo certamine præsidio futurum esset, omittebat. Verum ne cum suprema quidem occumbentis vitæ clausula tam spectatæ pietatis periodus clauderetur: ipsa etiam defunctorum cadauera omnis vitæ & sensus expertia, complexa. Cum enim res eò loci deuenisset, ut passim iacentes in cœpitibus pauperes miserandum in modum exspirarent; & non raro per medias vias atque fora tristi sanè & luctuoso spectaculo prostrata eorum corpora, quos vel dira fames extinxisset, vel frigore & gelu sæua necasset hyems, sepulturæ beneficio destituta iacerent; hoc etiam ad suam pertinere charitatem Hieronymus arbitratus.

diebus

diebus in viuorum ministerium assumptis, in sepeliendis mortuorum corporibus noctes insudabat. Erat enim hoc illi frequentissimum per media intempestæ noctis silentia vicos Ciuitatis obire, ut si quem extremo languore oppressum, & iam vita destitutum inuenisset, consuetæ charitatis officio, vel funus ei curaret, vel in humeros sublatum, quod sæpissimè faciebat, ad sacra cœmeteria ipse deferret. Et quamuis tam insigne pietatis officium clam ille cuperet esse; haud tamen diu celari potuit, fuitque tam egregium facinus etiam ab illius ætatis Oratoribus celebratum; quod suo loco dicemus. His ille misericordiæ operibus annum fermè totum transegit, magnamque pauperum turbam, quoad nouis frugibus ditior annus copiam frumenti vberiore suppeditare cœpit, aluit: ut hac tam benigna, & prolixa in pauperes natura fontes sibi diuinæ aperuisse clementiæ, tutamque munivisse ad salutem viam planè videri possit.

Lib. 4. c. 2

*Ioanne Petro Caraffa familiariter
utitur.*

Cap. XVII.

AVGUS est Hieronymus per id tempus alio non ignobili spiritalis vitæ magistro: is fuit Ioannes Petrus Caraffa, vir & doctrinarum omnium insigni laude florens, & magnæ integritatis, pietatisque fama illustris, qui postea in Cardinalium Collegium à Paulo Tertio lectus, eiusque ordinis princeps, Marcelli Secundi

E cundi

cundi Pontificatum excipiens Paulus IV. mutato de more nomine, appellari voluit: huius opera & consilio utebatur assidue Hieronymus, eiq; tantum deferebat, nihil ut, eo inconsulto, moliretur; ut ideo multa deinceps à Hieronymo sua sponte gesta Caraffæ consilijs ascriberentur, quod suis infrà locis diceretur. Interim quis eo tempore Caraffa, & quæ illi occasio Venetijs commorandi, & consuetudinis cum Hieronymo (paulo altius repetita rei narratione, sed sine fastidio ac molestia) aperiendum. Datus fuerat Ioannes Petrus ab Iulio II. sub initium Pontificatus Theatinæ Ecclesiæ in Maris Pontifex: & ad Archiepiscopatum Brundusinum Theatinensi longè opulentiorum apud Clementem VII. à Carolo Cæsare postulabatur. Sed multò maiora in Dei gloriam, & animarum lucra animo moliens Caraffa, etiam Theatinensi Episcopatu se sponte exiit, Summique Pontificis arbitrio libere conferendum permisit: tum lectis notæ probitatis, & nobilitatis aliquot socijs, ipso Clemente approbante, anno sui Pontificatus primo, eiusque sæculi vigesimo quarto, solemnioribus Religionis votis Romæ nuncupatis, Clericorum Regularium primus auctor extitit: quibuscum, exiguis ædibus ad Montem Pincium conductis, religiosam vitam ducebat. Sed mox annus irruptione turbulentissimus externa vigesimus septimus est subsecutus: cum Borbonij arma Romanæ Ciuitati superfusa, fœda populatione ac direptione simul vrbi, simul Religioni vastitatem intulere,

vt

ut, inter Romanæ Urbis & sacrorum clades, nulla fortè maior, aut turpior numeretur. Erat exercitus penè totus ex catholicæ fidei desertoribus, & Pontificiæ sedis hostibus insensissimis constatus, quibus studium desauire per lasciuia in sacra, & ex Clericorum iniurijs, ac dehonestamentis voluptas; Vndè sacri homines statim sauo victori ludibrium, & præcipua materies infestissimæ crudelitatis: Roma in primis miserante cum lachrymis, Ecclesiæ Catholicæ Pontificem eiectum, & sua pulsam sede vicariam illam veri numinis maiestatem: Aedes verò sacræ, religiosorumque cœnobita militares in casas fœdo spectaculo concessere; Ibi manipulares nulla reuerentia sacri soli, tanquam in ganeo, & fornice, alea, ventre, & omni reliqua fœditate lasciuiebant; atq; adeo vniuersa, cruento rapacissimoq; milite summa cum sacrorum iniuria, furente, & funestissimè populante, fœdata direpta. At nè intrà vilia quidè & exigua tecta pauperes nouique religiosi, de quibus agimus, fuere tuti; ad erogandam siquidem pecuniam à direptore milice, compelluntur; idque domestica egestate prohibente indignis, probris ac verberibus malè accipiuntur, tenui & vili supellestili expoliantur. Quare in tam miserabili & extrema Urbis clade, & rerum omnium direptione, sibi diutiùs Romæ subsistendum non putarunt. Igitur Veneti Oratoris ab Vrbe discedentis benignitatem nacti, anni sub exitum, cum eo Venetias commigrarunt, conductisque ædibus ad Sancti Nicolai Tolentina-

E 2 tis,

tis, anno ineunte vigesimo octauo, domicilium
 posuerunt; vbi fuit Caraffa ad annum ferè tri-
 gesimum sextum, quo à Paulo III. sui item Pon-
 tificatus anno tertio, Cardinalis honore inau-
 garatus est. Vt primùm doctrinæ & pietatis
 nouorum Religiosorum fama latius per Vr-
 bem manare cepit multorum ad eos factus est
 concursus, multis religiosi instituti probata est
 disciplina, ardentè etiam experita & suscepta:
 plurimorum ciuium Patrum opera & studio ca-
 stigatus vitæ luxus & morum licentia; nec ferò
 ista ad Hieronymi aures deferuntur, qui vt erat
 proborum studiosissimus, facilè ad eos se con-
 fert, Caraffæque consuetudine maximè delec-
 tatus cœpit religiosas ædes frequentare; nec
 molestus erat Ioanni Petro creber Hieronymi
 accessus, nec inutilis Hieronymo; ille enim ho-
 minis nobilitatem tanto cum pietatis ardore
 coniunctam suspiciebat & admirabatur: Hiero-
 nymus vicissim in Caraffa vniuersa humanæ di-
 uinæque sapientiæ ornamenta cum summa vitæ
 integritate, non sine admiratione vbique cõ-
 mendabat ac prædicabat: multaque in animæ
 & salutis suæ commodum, spiritualisque profec-
 tus vberiorum fructum semper è congressu pro-
 batissimi hominis, hauriebat. Itaque venit illi
 in mentem ad sanctiora maioraque pietatis stu-
 dia informandû Ioanni Petro se tradere: quip-
 pè nihil in spiritalis vitæ progressu regendarum
 animarum moderatore peritissimo antiquius
 habebat; qualis ei Caraffa videbatur, è cuius
 nutibus, veluti certo diuinæ voluntatis inter-
 prete,

prete, totus penderet, leque & sua componeret
 vniuersa; proptereaquòd certa lege sibi indi-
 xerat iampridem, nihil vt proprio statueret ar-
 bitrio, neuè in rerum spiritalium vsu, suo fallaci
 sensu & inexperto vteretur ductore, nè hac vna
 via occultis dæmonum fraudibus facilis pate-
 ret aditus. Quod pius & prudens animi de-
 cretum ad eò religiosè tota vita seruauit, vt ne
 pietatis quidem opera, incio & inconsulto con-
 scientiæ moderatore, aggredieretur: siue quòd
 ad eò illi in omnibus proprii sensus esset suspec-
 ta libertas: siue quòd sciret, quò minùs de no-
 stro imperata res habet, eò cumulatori merce-
 de meritum obsequij compensari. Igitur, vel
 priore magistro destitutus, vel quòd vtriusque
 operam perutilem sibi existimaret, è Caraffa
 quæsiuit, vt sese rerum spiritalium doctrina in-
 stituendum suscipere, de se, & de rebus suis,
 ex Dei gloria animæque salute, liberè statuere
 vellet; id sibi per gratum fore. Non grauatè
 prouinciam suscepit Caraffa, ex eo fertili solo
 vberem frugum copiam se breui collecturum
 (quod postea rei euentus comprobauit) conij-
 ciens; & quod liberaliter sponderat, parè
 postea fide ac religione perfoluit; Sapius actû
 est inter eos de diuinis rebus, de proximorum
 salute procuranda, de corruptis eius ætatis mo-
 ribus sanandis, de nouo certoque vitæ genere
 deligendo; quibus frequentissimis colloquijs
 ad strenuè in vinea Domini laborandû, quoti-
 diè magis inflammabatur Hieronymus; nec cõ-
 temnendos in rerum spiritalium exercitatione

progressus ostendebat, quibus in dies eius spiritus pietasque Carassæ ampliùs probabatur; nunquam tamen Carassæ amplius probabatur; nunquam tamen Carassæ suo nouo ordini adiungendum curauit; fortè, quia, cõmunicato cum eo animi sui consilio, intelligeret hominem ad alia omninò, sed tamen Christianæ Reipublicæ proximorumque saluti perutilia, à Deo vocari, ac proindè, cum eum maximi faceret, quotidieque ad pietatis progressum vrgeret; interiori tamen religione prohibebatur, nè ad ingressum recentis religionis illum sollicitaret. Quin etiam Carassæ auspicijs & consilijs, Hieronymum ad pauperum derelictorum curam animum applicuisse ad eò certa & constans eorum opinio fuit, qui ab eodem Hieronymo in partem laboris socij lecti fuerant; vt anno ab eius obitu decimo, à Ioanne Petro Carassa tum Cardinali, hoc vno maximè nomine, cum suo ordine Congregationis vnionem postularint, quòd scilicet eius auspicijs illorum operum essent fundamenta iacta, & quòd ad eos Hieronymum ipse destinasset; sed rē aliter se habuisse idē ipse Carassa datis ad Caietanum Thienensem literis affirmat, qui totum hoc Hieronymi consilio & charitati ingenuè tribuit. Mirificè autem temporum progressu tanta illa Ioannis Petri, & Hieronymi animorum consensio voluntatumque cõspiratio apud vtriusque ordinis alumnos processit velut à radice mutux charitatis vigor ad ramos transmissus; vt non minoribus benevolentix vinculis hæ duæ familiæ modò vinciantur, quam ipsa ambarum Religionum capita fuerint

Lib. 3. c. 6.

fuerint amoris & charitatis necessitudine copulata. Qui verò primus Patrum Theatinorum locus à Hieronymo Venetijs est frequentatus, is postea nostris vsui & commodo maximè fuit, Nam ad eius Seminarij administrationem, quod Ioannes Truifanus Patriarcha, magno sanè Venetæ Ecclesiæ non solum ornamento, sed fructu excitauerat, Patribus nobis ab eodem Veneto Patriarcha vocatis, ad idque amplissimis edibus apud Sancti Hieremię conductis, vbi annos fermè viginti eoque ampliùs Seminarium substitit, nullum interim nostris erat publicæ Ecclesiæ, nullum religiosæ sepulturæ ius, sed domestico Sacello ad quotidiana & priuata sacrificia utebatur. Itaque è Patribus per id tempus, qui decessissent ad Sancti Nicolai Patrum Theatinorum religioso funere efferebantur; vbi, longo linteatorum Patrum ordine cantu, & funalibus occurrente, perhonorificè excepti, sacrisque Ecclesiæ precibus & cęremonijs expiati, intrà domesticum cęmeterium, eodem sacro vestium & luminum apparatu cantuque comitante, condebantur. Vt quasi iam tum videretur Hieronymus filijs deinceps in societate procreandis, sepulturæ locum indicare, & viam aperire commodissimum sanè locum; vt ijdem vita defuncti apud eos conquiescerent, quibuscum animorum summa coniunctione concordissimè vixerant. Sed de Carassa non semel mentio redibit.

*E graui morbo desperata salute
conualefcit.*
Cap. XVIII.

NEquè solùm effusa bonorum largitione, sed grauisissimi etiam morbi molestijs, & supremo vitæ discrimine explorata est Hieronymi virtus & constantia; siquidem diram famis calamitatem popularis quædam lues est consecuta. Morbi genus id erat, quod, feбри non intermittente, & accessionibus per interualla increbescente, per aliquot dies, ægri corpore pertentato, mox illud varijs colorum maculis amethystinis, rubris, & murinis, haud dubio vicinæ mortis argumento, conspergebat (huiusmodi maculæ ab antiquioribus medicis papulæ nuncupantur, seu morbilli) Cùm verò mali cõtagio latius serperet, & nihilo verò segnius pietatis opera exequeretur Hieronymus: eadem infirmitate correptus, lecto decumbere est coactus. Morbi vim vt sensit, ad animæ curationem se primò conuertit, & expiatis peccatorum maculis, sacro pane refici voluit; tùm Deo ritè cõpositus, seque ipsum impensè illi commendans, de corporis infirmitate perindè sollicitus fuit, ac si ad eum nulla ratione pertineret; ità Deo hærenti cœlestia præ terrenis erant iu votis. Teñuit hominem aliquot dies morbus, cumque se febris perpetuò intenderet; ità inualuit, vt iam maculæ illæ supremi discriminis indices toto corpore cernerentur, eò perniciosiores quò ma-
iori

lori nigredine, inficiebantur, vt eius saluti & curationi medici planè diffiderēt. Grauior tamen quædam animi, quàm corporis molestia Hieronymum torquebat, hinc spe, metu illinc languentis animum ancipiti cura distrahente, subindè lætior, tristis interdum, ac mœrens cernebatur; nãm, cœlestium bonorum spe in hominis animo nonnunquam largiùs sese effundente, secum ipse magna cum voluptate reputabat, nùm compendiarie ista via sese Deus vellet ad amena Paradisi his emissum vinculis euocare; eaque æternæ beatitudinis expectatione tantis voluptatibus perfundebatur, vt è vultu ipso, licèt vicinæ mortis appulsu, & morbi tabe confecto, manifesta tamen emicarent intimæ delectationis & lætitiæ argumenta. Sed mox inanem gestientis & exultantis animi sensum sanior illa corrigebat, penitusque comprimebat plena timoris cogitatio; quæ nondum Cœlo maturum hominem monebat, qui adeò longo tempore seleribus fœdatus, & toties infernum ignem commeritus, nondùm tamen longo aliquo, & asperiore pœnitentiæ exercitio, & charitatis officijs expiatus, superiora crimina redemisset; abhorreere hoc à diuina lege, esse admodum à suis culpis alienum, Itaque, talibus curis in diuersa trahentibus, anceps, ac dubius nutabat animus, & extremo corporis langore conflictatus, acerbior etiam æternæ salutis metu discruciabatur, veritus, nè, pœnitentiæ spatio intempesta morte prærepto, vel de rerum summa periclitaretur, vel certè longè diuturniora
& acer-

& acerbiora illum manerent post obitum supplicia perferenda. Inter hæc sacramentorum usu conscientiam repurgat, animum præparat, riteque ad extremum illud certamen inunctus supremam iam, expectat horam. Cum tandem gaudio & timore paulùm abire iussis, se totum diuinæ voluntati permittit, & in preces effusus, Deum enixè rogat, vt, si è sua salute diuinique numinis honore foret, siuè præsens vitæ interitus ad suorum scelerum vindictam, siuè longior lucis vsura ad asperiora pœnitentiæ studia, & ea executioni mandanda, quæ in proximorum salutē tandiù, non sine illius instinctu, animo ageret; supremus ipse, & æquissimus vitæ arbiter pro sua clementia ancipitem futuri casus euentum moderetur; se omninò diuinæ voluntati libentissimè cessurum, &, quocunq; vocaret, secururum. Gratissimæ Deo fuere preces, cum pœnitentiæ ardore, tum diuinæ voluntati obsequendi studio. Exindè enim melius factum est laboranti; vt releuatus morbo, & lecto surgere, & suis niti pedibus iam posset; citissimeque ex ea infirmitate medicis admirantibus emerfit, & idoneis auctus viribus, intiger restitutus est luis: vt miraculo par visum sit hominem medicorum iudicio depositum conualluisse tam citò. At verò licèt æternæ quietis gaudia peroptaret eam tamen dilationem tulic non inuitus; maximoque in lucro posuit, quòd diceret, sacrificium suæ vitæ, pœnitentiæ sibi lachrymis, & asperitatum incommodis per aliquot etiam annos expiandum, & proximorum

saluti

Congr. Somaschæ fund. Lib. I. 75
saluti conuulendum. Quippè tam insigni vitæ diuinitus prorogata beneficio hæc sibi diuino nutu imponi planè intellexit. Quare illud firmum certumque statuit eam totam, quam vnus Dei præfenti ope ac miraculo haberet, vitam, diuinæ gloriæ, pœnitentiæ studijs, proximorumque salutis consecrare, idquè multò etiam præstitit, copiosius, quàm promisit.

Finis Libri Primi.

DE

DE VITA
HIERONYMI
AEMILIANI

Congregationis Somaſchæ
fundatoris.

LIBER SECVNDVS.

*Hieronymi deliberatio de noua vitæ
ratione instituenda.*

Cap. I.

VALETVDINE iam confir-
mata, ad priſtina pietatis offi-
cia, pœnitentiæquæ labores ſe
confert; eòq; ardentius in hu-
iuſmodi curas incumbit; quò
recenti & proprio exemplo ex-
tremam ægrorum indigentiam dīdicerat, & di-
uinam clementiam ac bonitatem in ſe ipſum
fuerat expertus. Verùm, multis diebus hiſce
muneribus abſumptis, meliorum ille æmulator
chariſmaticum, haud ſibi ſatisfaciebat; quippè,
pro-

78 *De vita Hieronymi Aemiliani*
progreſſente die, nouo ſemper ſe pietatis ſtu-
dio excitari, ardentiore in Deum, & proximos
amore incendi, ad maiora rapi ſentiebat; quòd
excelli animi flamma cœleſti igne ſuccenſa hu-
mili loco hæere non poſſet. Conſilium itaque
cepit à cupiditate immortalis & æternæ gloriæ
excellum planè, & homine terrenis rebus ſupe-
riore dignum, vt ab ſe opibus omnibus abdicat-
tis, ſenatoria toga, nobilitatiſque inſignibus
reiectis, & Reipub. dignitatibus penitus con-
temptis, liberiore voce tandem abiectum illud
& humile vitæ genus, quod animo conceperat,
profiteretur, vitamque omnem perpetuò ope-
rum charitatis miniſterio, publicè deuoueret.
Cæterum deliberationem hanc de priuatæ, &
abiectiſſimæ vitæ ratione ſeriò ingreſſus, ſpiri-
tu cum carne lucente, ſatis arduam contrari-
tatis ſenſus & reluctantis naturæ pugnam eſt
expertus. Quæ contrà facere maximè vide-
bantur, erant, nepotum cura, familiæ ſplendor,
Reipub. pietas. Nepotum res, & familiæ decus
negligere, inhumanum; Rempub. deſerere im-
pium videbatur. Verùm Nepotum negotia
minus Hieronymum morabantur, quando illo-
rum maior natu & rem familiarem curare, & re-
bus ſuis tutò per atatem præeſſe poſſe videretur.
Sed, eo enauigato ſcopulo, difficiliorem omni-
nò exitum è mundi Reipublicæque honoribus
eſt nactus, mirificè hominis animum torquen-
te amore Patriæ. Eſt enim peculiare Veneris à
natura inſitum, adeò propenſis & conſpiranti-
bus animorum ſtudijs publicam rem diligere;

vt

Congr. Somaſcha fund. Lib. II. 79
vt cæteris nationibus amore & pietate in Patriâ
Ioſgiſſimè antecellere putentur. Eam verò
multò impenſiùs adamabat Hieronymus, quòd
cum illius cauſa extrema adieſſet pericula; mu-
tuam gratitudinis ſignificationem abſe deſide-
rari Reſpublica nò permetteret, in qua præſtans
ac nobilis Senator haberetur & apud Ciuitatē
vniuerſam admodū gratioſus eſſet, & in qua ran-
dem ſumma prudentia, multiplex rerum vſus, vi-
tæ grauitas, & morum probitas expeditum illi
ad ampliſſimos honores curſum, niſi per eum
ſtetiſſet, oſtentarent. Quare in vtramque par-
tem, ità multa eademque grauiffima ſuccurre-
bant ſuaſentia nouum vitæ inſtitutum, atque
diſſuaſentia; vt difficilis admodum, & perob-
ſcura exiſteret tantæ rei deliberatio: cumque
ſenſus humanus & diuina pietas ex æquo ferè in
eius decertarent pectore, non ſumpto cibo, non
data oculis quiete, dies aliquot illo curarum
æſtu, quaſique cogitationum conflictu, & vicif-
ſtudine inter ancipites hinc indè fluctuantis
animi, & incerti propenſiones magna cum per-
turbatione eſt iactatus: reque ipſa didicit quā
difficilis & laborioſus ſit egregius rerum huma-
narum contemptus, & quā ægrè ſenſus ab his
auellatur, quæ ſemel impenſè dilexit. Inter
hæc ſapè animo æſtuare, nunc algere, modò di-
uino amore iincenſus ad caltra ſpiritualis mili-
tæ aſpirare, nunc honorum & nobilioris vitæ
ſplendore, alijsque ſenſuum blandimentis ab
ea mente reuocari & deterreri donec hiſce
cogitationibus ſecum diu luſtatus puriorem
hauſit

30 *De vita Hieronymi Aemiliani*
hausit diuini luminis radium, seque ad sanctio-
ra consilia, & perpetua pietatis officia, acriori,
quàm antea, impulsu ferri persensit: iamque
caduca omnia fastidians, ac moræ omnis im-
patiens sibimet indignari, hisque ferè dictis
non sinè lachrymis seipsum acrius vrgere, gra-
niterque obiurgare cœpit. Quid agimus ani-
ma? quid expectamus? cur acceptam à Do-
mino vitam, non eidem reddimus? cur promissa
non soluimus? quid tanto amore vanitatem sec-
tamur? Quid tandem est in his rebus tam præ-
clarum, aut sublime, quod nos à cœlestium amo-
re possit abducere? an gloriæ splendor ac digni-
tas? quæ tandem hæc gloria? cuius causa præ-
hensandum quotidie ac diligenter supplicandū
omnibus? multorum suscipiendæ inimicitia? &
abfluuantique atque incerto multitudinis iudicio
pendendum? quantò sanè melius est diuinā cle-
mentiam assiduis orationū precibus præhensare
æternū beatitudinis decus ambire diuinæ glo-
riæ, quàm priuatè studere? At Reipublicæ pietas
vrget atque satis illi operæ præstitū, satis labori-
bus & periculis mortali huic Patriæ factum; cur
modò pro æterna non laborandum? an Patriæ,
quæ me mortalem genuit, summa erit apud me
ratio; illius verò, quæ me immortalem expectat,
nulla? ad illustrandum nè familiæ nomen, ma-
gnos in Repub. honores consecrari libet? at
satis maiorum benè rebus gestis nobilitatam
stirpis memoriâ cernimus; illustrioraque, cum
volet Deus, feret posteritas: cur Evangelicam
nobilitatem Cœlo planè dignam, vnice Deo
caram

Congr. Somaschæ fund. Lib. II. 31
caram & dilectam non conquirimus? cur non
immortalè nominis famam apud Deum secta-
mur? falsa hæc, fluxaq; bona plurimùm apud me
valebunt, æterna illa & vera minimùm? cœlestia
præ terrenis, diuina præhumanis contemnam?
quæ schola, quæ religio docuit præferre pulue-
rem Cœlo, homines Deo? an cum Reipublicæ
principem & vegetem vitæ partem impendero,
cum rem familiarem auxero, cum prædia loca-
uero, cum humana omnia procurauero: tum
ambitionis occupationem perosus, si quid su-
pererit otij, me ad Dei cultum, animæq; pro-
curationem conuertam? Hominum non Deo,
sed sibi seruentium, ista sunt. Pereat hic om-
nis amor, vt viuat cœlestis. Quid enim saluta-
rius, quid prudentius fieri potest, quàm, spre-
tis labentibus & caducis, cœlestia & æterna conse-
crari? Aude Hieronyme, Deum vocantem se-
quere. Dum hæc, & huiusmodi multa intenta
mentis contentione, & cogitationum conflictu,
secum ipse loquitur; præsentem, & manifestam
expertus est superni numinis vim; ardentissimè
enim cepit diuini amoris æstu torreri hominis
pectus; vt ebullire & colliquefieri, nec diutiùs
posse ardoris flammam ferre videretur; & ad
nouum de cœlo lumen, ita se totum sensit diui-
na virtute in virum alterum sensim cõmutatum;
vt eundem se esse planè negaret. Quare de-
pulsis ex animo rerum humanarum affectioni-
bus, discussa sensuum & cœcæ mentis tetra ca-
ligine, diuinæ gratiæ stimulis diutiùs oblecta-
ri non potuit, sed excitanti vrgentiq; Deo ma-
F nus

nus dare cōpulsus est. Igitur ad Christi pēdentis effigiem supplex stratus, calenti lachrymarum imbre irrorato solo, crebrisque gemitibus, & suspirijs imis pectoribus eductis, euocatisque ardentem in opem superis: seipsum suaque omnia, tota anima, toto corde, ac voluntate, ardentissimè Deo consecrat; abdicatis opibus & honoribus, perpetuo pauperum ministerio in vili abiectoque habitu se addicit; pro tam insigni diuinitus immissæ vocationis beneficio, imo pectore gratias agit, vt par est; voluntati vires sufficere, suæque gratiæ præsidio, in tam sancto & firmo proposito perpetuò tueri vellet, enixè deprecatur. Ab oratione digressus Nepotem natu maximum aduocat, ardenti cohortatione ad ea, quæ Christiani hominis & integerrimi Senatoris sunt, inflammat; vt tandem rerum suarum procuracionem suscipiat, admonet: dati & accepti rationes, præteritaque administracionis diligentissimè reddit: quanta fide res eius procurarit, quanta cura auxerit, nullo ad se deriuato emolumento, ostendit; vt eadem tamquam villicus fidelis, & dispensator à Domino constitutus, integrè curare pergat, hortatur: se ad maiora à Domino vocatum, haud diutiùs posse talium rerum occupationibus distineri. Nondum, quid consilij subesset, intellexerat Nepos; obortis tamen lachrymis, Hieronymū enixè rogat, vt in suscepta rerum suarum procuracione, reique familiaris administratione pergeret, neuè amplissimos Reipub. honores magno cum familiæ detrimento abijceret. Cū

interim

interim hominem intueretur, quæ suboscure verbis indicaret, palàm factis explicantem, nouoq; & insolenti vestium genere, qualis internus esset animi habitus, præferentem: Veste oblonga, manicis infra cubitum admodum laxis, strictioribus ad manus vititur Veneta nobilitas, eaque cōmuni vsu nigri coloris; nisi vel maiores Reipub. dignitates, vel solemniores Senatorum cōcursus purpuram poscant, eiusdemque coloris in læuum humerum reiecta stola: hæc suæ nobilitatis insignia ab se tandem reiecit, perpetuoq; ablegauit Hieronymus: nobiliores etiam quascunque internas vestes ad intimam vsque subuculam sibi detraxit & veluti à Domino hætenus commodatas eidem libentissimè reddidit, earum loco vilem & pannosum habitum domi fortè repertum in vsum pauperis cuiuspiam antea comparatum induit, crassiores calceos, quibus rustici vtuntur (perones vocant) adhibet, nec nobiliori pallio humeros tegit. Intue-

Anno 420
his suis 48

F a tiam

tiam iamdiu animo retentam palam professus, ne salutatis quidem domesticis, statim pannosus & peronatus domo egreditur nobiliora Ciuitatis templa adit, seque nouis euangelicæ paupertatis insignibus ornatum; spectandum præbet. Non minus gratum Deo, & Angelis, quam hominibus admirabile spectaculum fuit. Mirum est, quam vehementer vniuersam Ciuitatem permouerit insolens vitæ ratio, & noua vitæ conditio: multis, ut fit, hominem risu & iocis excipientibus: alijs, quibus pridem Hieronymi pietas non ignota erat eiusdem religionem & animi demissionem admirantibus: quamplurimis rei admirandæ nouitate attonitis, ex ipso facti euentu tam inusitata mutationis iudicium expectantibus. Sed ille rumores ac suspiciones hominū neutiquam veritus, vni diuinæ voci cor suum alloquens, omnino parendum, & in quacunque vocaret partem, perpetuo obtemperandum statuit.

Eius vocatio ad pauperum derelictorum curam.

Cap. II.

SED eo iam suscepto consilio, & quasi totius consequentis vitæ fundamento iacto, ut ex nobili illo, & illustri rerum humanarum fastigio, non ad æqualem modò cum cæteris, verum ad infimam etiam vitæ conditionem, & optatos Euangelicæ paupertatis amplexus descenderet: vnum illud supererat, ut, qui se infimis

mis pauperum ministerijs, eorumque salutis deuouisset, è tot charitatis officijs varijsque exercitiorum generibus, quod potissimum amplecteretur, decerneret; qua in consultatione aliquantum hæsit, quòd ad omnia charitatis munera æquè se paratum, atque animatum cernebat: non illi animus ad discrimina subeunda, non vires ad perferendos labores deerant; sed quid magis diuina gloria, proximorumque salute esset, ignorabat. Quare flagrantissimus omni ratione probandi se Deo, vniuersumque vitæ suæ cursum ad vnam eius voluntatem, rectissimam benefactorum regulam, dirigendi, dies noctesq; supplex illum precabatur, sibi ut illuc cesseret, eque tot ad salutem semitis, cui potissimum se vellet insistere, commostraret: neque multò post in hac re fuit homini diuinæ voluntatis sensum cognoscendi expedita ratio. E præteritis recentis annonæ angustijs, & ciborum indigentia terra grauisque lues exorta, & per ciuium capita vagata, adèò ingenti funerum strage urbem vniuersam sædum in modum deformarat, ut refertissima puerorum agmina, parentibus orbata, internæ, externæque institutionis cultura destituta, extremæ mendicitatis, & vitiatorum omnium sæditati exposita, passim occurrerent; acerbo sanè & miserabili spectaculo. Pupugit vehementer hominis pectus miserorum casus, inspectaque sæpius orbos solitudo & egestas in remedij cogitatione traxit; ac, dum quotidie precibus diuinæ voluntatis decretum explorat, ardentius sentit planè eam

sibi mentem inter orādum dari, quæ ad horum subleuandam inopiam, & morum institutionem suscipiendam, illum inflammer ac rapiat; & quidem tam effusa beneuolentia tanto voluntatis impetu, vt, siuè cibum, siue somnum caperet, ab hac vna cogitatione animum abducere non posset. Quare in dies noui operis desiderio sese in ipso orationis feruore ardentius intendente, diuinæ vocantis gratiæ impulsus perferens, totoque pectore admisit, ac veluti tutor & pater miseris à Deo datus, non amplius sanctæ charitatis opus differre est ausus. Itaq; fractis iam vitiosæ verecundiæ repagulis, & inani pudore deposito, operi manum celeriter admouit, & tùm prima Venerijs orborū institutionis (quos mutuata à Græcis voce orphanos vulgus appellat) iecit initia, in quo opere subindè multis Italiæ locis. promouendo, magno cum animarum fructu, & Ciuitatum commodo ad extremum vsque spiritum strenuè decertauit vir egregius: & quæ ab eo postea emanauit humilis hæc Religio nostra Somaschensis, idem tuerur institutum, & vbiq; pro viribus vrget: quod certe quàm commodum Reipublicæ, Deoque gratū acciderit, fusè suo reponemus loco. Nunc piū Hieronymi conatum, sanctæque charitatis officia in tam laudabili pauperū institutione prosequamur.

Colle-

*Collectis Orphanis certa domus assignata,
& præscripta viuendi ratio.*

Cap. III.

AC primùm, ad sedulam huius miseræ destitutaq; sobolis institutionem inchoandam, ædes sunt ab Hieronymo cōductæ ad Diui Rochi illustre fanum: omni deindè instrumento & supellectili, quæ ad domesticam habitationē vsui esse posset, & paupertati responderet, ornata: tùm collecta vndique è triuijs & plateis ingens orborum manus, in paratas ædes deducta; postremò mercede acciti opifices, qui sedentarijs artibus pueros instruerent, quibus scilicet & præsentem leuarent aliqua ex parte egestatem, & honestè aliquandò visitarent ipsi, & cum necessitas posceret, familiam etiam alerent: ad colligendam autem stipem, si posset neminem profus dilabi patiebatur; quippè sanis ac benè valentibus victum sibi precario parare, nisi christiana humilitate, vel Religionis instituto, aut necessitate impellente fieret, turpe ducebat, & inhonestum. Et quidē ijs, qui, robusto cum sint corpore & validis lacertis, languori & ignauiæ irā se dedunt, quoduis vt malint, quàm manu & honesto labore sua sibi, vndè viuant, quærere, veteri quodam Græcorum versu iubemur panem dare, sed, quasi pro obsonio, insuper pugnum impingere; sic sanè vtrumque; illud quidem, quia homini panem roganti negare vix hominis videtur; hoc autem

F 4 vt dif-

vt discant ab illa scæda parandi victus ratione
abstinere, & intelligant se bonis omnibus me-
ritò inuisos esse, qui per pudendam ignauiam
ab alijs quæritant, quod laudabili industria sibi
parare queunt. Inerti igitur, & desidiosæ men-
dicatî nolebat Hieronymus teneram ætatem
assuescere, sed opificio instare, illud identidem
ingeminans: qui non laborat, non manducat.
Sed exigua adeo puerorum opera redibant lu-
era, vt tam numeroso gregi alendo, longo inter-
uallo satis esse nõ possent. Itaq; tota alendæ fa-
milix cura eius & procurationis moles vni Hie-
ronymo nitebatur, cuius erat & orborum tueri
vitam, & conductarum ædium, ac magistrorum
pensitare mercedem; neque verò ille in tanto
puerorum numero, ac tanta annonæ caritate sua
illa accensa in Deum fiducia præsentem exti-
mescebat inopiam, quam diuina liberalitate
citò subleuandam non dubitabat, quod breui
deindè comprobauit euencus. Sed inter hæc
multò impensius desudabat in puerorum ani-
mis christiana pietate excolendis, eaque altiùs
hærebat animo cura; quòd cum vnâ cum patris
pauperum nomine, onus etiam periculi plenum
in se suscepisset, ex christianæ legis institutis eo-
rum mores fingendi, non rarò mente versabat,
quàm carò stetit Heli Sacerdoti honestam li-
berorum disciplinam neglexisse. Quare, nullis
adhuc certis legibus ad eam rem constitutis,
non negligenter tamen regebantur pueri. Pri-
mo mane somno expergefatos vnâ omnes in-
ter vestiendum præcationem dominicam & sa-
luta-

lutationem Angelicam; Symbolum fidei, & alia
piè ab ipso meditata elata voce recitare iube-
bat; tum, persolutis de more præcationibus, sa-
cro intererat attentissimè; à sacro deindè ad
opificia discedebant. Nequè verò, dùm operi
manus intenta vacat, vagatur animus inanibus
cogitationibus, aut in leues soluitur lingua cõ-
fabulationes; sed, indicta violati silentij mul-
ta linguam cohibet, & sacra lectio, vel pia co-
hortatio mentem salubriter occupat; post inter
opificia sæpè Cælitum suffragia nominatim im-
plorare, & sacros Hymnos ac Psalmos non sinè
cantu recitare, Cæli terræque Reginam, & Ma-
trem misericordiæ præscripta è formula cantuq;
inuocare, nonnunquam etiam, alternantibus
choris, sacram eiusdem Virginis Rosariam mo-
dulationem concinere, factò initio ab oratione
Dominica, quam & primo loco, & absoluta qua-
que decade, omnes simul alta voce decantabât,
& tota pentacontide decursa, Litanias Beatæ
Virginis addere; vt domus tota psallentium vo-
cibus iucundissimè personaret, non sinè magna
prætereuntium læticia & pietate. Tum bis in
die serò, opificio dimisso, & manè, nondùm ini-
to, de christianæ legis præceptis, catholicæque
fidei capitibus erudiebantur; deindè literarum
elementa apicesque cognoscere, syllabas necite-
re, & verba ritè percurrere edocebantur, sua vo-
ce Hieronymus eos sæpè ad virtutem formabat
& excolebat; procul indè omnis profana garru-
litas nullus fermè nisi de pietate sermo, quod in
teneris animalis multum erat. Mensæ accubi-
turi,

turi, dum manus aqua mundant, quinquagesimum Psalmum alta voce reddunt, eorum animis solatij aliquid, & indulgentiæ benè precantes, qui apud inferos vitæ maculas piacularis ignis ardoribus expurgant; idemque pietatis officium erga defunctos & vesperi cenaturi, & à cena cubitum discessuri persoluebant. Puerorum lectus erat culcitrula palea, vel stramine facta, linteamina, si quæ suppeterent, è crassiori aliqua materia rudia & aspera, nec lodicula nobilior; mensa item pertenuis, eaque ferè gratuita piorum misericordia instructa. Singulo quoque mense, nec non solemnioribus Christi Domini, Beataque Virginis ferijs volebat eos de peccatis confiteri; albati prodibant omnes; vestes è tela nonnihil genua excedentes, ut externus ille vestium nitor internum innocentium puerorum referre candorem videretur: singulis etiam & sertum globulorum ad orandum, beatamque Virginem salutandam, & sudariolum de cingulo pendebat. Atque hæc erant ferè instituta, quibus pia loca id temporis, tanquam legibus, temperabat Hieronymus. Sed illud apud Ciues commédationis plurimum habuit, & admirationis, cum festis diebus, quos totos religioso cultui dicatos volebat, veluti supplicatione indicta, sanctissimi Crucifixi signo salutari redemptionis nostræ trophæo præeunte, longo ordine pueri Beatorum patrocinia nominatim deposcentes, & sacrarum precum carmina concipientes, in publicum procedebant, plateas, fora, celebrioraque Ciuitatis loca obeuntes. Ad

sacras

sacras ædes ubi ventum erat; ibi mora aliqua supplicando ducta, repetebatur cantus, & intermissum iter; sacræ rei, & concioni, ubi Hieronymo visum esset, magna cum pietate intererant. Quàm iucundum & suaue præbuerit ea res Ciuitati spectaculum, non facilè oratione consequi queam: comitabatur pium agmen ingens populi multitudo admirabunda, quæ ad inusitatæ rei spectaculum conuolarat; accurrebant omnes undique vicatim visendi gratia nobiliores Ciues nouo rei aspectu suspensi; & quidem tanto omnium cum pietatis voluptatisque sensu, ut complures præ gaudio à lacrymis sibi non temperarent: alij cantus suauitate, simulque puerorum pietate illecti, ad nomina Cœlitum deuotè responderent. Sed nihil æquè Venetorum animos comouit, ac vnus Hieronymi aspectus, qui plebeio in amictu nouum agmen comitabatur, & in officio, si quid accideret, continebat, admirabili sanè christianæ humilitatis, & charitatis exëplo. Quod non satis pro dignitate admirari & comendare se posse videbantur, qui paulò antè Reipublicæ Senatorem bello, & pace longè clarissimum intuiti, modò nouo, & insolenti illius æui exemplo, titulos & factum cum humili abiectione, opes & facultates cum euangelica inopia, purpuram, & trabeas cum attrita laceraque veste commutasse cernebant. Sed humanæ ille salutis, quàm laudis studiosior, nihil, quod diuinæ gloriæ commodum, hominibusque salutare foret, aut sua ab ætate alienum, aut persona abhorrens ducebat. Ingentes morus

fecit

fecit ea res in Ciuum animis, multorumq; lan-
guentia pectora ad pietatem excitauit & in-
cendit. Hoc illustri pietatis exemplo sapius re-
petito, adeò secunda totius Ciuitatis admu-
ratione noui operis institutio est celebrata;
vt inusitata rei fama exciti complures cunctis
ex ordinibus, ad pauperum domicilium con-
fluerent, insolitam christianæ pietatis speciem,
quam auribus accepissent, oculis etiam usurpa-
turi; & certè ipsa domestica disciplina ratio,
ipsa pauperum pietas & modestia conspecta, le-
tissima seges erat sanctissimæ voluptatis; cumq;
bonus odor nouæ domus latius in dies tota Ci-
uitate manaret, magisque in vulgus probaretur;
omnium, quibus facultas aderat, excitata est,
atque deprompta benignitas, qua puerorum so-
litudini & egestati succurrerent, nè tantæ pie-
tatis opus vna penuria victus intercideret: quin
etiam præter ea, quæ quotidie communi homi-
num misericordia colligebantur, permulti Hie-
ronymo certa pecuniarum subsidia ex interual-
lo subministrabant; quibus rei familiaris angus-
tia ita paulatim leuari cœpta est; vt cum antea
egestate premente non infrequenter collectæ
elemosinæ & corrasa ex opellis lucra exiguæ
familix vix alimenta præberent, postea perop-
portuna Ciuium benignitate, factum sit, vt
ita omnia affluerent, vt apud egentes nul-
lus iam videretur relictus indigentix locus. Pij
verò operis fama non sine magna Hieronymi
laude manans, celebriorem hominis virtutem
& pietatem reddebat; quoq; ille intensiore cu-

ra ad abiecta quæque, & vilissima è christiana
demissione sese abijcere studebat; eò magis in
vulgus præclara nominis, & sanctitatis opinio
augebatur: adeò solida virtus despecta abiec-
tione clarior, & christiana humilitate redditur
illustrior.

*Ad Orphanos è vicinis etiam Insulis
colligendos proficiscitur.*

Cap. IV.

EO magis autem enitebat Hieronymi labor
& charitatis studium, quò miseriarum cam-
pus latius excurrebat; nequè enim Venetæ Vr-
bis finibus popularis morbi calamitas circum-
scribebatur, sed sensim, vt fit, latius serpèdo, post
urbanam stragem, circumfusas etiam Insulas
maiori clade peruaserat; quam vniuersam, seu
ærumnarum & miseriarum, seu æternæ gloriæ
segetem sibi vni demetendam destinauit Hie-
ronymus. Cuius in his locis vt quàm fuerit fruc-
tuosa charitas, & industria laboriosa, faciliùs
æstimari possit, pretium et operæ, loci situm
& naturam breuiter aperire, & ex Insulis aliquot,
quæ vagè dispositæ Ciuitatem vndiq; ambiunt,
referre. Aestuarijs è supero mari leniter sta-
gnantibus longè latequè circumluitur Ciuitas;
quippè æstuariorum ambitus omnis in centum
triginta ferè milliaria expatiatur & alterno sta-
gnantium aquarum æstu stans horis resfluente

ac redeunte, non nisi per varios mæandros cæ-
casque ambages patet ad Civitatem aditus,
grandioribus illis ingentibusque phaelis exclu-
sis, & quinto ab vrbe milliario ad Methamauchi
vel Popiliæ sinum subsistere coactis, ingenti sanè
præsidio ad quoscunque hostium accessus pro-
hibendos; quippè loci insolentia solis indige-
nis, & longo vsu assuetis benè cognita, reliquis
perpetuo & inconstanti aquarum accessu, & re-
cessu, difficilem admodum & fallacem præbet
ingressum: statis enim aquarum incrementis,
certisque dumtaxat euripis æstuaria illa paulò
maiora admittunt nauigia; quòd si certus igno-
reretur alueus, vel, æstu refluxente, aquarum decre-
menta occurrunt, patet in cæca vada, humilesq;
syrtes præsentissimum discrimen. Aestuaria
porrò ipsa modicis fretis euripisque discreta,
multis & peramænis Insulis, Vrbi vndique cir-
cumfusis frequentantur. Inter viciniore, quæ
tota fronte ab Austro in Africum Vrbs ipsa
spectat, Fossa Clodia, Pallestrina, Methamau-
cum cernuntur; obuerso ad Boream tractu, Mu-
rianum occurrunt: in ipsoq; flexu ad Caurum,
Burianum, Maiorbium, Torcellum numerantur:
quæ verò Septentrioni obiacet, Margheria con-
tinenti ferè adhærens æstuaria claudit. Hanc
adeò latè patentem benè merendi sylvam pri-
mùm extrà Venetam Urbem suis laboribus ob-
uiam habuit. Cum enim his in locis miserorū
alios iam iam fermè eneotos, penè animā agen-
tes passim iacere in vijs, alios miserè errantes,
extrema necessitate sensim confici intelligeret

ijs etiam sibi, tanquam pauperum patri & Tu-
tori à lege dato subueniendum ratus, sæpè sub-
sidia è locupletioribus corrogata per certos
homines submittebat; sæpè etiam eò ipse traja-
ciebat, gemina illa sua consueta animæ & cor-
poris adiumenta, quibus proximorum commo-
dis inferuebat, abundè subministraturus. Itaq;
alios præsentis stipe, alios vestimento, alios pe-
cunia subleuabat: aliorum verò filios adhuc
infantes, vel parentibus orbatos, vel ad quos
alendos nulla parentibus adesset facultas: (hos
enim inter egentes præcipua charitate prose-
quebatur Hieronymus, quorum imbecillis ætas
omni periculo propior erat) Venetias adductos,
victu, & vestitu in orborum contubernio attribu-
to, artificio aliquo instrui curabat; satisque pos-
sità & christianæ vitæ institutis ad scelera cui-
tanda, & artis peritiâ ad paupertatis incommo-
da depellenda excultos, parentibus reddebat.
Atqui communis salutis cupidissimus, diuinèq;
gloriæ perstudiosus, in his etiam locis de rebus
sacris cum omnibus colloquia ferere, quemque
pro re nata suæ salutis admonere, vniuersos ad
Christianâ pietatem erudire, & è præsentis tem-
porum calamitate occasione arrepta, sapius
iræ cœlestis minas inculcare, irati numinis ti-
morem incutere; ad veram commissorum pœ-
nitentiam urgere; vt cunctos promiscuè docen-
do, corrigendo, monendo, multas tandem ab
Insulis vitiorum pestes abegerit, multos ad fru-
gem reduxerit, prauis consuetudinibus ablatis,
salutares inuexerit, & postremò discedens excel-
lens

96 *De vita Hieronymi Aemiliani*
lentis cuiusdam sanctitatis vestigia apud Infulanos impressa reliquerit. Venetijs autem diu tenuit in primis illis ædibus propè Sanctum Rochum suum institutum Hieronymus, illustri magis euangelicæ paupertatis & abiectionis exemplo, quàm verbo & sermone, singulos de salute monens, & securum iter certamque viam, alacriter præeundo, ostentans. Neq; verò abiectionis illa christianæ humilitatis ministeria, pœnitentiæ rigor, orationum assiduitas apud alios parùm valere, sed magnam Ciuitatis partem, ea schola imbuit disciplina salutis; nam per multi Hieronymi exemplo metu suæ perditionis admoniti è vitiorum probis emerere: multi ad pietatem ità ferè adiecere animum, vt de ordiendâ perfectiore vita studiosè agerent; plerique non vulgari probitatis laude contenti, ad Religiosorum ordinum instituta sese aggregarunt, reliquò vitæ cursu summa pietatis commendatione transacto. Hieronymo interim simul lætitia gestiente, simul ob diuinam bonitatem obstupescente, quæ hominem antea vitiorum & sceletum, nunc virtutis, & pietatis incitamentum fecisset; vt, quod corruerat aliquandò exemplo nequitia, pœnitentiæ resarciret; nam obsecundante diuina gratia Hieronymi conatibus, magis noua persona, & vitæ ratio valuit ad christianos mores corrigendos, quàm paulò antè libera illa viuendi licentia ad deprauandos. Nouæ autem domus institutio adeò bellè procedebat, & à primoribus Reipublicæ Senatoribus, honestioribusque Ciuibus, tanta pecu-

pecuniæ vis ad sustinendum opus, & promouendum in dies deferebatur; vt cum antea paucioribus illis primis pascendis stipem aliqui desperarent, postea triplicato ferè numero diuinæ vel prouidentia, vel fiducia fundo non fallente, vniuersos aleret abundè. Quare, cum incrementa noui operis polliceretur in dies vberiora diuina Bonitas, Hieronymus angustæ domus testæ ad augendum etiam numerum laxare cupiebat: quando celsit opportunè vt in ampliorem locum euocata fuerit eius charitas & industria.

*Valetudinarij Insanabilium cura
illi demandatur.*

Cap. V.

NON ità pridem Venetijs insigne pietatis opus excitatū fuerat eius Caietani Thienensis Vicentini opera; qui postea Romæ cum Ioanne Petro Caraffa Clericorum Regularium parens & auctor fuit, eoque in Religioso ordine non obscura sanctitatis laude decessit, Nosocomium scilicet, in quo potissimum fouerentur inter ægros ij, quos vel insanabilis morborum vexaret iniquitas, vel membrorum debilitas incurabili dehonestamento notaret: proinde loco insanabilium valetudinario nomen factum; feruentibusque (vt nouis in operibus solet) admodum inijs, perbellè aliquandò opus processit; sed, pestilente vi morbi nondum satis repressa, cum alij super alios continuè sternerentur; vel plus æquo excrecente ægrorum turba,

vel ingruentis mali timore ministros ab ægrorum cura ad suimet tuendi curam auertente, adeo congelarat operarum charitas & industria; vt per paucis, ac tardis operi incumben- tibus, quotidiana in egros tum animæ, tum corporis desiderarentur ministeria. Igitur, qui va- le tudinario prærant viri & pietate, & genere planè nobiles, tot animarum periculis, & ægro- rum incommodis maximè anxij, egregia etiam Hieronymi charitate & vitæ ratione perspecta, nihil habuere antiquius, quàm vt salutaris loci procurationem ad eum deferrent. Hominem itaque enixè obsecrant, vt, conductis orbis in valetudinarij ædes satis amplas, eo in loco & pauperibus simul, & ægris operam suam nauet, languentia operarum studia suo excitet exem- plo, & penè collapsum pietatis opus charitate erigat, & laboribus tueatur. Non irrita fuere nobilium virorum vota: Hieronymus quippe in omnem de proximo benè merendi occasionem imminens, prouinciam non detraxit, sed postulatis cumulatè satisfacturus, quò inuita- batur, breui se contulit, ac veluti optatà à Deo charitatis palæstram adeptus, laxatis ardori ha- benis, ad ægros sanosque iuandos suas curas vigiliasque studiosius, quàm antea, contendit. Orphanis eo in loco eadem erat, quæ antea, vi- uendi disciplina, idem opificiorum labor, ora- tionum ardor, numerus autem multis capitibus auctior. Cum infirmis, & miserè iacentibus mul- tus erat Hieronymus, singulos inuisebat, huma- nissimè solabatur, cibos apponebat, & mini-

strabat,

strabat, nec illos è strato tollere, brachijs gesta- re, tetrumque foetorem perferre grauabatur. Eratque hoc ferè quotidiana charitatis pen- sum, ægrorum lectos sternere, corporum sordes purgare, quisquilias è pavimento verrere, abie- ctioraq; munera obire. Nec corporum modò sed animarum curationi maximè instabat; vt. na- miserrimo cuiq; assidebat, ità illum suæ salutis admonerat, pijs colloquijs egritudinis molestiã leuabat, in supremo vitæ discrimine christianis adhortationibus viã munire studebat, quò egro- tantis animus paratior venienti Domino occur- reret: maximè sollicitus, nè quem sacra confes- sione inexpiatum aduentantis mortis horror inuaderet: ijsque in extremo iam agone labo- rantibus ità assiduus erat, vt forbitiunculas, & pharmaca sua manu præberet, comminutum ci- bum in os infereret, apud eosdem nocturnas da- ceret excubias, quò singulis momentis ingruen- tibus periculis præsentis celeritate subueniret. Quæ omnia quàm eximio ægrorum bono & to- tius Venetæ Ciuitatis admiratione ab Hierony- mo præstarentur, testes illi ipsi grauissimij viri valetudinarij Curatores, qui tam multa, & tam honorifica cum laude de Hieronymi virtute (sed haud quaquam vero maiora) vbiq; præ- dicabant, vt Hieronymum vehementer tæderet puderetque: illud insuper addentes nihil inter- rim aduersum Reipub. extimescendum, quãdiù huius Dei serui precibus niteretur. Sed ad ex- ternos etiam multum de sua charitate deriuab- bat. Conueniebatur quotidie à multis confi-

G 2 lij

lij & institutionis causa, virique graues de rebus animæ cum eo acturi accedebant, & tanquam à Spiritu Domini monita salutis postulabant, quibus adeò piè prudenterque (Domino Hieronymi mentem gubernante) satisfaciebatur; ut, quæ de illius virtute, cœlestique spiritu omnium fama nunciabat, res ipsa comprobaret; cumque; incensis suo exemplo ad pietatem multorum animis, quotidie magis celebrarentur valetudinarij ædes; per humanus & facilis omnibus aderat Hieronymus. Qua in re illud admirandum videtur esse maxime, quòd, cum orborum cura, quos magnum in numerum auxerat, infirmorum ministeria & externorum frequens accessus hominem adeò distinerent, omnibusque ille operam suam locaret assidue; ita tamen vniuersa hæc pietatis studia temperabat, ut externorum congressus & institutio nihil de domestica administratione detraheret; hæcque vicissim in domesticos, externosque; sedulitas nihil de agrorum cura decerperet; rursus verò agrorum studium nec externorum, aut domesticorum salutis fraudi esset. Igitur omnes ex congressu & sermone ferendæ pietatis occasiones intenta mente captans, nullo loco, aut tempore, quodcunque; etiam aliud agens, proximorum salutis procurandæ deerat. Si quos ad bonam euangelicæ virtutis frugem propensos, & paulò aptiores comperisset, hos salutaribus monitis, & institutionibus ad altiora pietatis studia prouehere conabatur: quos verò hærentes in vitiorum cœno deprehendisset, & precibus ad Deum fuis, & acriter

ribus

ribus adhibitis exhortationibus, modò iræ cœlestis intentatis minis, modò beatioris cui promissis lætioribus ingestis ab ea sceditate abducere studebat; nec rarò illorum pectora, hinc spe, hinc metu ita versabat; ut sacræ confessionis promissionem, & purioris vitæ propositum haud ægrè extorqueret. Vix oratione consequi possem, quam multos eo tempore ad meliora promouerit exemplo & verbo; ex quibus coniunctissimè præ cæteris cum eo agebat tunc temporis & quidem è nobilioribus is, qui, proprio nomine silentio obuoluto, primus Hieronymi vitam vix altero ab eius obitu anno literis consignauit; huic vni Hieronymus domestica omnia, huic puerorum opificia, huic ingenia sincerè aperiebat; quatuor ex toto numero, qui octauum necdum excederent annum, indicabat, quibus summam pietatis laudem in oratione tribueret; mecum (aiebat) isti orationi vacant, Deo frequentissimè simplicem innocentium puerorum fidem felici votorum successu comprobante; ita ille, si quid precibus impetraret, secundum rei euentum è christiana humilitate ab se abiudicans, puerorum pietati simplicitatique adiudicabat: eidem qui lectione, qui scriptione proficerent, qui opificio valerent, qui obedientia, qui silentio excellerent, ex ordine ostendebat: nec ipsum, in quo cubaret, lectum hunc vnum celabat, adeò angustum & asperum, ut non tam cubantis lectum, quam occumbentis sepulchrum crederes: addita insuper ad huiusmodi vitæ institutum suscipiendum tam ar-

G 3 denti

102 *De vita Hieronymi Aemiliani*
denti cohortatione, vt interdum non tam veta
ba e dicentis ore ad promouendum animum
prodire, quam cœlestis ardoris flamma e calen
tis pectore, ad audientem diuino amore in cen
dendum, erumpere nobili illi viro videretur;
lacrymis etiam interim Hieronymo mananti
bus, quas cœlestis vitæ desiderium exprimeret.
Quare sua illa scriptione semet accusat, graui
terque hoc loco reprehendit amicus ille, quod
tam ardentibus cohortationibus minùs profe
cerit, neque cœlesti illo dicentis ardore, veluti
planè ferreus, satis fuerit ad pietatem emol
litus.

*Ad continentis Ciuitates eadem cha
ritate iuuandas se confert.*

Cap. VI.

1531.
Actis 50.

QUò verò fœliciori euentu ex animi senten
tia & voluntate ardebant omnia, eò ve
hementiùs ad maiora inflammabatur quotidie
Hieronymus: inter quæ subit eius animus ali
quandò ea cogitatio, multum e diuina gloria,
animorumque salute fore, si, maritima ora reli
cta, eodem labore, ac diligentia mediterranea
etiam Oppida excoleret. Itaque in eam sen
tentiam ingressus, cum institutum opus Vene
rij ita confirmatum, suisque viribus nixum cer
neret; vt, se absente, casum & ruinam non time
ret, sæpiùs diuino numine precibus consulto,
& re diu, multumque piorum hominum consilio
deliberata, celeriter ad nouam opus se compa
rat;

Congr. Soma schæ fund. Lib. II. 103
rat. Vt verò Hieronymi discessum certissimè in
stare vulgatum est, nihil intentatum ab amicis,
quò hominem à suscepto consilio derurbarent;
Verùm ille nullis hominum vel precibus vel la
crymis ab ea sententia, quam diuinitùs sibi im
missam intelligebat, dimoueri potuit. Orbo
rum igitur educationi relictis, quorum pruden
tiam simul, & pietatem egregiam in eo munere
vsu ipso cognouerat, cæterisque rebus omnibus
ritè compositis, & in nobilium amicorum tutela
relictis, multorum cum lacrymis & dolore, qui
celari non potuit, ad Lecifucinam (extremus
hic versus continentè Adriatici sinus limes est)
naui aduectus, tū baculo viatorio innixus, nul
loquè viatico, præter suam illam in Deum con
fidentiam, & ardentè charitatè instructus, Pata
uium & Veronam versus iter intendit. Hac vna
in re eo in itinere maximè fœlix, quòd, cum om
nia sua ad vnam Dei gloriam referre, reliquos
verò mortales de illis celare maximopere stu
deret, nè quid humanæ laudis sensus de diuina
mercede decerperet, hac prima peregrinatione
suscepta, maximè obtinuit, quòd erat in opta
tis; vt scilicet ex animi sententia lateret. Cum
enim indubitatum mihi sit non otiosè sibi eos
effluere dies Hieronymum esse passum, quin
consueta charitatis munia, pœnitentiæ pauper
tatisque labores, exqueretur, vero simile est dum
sub vili amictu inglorius inter pauperum greges
se se abdit, & cum iisdem stipè mendicat ostia
tim, sæpè illos, de christiana legis capitibus, de
spirituali salute, de vitiorum fuga, de agenda pœ
nitentia

104 *De vita Hieronymi Aemiliani*
nitentia commonuisse, & ad pietatem extimulasse arrepta vndique occasio salutaria monita ingerendi. Illud verò prorsus indubitatum ac certum ex publica fide tabularum, & Pontificij Diplomatis testimonio, xenodochium orphanorum Veronæ Hieronymi studio atq; opera fuisse excitatum. sed hoc ipso nē, an alio tempore, cum vetera monumenta non distinguant, mihi in obscuro est; sunt tamen non pauca, quæ in præsens tempus animum magis inclinent; rei totius seriem, operisq; molitionem haud nobis diuinare licet, quare ad certiora stylum ver-
tamus.

Brixie Orphanorum domus constituitur.
Cap. VII.

IN hoc ipsum tempus Brixensem primâ eius profectioem ex agro Veronensi, orborumq; Domicilij institutionem rei sciendam mihi omninò persuasum: quò primùm Dominus Hieronymum aduocauit, vbi parem eius animo, ac virtuti benemerendi materiam præparauerat; communis enim calamitatis haud expers nobilis Ciuitas, fame, & morbo peracerbè vexata, ingenti derelictorum pauperum turba laborabat. Quare latè omnia miseris obsideri cum cerneret Hieronymus, ingens eius animo cura iniecta, nec misericordia solùm mota, sed industria excitata, ad ferendum in extremo casu destitutæ soboli solatium, quam sua posse opera erigi & iuuari non desperabat. Itaq; angustiis
& ob-

Congr. Somaschæ fund. Lib. II. 105
& obscuris ædibus ad portam, cui à Sæcto Ioanne nomen est, vtcumque paratis ad miseros, orphanosque colligendos dilabatur, breuiq; non exiguus eorum inuentus est numerus, quos omni cura destitutos sensim in triuijs misere con-
ficiebat egestas; quibus ille paratas in ædes adductis, quotidiana pabula emendicabat, collectamque misericordiam, & ipse egenus, inter egenos, diuidebat; nec deerat miseris Ciuitatis tempestiua benignitas, quam non tam pauperum egestas, quam ardens Hieronymi in pauperes charitas, & summa in se ipsum vita asperitas exprimebat; pauperibus enim necessaria subsidia tota Vrbe conquirenti sub nocte diurnis misericordie officijs defesso humus, vel asseres lectum, frustula emendicati panis pabulum præbebant; nihil illo ad suum victum admittente, quod ostiatim non obsecrasset, & è diuisis etiam pro cuiusq; inopia congestis subsidijs superfuisset. Qui christiane pietatis ardor permultos dies spectatus, ad abundè cum Christi miseris communicandam benignitatem, vniuersam Ciuitatem vehementer accendit; quare opportuna Ciuium charitate opifici adiuuenta sunt quæ sita, à quibus artificium aliquod domi cum didicissent, in promptu haberent, vnde sibi aliquandò victum, suisque compararent. Sed cum ad celebriora Ciuitatis templa suo more, supplicatione indicta, sacro pendente è patibulo Christi vexillo præeunte, aliquandò processissent pauperes, sacrarum precum carmina concinentes; ingentem admirationem ac vo-
lupta-

luptatem omnibus attulit rei nouitas, & inusitata pietatis species, multorumque animos religionis ardor incescit; exinde mirificè cœpit opus tota Ciuitate celebrari, vehementerque approbari. E secunda igitur omnium admirumuratione, cum rei benè gerendæ spem maximè affulgere cerneret Hieronymus, orborū causæ non indormiens, de ea apud primores Ciuitatis diligenter egit; nec irritō conatu: pia siquidem, & ardenti hominis facundia Ciuitate vehementer domicilium Orphanorum expetente, breui obuia Ciuium liberalitate, ea æris precarij summa est expressa, quæ ad cōubernij primordia & incrementa satis esset, donec angustū antea, tude & obscurum domicilium suis breui partibus expolitum & auctum extiterit. Hieronymo semper antè Ciuium oculos orborum angustias proponente, acresq; stimulos ad properandum opus admovente; factum pio loco à misericordia nomen. Non modò autem per id tempus pia Hieronymi sedulitas, sed multò magis singularis de illius probitate opinio, quæ apud Brixioses diū floruit, mirificè ad opus augendum, multos etiam post annos valuit; nam Zacharias Pezanus pius, & honestus Ciuis Misericordiæ locum ex asse hæredem sibi instituerè decreuerat: sed cum plerique prisca paupertatis retinentissimi minùs commodum assererēt huiusmodi loca certis redditibus ditescere, alioque cuperent hæreditatem transferri; Zacharias ita morem gerendum paupertatis amatoribus censuit, nihil tamen ut pauperum com-

modis

modis detraheretur: quare maiori Xenodochio Brixiosensi sua bonâ ea conditione legauit, ut orbis infirmis medicamenta omnia curaret, paramentis Ecclesiam instrueret, domicilium in ampliorem formam ædificaret; quæ omnia executioni mādari per Xenodochij Curatores Sanctus Catolus Apostolici Visitatoris munere Provinciam Venetam lustrans omninò iussit: vnde extitit noua, quæ modò cernitur ædificatio. Sed ad Hieronymum redeamus, qui, dūm Brixie totus pauperum commodis infudat, intelligit certa fama multorum sermonibus vulgata nihilo meliori loco res pauperum Bergomi esse, quin acerbiori clade consternatos extremum implorare piorum subsidium. Non tulere diū Hieronymi viscera tantam miserorum calamitatē; sed, cum Brixie locus Orphanorum adeo iam in tuto videretur esse, ut per alios cōmodè administrari posset, habito è sedula pietate aliquorum delectu, pio operi homines spectatæ fidei, charitatisque christianæ præfecit; tūm non sinè magno Brixiosum mœrore Bergomum accurrit.

In Agro Bergomensi fruges metit: duo pia loca in Ciuitate excitat.

Cap. VIII.

IN Agro, ipsaque Ciuitate Bergomensi mirum est, quàm multa & præclara è diuina re, animorumque salute gesserit Hieronymus; ut felici planè Bergomensium sorte in eas partes,

ad

ad vniuersas christianæ charitatis vires explicandas, à Domino destinatus videatur. Primū enim ditionem ingressus, domicilia penè omnia præterita fame, & lue habitatore exhausta offendit; tanta inter cæteros rusticorum edita strage, vt, cū essent iam albæ ad messem fruges, nulli tamen, qui messem facerent, superessent operarij, & falce, ac messorie diū frustra expectatis, iam iam fata deperirent. Sed tantam frugum iacturam non tolit Hieronymi charitas, qua factus omnia omnibus, aliquot adhibet, quos ægrè colligere potuit, rusticos homines, messorias falces vndiquè conquirat, & communis calamitatis famis propulsandæ causa, non minùs vtili, quam difficili & periculoso conatu messes adoritur; & licet flagrantissima ætate, ardentissimoque cælo, infesto caniculæ signo agros propè adurentes; feruerent omnia caloribus, haud tamen vir pius vel laborum insolentia, vel mordentis syderis æstuosa vi furè factus est ad audendum segnior; vt enim magnis omnia caloribus arderent, vnus tamen Hieronymus ardentiori cōflagrabat charitate. Quibus verò horis dabatur messoribus ab opere cessatio, tū ad vires quiete subleuandas, tū ad corpus cibo reficiendum; ille ad statas preces fundendas se se referebat; tū aqua, & pane corpore non nihil refectō, intermissum opus cū alijs repetebat, paucorumque dierum labore seruauit, quod operariū penuria deperisset. Sed non magis per id tempus in demetendis frugibus, quàm in messorum animis iuuādis, & Chri-

stianæ doctrinæ rudimentis informandis versabatur eius industria & labor. Cum enim illi veteri & recepta consuetudine, quamquàm praua, in ipso opere ad fallendum tempus, & laborem leuandum, ineptas, vanasque cantilenas, & plerumque turpes inducerent, Hieronymus, prudenter ea leuitate cantus reiecit, ad sacra concinenda tanta facilitate traduxit, vt, cū Dominicum carmen, vel Angelicam Salutationem, fidei Symbolum, vel alia alta voce præcineret, præeuntem illi sequerentur, quamq; precectionis partem ipse præfatus esset, eandem cæteri redderent; vt immensa camporum spatia longè latèque psallentium vocibus iucundissimè personarent, nouo & salutari Hieronymi instituto. His in agro peractis Bergomum tandem peruenit, vbi parem iterum suæ industriæ campum nactus, egregios subiit denuò labores, sed non pœnitendos etiam fructus legit. In pauperes primum, & orbos coniectis de more oculis, quos extrema vexabat inopia, ac penè conficiebat, de illorum leuanda egestate cogitare cepit; nec multò post extrà urbem paratis, quoad potuit, ædibus in suburbio S. Leonardi ad Diuæ Mariæ Magdalenæ, collectis Orphanis cetera sedes est attributa, & paupertati prospectum; cumque festis diebus cum ijs per urbem egrediretur, concinentibus pueris litaniarum versus, aliasque sacras precectiones, conuolabant omnes ad inusitatum spectaculum admiratione defixi; reliqua circa orbos curam, quia eadem ferè cum superioribus, ideo silentio satiare-

110 *De vita Hieronymi Aemiliani*
ti occurritur. Sed præter pueros, orbarum etiã
puellarum maximè vicem indoluit, quarum in-
opia non modò vitam torqueret, sed etiam pu-
dorem proderet; quare earum etiam solitudi-
ni, & egestati Hieronymi charitate & labore cer-
tum constitutum domicilium, annonæ in dies
piorum eleemosinis attributa, & viuendi lege
præscripta. Mira habuere locus vterque ad hæc
vsque diem incrementa; & quidem Orphano-
rum contubernium, emptis commodiori loco
amplioribus ædibus, aliò est translatum: Puel-
larum verò domo laxioribus spatijs aucta, non
exiguus illarũ numerus vel ad honestas nuptias,
vel ad sacra Cœnobìa asseruatur.

*Instructo Domicilio, impudicarum
mulierum saluti consulit.*
Cap. IX.

MAGNUM aliud prætereà, & luculentũ opus
tota Italia celebre est aggressus, vt earum
mulierum spiritali saluti, quas inhonestæ Vene-
ris labe scdastas videbat, medicinam faceret;
idque eo studiosius, quò latius manare, & plus
æquo Bergomi earum turbã excrescere, magno
cum animarum detrimento, cernebat. Re igitur
semel tentata, non prius destitit, quàm bo-
nam earum partem ab impuro amore, ad chri-
stianæ vitæ rationem traduxerit. Quæ in re ma-
gnam illi gratiam, tãquam eximij operis primo
in Italia Parenti & auctori, ab omnibus deberi
censeo. Qui enim mulieres huiusmodi, è for-
dido

Congr. Somaschæ fund. Lib. II. 112
dido, & infami corporis quæstu, ad religiosam
vitam traducere, vnoque in loco monialium in-
morem claudere curarit, in Italia, antè Hierony-
mum, nullum, quod meminerim, legi: Parisijs
certè à Ioanne Tifferrano Ordinis minorum
Religioso, hoc factum proditur apud Bardum
in Chronicis anno M. CCCC VIC. Ale- 1494
xandri Sexti anno secundo, vbi primus hic tra-
ditur, qui prostituti pudoris mulieres ab illa
vitæ scdastate ad pudicitie curam, atque morum
sanctimoniam reuocarit. Bergomi autem Hie-
ronymus hoc præstitit anno MDXXXII. Cle 1532.
mentis VII. anno nono, ætatis verò suæ LI. *actis 58*
Aggressus igitur est vir Dei opus plenum sanè
laboris & difficultatis; sed par omninò exitit
industriæ fructus. Primum ergo cum honestis
aliquot matronis egit, vt apud eas, si quæ inci-
derent animarum lucra, in tuto statim locaret,
tùm ardenti Dei amore, & magno salutis ani-
marum zelo incensus, impudicitiam in suis Ca-
stris adortus, ipsi lupanari diuini verbi faces
intulit, domiq; huiusmodi mulieres conueniēs,
eas graui cohortatione, & christianæ pietatis
ardore inflammarè (vt ipse ardebat) ad melio-
rem frugem traducere conatus est: quæ in re
adèd diserta fuit indocti hominis simplex ora-
tio, & feruens sermo, vt plures euulgatæ famo-
sæque sceminæ, quæ ardenti & pia Hieronymi
oratione, quæ diuina virtute emollitæ, pudore
& lacrymis perfusæ, è suis probris, & impuri-
tatibus emerferint; quas ad honestas & nobiles
sceminas adductas, iubebat in primis, biduò
triduoue

eriduone incontinentiæ motibus repressis, di-
 uinis rebus vacare, attentas pijs exhortationi-
 bus aures præbere; intimo animi sensu, quæ de
 æternis inferorum cruciatibus, quæ de diuino
 iudicio, de peccati scelerate, & beatorum glo-
 ria dicebantur, diligentissimè perpendere; qui-
 bus rebus fiebat, vt, vel æternæ damnationis me-
 tu percussa, vel cœlesti præmio illecta, antea cõ-
 vitam grauius detestarentur, nouamque am-
 plecterentur ardentius. Cum verò cæterarum
 concessiõnem in dies magis vrgeret Hierony-
 mus, repugnantes admodum, & aduersas ex-
 periebarur permultas, quæ cum ludibrio homi-
 nem excipientes salutaria monita, risum, io-
 cumque facerent, & surda omninò aure, viri Dei
 adhortationibus obstarent: quas tamen mirus
 animarum ductor non deserebat, sed ijs artibus
 circumueniebat, vt victrici diuinæ gratiæ tan-
 dem cederent. Dominos conductiarum ediũ,
 in quibus morabantur, sæpius adibat, monebat-
 que, non permittendum turpem quæstum, non
 ferendum execrandum emporium in suis ædi-
 bus, tanta cum numinis iniuria, exerceri; nec
 prius desisteat donec, expulso scelere, illi suas
 ædes meretricia, tartareaque frequentia expia-
 sent: tũ verò diligentissimè, nè alibi perditif-
 simæ mulieres reciperentur, curabat; ita vt sæ-
 pè nobilissima scorta omni tecto exclusa con-
 teneret, ijsque grauius obiurgatis, illud po-
 stremo obijceret; quò tandem vanissima capi-
 ta obdurata in scelere voluntas adduxisset, vt
 omnium ædibus eiecta in triuijs sub dio tantum

non

non cubitarent: ardenti cohortatione vrgebat,
 vt infamis vitæ consilia abijcerent, sanctioremq;
 induerent mentem; quam si modò constanter
 amplecti vellent, se & honestam habitationem
 & reliqua ad victum, necessaria curaturum: illæ
 simul conscientia, simul necessitate extrimulan-
 te, tanto oblato & animæ & vitæ comodo, ma-
 nus dabant: domumque adductæ, haud segni-
 ter imperata exequiebantur. Cũ igitur ab scõ-
 do illo, & exitiali quæstu ad pudicitiam plures
 animum reuocarent, earumque numerus in dies
 increbresceret; Hieronymus secundo rei euen-
 tu animo erectus, vt vberem illam animarum se-
 getem tandem in horrea Domini inferret, de
 certo loco erigendo, quod antea animo consti-
 tutum habebat, agere cœpit; vbi & iam ab er-
 rore reuocata, & quæcunque in posterum ab il-
 la scelerate ad pudicitiam curam, & morum pie-
 tatem redissent, simul alerentur, & certis legi-
 bus ac institutis ad omnem pietatem informa-
 rentur. Res erat omninò pernecessaria: tũ,
 vt honestæ familiæ eo tandem onere leuarentur;
 tũ, vt ipsis vix dum conuersis mulieribus, nè ad
 eosdem iterum impuritatis scopulos offende-
 rent, diligentissimè prouideretur; in quo om-
 nis desudabat Hieronymi industria. Arduum
 enim, & perdifficile animaduerteat vir pru-
 dens huiusmodi mulieres, quæ pudorem suum
 publicassent, palamque euulgassent om-
 nibus corpora, ita in officio continere, vt, præua
 consuetudine naturæ vim obtinente, ad ingeniũ
 non redirent. Quare piorum hominum libera-

H

litate

litate, Hieronymique labore & industria, paucorum dierum spatio steterunt aedes satis amplae & suppellectili nec tenui, nec incommoda instructae & ornatae; in quibus simul omnes inclusae ab hominum congressu & aspectu, eorum praesertim, quibuscum illis impura consuetudo fuisset, arcerentur: Sacramentorum in primis frequentia inducta, quorum usu integram in posterum ab omni feditatis labe mentem facilius conseruarent. Quaecunque verò in quotidianos sumptus necessaria erant, hinc inde diligentissimè collectis tota Ciuitate priorum elemosynis, abundè suppeditabat Hieronymus; nè cuius rei penuria nondùm vitæ incommodis assuetæ a suscepto purioris vitæ proposito abducerentur, & quæ deessent, iterum ætatis flore cædè conquirent. Leges primum, viuendique Regulæ non admodum seueræ vulgatae sunt, quarum usu in sanctitate & iustitia proficerent: tum paulatim mollesque per gradus seuerioribus præceptis coercitæ, & ad vitæ asperitatem, penitentiaq; rigorem informatæ. Amputati subito multarum crines, suscepta aspera ieiunia, corporum acerbæ verberationes, aliaq; id genus dura, satis aperta ex animo spreti sæculi indicia fuere. Quo circa adeò toti Ciuitati probatum est opus, vt non exigua earum multitudo nullo certo vectigali abundè aleretur. Prompta siquidè ad id erat liberalitas Ciuium, & priorum vltro oblata benignitas in præcipuis autè, quorum gratia & liberalitate pij loci nitebantur initia, Bergomensis Antistes Lipomanus, & Dñicus Tassus numerabatur.

Rudes

Rudes homines in agro Bergomenfi christiana Fidei mysterijs imbuunt.

Cap. X.

Bergomi rebus ita constitutis, non amplius intrà mœnia se continuit, sed vicina egressus in Oppida ad rusticos & rudes homines christianæ legis, cum explorato salutis discrimine, penitus ignaros, suo labore erudiendos animu adiecit. Dolebat verò vehementer se literarum praesidio destitutum impensius non posse omnium saluti succurrere; sed, quando nec ætas nec otium ad literas inuitabat, statuit alienæ salutis amator, exemplo vitæ & rerum salutarium simplici explicatione tradendisque christianæ vitæ præceptis proximorum saluti, quoad posset, consulere. Quare Bergomensis Antistitis sacra benedictione communitus, bonaque cum venia dimissus, nihil enim ille maiorum minorumve rerum, Episcopo inconsulto, eius in Diœcesi facere consuevit, è pueris iam antè ab se collectis aliquot in summis totius christianæ doctrinæ capitibus magis versatos, delegit qui se & ad alios erudiendos, vicos & Oppida obeuntem comitantur; eoque pusillo grege stipatus, hoc ferme ordine rem aggreditur. Vicum aliquem ingressi Ecclesiam adeunt, ibique fusa oratione, & tutelari Diuo eius loci consalutato, felicè operi progressum deprecantur; tum, tintinabulo in hunc usum allato per vicum circumstrepente, aduocabatur conuocatio, collectoque audi-

H 2 tore,

tore, & ad salutarem christianæ doctrinæ institutionem inuitato, ad rudem & infimam plebē, tenellamq; ætatem instruendam descendebat; opus egregiè adiuuantibus pueris, inter quos, partito onere, breui complures sacræ fidei mysterijs imbuebantur; neq; verò inter puerorum opera languebat Hieronymi studium, aut remittebantur curæ: sed maiores ille conuenire, grauioris ætatis homines instruere, in quibus non exigua inerat laborū materies; summā enim reperiēbat symboli fidei, præceptorūq; Dei ignorantem, multos ætate iam graues, Dominicæ præcationis, Salutationis Angelicæ formulam minimè tenētes, ac ne quidem sanctissimæ Crucis signum manu sibi ritè imprimētes, quos ille Decalogi Ecclusiæque præceptis, & alijs christianæ fidei rudimentis ad salutem necessarijs satis eruditos, ad ea omnia seruanda longa cohortatione inuitabat; idque publico in foro, in triuijs, aut agris; vbicunq; tandem aut collegisset, aut collectam inuenisset multitudinem, ibi dicebat; aperto patientique cælo tonabat. Erat autem illi dicendi initium perfamilia ab illis Prophetæ verbis; *Hodie si vocem Domini audieritis, nolite obdurare corda vestra*; apposito sanè exordio ad obdurata hominum corda primo loco perstringenda; satis gnarus, nihil æquè diuinis afflatus, excitantisque gratiæ supernos impulsus retardare, vel repellere prorsus, ac extinguere, quàm humanæ voluntatis diuinæ semper obluētantis, duritiem & obfirmatam in suo sensu, hoc est, in scelere pertinaciam: in concio-

ne obiectis, quæ superum præmijs, quæ inferorum supplicijs, multis de vitiorum turpitudine allatis, suos auditores ad christianæ legis obseruantiam impellebat. Quo in genere ad eò eloquens Hieronymi pieras, & facunda charitas erat, vt plurimos à scelere reuocatos ad optimam frugem traduceret, qui Sacerdotum pedibus aduoluti, multorum annorum onera, sacra confessione deponebant: & sanè quos non mouisset ille, quem spiritus Dei planè mouebat & vrgebat. Simpliciter ille quidem, & inelaborata oratione ad multitudinē agebat; sed ad eò plena pietatis, diuinorumque sensuum, tanto ardore animi atque oculorum, tanta cælestis spiritus efficacia & ostensione; vt, ad auditorum animos ea spiritus dulcedine resperfa, & ardore incensa mirificè se profundens oratio, eos ad cordis compunctionem, & vitæ emendationem facillè promoueret. Itaque plures ille humillè simpliciq; dicēdi genere Christo peperit, quàm eruditæ & disertæ multorum conciones. Quoniam verò intelligebat se literatum, vt diximus, prorsus expertem, multò minùs posse aut dicendo, aut docendo aliorum saluti prodesse, idcirco, quæ sibi hac in parte deesse intelligebat, pietatis exemplis, & vitæ documento compensare decreuit. Quare, cum circumiectos Pagos & villas assidua chatechesi obiret, communi tantum misericordia ostiatim emendicata victitabat, & inter pueros, quos ad chatechesim adhibebat, meliore stipe diuisa, si quid erat asperipanis & mucidi, sibi reseruabat. Vesperis vicis,

ac Pagis obeundis, rudibusque informandis defessus, orationi ad multam noctem de more se tradebat, eandemque, nondum illufcescente die, repetebat. Inter quotidiana etiam illa charitatis officia, & docendi labores suum institutum retinuit, vt certa commentandi precandique spatia non omitteret, ex quibus ad proximorum salutem procurandam alacrior & robustior redibat: nec tenuis certe, aut penitendus exitit tantorum laborum fructus; nam è lethali rerum salutarium ignoratione innumerè penè liberati: sacramentorum & penitentiae creber vsus multis persuasus: alij è veteri multorum annorum cœno, Hieronymo monitore, sacra confessione emerfere; complures, eodem adhortante, depositis odijs, in mutuos amores, & complexus cum inimicis cõcessere: præcepta etiam illa temerè inrandi, alienaque rapiendi licentia (rusticorum consueta vitia) Hieronymi voce multum castigata & repressa; sed ægros etiam eadem charitate complexus est, nam si qui erant in Oppidis, humanissimè inuisebat, eosquè & precibus ad Deum, & salutari aliqua cohortatione leuare studebat: ijs in laboribus diebus permultis magno animorum quæstu assumptis, Bergomum redit.

*Noua Sociorum ad Hieronymum facta accessio.**Cap. XI.*

ANteuererat hominis reditum præuolans laborum fama, vniuersamque compleuerat Ciuitatem; vt omnium sermonibus passim celebraretur tam ardens de omnibus benemerendi studium, tamq; excellēs in infimos quosque, & effusa charitas, cuius illustri exemplo, non exigua ad eum nouè sobolis lucra rediere; nam multi se laborum socios, constanti consilio, ad illum aggregarunt, inter quos præcipui referuntur Alexander Besuzius, & Augustinus Barilus Ciues nobilitate & fortunis clari, sed opulento etiam Sacerdotio vterque clarior & ditior; qui Hieronymi exemplo permoti, Sacerdotij reditibus sponte exuti, amploq; patrimonio pauperum vsibus attributo, strenuo in vinea Dñi Operario nouos colonos sese addixerunt, & cuius incitabantur exemplis, eius etiam vitæ genus cupidissimè expetiuerunt: Ab Hieronymo permanenter excepti in partem laboris & meriti; omnes suas curas, & cogitationes ad proximorum salutem, pauperumque curam in posterum contulere diligentissima; illoque ductore, tantum diuina iuuante gratia, in charitatis schola profecerunt, vt ad vltimam vsquè senectutem omnium virtutum laude florentissimi in Congregatione vitam egerint non leui tandem san-

citatis opinione Cœlo, vt pie credimus, transcripti. Eadem ratione admissi etiam in eundem numerum alij pij probique viri, quibus eadem à Deo donata mens erat; Administri etiã plures, seu auxiliares socij ad domesticos labores destinati per id tempus Hieronymo nomina dedere, quorum pietatis feruor in Deum, & in pauperes ardor charitatis tota Ciuitate maximè enicebat; horum certa summa iniri, singulorumq; nomina distinctè reddi haud potuerit; permixta confusaq; omnia nobis vetustate tradente. Caterum piorum fratrum nomina mihi haud dubium, esse Deo in æterna felicitate nota. Hieronymo autem non admodum fuit eo tempore sermone vel exhortationibus laborandum ad socios sibi conciliandos; cum occurrentis in omnium oculos christianæ pietatis fulgor, virtutumque lumen in singulis eius dictis ac factis emicans ardentius hominum corda & mentes, quàm disertissima oratio, inflammaret, & animos vehementius ciceret ac raperet, quàm eloquentissima concio.

*Profectio Hieronymi Nouocomum,
Ciuitati, & pauperibus ad-
modum frugifera.
Cap. XII.*

EXTRA etiam Venetæ ditionis fines suæ pietatis studia per id tempus laxauit, siquidem Nouocomum vsquè ab eo excursum, oppidum

dum in Cisalpina Gallia, & antiquitate, & nobilitate ingeniorum gloria perillustre quò direxit iter Hieronymus consueto puerorum comitatu, sanctoque Crucis vexillo præeunte; & Primum Comitum tum Nouocomi commorantem primum adit, hominem antea illi, opinor, nõ ignotum; à quo mutuis beneuolentiæ signis humanissimè exceptus, diu semoto loco assidentes simul egere; intermissio postea colloquio, iussit Primus nouis hospitibus mensam sterni, apponiq; cibaria. Ea dum curant domestici, Hieronymus cum suis supplex in genua prouolutus, consuetæ orationi aliquandiu vacat; qua absoluta, & benedictione ab eodem appositis cibis impertita, communem benignitatem ipse inter pauperes diuidit; enixèque rogatus à Primo, vt honestiori, & lautiori domesticæ mensæ accumberet, collaudata hospitis humanitate, actisque gratijs, communi mensa, ciboque cum pauperibus vti voluit, quibus idem promus, & pocillator aderat. A mensa Deo gratias acturi in preces iterum se dant, quibus ritè persolutis, cum aliquandiu cum Primo, & Francisco eius fratre pijs colloquutionibus substitisset, hospites humaniter rogauit, vt bona eorum cum venia sibi liceret, puerorum supplicatione indicta, Ciuitatem obire. Circumdedit de more Hieronymus pium agmè sacras preces concinens; habuit inuicem Ciuitatis spectaculum solitos admirationis, & pietatis motus, breuique non frustra suscepta peregrinatio, aut supplicatio apparuit; plurima siquidem

quidem in communem animarum salutem ab illo gesta, ut pauperum præfertim inopia solitudinique consuleret; quorum ibi etiam vagam multitudinem, & errabundam conspicatus, ad illos colligendos, domiciliumque instituendū, animum adiecit. Vesperi communicato cum Primo consilio, advocatisque eiusdem Primi opera è ciuibus, qui pietate, & nobilitate cæteris præstarent, duobus tribusue in noui operis partem, celeriter ad pij instituti exordia maturanda, manus est admota; diuinoque numine piè & religiosè cœptis feliciter annuente, duo breui derelictorum loca, consueta Hieronymi industria & labore, sunt excitata: alterum in Ciuitate sub Sancti Leonardi nomine; in Suburbij, alterum ad Sanctum Gotardum; adniten-
te in primis, & vtrumque opus egregiè adiuuante Bernardo Odescalco è primaria Ciuitatis nobilitate viro, & Thomæ Odescalchi olim Mediolanensis Senatoris Patre, qui christiana liberalitate, inter cæteros, Hieronymi cœpta firmavit & auxit; nequè vnquam postea desiderata est Ciuium benignitas ad locorum perennitatem. Singula referre ad domesticam disciplinā spectantia, superioribus præfertim non dissimilia, superuacaneum puto: solita enim fuere Hieronymi in pauperes, & reliquos Ciues charitatis studia, eadem vitæ asperitas, pœnitentiæ rigor, orationum, commentationumque assiduitas, pauperum domicilia iisdem cum superioribus munita legibus, viuendique disciplina. **Quandiu verò apud Primum hæsit Hieronymus**

cubi-

Congr. Somaſche fund. Lib. II. 123
cubiculo ad pernoctandum sola palea strato cū pueris est vsus: nequè vllis Primi precibus, quin super paleas, & ipse cum pauperibus cubaret, adduci potuit. Non exigua interim ad alios Ciues de more deriuata animæ subsidia, tum opportanis cohortationibus, tum tempestiuus colloquijs. Quamquàm solida illa Christianæ virtutis species tanta cum animi demissione omnium oculorum fide sepius explorata, maximos ad pietatem motus, etiam Hieronymo tacente, in omnium animis excitabat, plurimosque eius instituti studio incensos illi adiungebat: quorū deindè labore, & opera, post Hieronymi discessum, ex præscripta disciplinæ forma, fuerunt pia loca sanctissimè administrata.

*Primi Comitæ Hieronymi socij
res gestæ, & obitus.
Cap. XIII.*

Inter multos, quos sibi adiunxit socios Hieronymus, meritò primum locum is obtinet, cui Primo etiam nomen fuit, à quo Hieronymū Nouocomi hospitio receptum diximus. Is ex nobili & perantiqua Comitum familia fuit, quæ a tribus Desiderij Longobardorum Regis ex sorore nepotibus Amphortio, Fusio, & Cato originem duxit; quique toto eo tractu, qui inter Nouocomum & Leucum Lupiæ ad supræmam usquè Larij diuortia excurrit, à Rege liberali donatione accepto, honoris etiam gratia, sunt ab ipso

ipſo Rege Comites appellati; inde factum eſt; vt horum etiam poſteri ſint Comites dicti, ab iſſique maioribus propagata Comitum familia, quæ non modò in illis locis, ſed etiam Mediolani còplures habuit nobilitate & doctrina illuſtres viros, inter quos Primus hic noſter Aloyſij filius eminent, qui Hieronymo agrum Nouocomenſem oberranti, tandèm hæſit, magno certè ſcœnore impenſæ charitatis hoſpitij. Erat verò Primus non modò latinis, græciſque, verùm etiam hæbraicis & chaldaicis literis pereruditus, & tam humanæ quàm diuinæ ſapientiæ doctriſis illuſtris, æquè autem in ſtudijs bonarum artium, ac in rebus agendis optimè verſatus, & quod caput eſt, ita innocenter vixerat, vt doctri-næ experienciæque ornamenta emendatiſſimi antea ctæ vitæ mores abundè cumularent. Primus enim ita lubricos adoleſcentiæ annos in vorticoſo illo & præcipiti ætatis flexu egerat; vt, cum chriſtianiſſimæ diſciplinæ institutione egregiè cohærerent morum probitas ac innocètia. Sed, Hieronymi vitæ genus attentè poſteà contemplatus, ſapiùſque cum eo de rerum cœleſtium amore, & humanarum contemptu collocutus, ita illius exemplo, & ſuauis conſuetudine alloquio permotus eſt; vt ſe omninò Hieronymo adiungere, penituſque tradere decreuerit; idque tanta animi ſubmiſſione, & verborum ardore præſtitit, vt ſe nunquam ab illius ſententia, & voluntate nè latum quidem vnguem reſeſſurum profiteretur; & quidquid ille de ſe in poſterum decerneret aut iuberet, id vnum non modò

modò iuſtum & æquum ducturum, ſed etiã omninò gratum, & iucundum ſibi futurum aſſereret; Magna cum animi voluptate excepiſt Hieronymus tam promptã, & alacrem in Dei obſequio hominis voluntatem, & in eãdem charitatis palæſtram nouum admittiſt athletã; cuius aded magni & ardètes exitere in nouo vitæ genere profectus, vt, cum antea philoſophiæ, ſacræque theologiæ eruditus magiſter haberetur Primus, tum, vbi in Hieronymi ſchola cœpit diſcipulus fieri, ſe nouo theologiæ genere apud imperitum Hieronymum exornatum, veròque chriſtianiſſimæ philoſophiæ lumine colluſtratum ingenuè, palamque gloriaretur; eoque nobiliori doctri-nâ inbutum fuiſſe, quo præſtantius eſt benè agere, quàm eruditè & ſubciliter diſſerere: Nox & tenebræ aiebat, cæcæque errorum ambages ſuperiora omnia; vera tum mihi chriſtianiſſimæ philoſophiæ lux oborta in humili Hieronymi ſchola, vbi non ingenium exacui, ſed voluntatem expoliri, & ad Dei amorem incèdi, egregio ſui ipſius rerumque humanarum còtemptu, in dies experior. Huic vni poſteà fatiſ iam euangelicę paupertatiſ, & rerum cœleſtium præceptiſ ex-culto, nouorum locorum curam demandauit Hieronymus, reliquiſque ſodalibus in adminiſtratione præfecit; & operã ſuam præſtitit Primus quàm diligenter, vniceque Hieronymo carus ſemper extitit, qui ſingularem in eo doctri-nam tanta cum morum probitate, & ſui ipſius deſpicientia vehementer admirabatur, ſapiùſque commendabat; quòd rara admodum accidat,

dat, ut ipse aiebat, scientiæ, & humilitatis cōiunctio; illud verò frequentissimè experiamur: Scientia inflat. Is, quoad Hieronymus vixit, in pauperum cura tum Nouocomi, tum Mediolani, postremò etiam Somaschæ homini adiumento maximè fuit, & multis annis ipsi Hieronymo superstes, nunquam pium opus semel susceptum intermisit. Cæterum, cum Patres, anno altero supra trigessimum à Hieronymi obitu, de Religionē instituendā cogitarent, impetratoque iam Pontificio Diplomate à Sanctissimo Pōtifice Pio V. ut Apostolica facultate solemnia Religionis vota nuncupare liberè possent, Primus vnus è sodalitiis & solus abstinuit grauem ætatem causatus, ac uirium imbecillitatem, quòd scilicet non parem animo socium, & religionis oneribus idoneum corpus esset fortitus; vel ea causa fortasse, quòd homini licet tantis virtutum, & doctrinæ ornamentis exculcto, persuasum esset sacris ordinibus nusquā initiari ut Hieronymi humilitatem in hoc etiā æmularetur nolletq; ad hoc Religionis imperio cogi. Quamquam nè hac quidem via licuit Sacerdotio abstinere; cum enim ad grauem vsquè ætatem in ea perstitisset sententia, tandem è veteri & obfirmata voluntate hominem depulit Nicolai Ormaneti auctoritas, cui vni plurimum in sui moderatione deferebat Primus ob egregiam illius probitatem, insitamque animi prudentiam, & rerum omnium cognitionem. Allegauerat autem Mediolanum Ormanetū Sanctus Carolus, propterea quòd Mediolanensis

Eccle-

Ecclesiæ Pontificatu inauguratus, cum Romæ abesse per Summum Pontificem minimè posset, eximiam verò & numeris omnibus absolutam animorum curationem, & Ecclesiæ administrationem animo meditaretur, eam interea per idoneos viros vndique collectos, quoad liceret, sibi præstandam statuerat. Quare Ormanetū virtutum fama perillustre Verona Romam accitum, & Vicaria auctoritate ornatum, Mediolanensi Ecclesiæ administrandæ præfecit, ibique à nauo & diligenti viro prima femina iacta tantæ mensis in agro Mediolanensi, à S. Carolo postea excultæ atque collectæ. Primo igitur familiariter admodum cum vteretur Ormanetus, eique sacros ordines ardentissimè sapius suaderet; tandem aliquandò rectè monenti celsit Primus eiusque probato consilio, plurium dierum oratione & pœnitentiâ, sacroque in primis confessionis Sacramento totius præteritæ vitæ culpis deterfis, sacris ordinibus ritè initiatus est: ad primitias Sacerdotalis ordinis diuinæ Maiestati libandas dispositus, primum habuit sacrum multa cum animi pierate & lacrymis: ex quo tempore suscepti muneris dignitatem sedulo perpendens, quò maioribus virtutum ornamentis ad tanti operis administrationem accederet, & seipsum hostiam viuam, sanctam, & Deo placentem quotidie offerret; terrenis rebus procul ab animo remotis, tota mente cœlestia deinceps est consecratus. Quare, licet religiosi instituti vinculo solutus esset, vitam tamen ferè omnem apud nos egit proximorum

& pau-

& pauperum commodis, animarumque procuratori maxime intentus; Mediolani permultos annos in pauperum Sancti Martini domicilio ab Hieronymo erecto commoratus, theologia illam, quæ in differendi subtilitate, & christianæ veritatis controuersijs dirimendis versatur, pluribus in Religiosorum domibus est professus: in explicandis præterea de interiore foro questionibus, & conscientiaë causis, multis per id tempus operam suam præstitit; sacra etiã scripturæ interpretem apud alios Religiosos Ordines magna cum laude egit; ad Gynæcea sacrarum Virginum crebra diuini Verbi ardentique declamatio, & mirificè salutaris ab eo habitã. Ab Episcopo Nouocomensi ad novos quosdam Magistros à Valle Tellina missus, tùm illis, tùm plurimis alijs catholicæ fidei desertoribus admodum utilis fuit, quos congressu & disputatione ab insanis opinionibus reuocatos, vt, volũtaria abiuratione hæresi valere iussa, cum Catholica Ecclesia redirent in gratiã, ad Quæstorum tribunal adduxit. Magno præterea, & celeberrimo Tridentino Concilio interfuit, vbi eruditionem suam Patribus illis pluries egregiè probauit. Gregorio XIII Summo Pontifici charissimus fuit, cui etiam latinis literis datis summam Pontificis dignitatem est gratulatus: paupertatis studiosus beneficia ecclesiastica, quantumlibet pingua, numquam admisit. Huius etiam opera, & studio aliquot Marci Antonij Maioragij politicioris doctrinae, & disertissimi oratoris monumenta prodierunt

dierunt in lucem; quorum, quæ plurima moriès imprimenda reliquerat, ad Primum illius Consobrinum cura delata esset; ex quibus lucubrationes in partitiones oratorias Ciceronis, maxime commendantur, quæ à Primo, Petro Gallesino inscriptæ, primum in lucem prodire. Nulla ipse literarum monumenta vir alioqui doctissimus reliquit, vt non ab re celebre illud dictum ei accommodauerit Albanus. Scribere renuit; quia, quod scribendum erat, quotidiana operationis pagina monstrauit. Vixit Primus supra quintum, & nonagesimum annum, adedò vegeta, tenacique doctrinarum omnium memoria, vt quibuscunque de rebus interrogatus eruditissimè responderet, Doctorumque placita, & animi sensa adedò promptè & fideliter redderet ac si nuper de libro, quæ recitabat, hausisset. Obijt anno præteriti sæculi nonagesimo tertio. Huic gratiaë habendæ quamaximæ, quod multa, quæ de Hieronymo scribimus, ab eo deriuarint, quem vnum haud poterunt latere Hieronymi opera, cuius ad obitum vsquè indiuiduus vitæ comes exitit.

Leonis Carpani vnici è primis Hieronymi socijs vita, & obitus.

Cap. XIV.

AD egregios etiã Hieronymi conatus promouendos Leonem Carpanum virum & splendore generis illustrem, & fortunarum co-

Pia opulentum ac prædiuitem Dominus excitauit, ad quem a Primo directus est Hieronymus vnâ cum pauperibus, dum Meronij fortè degeret Leo Plebis Incinij Pago quod olim Licinij Oppidum dicebatur non in frequenti, nec ignobili (sed à Longobardis postea dirutum in varios Pagos, seu vicos diductum est.) Is Hieronymi studio alienæ salutis procurandæ, & teneræ destitutæque sobolis instituendæ charitate mirificè delectatus, fuit primùm horû operum laudator, & admirator, mox etiam sectator euasit: ad hûc enim orbos viginti octo, quos secum Nouocomi habuerat, adduxit, eiusque pietati commendauit; hos perhumaniter excepit Leo, partemque suarum facultatum ad eorum, aliorumque pauperum sustentationem liberaliter despondit. Fuit complures dies Hieronymus vnâ cum pauperibus apud Leonè, à quo, ad infimam plebem adiunandam, & tradendis christianæ religionis initijs suo more passim dilabebatur; Interea sagaci viro Leoni maxima per id tempus cognoscendi noui hospitis, atq; introspectiendi penitus eius animi sensus est data facultas; cepit ergo diligentius illius vitam & mores peruestigare. eius dicta, ac facta, dies noctesque, etiam ex inopinato, curiosis, & oculis, & auribus obseruare; cum autem non dubia oculorum fide maiora quotidie sanctitatis experimenta in Hieronymo deprehenderet, quàm fama & auribus antea accepisset, semperque notitia pariter, & admiratio cresceret tanti viri, vehementer animo est commotus

Leo,

Leo, seque ipsum attentius intuens, & ad eius normam explorans, varia cœpit, & magna animo voluere, puriorisque vitæ & sanctioris exordia meditari: ad id maximè vrgebant hominè frequentes subindè illati ab Aemiliano in quotidiano congressu de christiana perfectione, de animæ salute, de rerum humanarum contemptu sermones, in quibus illud etiam sapius ingerere solebat, non semper tanti esse in magna fortunarum copia, quandò libeat, & in quos velis, esse liberalem, & de eo, quod in tanta abundantia superest, aliquid indigentibus impertire: difficile illud vnum esse & arduum, in quo summa rei posita videretur, rebus omnibus carentem, ipsa penuria viuere contentum; in pauperum vsus non modò quicquid in præsentia adsit, sed, quicquid etiam consequentia tēpora sint allatura, destinare: adhæc omnè statuendi, sentiendi, agendique libertatem alterius imperio subiectam habere. Illud præterea non infrequēter repetebat Hieronymus stultissimè nos morum correctionem, vel bonorum operum executionem iam diù animo conceptam, in dies diferre, quandò nos lateat qua hora Dominus noster venturus sit, qui, licet peccitanti veniam sponderit, vel integrum tamen diem non promisit. Hærebant hæc aliaque ijs affinia animo Leonis, & perinde ac sibi vni à Domino dicta accipiebantur, propterea quòd antea etiam huiusmodi cogitationes eius animo sapius subreperent, & occurfarent, varièque mentem cœcis offulam tenebris, & somno pres-

I 2 sam

fam pulsarent, sed cœlestium donorum ignarus immissa de Cœlo semina tacito fovebat in pectore, nec vlla pietatis cultura excolebat. Verum aliquando simul exhortationibus, simul Hieronymi exemplo mollitus & excitatus, ita ad amorem cœlestium, & mundi contemptum est incensus, vt repudiatis rebus humanis, ad laboriosam Hieronymi vitam, abiectâque exercitiorum disciplinam sese aggregare statuerit; Re secum maturè perpensa, solum Hieronymum solus adit, ad eiusque vestigia prouolutus supplex, in eundem vitæ institutum adscribi postulat, sibi in animo esse caducis rebus nuncium remittere, & tam fortunarum, quam libertatis facultate abse penitus abdicata, se totum vni illius arbitrio, & imperio submittere, & seipsum pauperem pauperum seruitio deuouere; proindè faceret, orat, tam piè & iustæ postulationi satis, quam Deo gratissimam fore non dubitaret. Nihil tùm ex Hieronymi voluntate magis. Quare de tam subita mutatione tacito gaudio in sinu gestiens, Deo bonorum omnium largitori ex imo corde gratias egit, & Leonem peramanter amplexatus Christi pauperum numero sociauit, cuius facultates in eorundem ferè pauperum commodum cessere. Tam ardenti conuersioni ex æquo respondere reliqui progressus: ex quo enim semel in tanti viri perpetuam curam & disciplinam se tradidit, vix paulum commonstrata via, vrgere toto cœpit animi imperu ad instituta Magistri, & fructuosæ eius consuetudinis beneficio in dies

con-

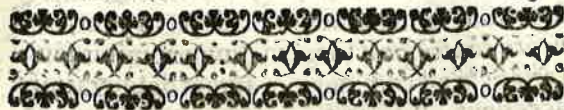
confirmatus, ita cœlestis sapientiæ fontibus inhiare, vt instar apis sedulæ spiritualium eloquiorum, & exemplorum floribus insidens, intrâ pectoris sui aluearium synceræ pietatis, virtutumque mella quotidie conderet. Sacris postea initiatus, multos annos tanta pietate Sacerdotio est functus, vt omnes virtutum exemplis ad æmulationem prouocaret, orationis præsertim, piæque commentationis studio, & humili sui abiectiōe perillustis. Multis annis hic etiam Hieronymo superstes, Paulo Quarto vnicè carus extitit, à quo primas Aulæ dignitates sibi oblatas è christiana humilitate constantissimè reiecit, supplex Pontificem deprecatus, nè à suscepto humilioris vitæ instituto, & suæ, aliorumque salutis studio abstractum, insanis fluctibus Aulæ tumentis obijceret. Morienti Pontifici adfuit Leo, precibus, & pietatis officijs ad Deum migrantem strenuè adiuuans. Nec minus postea Pio Quinto grata extitit Leonis probitas; is enim plurimum hominis virtute delectatus, eum religioso Sacello, cui sacratiora sanctioraq; pignora Sancta Sanctorum nomen fecere, præfecit: adeoque mirificum de eius virtute iudicium semper Pontifex dedit, vt Leonem ægrotantem non alienum duxerit à pontificia Maiestate inuisere. Archiepiscopatum etiam Neapolitanum vtrò sibi à Pontifice delatum, eadem, qua reliquas dignitates, constantia, repudiatum ferunt. In quo non vulgare fuit Pontificiæ beneuolentiæ in Leonem argumen-

I 3 tum

tum, & egregium de virtute Leonis testimonium, vel quòd à tam sancto tamq; sapienti Pontifice ad amplissimam Ecclesiam fuerit expetitus, vel quòd tam insolito studio paupertatis illud egregiè Leo contempserit. Extrema senectute confectus obiit Leo, ea virtutum laude & sanctitatis opinione florens, vt haud indignus Hieronymo Magistro discipulus cenferi possit.

Libri Secundi Finis.

DE VITA

HIERONYMI

AEMILIANI

Congregationis Somaſchæ
fundatoris.

LIBER TERTIVS.

*De Principe Congregationis Loco Me-
rony in communi Conuen-
tu deliberatum.*

Cap. I.

IN menses protracta apud Leonem Hieronymi commoratio, de communi re consultationi locum fecit, deq; ea deliberatum est, tum cū ijs, quos penes se habebat, tum etiam accersitis, adesseque iussis, qui familijs alijs regendis præerant; vel quia certum anni tempus ad publica negotia solemnè cum aliorum congressu transigenda constitutum vrgeret; vel quòd pia Leonis liberalitas reliquos inuitaret, cœtumq;

I 4 socio-

136 *De vita Hieronymi Aemiliani*
fociorum conuocandum suaderet. Igitur, con-
uentu coacto, post longam diuini numinis inuo-
cationem ad communium rerum deliberationē
accedunt. Primus ad conuocatos socios ora-
tionem habet Hieronymus ē christiana pietate
fatis ardentem & grauem, cuius ea summa fuit;
Quę a diuina mente manarent vniuersa certis
legibus vinciri, & suauī diuinę prouidentię dis-
positione, vario ac multiplici nexu inter se ad
perpetuitatem stabiliri; quō certo & inuolabi-
li rerum ordine perturbato, deficerent lingula,
ac planē deperirent: proindē institutam hanc
a se, susceptamque qualemcunque pauperum
curam, eorum opera & charitate multis iam lo-
cis hucusq; administratam, a summo bonorum
omnium largitore haud dubiē profectā, ad eam-
dem quoque ab supremo numine præscriptam
rationem omninō conformandā, & diuinę pro-
uidentię exemplo constabiliendam, in peren-
nem consequentis ætatis propagationē: nullo
autē opportuniōri modo perpetuitati & pruden-
ti rerum administrationi consultum iri, quā
constanti & certa rerum ordinatione commu-
ni sancita voto; eius rei causa accersitos oppor-
tunē conuenisse: nimirum, vt ijs de rebus, quę
ad publicam rem facerent, simul in Domino
deliberarent. Cæterum ē multis, per eos dies
ab illis in deliberationem vocatis, id vnum ad
nos distinctē peruenit, potissimū in eo conuē-
tu relatū, de certa sede, & principe cōgregatio-
nis loco deligendo. Qua de re dictę multa cum
varietate sententię, Meronijum a multis vehe-
menter

Congr. Somaschæ fund. Lib. III. 137
menter probatum. Vercuragum ab alijs magis
expetitur; Petro Borello eius loci vicano ma-
ximē aduicente, qui a re familiari abundē in-
structus, Hieronymoque impensē addictus, sua
contulerat bona in pauperum obsequium, pa-
triumque vicum ea principis loci dignitate or-
nare, suosque vicanos præsentī Patrum opera in
diuinis rebus adiuuari cupiebat. Somascha
verō nonnullis erat in votis, locusque multis
partibus aptior videbatur. An eo in congressu
de Somaschēsi sede, quicquam certi decretum,
mihi admodū incertum: qui enim Hieronymi
temporibus propinquoſes, ab illis, qui cum eo
fuerūt, rei narrationem planius acceperē, aiunt,
variantibus sententijs, nē in longum protrahe-
retur anceps rei deliberatio, eam integram ad
vnum Hieronymum reiectam, qui, varijs locis
perluſtratis, incolarumque animis perentatis,
eam deligeret sedem, quę rebus gerendis com-
modior videretur, quādo nihil adhuc certi de
Somascha, alioque loco statutum eſſet. Cū
igitur in agro Bergomenſi sedem ille sibi qua-
rere ſtatuisset, vndē Nouocomum & Bergomū,
vbi boni operis feget iam adoleuerat, & alia pij
inſtituti loca ſubitis excuſſionibus, cū opus
eſſet, inuiferet, & Mediolanum, quō iam animo
ferebatur cōmodē peteret, ad hoc Sācti Marti-
ni Vallis peridonea viſa; quare Caloltij primū
conſistere in animo illi fuit, commodo nec in-
frequentī vico, vbi etiam Sācti Martini Vallis
Patroni ædes religioſē frequentabatur; cumq;
omnia Hieronymi votis reſponderent, hominis
vnius

vnus temeritas rem totam discussit atque discussit. Ioannes Antonius Mazolenus is fuit, homo lingua promptus, animo audax, opibus etiã fatis valens, pietate non item; hic cum primas suos inter vicanos sibi vsurparet, vnus Hieronymo adue sari, eoque vico illum cum socijs pelere est aggressus; multa iniuriosa in hominem euomuit, multos commouit, nẽ ibi erronem mendicissimum, impostorem & rabulam (ita ille Dei seruũ de salute animæ ad circumfusam multitudinem magna cum pietate & fructu dicentem, appellabat) sedem figere paterentur. Hieronymus autem est multorum benignitate inuitatus, facile Calolij consistere potuisset; aliquorum tamẽ etiam alienatis animis nẽ quid dissensionis vel rixarum sua causa inter incolas Calolitanos oriretur, pacis & charitatis amator, aliõ diuertit, Bergomensiq; ditione excessit, & Addua transmissa Garlati non longẽ ab Olginato, aliquandiu hæsit; sed nẽ eo quidem loco res ex animi sententia processit: quare iterum à multis inuitatus, remensa Addua, ad Vallem S. Martini reuertitur, in ea tandem sedes sibi quæsiturus; iam enim casto strepitu, omnino detonuerant, quæ Mazolenus in Hieronymum coniecerat maledicta, cuius vbiq; nota probitas Calolij in primis auidẽ expetebatur; sed ille ad postremos Vallis vicos Somascham, & Vercuragum digressus, tandem non sine certo numinis afflatu Somascham cæteris omnibus locis prætulit, eamque primam suæ congregationis sedem & principem delegit. Cur verò ad eõ hu-

mili

mili Vico, nobiles posthabuerit Ciuitates, haud mihi exploratum, nisi id fortẽ in eximiam hominis humilitatem referamus, qui lucem hominum, Ciuitatisq; splendorem auersatus solitudinem quæreret & latebras. Tanti certẽ Hieronymi sententia hac in re perpetuò valuit, vt non modò, qui proximẽ Hieronymum sunt secuti huic loco veluti omnium parenti primas detulerint, sed multos etiam post annos exorta Religioni, Somaschensi nomen indiderint, humilisque Vici nomen, vix angustis antea finibus notum, multis iam orbis partibus illustrauerint.

*Pagi Somaschensis descriptio,
aeris temperies.*

Cap. II.

Quandò nihil frequẽtius post hac occurret Somaschensis Domus cõmemoratione, & prima Congregationis, atque ad eõ Religionis sede; non erit à præsentis descriptione alienum, neque lectori iniucundum loci, non omnino noti naturam, situmque ad maiorem historiarum rerumque gestarum claritatem, non longa digressione, à silentio vindicare. Agri Bergomensis, quã ad meridiem vergit, & interiecto Addua flumine, Brigantio monti opponitur, non ignobilis & peramena Vallis S. Martini Bergomo sex ferẽ milliariibus distita visitur, duplo ferẽ in longitudinem, quàm in latitudine

spa

spatiosior, nam longitudine ultra septem miliaria protenditur, vbi verò latissima est tertiū non excedit; Vallis tota non admodum late in planities expatiatur, sed in colles clementer assurgens, vicis fermè duodecim distinguitur, iisque non infrequenter nec incommodè habitatur. Vicorum princeps est, cui Caprino nomen, edito in loco situs. Regio satis fertilis, sed vini cum primis optimi feracior: secundū vinum oleo, pecore, ceterisque fructibus abundat, frumento non item, quo vix, ac nē vix quidem incolae alit, nisi aliundè importato; sed castaneæ, quarum in primis est Vallis diues, tritici vicem apud eos præstant; aquæ non magna penuria, præter enim pluuiales collectas, fontibus etiam hinc inde passim erumpentibus, & aquarum diuortijs solo frequenter interciso, satis irrigua conspicitur, præterea Addua flumine perpetuo tractu alluitur; vnde nec pisce caret. Gens indigena corpore robusto, & viribus valens cælo vitur admodum salubri & perameno. Quæ Mediolanensi ditioni Leucum Lupiæ versus contermina est, duo potestremi Vallis vici Somascha, & Vercuragum occurrunt, Somaschæ Vallideruæ mons imminet, iugo adeò excelso, vt ipsos auium volatus fatigare possit; hic Somascham leni ac demisso collis iugo insidentem excipit; pede in imo ad ipsam Adduæ planitiem Vercuragum Somaschæ è regione respondens sustinet. His duobus vicis clauditur Vallis; vix enim ab illis digressa ad aliquot passus excurrit; Olginatum ferè

ferè è regione ultra Adduam prospicit Somascha, ideoq; Mediolano ad eam accessus facilis, & apertus; Addua enim publico nauigio traiecta, spatiosa sese offert planities à montium radicibus ad fluminis ripas excurrans; at solum non nihil asperum, omni plantarum genere erasum, virgultisque omnibus prorsus detonsum, & frequenti glareæ, grandioribusque saxis respersum; impeditum etiam Adduæ ripis, quæ pari libra cum aqua sunt: quòd si magnæ pluuiæ fiant, lubrico & lacunoso cæno inæqualem & difficilem transitum præbet: Galuesia præsertim interdum exundante, quæ in summis exorta montibus, & media inter illorum cacumina per abruptas cautes lapsa, longo varioque flexu, vorticosis gurgitibus per confragosas valles agitur, donec in apertam hanc fluminis planitiem euadat, vbi nullas ferè, quibus continetur, ripas habet, sed paulum defosso solo, nec satis lato alueo, per glareas in Adduam se exonerat. Extremam huius planitiei partem Galuesia intersecat, eamque à montibus diuidit, qua transmissa, collis non magna accliuitate promissus nascitur, passibus quingētis minus, quæ breuior est via, nullibi apertus, sed, vndeque multa succrescente arborum sylua, & agrorum cultu syluestris; ita vt non facile introsum inspicere possit. Vt autem se se iugum implicat, partim via se ostendit, partim later; ita verò leni tractu attollitur collis, vt subindè in agrorum planities expatiatur, & frumenti, vini, aliarumque frugum feracissimus existat, vire-

scientiumque segetum & arborum varietate peramænus. Ipsum cliui verticem Somascha infidet humilis omnino Vallis Vicus, ubi ducenta ad summum capita recensentur: aeris vero salubritate, cœlique clementia maxime insignis; vix enim fide digna, quæ de illius cœli temperie ferantur, videri possent, nisi longa incolarum ætas, vegetaque semper in longa ætate senectus, eadem confirmarent; qui immaturo admodum eripi putantur, si sexagenarij supremum diem clauserint, cum in ea ætate maxime agriculturæ labores perferre, & caloris frigorisque vim, ac ceteras temporum iniurias negligere soleant, viridique senectæ ad centesimum usque annum vtantur: quam adeo amicam cœli naturam, cum in alia multa, tum in ipsam loci regionem, tum in ventos referendam arbitror. Et quidem collium habitationem saluberrimam non semel affirmant Aristoteles, ibique degentes duplo ferè diutius cæteris viuere multis in locis experimenta comprobant, quod scilicet non pigro, immoto, ac torpente cœlo, sed ventorum flabris purgato, ac ferè semper irrequieto vtatur: nullius enim loci aer impurius, quam eius, qui agitationis expertus est, propterea quod halitibus vaporibusque è terra quotidie remissis, pigrum illud cœlum crassescere, fumidis sæculentisque spiritibus oppleri, & tanquam sordibus inquinari, ac fœdari sit necesse; inde fit, vt qui sub illo viuunt habitudine corporis ferè nunquam bona vtantur, colore omni firmæ valetudinis indice destituantur, maciemque perpetuam ex eo tra-

hant

hant donec sensim corpore intabescante longo morbo ad interitum ferantur. Quod, si ventorum appulsu & agitatione vapores illi & exhalationes dissipentur, aut, calore validiore flabrorum impulsione nato, concoquantur & expurgentur, tum salubritas cœlo, & hilaritas accedit maxima. Quarum rerum Somascha admodum diues; quippe collibus vndiq; enascentibus; peramæna: & crebra ventorum agitatione aerem perpurgantem bonæ valetudini peropportuna: ventorum autem salubrioribus admixtis, noxijs bonæque valetudini aduersantibus caret. Et quoniam rapidis validioribusque ventis optabiliore sunt, & iucundiores lenes remissæque auræ; (propterea quod aiunt multum ad loci salubritatem facere si vehementiores venti etiam si salubres, obiectu montium aut sylvarum prius refracti & accisi afflent, & quasi de longinquo itinere fessi aspirent:) nè hoc quidem commodum Somaschensi oræ deest; quandoquidem ex ea parte, vnde ventorum vis maior existere, & rabies erumpere potest, ita oppositis montibus iisque syluestribus est communica, vt, omni sauitia refracta, lenissimi adspirent, molliorq; accedant: quæ etiã cum voluptate fit, vbiq; enim densæ arbores, quatentibus ventorum flabris, luxuriantem comam ita ramos inter se collidunt, vt eo ramorum foliorumque attritu, auræ murmur perennis sibilusque gratissimus erumpat. Atque hæc situs locique natura. Ad Hieronymum igitur, institutumque nostrum vt reuertamur, exploratis, ille, vt diximus, alijs locis,

144 *De vita Hieronymi Aemiliani*
eis, vicinarumque animis pertentatis, difficul-
tatibus undique suborientibus, nullus aptior
Somaschenfi iugo visus est locus, ubi tandem po-
sita sedes, & domicilium nostræ religionis est
constitutum.

*Qualis Somaschæ domesticorum discipli-
na, & in externos charitatis officia.*
Cap. III.

A Pud Ondæos primum diuertit Hierony-
mus quorum ædes in area Somaschenfi vi-
lebantur, pauperibus recipiendis peridoneæ;
postea Hieronymi, & sociorum vsibus condu-
ctæ & Andrea Borelli liberalitate, qui vnus ma-
ximè pium opus industria & pecunia vrgebat,
supellectili ditatæ, sed Hieronymi institutis, &
legibus longè ditiores redditæ. In his enim do-
mestica disciplina eiusmodi est constituta, qua-
lis domum hanc cæterarum caput ac præsidem
deceret, à qua veluti à fonte in cæteras vber-
riore deriuarentur omnium exempla virtutum,
& vnde certa, ac firma, & vbique sui similia vi-
uendi iura, tanquam à capite omnes accerse-
rent familiæ, purumque nostri instituti & disci-
plinæ spiritum haurirent. Paupertas eminebat
in primis, cum in victu ac vestitu, tum reliqua
supellectili, quam pauperem & curtam exopta-
bat Hieronymus, malebatque reculam, quam
rem familiarem sibi domi esse. Et certè victus
pertenuis erat, idemque aridus & durus ex eo
genere

Congr. Somaschæ fund. Lib. III. 145
genere maximè, quod rusticis vsui esse solet; ac
ne vel illa cibi tenuitate quippiam de pristino
ardore deperiret, pius inducebatur super men-
sam Anagnostes, qui conceptum pietatis ignè,
sacra lectione inter epulas perpetuè aleret. Al-
terioribus autem cibis vt citò assuescerent de-
licatiores stomachi, natura & vsu lautioribus
assueti faciebat patiendi ardor, & mortifica-
tionis studium, quod supra modum inter eos
feruebat; nouas semper faces Hieronymo sub-
ijciente: & maiores flammæ excitante: qui
mirum se præbebat magistrū in corporibus ca-
stigandis, & Patrum voluntatibus frangendis,
reijciendisque appetitionibus, vt nonnunquam
nimiam hominis seueritatem accusarent & as-
peritatem; & quidem veteris Adami commo-
tiunculis interdum excitabatur, quibus postea
(diuinæ gratiæ beneficio) sedatis rationale
omnino obsequium ab Hieronymo deposci om-
nes fatebantur. Insignem hanc corporum vo-
luntatumque mortificationè comitabatur obe-
dientiæ & humilitatis studium; quarum virtu-
tum feruentissimus Hieronymus sibi non dissi-
miles alios volebat. Ad hæc diurnæ, nocturnæ-
que preces, quotidiana etiam de rebus di-
uinis commentandi spatia nunquam intermit-
tebantur, sacrisque libris iucunda pabula ani-
mo assidua lectione quærebantur: ac, nè perpe-
tua quiete languerent, subindè laboribus etiã
frangebant corpora; atque hæc quidem domi.
Foris verò sedula opera nauata proximis, ac plu-
rima animæ & corporis collata subsidia tum
K ægris,

ægris, tum sanis ad conquiritendam miseram & derelictam sobolem, suo more se vertit Hieronymus, vilitateque in pauperes ministeria explicanda. Cùm verò plurimos non tam egestate, quàm varijs morbis miserè conflictari, ac propè confici cerneret, nec vallis opportunos haberet ægrorum curatores, eorum ille curationem in se suscepit. Quippè non ignarus multarum rerum, quæ ad plagas & vlcera illa persananda, morbosque tollendos valerent, qui spòtè interdùm suborientes, aut tumore, aut supuratione, vomitibusque certas corporis partes acerbissimo languore torquent, atque discruciant, nouo spiritus ardore, nouum etiam hoc charitatis genus in eos exercere constituit, in quorum gratiam harum sibi rerum cognitione & vsum diligenter compararat. Itaque plurimus vndiquè conquisitus & collectus æger est Hieronymi curatione breui sanandus; permulti accedebant deformi tumore, & vlceribus fœdi; alij quibus putrefacti sub cute humores sanguinem in faciem verterant; aliorum ex tuberculis scatentes vermes odorem teterrimum efflabant: sed Hieronymus nunquam, aut sordescavit, aut putridam tabem exhorruit, aut fœtorem est auersatus; sed pietatis & officij plenus loca tumore & sanie fœda leni, mollique tactu contrectans (nè cura aut officium faceret dolorem) calida lauabat, ebullientes cùm sanie vermes expurgabat, tum, imposito medicamento, & fascijs obuolutis, data eleemosyna, domum dimittebat: cùmque sapius simili foueretur

tur officio ægri, tandem sanitati reddebatur. Nec dubito vlcera permulta, quæ omnium mendantium artem & industriam facilè eluissent, excellenti Hieronymi apud Deum gratia magis, quàm vnguētis, purgata atq; sanata. Quântum verò studij & ardoris, ad hæc munera charitatis adferret, illud vnum in hoc genere admodum insigne testetur; quòd, si quando alicuius morbi vlcerumque fœditatem experiretur sensum nonnihil abhorrere, eoque aspectu ab officio retardari, deformatum ægrum illum, & fœdissimum statim aduocabat, præ cæteris diligentius curabat, ac vt de repugnanti sensu vinctam fumeret, vlceribus labris admotis oscula sapius imprimebat: idque tanta cum animi voluptate, quanta Christi Domini vulnera exoculari contigisset. Intensiori etiam cura à corporis ad animæ salutem Hieronymi studia vertebantur. Circumobibat frequens Vallis vicinos, singulos Catechismi institutione, & Christianis præceptis erudiens; nullusque ferè Hieronymi; & sociorum sermo cum externis erat, nisi de animæ salute, pijsque rebus, de supremo scilicet vitæ die, de reddenda ab vnoquoque summo Iudici ratione, de inferorum cruciatibus, & æternæ vitæ gaudijs; vtili sanè & frugifera admodum congressione. Adeò verò piorum colloquiorum vsus illis erat solemnissimus, vt criminis instar haberetur, si quis cum externis agens, non commodum aliquem de pietate sermonem instituisset, hominemque salutari aliquo documento auctum dimississet. Nulla tan-

148 *De vita Hieronymi Aemiliani*
dem illis studia æquè cordi, quàm diuinæ quæ-
rendæ gloriæ, & humanæ tuendæ salutis, in qua
procuranda pijs intenti curis, perpetuò defu-
dabant, cum proximorum fructu non tenui aut
pœnitendo; magni etenim fiebant ad Patres
vndique concursus spiritualis institutionis gra-
tia, diebus præfertim festis, quibus totis in ha-
bendis ad simplices cohortationibus, simulque
tradenda pueris, ac rudi illi vulgò Christianæ
fidei doctrina singuli versabantur.

*Hieronymi Mediolanum profectio, in
Deum fiducia, & Francisci Sfortiæ
in Hieronymum liberalitas
maximè insignis.
Cap. IV.*

DV M hæc Somaschæ geruntur, Hierony-
mus maiora semper animo in pauperum
gratiâ moliens, nouum etiam domicilium in
eorum vsum (quod iam diù animo complexus
erat) sibi tandem Mediolani excitandû statuit,
maxima videlicet spiritualis lucri spe in admo-
dum nobili, & frequentissima Ciuitate blan-
diente. Quo circà re familiari egregiè consti-
tuta; domesticis & externis benè precatus, ac
valere iussis, hoc quoquè proscindere nonale
est aggressus, & quando magnam prouinciam
adoriretur, magno etiam stipatus milite, trigin-
ta quinque scilicet puerorum manu discelsit,
quos ille sub vexillo Crucis, quasi agmine in-
structo,

Congr. Somaschæ fund. Lib. III. 149
structo, dispositos, & Sâctorum Litanias, aliaq;
preces inter itineris molestias cōcinentes, ideò
circumducebat, quòd consimilium locorum di-
sciplinam vsu iam didicisset, facilius pereos, in
nouis domibus constitui, ceterosque eorum
exemplo commodius erudiri. Ad pios autem
Hieronymi labores magis illustrandos, diuinæ
prouidentia nutu factum est, vt in ipso itinere
Hieronymus non leui corripetur febris, & è
pueris nonnulli cum eo pariter decumberent.
Nulla verò hic erant pecuniæ subsidia, nulla hu-
mana solatia ad agros leuandos, quippe Dei
seruus præter vnâ in summo numine certissi-
mam spem nihil præsidij ad itinera afferebat,
nulloque alio instructus viatico prodibat; siqui-
dem itineris auxilia erant obuia hominum mi-
sericordiæ, tectum Noso comia suppeditabant.
Itaq; aliquandiu cum morbo & lassitudine in
itinere luctatus locum tandem obuium habuit
olim valerudinarium, sed tum vetustate dirutû;
casa uerius fuit ruinosa, quâ domus, celi patens
in iurijs, reuulsis foribus & ostijs, ventorum fla-
bris atque imbribus vndique peruia. Hinc se
recepit cum suis æger Hieronymus, humique
super stramine cubitans, quod fortè aderat,
morbi molestias tolerabat, omni præterea hu-
mana ope destitutus, solam celestem expec-
tans. Sed fidelem seruum non est frustrata sum-
ma bonitas, quando non multò post factum est,
vt quidam Hieronymi studiosus illac iter habe-
ret, qui puerorum turbam conspiciens, & quod
erat, fortè conijciens, locum adijt, hominem
K 3 febris

febri miserè æstuantem vt offendit, amicè inuitat, & enixè rogat, vt se deferri patiatur ad hospitium, quod non longè aberat, quò si solus secederet, humanissimè exceptus, liberaliter etiã haberetur, donec, vi morbi discussa, conualesceret. Sed nulla ratione admisit Hieronymus sibi vni oblatũ domicilij beneficiũ; nãq; humanissimè actis amico gratijs, eo beneficio se vtĩ non posse, respondit, nisi secum Christi pauperibus etiã admissis, quibuscum viuere & mori sibi statutum esset; verũm, vel quòd homini nimis molestum videretur eam domi colligere puerorum turbam, vel quòd recti hospitijs; angustia tantam excluderët multitudinem, bonus ille vir non annuit, Mediolanumque discessit. Hieronymus verò, cùm ea quiete meliuscule se haberet & diuina etiã opè aliquid virium recepisse videretur, & pueris melius omninò esset factum, ad cœpti itineris labores & incommoda hilaris, animoque erectus reuerti iam meditabatur; ad eò Christi amore, & Crucis siti, quidquid erat asperum mitigante: sed minimè pares animo corporis vires suppetebant. Interim autem amicus ille Hieronymi, Francisci Sfortiæ Mediolanensium Ducis negotiorum curator quid illi in itinere accidisset, quantusque vir Hieronymus esset, ad Ducem abundè detulerat: quibus permotus religiosissimus Princeps, statim qui ægrum Hieronymum Mediolanũ commodè adueherent, dimiserat, quorum opera in urbem delatus, (nec enim languente iam corpore pedes vterius progredi valebat) ad humi-

le

le Xenodochium, stipante eius latera exigua il-¹⁵³⁴ la puerorum manu, deferri enixè postulauit: ^{actis suis} cumque lautiozem & honestiozem locum, vel ^{an. 53.} etiã in aula, & omnia curationi opportuniõra illi sponte offerrent, ac Ducis etiã voluntatem obtenderent, nõquam annuit Hieronymus, qui voluntariã paupertatis incommoda cunctis au-
tã delicijs ac splendoribus anteferebat. Exigua igitur perangustaq; domo receptus est, quã Di-
vi Martini Sacello iuncta illis pueris colligendis ac seruãdis vsui erat qui fortè à paterna domo, vel parētibus vagi ac dispersi tota vrbe aberrantes, vagarentur. Iucundũ maximè fuit Hieronymo vile hospitium, vt potè suo instituto valdè consentaneum; cumque illum Dux imperaret quibuscunque rebus opus erat liberaliter haberi; ille, gratijs semper Ducis benignitati per internuncios actis, Euangelicã paupertatis memor, oblatas commoditates non admittebat. Quare Dux tantã rerum humanarum despicientiã, verãque paupertatis Euangelicã periculum facturus, nobilem Aulicũ ad Hieronymum allegat, qui sibi à Duce magnopere imperatum referat, vt quãcumq; ad suam, suorumq; vitam tuendam necessaria essent, munificè suppediret; ac, vt dictis fidem facta astruerent, crumenam illi multo auro refertam Ducis nomine offert, vrgetque, vt velit transmissum hoc munus libenti animo accipere, ac proprijs suorumque necessitatibus consulere. Hieronymus quamquam ignoraret, quorsum Principis liberalitas tenderet, tamen à solida paupertatis vir-

K 4 tute

tute consilium sibi petens, actis verbis amplif-
simis, ut tanta Ducis munificencia postulabat,
gratius, eique omnia fausta feliciaque precatus,
respondit, se summa illius paupertatis legibus,
quam sibi profitendam proposuerat, omnino
impediri, ne presenti pecuniae subsidio fruere-
tur; e contra instabat Nuncius, licere pauperi-
bus, saluis paupertatis legibus, oblata admit-
tere, proinde nihil illum in perfecta paupertatis
iura peccaturum, si Principis liberalitati mo-
rem gereret; sed nullis plane rationibus per-
pelli potuit, ut vel obolum admitteret, testatus
se non auro, sed hominum saluti, Euangelicaeque
paupertati studere; quin diuinae prouidentiae
non leuem se irrogaturam iniuriam, si tantam
auti vim collectam apud se reponderet, cum il-
la sibi, suoque gregi victum passim & ostiatim
emendicanti in dies abunde sufficiat; quare si-
bi magnopere cauendum, ne humani auxilij tam
larga liberalitas aliquid de diuinae opis & pro-
uidentiae fiducia detraheret: quocirca patere-
tur orat, ut vel quotidianis laboribus, vel pre-
cario victu paulatim collecto, se sociosque pro suo
veteri instituto aleret: cumque studiosius adhuc
offerret, enixaeque obtruderet Aulicus Ducis no-
mine pecuniam, semper tamen idem aut perfi-
mile tulit responsum, collaudata scilicet Regia
Principis munificencia, sedulaque Aulici opera
commendata. Denique ut finis sit in pecunia tam
fortiter, constantique repudianda, a deo sancte
paupertatis tenacem se praebuit Hieronymus,
ut, superante liberalem Principis beneficentiam,
Auli-

Aulicique industriam paupertatis proposito,
maiori omnino, quam obtruderetur, constantia;
reiecta pecunia fuerit. Franciscus hoc tam egre-
gio facto mirifice delectatus, et si opinionem de
Hieronymi virtute non vulgarem induerat; cer-
tior tamen reddi per suum Oratorem voluit,
qui tum apud Venetos morabatur de hominis
nobilitate, & rebus gestis; a quo cum multa,
que armatus foris, & domi togatus Hieronymus
gesserat, pari laude & admiratione digna, acce-
pisset, ex illo coepit hominem magis, quam an-
tea, humanissime colere, eiusque instituto ve-
hementer fauere, cuius virtutem magna sancti-
tatis opinione firmatam admirabatur.

*Pij loci exordia, & varia de Hieronymo
Mediolanensium iudicia.
Cap. V.*

EO autem Hieronymi curae primum specta-
bant, ut pueris tum secum adductis, tum
vrbe tota Mediolanensi vagis, ac dispersis cer-
tum poneret domicilium, & corporis animae-
que periculis suo more subductos, in tuto lo-
carent; quod pium hominis vorum ad Ducem
delatum, ab eo vehementer probatum est, cer-
tumque ex suis nauum, & industrium hominem
negotio praefecit, qui loci institutionem matu-
raret, efficeretque, ne quid ad eam rem absol-
uendam desiderari posset. Curatum est Ducis
mandatum diligenter, & ille ipsa aedes, in qui-
bus

bus supra Hieronymum primò confedisse docuimus, sunt in pauperum vsum destinata, Hieronymo locum maximè approbante. Cumque ædes illæ ad Xenodochij maioris iura pertinerent, Ducis nomine & auctoritate, cum Xenodochij curatoribus ritè confectis emptionis tabulis, & certa pretij parte persoluta, ita inter partes conuentum est, vt perpetuò pauperum vsui cederent ædes, interim Francisco annum censum persolvente donec integram pretij summam curaret, aliquanto etiam æris ad primam nouæ domus supellestilè attributo; quod Sfortia imperante, omninò seruatum est. Sed vix altero ab ea pactioe anno, peracerbo, & perpetuò Mediolanensibus flebili funere, elato Francisco, haud potuit pacta pecunia persolui. Quare ad Philippum Secundum Mediolanensè Imperio deuoluto, placuit Catholico Regi eadem esse prioribus tabulis vim, è publicisque ærarij Regij pecunijs, anuum pensum nondum soluti pretij, persoluendum iussit, quod pium Regis edictum ad multos annos religiosè seruatum est, donec Galeatij Moroni Macerataensis Antistitis hæreditate, ita pij loci necessitatibus subuentum est, vt eum ad reliqua nomina, tum ad hoc etiam dissoluendum facultas fuerit. Sed ad Hieronymum redeo, qui optatum iam nactus domicilium, ad pauperes orbosque colligendos sedulo se conuertit, quorum tantam breui intra hospitij septa turbam coegit, vt admirationi voluptatique pariter eorum aspectus esset. Non referam hic amplius

1535.

plius instituendorum locorum rationem; satis ex hucusque dictis indicata. Eadem Hieronymo curæ, ijdem exhauriendi labores, dum domesticam disciplinam constituit, dum pietate, & opificio pueros informandos curat, dum illis subsidia precario tota Vrbe conquirat. Neque etiã multis referam, quàm ingenti primorum ordinum gratulatione prodeuntium festis diebus solemnè cum supplicatione agmen sit exceptu, & quantis laudibus pueroꝝ pietas, & modestia commendata; facilis ex superioribus coniectura, licet hæc omnia Mediolani nescio quid amplius splendoris & publicæ acclamationis habuisse videantur. Verum, ne qua deesset in tanta operis laude humilitatis, & patientiæ materia, probataque virtus magis eniteret; cum aliorum incerta & dubia, tum vulgi iniqua de se ipso iudicia expertus est Aemilianus. Siquidem dum tanti Principis nixus præsidio, seu multò magis Dei, eo in opere multos labores exodat, & multis est admirationis materiã pariter & sermonis; multiplex etiam & frequens de eo, variantibus sententijs, obmurmuratio populi; in tam ampla præsertim, adeoque frequenti Ciuitate; & nondum planè illius intimæ sanctitatis fulgore apud omnes explicato. Quare inter operum initia, contemptui erat multis, qui hominem hypocrisis & ignauiæ in simulantes, palàm deceptorem, delirum, varijsque ad contemptum nominibus appellabant, & probris ac cõtumelijs incessere non verebantur. Alij, ita diuino numine eorum studia ac-
tempe-

temperante, melius sentientes cum aliquid supra humanum de Hieronymi virtute animo conciperent, eius sanctitatem veneraturi, in manus aut vestrum oscula certatim ruebant, vel propriam manum, qua praterentis vestes religiosè contigissent, osculaturi ori admouebant. Nonnullorum verò iudicia erant euentus expectatione suspensa; quandò nec in presentia novum, insolensque opus externi hominis approbare vellent, neque palam vitio vertere audent, quod, approbante Principe & summis ordinibus, in ipsa curiæ luce gerebatur. Quare attentis animis obseruabant, quò tandem eius gesta euaderent, curus virtutis splendorem, caligantis mentis acie nondum clarè dispicere poterant. Sed Hieronymo, vt permolesta erant, quæ in eius venerationem obsequia deferebantur, ita cum, inter mendicandum alios obuiam haberet sese distetijs & scommatibus irridentes, vel conuicijs, & lœdorijs palam profcidentes, hos ille obturata aure prateribat, mirificè lætus, quòd pretiosiora, quam peteret, ac magis oprata dona reciperet; nobilem scilicet ludibrii, & contumeliarum stipem: eratque per familiare, cum ad communem misericordiam colligendam totus squalore deformis, ac macie, crassa tunica tectus prodiret, sibilis & conuicijs excipi, insequente à tergo velut amentem lasciuiente puerorum turba; ita scilicet summus in ore palor, attrita lacerna, humeroque pendentes manticiæ, squallens & promissa barba hominem ludibrijs & probris facilè opportu-
num

Congr. Somaſchæ fund. Lib. III. 157
num apud insanam vulgus reddebant. Dùm tulit indignū infimæ plebis contemptum Hieronymus, nunquam animo vel leuissimè commotus; adeò Christi charitas, & sui contemptus omnes exorbebat irrisiones, & probra deuorabat; donec in vulgus solidæ virtutis clarius explicandæ oblata occasione, quam subijciam, omnia tandem cessere in commendationem probitatis & virtutis; verso in admirationem contemptu, & contumelis in laudem recidentibus. Idque huiusmodi fuit.

*Mediolanensibus morbo laborantibus
succurrit insigni Ducis testimonio
eius charitas commendatur.*

Cap. V I.

E Bellorum motibus, quibus per aliquot annos tota Mediolanensis Prouincia nutarat, quasi è funesta semente hæserant in Mediolanensium animis mortifera vitiorum omnium germina, quæ sedatis deinde tumultibus, pacem & quietem, quasi culturam naçta in dies manare, latiusque se fundere, vt nulla pietatis facies, nulla charitatis indicia apparerent. Cùmque in tartarum ruentibus animis Hieronymus quâ vitæ exemplo, quâ verbo & cohortatione tempestiuam porrigere dexteram maturaret, nullo vulgus pia hominis officia in pretio habebat; sed, cum ad malorum scelera vindicanda, proborumque exercendam virtutem, cœpit morborum

158 *De vita Hieronymi Aemiliani*
borum grauitas Ciuitatem affligere, frequen-
tesque inuadere domos, tùm maximè enituit
Hieronymi virtus, commendataque pafsim in
vulgus nullo planè discrimine præcellens homi-
nis charitas. Omnibus siquidem in ea morbi-
da, ac ferè pestifera anni intemperie metu tre-
pidis ac percussis, cùm admodùm rari & infre-
quentes apparerent, qui laborantium multitu-
dini nauarent operam, & tantam ægrorum su-
birent molem: vnus Hieronymus, metu omni
deposito, cùm in Nosocomio suo Diui Martini,
tùm alibi etiam vel sui periculo capitis, præsto
erat ægrotantibus, quibus omninò sibi subue-
niendum, aut certè in communi calamitate
abijciendam vitam statuerat. Et sanè hic, si quis-
quam locus, Hieronymi charitatem maximè il-
lustrauit. Quos enim grauiori morbo conflic-
tari sentiebat, hos sapiùs inuisens, vario placi-
doque sermone, ad perferendam animi ægritu-
dinem & corporis dolores, hortabatur, multisq;
de aliorum constantia in cruciatibus & dolori-
bus perferendis memoriter, & iucundè narra-
tis, ægritudinis fastidium & morbi acerbiteriam
lenire curabat: Cùmque, morbo grassante, om-
nia tandem miserorum squalore, & grauissimo
ac teterrimo odore, qualis ægrotantium in ege-
state solet esse, complerentur; Hieronymum ta-
men strenuè omnibus adesse, iacentes, si opus
esset, erigere, præparatos cibos suis manibus ap-
ponere, omnia denique munera, quæ in Domi-
num ab officioso & diligenti famulo præstanda
viderentur, studiosè ac demissè exequi magna
cum

Congr. Somasche fund. Lib. III. 519
cum admiratione, cernebant vniuersi. Neque
verò tam pio labori tamque ardenti charitati
diuina Bonitas defuit; siquidem, cùm tota iam
Ciuitate insanabilis illa morborum vis adeò
grauiter per omnium ordinum capita grassaretur,
nullis vt hominum consilijs, nulla diligen-
tia, nullis fufis precibus mitigari posse videretur,
quotidieque multa corpora lurida tabe af-
fecta, vi morbi miserè confiterentur & interi-
rent; integer tamen Hieronymus atque intac-
tus semper seruatus est: quin etiam (quod fidè
penè superat) neque eorum vlus, quos inter
ægrotantes in suo Xenodochio aluit & curauit,
siuè ex pueris, siuè ex administris toto eo tem-
pore desideratus est, quod pro miraculo ab om-
nibus est habitum; idque Hieronymi non qui-
dem diligentia & indultria, quàmquam ea maxi-
ma erat, sed sanctitati acceptum retulerunt vni-
uersi: cum ille seuientem ægritudinem non tam
medicinis depellere, quàm orationibus & ma-
gnis pœnitentiæ asperitatibus læsi numinis iu-
stissima flagella auertere iratumque Deum suæ
familia propitiū facere niteretur. Quàm mul-
ta verò, & omnium æstimatione maiora in rem
communem gesserit eo tempore Hieronymus,
facile, quæ subijciam, testabuntur. Nam ipse
Dux cùm Ioannis Petri Caraffæ opera (è cuius
nutu hominem plurimùm pendere didicerat)
exultimaret Hieronymum ad ea pietatis studia
Mediolanū destinatum, datis ad Caraffam liti-
ris humanissimis per suum Internuncium apud
Rempubicam Venetam tùm commorantem,
ei

ei gratias egit quammaximas, quòd hominem Mediolanum allegasset, tam magno totius Civitatis bono: quam gratiarum actionem minime sibi debitam ingenuè fatetur Caraffa. Placeat hic eius verba adscribere, quibus in Epistola ad Caietanum Thienæum Neapolim data Venetijs quintodecimo Kalendas Februarij 1534. ita rem explicat. Bergomensis Aemilianus nosser, permittente Episcopo, reliquit Bergomum, & ducto secum quinque & triginta militum exercitu, Mediolanum petijt, vbi, non dico, quanto cum applausu exceptus sit; hoc tantum dicam, gratias mihi Illustrissimum Ducem Mediolani egisse per suos, qui hic sunt, qui cum literis ad me venerunt, quasi ego illuc Aemilianum miserim, & certè hic honor mihi sine causa defertur. Vbi Bergomensem vocat, quòd ibi aliquantò commoratus, ea, quæ supra diximus, gesserit. Exercitu autem illo triginta quinque militum, pueros innuit, quos secum Hieronymus adduxerat. Habes amice Lector eodem in loco duo gravissima de Hieronymi virtute testimonia, alterum Frãncisci Sfortiæ Ducis Mediolanensis, alterum Ioannis Petri Caraffæ non inde multò post in Summum Pontificem electi. Quanto autem in pretio eum haberent reliqui Ciues, & quale iudicium de eius vitæ genere facerent, frequentissimi è nobilioribus declarant, qui ad idem vitæ genus sponte sese aggregarunt. Inter quos præcipua pietatis laude commendatur Fridericus Panigarola ex eo ordine, quos Prothonotarios Apostolicos vocant, qui, spretis

opibus

opibus contemptisque honoribus, diuino se totum famulari mancipavit, Hieronymiq; vestigijs insistens, in eodem Sancti Martini loco, vitam omnium virtutum laudè florentem permultos annos traductam magna tandem sanctitatis opinione Somaſchæ absoluit. Eadem etiam mens à Domino donata Francisco Bauio, & Hieronymo Nouato, alterique Hieronymo Calco, & Ambrosio Schiepatò Mediolanensibus; quibus accessere Augustinus Gallus, is, cuius de agricultura monumenta vulgari fermone conscripta leguntur, & Iacobus Alesius nobiles Brixenses, tum Bernardus Odescalcus Noucomensis, & alius è Spinulorum familia Ianuensis, Franciscus item Dertonensis vir eruditione insignis, & Guido Vercellensis. His autem complures alij quotidie & splendore generis, & literarum eruditione nobiles iungebatur, qui spretis humanæ vitæ commodis, & nuncio libertati missò, Christi paupertatis incommoda subire, seque totos Hieronymo informandos committere non dubitabant. Hoc verò certum planè diuinæ virtutis indicium apud cordatos habebatur, hominem scilicet externum, & penè ignotum vili abiectoque pauperum seruitio additum, tam multos, eosque è principibus Civitatis sibi adiunctos à summo opum & familiarum splendore ad abiectissima pauperum ministeria deducere.

L

Eius

*Eius Ticini gesta.**Cap. VII.*

Mediolanensem hanc profectioem Papiensis statim haud minus frugifera excepit, quam ille Mediolani rebus satis bene constitutis, & regimini puerorum idoneis e prima nobilitate viris praepositis, hoc tempore suscepit, quod non amplius viginti milliariibus Mediolano ea Ciuitas distet. Praeuenerat autem Hieronymi aduentum per celebris eius nominis & virtutum fama, quae ob admirabilem in primis rerum omnium cotemptum, & eximiam in egenos charitatem summam illi apud eos Ciues conciliauerat sanctitatis opinionem, ut eum praesentem intueri aliquando cuperet, de cuius virtute tam multus per streperet sermo. Prima igitur Papiensi solo impressa Hieronymi vestigia, ea Ciuium oculis spectanda obtulere, quae iam omnium animis praeuolans fama obiecisset. Vix Ciuitatem ingredienti obuia ad fuere frequentes, insolito & oculis inueto spectaculo circumfusi, quibus pauperum turba, quae elato salutari redemptionis nostrae signo, suffragia Sanctorum posceret, hymnosque non sine Ecclesiae cantum modeste & religiosè perfolueret, tantae erat admirationis & voluptatis, ut noua inuitati speculaculi specie animum atque oculos non satis explere posse viderentur; sed Hieronymum in primis, stupore propè defixi suspiciebant, & eius nobilitatem & virtutem animo reuoluentes admiraban-

mirabantur vniuersi, qui tam graui aetate, tam vili in veste, tanta cum animi demissione & religione, supplicationem comitaretur, cuius grauis ille ardensque, & permodestus oculorum circumiacuus, & nobilis species licet squalore obsita, obsoletaque ipsa vestimenta pietatem afflare, & redolere sanctitatem videbantur. Itaque certatim nobiliores quique ei proprias ades deferebant, hospitioque inuitabant, rari nimirum satis eum felicem, magnoque auctum honore, cui primo contigisset Dei seruum teo excipere. Sed ille suae paupertatis & humilitatis tenacissimus, omnibus permodestè gratijs actis, peruicit tandem, ut ad Nosocomium duceretur, quod ad eum libenti animo curauere, qui publico valetudinario (cui a misericordia nomen est) praerant, ut complures iam ibi receptos missos faceret, quod Hieronymo cum suis commodior locus esset, forte enim superante multitudine, non omnes admittebant eo tempore valetudinarii spatia; sed hoc nulla ratione tulit Hieronymus, enixè obtestatus, se omnino alio in quemuis publicum patentemque locum secessurum, si vel tantillum incommodi primis hospitibus suus afferret aduentum. Quare per aliquot dies ad fanum Sanctorum Gervasij & Protasij sub communi porticu fuit. Tantam animi demissionem, & in proximos charitatem abundè compensauit diuina benignitas; siquidem visum est Xenodochij curatoribus locum Hieronymo destinare, quod solus cum suis secedere, liberèque illis praesse posset. Domuncu-

la erat prope Sacellū Spiritui sancto sacrum, cui loco à columba Spiritus sancti Symbolo, quæ pro foribus expressa cernebatur, Columbinæ nomen fecerat Ciuitas, estque illi etiam hodiè solemne Columbinam appellari. Vt eò diuertat Hieronymus permillum, sed non sine magna numinis prouidentia; quod breui euentus ipse indicauit. Ibi solita cœpit obire in pauperes & reliquos omnes charitatis munera, sed præcipuè cum primoribus Ciuitatis, de nouo orborū domicilio instituendo magno animi conatu agere est aggressus; nec fuit difficile rem ex animi sententia perficere, quippè libentissimè annuerunt vniuersi, quorum intererat, eundemq; ipsum locum, quò cum suis secesserat, ad eam re perficiendam illi perpetuò concesserunt. Quo felici euentu Hieronymus mirificè lætus, nihil cunctatus statim orbos derelictos sibi aggregare, domesticam disciplinam componere, pietatis opificijque institutione eos sedulò exercere, tùm ea, quæ ad domesticam supellestem cibumque pauperibus parandum facerent, nauiter procurare. Prodibat ille quotidie onustus manticis ad rogitandam passim stipem, & vitæ subsidia conquirenda, pauperibus domicilio inclusis, læpiusque fora obibat cum sporta obsonatum, dùm illi domi confidentes artificum opera ad mēchanicas exercentur, summa christianæ fidei capita & sacras preces ediscunt, quas postea, instructo agmine, festis diebus tota Ciuitate vsitato more decantant. Magni animorum motus in vrbe facti, magna ad pietatem-

rem commotio & ardor ex noui operis inspectione: cuius institutum larga postea Papiensiu benignitate auctum (vt est ea Ciuitas cum alijs rebus permultis, tùm maximè christiana pietate nobilis) adhuc etiam magno pauperum Ciuium commodo viget. Ità, cum Hieronymi humilitate & abiectione diuina bonitate & liberalitate decertante, factum est, vt, qui sibi publica fora ad hospitium paulò antè elegerat, nē pauperibus in valetudinario incommodo esset, statim perpetuum & sibi & pauperibus inueniret domicilium. Sed, dùm solita sua disciplina domesticos è virtute fingit, & ad normam christianæ pietatis totos instituit, ad externorum etiam vtilitates & salutaria commoda paribus sese studijs explicat: & quæ sibi à doctrina & ingenio ad proximorum salutem procurandam ad iumēta deesse sentit, ea vitæ exemplis, vt antea diximus, compensare nititur; quibus ardentius humana pectora incendi, acriusq; cieri, quàm disertissima oratione vsu ipso didicerat. Et certè quàm ex animi voto & ingenti ciuium fruēti Hieronymi labores acciderint, docet par nobilissimorum sociorum, quos tanquàm illustria victoriæ trophæa gloriosus reuexit: de quibus antequam progrediamur, nonnulla hic obiter dicenda.

De Angelo Marco Gambarana.
Cap. VIII.

Angelus Marcus & Vincentius è Comitibus uterque Montis Segalij, & perillustri atque vetusta apud Papienses Gambarana gente, non opibus modo & nobilitate, sed animi etiã moderatione & ciuili prudentia inter suos facile principes, duo florentissima totius Ciuitatis lumina omnium sententia censebantur. Hi sapius Hieronymum verã pietatis sensu inuici illius exemplis & cohortationibus incensi, & degustata nonnihil interiùs virtutis dulcedine, non modò nouos planè animos se induere, nouos ad pietatem imperus experiri sentiebãt, sed etiam, vt illi se totos penitus dederent, crebris stimulis incitabantur: Verum, sæculi voluptate suauiter animo & sensibus blandiente, adhuc distrahebantur, & honorum opumque fulgore mentis aciem perstringente, incerto fluctuabant animi consilio; neque satis vitæ suæ rationes explicare, neque, quid sequendum, videre poterant. Sed, cum singularis illa in hominum animis peritè tractandis & versandis Hieronymi suauitas & vis salutaria per colloquia sapius accessisset, tandem eius instituti humilitatem multò potiorem honorum titulis duxere, & humana gloria præ cælestis desiderio abiecta, ad paupertatem & Crucem tanquam ad portum salutis confugere omninò decreuerunt: itaque ab Hieronymo in pauperum Iesu Christi disci-

disciplinam sunt admissi: multò certè nobiliores & illustriores, hoc edito inter suos Ciues christianæ humilitatis & abiectionis exemplo, quàm antea genere aut opibus. Multorum corda pupugit ad pietatem, rarum & insolens exèplum. Tam illustria verò christianæ pietatis exordia, maiora semper sunt subsecuta in utroque incrementa, quorum aliqua seorsim hic breuiter recensenda. Ac, vt primum de Angelo Marco dicamus, Hic præ cæteris videtur fuisse Hieronymo carus, consiliorum videlicet particeps, & peregrinationum comes; ab Epistolis etiam, nam adhuc nonnullæ apud nos asseruantur literæ Angeli Marci caractere exarata, & Hieronymi manu proprij nominis chirographo subsignatæ. Quo loco mihi venit in mentem cogitare plurimi semper inter cæteros Angelum Marcum ab Hieronymo fieri consueuisse, quòd supernæ lucis beneficio doctus præfagiret animo quàm generosum Ducè Nascenti suæ Congregationi pararet dominus, cuius aliquando virtute sustineri, imperio regi, studio & opera ad instituti perennitatem stabiliri, denique Religionis etiã nomine decorari deberet. Et certè hic vnus à Domino delectus maximè videtur ad ea pietatis opera absoluenda & perficienda, quæ Hieronymus præpropera morte abiens inchoata reliquerat. Primum enim sub obitum Hieronymi cum animo nutarent permulti & ab instituto resilire meditarentur, Angeli Marci opera & auctoritate sunt in bene cæptis confirmati: Deindè, cum multa in operum pro-

L 4 gressione

gressione socij experirentur aduersa, oppugnatoresque non deessent, qui auctoritate & potentia plurimum negotij & molestia in vinea Domini strenuè defudantibus exhiberent, in eam sententiam itum est ab omnibus Angelo Marco referente, vt curarèt Pontificia auctoritate Congregationem muniri, licereque illi per Sedem Apostolicam sua obire munera, frustra contranite oppugnantorum audacia. Ad eam rem allegatus est Romam idem Angelus Marcus; nequè potuit maiore studio, quàm is fecit, communis causa suscipi; siquidem ità sedulò & prudenter rem cum Summo Pontifice transégit, qui tùm erat è farnesia gente Paulus Tertius, vt datis literis Apostolicis Anno præteriti sæculi quadragesimo, pridie nonas Iunij, plurima in Congregationem contulerit ornamenta. Literarum Diploma adhuc apud nos in tabulario asseruatur; earum verò exemplum primum occurrit in Religionis Bullario, non ità pridem nostrorù Superiorum iussu typis excuso. Eiusdem generis etiã literæ sunt postea à Pio Quarto anno sexagesimo tertio sexto Kalendas Iunij impetratæ, sed prioribus gratijs & priuilegijs longè ampliores. Verum his rebus minimè contentus Angelus Marcus, qui toto pectore confirmandæ Congregationis negotium suscepisset cœpit tandem de eadem per Summum Pontificem in Religiosorum Ordinum album referenda, & in consequentes propaganda posteritates, certisque vincienda legibus, serio & studiosè agere. Non tam suo ipsius consilio permotus,

quàm

quàm defuncti Hieronymi, cuius ille sensum & mentem cognitam habebat, sed in hoc magis opportunum tempus dissimulandum, & protrahendum negotium iudicauerat. Igitur in deliberatione re cum alijs Patribus sapius vocata, nè in tam graui consultatione proptio fallerentur sensu, rem totam cum Domino transigere & per orationes ac sacrificia, aliasque corporis afflictationes diuinam voluntatē explorare statuunt. Quare per multos dies orationibus & sacrificijs institere vniuersi, quibus vota, ieiunia, acerbæque alia corporum supplicia non pauca addidere; per externos etiam pios & religiosos Sacerdotes plura sacra in eandem rem sunt curata; tùm satis diu & spiritualium exercitiorum vsu, & perseverantis inedia rigore cœlesti Numine propitiato, tandem de re proposita communi voto deliberant. Vt quando, Hieronymo nimis maturè crepto, & nondum Religionis ordine canonicè instituto, Congregatio angustis paucorum hominum vitæ spatijs terminata, facilè interitura videretur, quòd scilicet permulti & literarum studijs, & moribus probè exculi, nulloque obligationis vinculo in Congregatione adstricti, vel alijs Religionum ordinibus passim nomina darèt, vel ad pingua in sæculo sacerdotia, aliasque dignitates dilaberentur, hoc etiam postremum, ad egregia Hieronymi cœpra absoluenda, procurarent, vt Apostolica auctoritate inter sacros Religionum Ordines Somaſchenſis Congregatio referretur: quò perpetui ad posteros tantorum laborum & operum

operum fructus manarent, & iterum Domino benedicente, copiosius in Ecclesie vinea, ad Dei gloriam & animarum salutem maturefcerent. Negotij feliciter perficiendi spem maxime faciebat, quod Romae cum Sanctissimo Pontifice Pio Quinto tractanda res erat Patrum Congregationis olim per studioso, necnon Hieronymi memorie impense addicto, quo cum egerat sapius. Igitur a Patribus cura gerenda rei demandata est Aloysio Baldonio Papiensi homini diuinis humanisque literis exulto, & tunc in Florentissimo Ticinensi Gymnasio graecas literas profitenti; qui Romam profectus, ad eod felici euentu breui negotium confecit, vt Summus Pontifex anno millesimo quingentesimo sexagesimo octauo, octauo Idus Decembris, ipso Sancti Nicolai natali die, publico Diplomate dato, vniuersa approbatae Religionis iura Somaschensi Congregationi benigne contulerit, addito insuper honorifico tum Hieronymi, tum Patrum Elogio. Sanctae Sedis Apostolicae, confirmatione impetrata, sequens annus sexagesimus nonus diuina benignitate plane felix & faustus natalis illuxit Religioni, emissis scilicet a sex e primis illis Patribus solemniter ritu professionis votis tertio Kalendas Maij, Sancto Petro Martyri, & Catharinae Senensi facta die, Mediolani, in ipso Diui Martini Sacello: Derthonensi Antistite Casare Gambara nobili Brixienti Comite, atque Senatore Regio Ducatus Mediolani ipsa vota, ex Apostolicarum literarum praescripto, recipiente. His actis a Patribus illis de

Gene-

Generali eligendo statim itum in vota, communique suffragiorum assensu, Angelus Marcus primus Religionis Praepositus Generalis est renunciatus, nemine praeter ipsum, dissentiente, integroque triennio Religionem administravit; nam, vltra ne liceret eam supremam dignitatem pro rogare, diplomate Pontificio cautum erat. Huius tum praclare gesta in eo magistratu, tum illustria virtutum exempla toto consequenti vitae cursu edita, cum ad historiam Religionis pertineant, ea vniuersa ad illius scriptorem integre reijcio; hic solum felicem eius mortem ad totius vitae specimen breuiter attingam. Solemne erat Angelo Marco quotidie e codice horario statam diei psalmodiam in genua prouoluto reddere, diuini rerum caelestium commentationi vacare, tum rem sacram peragere, in quo ministerio adeo intimo pietatis sensu afficiebatur, vt inter orationum, & sacrificiorum vota, nihil aequum a Domino suppliciter & enixe contenderet, quam vt supremo etiam vitae die liceret sibi immaculatam hostiam illam immolare. Vel supra vota satis est hominis pietati a diuina bonitate factum; orandi enim & sacrae rei agenda percupido, vel ipsa iam aduentante morte, licuit & sancto Sacrificio & orationi vacare. Nam, urgente vi morbi, iam morti vicino ita diuina virtute auctae sunt vires, vt ipso die, quo extinctus est, & commodum lecto surgere, & musitata animi pietate & vbertimo fletu sacrum peragere potuerit; vt insuetus ille sacrificantis ardor & pietatis sensus non obscura praesagatio, si animaduert-

172 *De vita Hieronymi Aemiliani*
maduerreretur, imminentis obitus esse posset;
Post obita ritè diuina, viribus iterum destitutus,
lecto decubuit; cùmque Angelus Cerrus tùm
Mediolani & medendi peritia, & genere admo-
dum nobilis agrum inuississet, & venarum pulsu
explorato, morbi granitatem deprehendisset,
iussit aegrotanti perpetuò adesse vigiles, qui in
omnem euentum parati, agrum diem noctemq;
custodirent. Proxima sequenti luce sacer instabat
dies; itaq; Vesperi de more vt familiæ confi-
tenti aures daret, confedit; quippè ità domesti-
cis omnibus paterna illa sua charitate & man-
suetudine carus erat, vt ei multò libentiùs, quàm
quàm superiori domus, cordis arcana detege-
rent, & intimas conscientie latebras, animorùq;
maculas confessione aperirent, quàm Sacerdo-
tibus ad id assignatis. Cùm autem numerosæ
familiæ cõfessionibus excipiendis, nimis defa-
tigari videretur: erant, qui precarentur, vt in
sequens matutinum tempus reliquos rejiceret;
quibus ille in hæc verba, hilari vultu & præfenti
animo, respondit; Nunc accedite filij, mane
enim haud licebit; quàm vocem prædictionis
vim habuisse non multò post innotuit, cùm de-
nunciationi respondit euentus; licèt tunc mi-
nimè animaduersa, cùm nullus supremū casum
tàm proximè impendentem suspicaretur. Sed
alta iam nocte, ijs etiam, qui custodiæ gratia
aderant, quieti traditis, sensim, nè cuiusquam
somnia interturbaret lecto confurgens, vesteq;
indutus ad Ecclesiam, quæ vix à Patris cubicu-
lo aberat, discessit, ibi scilicet vitæ spiritum red-
diturus,

Congr. Somaschæ fund. Lib. III. 173
diturus, vbi sanctæ professionis & religionis spi-
ritum antea hauserat; sed, cùm fores clauibus
obseratas offendisset, vehemèter indoluit inge-
muitque, & ad proximum Oratorium diuertit,
vbi nixis genibus, ad momentum illud æternita-
tis arbitrum oratione se comparat, aduenienti-
q; Domino paratus occurrere studet; &, aliquan-
diù supplicando ducta mora, manu scabellum,
cui inhærebat, graui ictu quatienis, quasi mi-
grationis dato signo, irreuocabilem illam supre-
mæ rei clausulam, vt erat in genua prostratus &
in preces effusus (ègredijs sanè suæ salutis indi-
cijs) consummauit. Eo ictu à somno exciti ex-
cubitores, vbi patrem lecto & cubiculo exisse
comperiunt, accurrunt ad proximum Oratoriū,
vnde strepitus insonuerat, ibique genibus & sca-
bello innixum, iamque extinctū deprehendunt.
Tàm repentino inopinati casus euentu conster-
natos vox & sensus, penèque spiritus defecit;
sed nouum pietatis sensum, & admirationis vo-
ces addidit ipsum mortis genus, quo Pater ex-
tinctus est. Vt enim decebat verè religiosum
virum & familiæ præsidem, alijs somno deditis,
ipse orans animam egit. Ea res postera luce à
Scipione Albano, qui primus rem literis con-
signauit, funerique interfuit imò præfuit, & du-
xit, ad Sanctū Carolum delata, cui Pater equè
notus ac carus erat, etsi tanti viri amissione ad-
modum, indoluit mirificè tamen tàm pio mor-
tis genere defuncto gratulari visus est. Quam
migrationem admirabiliorem apud me reddūt
duo illa; alterum, quòd eam præfenserit ac præ-
dixerit;

174. *De vita Hieronymi Aemiliani*
dixerit; alterum, quod eam precibus impetra-
tam; non levis coniectura confirmet. Hic ipse
Angelus Hieronymi vitam egregio volumine
conscriptisse fertur, quod opus si ad nos perue-
nisset, vel me hoc scriptiois onere leuasset, vel
certè multò plura & maiora ad scribendum at-
tulisset.

De Vincentio Gambarana.
Cap. IX.

Vincentius ab Hieronymi obitu, reliquam
ferè ætatem omnem Bergomi Orphano-
rum, puellarumque regimini præpositus exegit
tanta vitæ innocentia, & christianæ pietatis lau-
de florens; ut eum Bergomenses tanquam virū
sanctum omninò suspicerent multaque ab eo
passim extrà vires modumque naturæ ægris
corporibus adiumenta afferri narrarent, quæ
haud dubiam hominis sanctitatem testarentur,
quale fuit illud, quod subiiciam. In sancti Ale-
xandri Aede quendam intuitus altero tantum
genu inflexo sacro interesse, ratus id communis
irreuerentiæ vitio fieri, hominem modestè ad-
monuit, ut in tanti sacrificij honorem alterum
etiam inflecteret, multū dedecere Christianum
ita rei sacræ adesse: ille reiecto pallio, genuque
detecto, ostendit id non vitio, sed infirmitate
fieri; ad eò morbi vi offenso neruo, ut frustra il-
lud inflectere conaretur. Pater, hominis ægritu-
dinem miseratus, magna fide plenus, Deo inte-
riore animi affectu, ægrum commendat, manu-
que

Congr. Somascha fund. Lib. III. 175
que in tormam crucis ducta, infirmam partem
obsignat, & inter signandum blandè subijcit: at-
qui ne vereare, frater, cum sacro adstas sacrifi-
cio, omninò deponere & hoc genu, etiam si læ-
sum; id enim utique Deo libitum; cumque ille
experiri vellet, nùm succederet, planè sensit
morbum omnem abscessisse, recteque postea
semper eo genu conualuit. Vincentius verò do-
mum reuersus, totius familiæ preces ad gratias
Domino referendas, auxilio sibi deposcit, quod
scilicet piorum pauperum orationibus (ut ille
aiebat) debili dominus reddidisset sanitatem:
ira videlicet auctore & magistro Hieronymo,
omnem præclari operis laudem in alios refer-
re didicerat. Multa præterea passim tum ægris,
tum sanis, & animi & corporis subsidia præsti-
tit, quibus in dies de eius sanctitate concepta
opinio mirificè augebatur, donec tandem, quæ
apud omnes constans & singularis floruerit, obi-
tus ipse indicauit, cuius per urbem vix euulga-
ta fama, ingentem exciuit Ciuium multitudinē,
qui ad eius pedes vel manus osculabundi, ma-
gna cum religione & lacrymis, dulcique sensu
pietatis, se se abiciebant, permulti ad manus,
aut vestium contactus rosaria, & coronas pro-
ferabant. Sed & ipsum funus, quæque funeris
apparatum sunt subsecuta, clariùs, quàm egre-
gia sanctitatis opinione decesserit, confirma-
runt; nam pauperrimi sacerdotis funebris pom-
pa tam solempni apparatu est instructa, ut Cle-
rus tum regularis tum sæcularis ne à domesti-
cis quidem requisitus, adfuerit frequentissimus
cum

cum facibus, cereisque ardentibus, ad eius conestandas exequias: feretrum eleganter exornatum subuectabant certatim nobilium colla, maxima funalium ac luminum copia profusente; nihil enim ad pompæ speciem, quam maximè fieri posset, augendam piorum Ciuium charitas, & in Patrem amor desiderari uoluit. Procedente uerò funere, peracerba omnium exaudiebatur querela, ingens mœror, uerberimus fletus. Cum autem domi nullus esset sepulturæ locus, quandò priuatum Sacellum domesticis tantum sacrificijs & familiæ comodo inscriberet, in ædem Diui Dominici Fratrum Predicatorum cadauer est illatum (erat enim Vincentius eius Cœnobij Patribus unice carus) absolutisque de more Ecclesiæ supplicationibus non sine cantu musicoque concentu, peculiari in loculo conditum est, quo à cæteris discretum, ad posterorum uenerationem facilius seruaretur, tam densa interim multitudine & frequenti populo ad oscula & contactum manus, aut uestium tum maximè conuolante, uix ut humano corpori amplissimo in Templo locum daretur. Placuit Magistro Fratri Paulo in eodem Cœnobio tum Lectori Patri sepulchrum hoc simplici, pioque Epigrammate exornare; cuius postea exemplum nuper Bergomi inter antiquiora pij loci Diui Martini scripturarum monumenta nactus, hic iisdem omninò uerbis subijcere uisum est. Sic autem habet.

Insigne

Insigne pietatis Monumentum.

Vincentius ex Comitibus Gambaranis Papiensis, Sacerdos, cum in huius sæculi bonis magnus esset, Christi Iesu pauperiem secutus, in humili societate Patrum Somaschæ, orphanorum ministerio se totum dedit: ubi qualibet uirtute christiana excellens, ceu fulgentissimum sydus, è Mundo sublatus, pios quosque uicissimos dereliquit. Dormiuit uir optimus Bergomi in Domino, quinto Cal. Iulij M. D. LXI.

Aliquot uiri nobiles, & Religiosi orphanorum tutores proprijs sumptibus, tumulo erecto, nobile quoque funus peregerunt.

Sed & hoc non omittendum, enixè complures curasse ut è paupere supellectile, quæ pio uiro vsui fuerat, sibi quidpiam impetrarent tanquam sacrum pignus asseruandum, sed admodum paucis è recula mos geri potuit. Vidimus non multis ab hinc annis Bergomi apud Franciscum Pesantium pium Senem Vincentij cyatum, quo ad potum utebatur theca coriacea inclusam, religiosè adhuc custodiri, qui etiã se Vincentij precibus multis in rebus passim adiuuari testatur. Cum uerò multis post eius obitum mensibus, Diui Dominici Templum demoliri necesse fuerit, quò Ciuitas ad securiorem arcis formam accommodaretur, aliòque deferrentur mortuorum cadauera; Vincentij corpus integrum repertum est, celestem ex urna inhalans odoris suauitatem; cumque Sancti Domi-

M nici

nici nici Moniales Patrem ad se deferri enixè curarent cum alijs eiusdem ordinis fratribus, obstitere Sancti Alexandri Sacerdotes, qui locum intra paratiæ fines asserentes Ecclesiam Parochialem suo iure, eoque pignore minimè spoliandam contendebant; & post aliquam iuris disceptationem, Sancti Alexandri Ecclesie corpus est ab Episcopo adiudicatum; eaq; occasione refricata quasi Patris memoria, excitata iterum est ad funus & pietatem magna Ciuium multitudo, & non sine pompa ad Sancti Alexandri conditum: donec tandem Patrum opera & studio recuperatum pignus Somascham est delatum, & Magistro suo Hieronymo appositum.

Lectis nouis Comitibus, Somascham redit.

Cap. X.

SED ad Hieronymum redeamus, qui, anno iam vertente, cum solemnioris conuentus tempus appeteret, Angelo Marco & Vincentio comitibus, Papiæ discelsit; abeuntem multorum desideria & lacrymæ sunt profecutæ, Mediolani paucis diebus commoratus, alijsque socijs vocatis, pio ac nobili comitatu auctus, Somascham contendit. Mediolano autem discedens, Meratum (oppidum est Brigantij montis) recta hospitij gratia diuertebat vbi cum illum multi hospitio sibi coniungere expeterent, vincebat tamen competitorum omnes benevolentia studijs, & charitatis

ritatis ardore Franciscus Albanus, qui christiana hospitalitatis partes adeo explebat abundè, vt ad eum properans Hieronymus, comitibus dicere soleret ad Abrahamum nostrum diuertamus, quando nihil illi carius accidere potest, nosque adeo hitari vultu, & liberali opera excipit. Quæ postea Francisci in Hieronymum eiusq; disciplinæ alumnos christiana charitas, ad posteros etiam Albanæ familiæ transmissa est. Vt enim cæterostaceam, eiusdem Francisci Nepotem suarum laudum præconem habuit Hieronymus Scipionem Albanum, qui ex nobili illorum ordine, quos Protonotarios Apostolicos appellamus, sacræ theologiæ laurea donatus, & Scalenfis Ecclesiæ Mediolani Canonicus, piam Hieronymi memoriam veneratus, ætate iam graui, eius vitam breui, sed admodum graui commentario est profecutus, quem viginti abhinc annis Mediolani excusum euulgauit. Somascham reuerfus Hieronymus mirificè vniuersos exhilarauit, ingenti ipse vicissim gaudio perfusus; cumq; per id tēpus eò etiam reliqui primæ auctoritatis Patres conuenissent, suis de more ad Deum precibus, habitaque ab Hieronymo in publico conuentu suo illo dicendi ardore, exhortatione, in communem deliberationem sunt vocata, quæ ad publicam rem facerent. Sed quid præcipuè eo anno constitutum, nè diuina re quidem nobis licet; ad eò consulam & mutilam harum rerum seriem vetusta autographa nobis tradunt. Libet tamen hic ad ipsam Somaschensem Domum, Hieronymique familiam

M 2 iterum

iterum oculos conuertere, quam numero iuxta
& virtute in dies augeri curabat; vnde carren-
tes per se novos alumnos, Angelum Marcū pre-
fertim & Vincentiū, acrius ad Christi vestigia
incitabat, vrgebatque ad maiora, ostentato sæ-
pè veteranis ad solatium pariter, & incitamen-
tum eximio nouorum militum ardore, & profi-
ciendi studio. Aderant tunc Somascha, in nu-
merosa valde familia permulti non minùs eru-
ditionis laude, quàm generis nobilitate præstan-
tes, sed multò certè, quàm terrena gloria, chris-
tiane humilitatis luce magis conspicui, & vir-
tutum splendore suspiciendi. Quàm gratum
superis, hominibusque iucundum spectaculum;
& admiratione plenum fuisse dicemus, in cor-
ruptissimis illius æui temporibus, Patricium Ve-
netum intueri vitæ sanctitate excellentem, rudi
tritoque vestitu, ac propè rusticano indutum, fre-
quenti cum illustrium virorum comitatu, non
modò diuinæ legis imperata, toto pectore ca-
pessere, sed ardua etiã prisca pietatis studia
colere, dura paupertatis incommoda perferre,
Crucis Christi probra maiore animi ardore
prosequi, quàm reliqui mortalium perditissi-
mi fluxas voluptates consecrarentur? In eadem
verò familia cum diuersa cernerentur ingenia,
gradus, ætates, animi dotes, ac nationes, aliorū
enim florentem iuuentutem egregia naturæ do-
na commendabant; multorum constans ætas
exquisite literis, & laurea etiã doctoratus or-
nabatur; aliorum sine literis sola vitæ probitas
erat in pretio; nonnullorum cana & ferè extre-

ma vitæ pars eximia prudentia erat verenda;
Sacerdotio permulti erant insigniti, alij non
item: tamen cum essent ex tanta varietate per-
mixti, summa tranquillitate concordissimè vi-
uebant, & pacatissimè regebantur. Quid hic
verò operum exercitia, & illorum labores, exe-
quar? quos satis constat adedò in quotidianis fe-
rè agriculturæ operibus pauperum causa defu-
dare solitos, vt ipsos planè agricolas laborum
assiduitate vincerent ac superarent? Verbis
autem nò satis assequi possem in tanta operum
contentione quodidianos nouæ familiæ cum in
omni varietate virtutum, tum in charitate ergà
Deum & proximos, tum in sui despectione &
abiectione progressus; siquidem, Hieronymo
præsente & vrgente, feruebant adedò in dies
apud eos virtutum omnium studia, vt in illorum
vitu & moribus expressa quædam Apostolicæ
religionis facies emicare videretur. Cum ve-
rò multa interdum elemosinæ gratia offerren-
tur, admodum pauca admittebat Hieronymus
cætera pauperibus abudè dispertiens; siuè quòd
abundare, siuè quòd suis ad meritum & pieta-
tem emendicandi laborè, vltro delatis eleemo-
sinis, præripi nollet: atqui extremæ plerūq; ele-
mosinarū paucitati, cibariorūq; omniū penurix
& caritati, par etiã erat in Dei seruis patiētix
vis, patiendi ardor, & pœnitentiæ cupiditas.
Censebantur tunc in ea domo capita supra sexa-
ginta, indèque vel ad ordianda noua loca, vel
ad cœpta adiuuanda, multiplicemque mensis
varietatem, pro re nata ab Hieronymo mitte-

bantur, & sanctæ contemplationis sinu, ac solitudinis tranquillitate in apertû actionis campum, ad proximorum animæ & corporis comoda procuranda exire iuebantur.

Nouo domicilio in Arce Somaschensi constituto, ardentius pietatis studia colit.

Cap. XI.

CUM verò apud multos propagaretur quotidie magis salutaris disciplinæ nomen, & fructus, & opinio famaue probitatis plurimis parta documentis semper nouis augetur virtutum experimentis; complures Somascham ad id pietatis spectaculum, & christianæ probitatis officinam oculis contuendam, & vsu ipso degustandam, non modico itineris interuallo, conuolabant; alij etiam mirifica virtutum fragrantia illecti, ad hos confluentes, se suaque omnia in eandem vitæ societatem conferebāt, vt Hieronymus ad noui Domicilij molitionem animum adijcere fuerit coactus; siue quòd, domesticorum numerum cum dies ipsa progrediens duplicasset, multis iam capitibus aucta familia ampliores postulabat ædes; siue quòd, affluenti multorum concursu, nimium frequentari habitationem cerneret. Vt enim christiana pietate admittebat eos iuuabatque, quoad posset, qui vel ad impetranda apud Deum suffragia accederent, vel vt de rebus diuinis illos

consu-

consulerent, aut Patrum monitis & suauialloquio, aliquod ægoranti animo leuamentum quærerent: ita permolestus illi erat creber admodum, & nimium frequens aliorum accessus, qui vel graui, & pia Patrum consuetudine illecti ad fallendum tempus, sæpius ædes frequentabant; vel quadam, vt dixi, sanctitatis fama permoti, oculos & animum præsentis spectaculo tantum pascere cupiebant; quorum accessum idcirco non admodum probabat, quòd singulis penè horis a deò amicam interturbarent sibi, & cæterisque quietem orationis, vel consueta in alios charitatis officia impedirent. Adde, quòd solidæ humilitatis Magister, etsi non mediocrè de Patrum probitate, & integritate famam longè, latèque diffusam ad vnius Dei laudem referret; sibi tamen aut alijs vanitatis periculum creati externorum concursu nolebat, quorum aspectus blandè admitteretur, & laudantium voces aliquo cum inanis gloriæ periculo exciperentur. Quare abruptenda abiiciendaque omni adicebat, quorum in voluptate & consuetudine aliquid ad perfectæ vitæ rationem impedimenti resideret, vel periculi timeretur. Per speciem igitur laxandi ædes, vtrique incommodo statuit occurrere, & nouum Domicilium alibi curare, bonamque familiæ partem eò transferre; qua de re sollicitus, oculum primò proximæ Arci Somaschæ, totique valli imminente adiecit. Abest hæc Somascha ad milliare, vel eo amplius, quod totum alto difficilique accessu consumitur; ingenio loci, atque natura adeò muni-

M 4 ra,

ta, ut non facta, sed planè nata Arx videatur, quæ
 inexpugnabilis cuiusque numeros expleat. Val-
 li enim, Adduxque imminentes partes altissima
 præcipitia tuentur; alia latera inuia montium
 iuga muniunt; inde verò misilibus, & tormen-
 torum globis peritiones commodissimæ suæ in
 Adduam, suæ in subiectos Pagos & Villas; sed
 tunc omni ædificiorum mole diruta, & æqua-
 ta solo, omnibus peruia apertaque iacebat. In-
 ter ruinas exigui sacelli vestigia Diuo Ambro-
 sio dicati visebantur. Opportunus suæ illo-
 rumque stationi visus est locus, quòd in sum-
 mo æqua planities latè patens, veterisque ædifi-
 cij signa nouis ædibus extruendis sese offerrent.
 Saxea igitur in arce cellulis è vili rudique ma-
 teria utcunque dispositis, & Sacello in primis
 Diuo Ambrosio veteri Patrono instaurato, bre-
 uis rude, & impolitus opus, magnis sanè Hiero-
 nyimi, & aliorum laboribus, stetit; quandò non
 fabri, operæve frequentes acerfitæ, non pecunia
 in sumptus erogata, sed opus ipsi per se magna
 ex parte struere, materiam e syluis suis manibus
 cædere, humeris conuehere, saxa & cæmenta cõ-
 portare, & qua poterant arte, singula compone-
 re, vno Hieronymo fabrilem, lignariam, cemen-
 tariam, & quamcunque vsus coegisset, artem nõ
 ineptè exercente. Sed cum ceteræ ferè oppor-
 tunitates ad pauperum commodum suppeterët,
 vnà aquæ potabilis copia desiderabatur, ad
 quam suppeditandam, iubet Hieronymus cister-
 nam sub ipsum sacelli locum altæ admodum
 profunditatis, iustæq; latitudinis ad aquilegium

in faxo excavari. Difficile verò omninò appare-
 bat pluuiali aqua dumtaxat, & tam angustis
 ædibus collecta, aut excisa concauitati, aut de-
 gentium necessitati satisfacere. Sed euentu pla-
 nè admiratione digno, aliundè diuina prou-
 dentia indigentia occurrit abundè, siquidem
 in ipsam cisternam subita pellucidæ aquæ vis
 & ad potum apprimè grata, non quidem pluuiò
 cælo collectæ, sed occultis terræ venis derivatæ
 influxit indeficienti ad hanc vsque diem copia;
 Spectabatur iam ædificium rudi, viliq; schema-
 te absolutum, sed cælestium virtutum splendore
 illustre. Eo igitur recepti vnà cum Hieronymo è
 Patribus permulti, sanctæ pietatis studia maxi-
 mè auxere, sacerdoti quotidie eo in sacello sa-
 cris operanti summa cum pietate aderant, lon-
 giores ardentioresque in preces sese dabant, tũ
 psalmodiæ, & rerum spiritualium inter se colla-
 tioni sua spatia tribuebant, magna in primis vi-
 ctus austeritate vsq; ad corporis enim refectionè,
 stans horis imbricis sonitu aduocati, vili agre-
 stique ciborum genere famem, frigida ferè si-
 tim mitigabant; enitente in primis aspera Hie-
 ronimi abstinentia, qui præter panem & aquã
 nihil fermè consueuerat ad quotidianum victũ
 adhibere, quod tam difficile ieiunium, ac penè
 incredibilem abstinentiam vix aliquandò po-
 steà remisit; certè aquæ potum numquam omi-
 sit, licet magnam initio difficultatem magno
 cum naturæ fastidio se expertum fateretur, vt
 huiusmodi potioni dumtaxat delicatum assue-
 sceret stomachum: sed diuina gratia benè iuuã-
 te,

te, constante ille voluntate, assiduoque vsu omnem perucit oblectantis naturæ vim, postremisque vitæ annis frigidam solum ad potum vsurpauit. Quoniam verò diuinæ humanæque charitatis studia, perpetuò se inuicem excipientium officiorum cursu ita temperare consueuerat, vt neque diuinum studium ipsum redderet proximorum, & pauperum præsertim negligentem; nequè horum cura à perpetuo cum Deo familiaritatis cursu auerteret; ad orphanos etiã eò transferendos, animum adiecit; quò faciilius, post sancta Mariæ otia, ad solita Martæ ministeria se conferret. Vno igitur Arcis fastigio Patrum Domicilio occupato, remotiorem venatur pauperibus sedem, quam breui sibi illisque percommodam est nactus. Quà enim Adduam versus protenditur Arx, non continenti excurrit tractu sed quasi duas in partes faxea moles distinguitur, iuxtaque spatij intercapedinem, duæ rupes illæ dissociantur. Sed incultus erat omnino locus dumetis, spinis, virgultisque obfusus; visus tamen Hieronymo ad rem idoneus, quod inter prominentia ingentium rupium faxea, ad Domicilium construendum, interiecta appareret satis lata, quam dixi, intercapedinis area. Itaque succidendis extirpandisque arbutis, loco purgando, manus omnium primus admoit Hieronymus, ruderà permulta inutilemque materiem suis extulit humeris; tum, repurgata area, æquato solo, egesta terra, scrobibusque ætis, posita sunt fundamenta, ducti parietes, impositum tandem fastigium; vt eodem, quo antea

Hiero-

Hieronymi labore & industria, breui domuncula pauperibus excipiendis peridonea steterit. Quibuscùm ferè degebat consuetis laboribus, & exercitijs occupatus; hic eorum morbis medebatur, hic de rebus diuinis eos instruebat, hic artium exercitia edoceri curabat, & si quando ad Patres in Arcis fastigio se se conferrebat, vel Somaſchæ degentes inuisebat, aut circumiecta loca catechismi institutione lustraret, hilaris ad exiguam illam orphanorum vallem tanquàm inquietis, & orationis portum redibat; ita enim locum appellabant, quòd inter summos Arcis vertices humiliori depressiorique loco concludatur, estque etiam hodie illi vulgò exiguæ vallis nomen, Vallettam vocant. Illud verò omni admiratione dignum non prætermittendum, quod hic accidisse tradiderunt, & qui rem oculis eo tempore vsurparunt, & qui ab eisdem certa narratione acceperunt, eo scilicet in loco cum aquæ inopia maximè fuisse Hieronymo oblectandum, quæ ad nullum profusus suppetebat vsus, neque vnde colligi, aut hauriri posset, omninò apparebat. Sed admirabilis planè diuinæ bonitatis vis indigentibus affuit, siquidem nouo, & ad eum diem (quod quidem sciri possit) eo in loco inusitato euentu, ex alta montis rupe ipsoque saxo erumpente aqua, & sensim gutta iugiter perstillante, subiectoq; vase collecta, abundè in omnes vsus & cibi, & potus, & abluionum suppetebat. Ad annos permultos integrum stetit, post Hieronymum Domicilium, donec & vetuitate, & assiduis imbribus

ruente

ruente primùm fastigio, dissolutaque contignatione, & parietum cæterorum compage delapsa atque disiecta, nemine penitus reficiente, corruit vniuersum. Sed proximis annis Patris Bartholomæi Brocchi Somaschenfis domus Præpositi singulari pietate & industria iterum repurgato loco, ducto muro, instauratoque ædificio, cœpit pristina religio longo veluti postliminio veteri suo loco restitui.

Venetias reuertitur.
Cap. XII.

Quintus iam annus fermè appetebat à Hieronymi discessu Venetijs, quod totum tēpus in Gallia Cisalpina multis rebus, è communi animarum salute, Deique gloria præclare gerendis, impenderat: cum Venetæ reuersionis, & videndæ Patriæ occasionem quædam pietatis opera attulere, quæ iamdiù inchoata Parentis opem, qua perficerentur, postulabant. Sed & ipsum visitationis tempus Hieronymi reuersionem urgebat; nam piæ institutionis propagandæ consilium ne alicubi in sodalium pectoribus congelaret, vel obiectæ difficultates benè cœpta retardarent, certam anni partem locorum visitationi destinarat, quam pedes semper obibat. Cum igitur modo ex Infubriæ locis rediret, alia etiam in Veneta ditione posita aliquandò reuifere statuit; licet enim domus illas periti, & integri moderarentur administri, ad vniuersa tamen amolienda, quæ suborirentur, incommoda

moda eius præsentia permagni erat momenti; quia etiam extra ipsum tempus visitationis si quid vsquam priuati negotij accidisset, in quo præsens ipse vtilem operam præstare posset, eò subindè accitus impigrè se conferebat. Quare locum etiam cæteris antiquiorem, ex longo annorum intervallo, reuifurus, in viam se dat. Venetias vt appulit, quàm ingenti animorum gaudio, & quàm multis officiorum obsequijs sit exceptus, quippè iam sanctitatis famam, & multorum operum gloria inclytus, silentio facilius, quàm oratione consequi possem: sed non minori fortè læticia & ipse perfusus ex eius loci inspectione, qui veluti primus laborum suorum fructus, & industriæ fœtus, ei maximè semper cordi fuit; quo in loco tam affinium quàm amicorum omnium nobili hospitio constanter recusato, veteri sua consuetudine inter Christi pauperes esse voluit; vbi omnia vidit summa cum voluptate meliora esse facta, familiam in primis, quàm ipse abiens reliquerat multò maiorem, accessione videlicet tum puerorum, tum operarum non exigua. Ibi aggressus vniuersa de more recognoscere, colloquium cum vnoquoque instituebat, de animæ corporisque rebus edoceri, de totius familiæ regimine commone fieri volebat; idque singillatim, & remotis arbitris, quò liberior omnibus animi sensa depromendi facultas esset: quæ diccerentur, attentè & diligenter excipiebat: metu vel verecundia inter loquendum fortè hesitanti, oris & vultus hilaritas, tum blanda subindè interpellatio animos ad dicendum addebat. Si quid

quid verò vel ad communem familiæ gubernationem, vel ad priuata cuiusquã commoda, sua opera procurandum aut constituendum erat, id totum prudenter & opportunè præstabat; nec ferè quisquam erat tristi cõtractoque animo ad Hieronymum accedens, qui depulso mœrore diffictaque tristitiæ nebula, hilatus & lætus ab eius colloquio non rediret. Sed, cum domi rebus omnibus prudentia & diligentia pari prospiceret, foris etiam non tenui elaborabat prouentu; frequentissimi ad hominem consuebant, sed, magno etiam animorum commodo reportato, discedebant; adeò enim vberes cœlestis disciplinæ riuos in omnes deriuabat, vt salutaribus monitis, & rerum cœlestium ardore comple rentur vniuersi. Vnum inter cœtera sunt Veneti eo tempore in Hieronymo admirati, quòd miseram scilicet perditorum hominum vicem tam acerbo animi sensu indoleret; vt nullam capere quietem, nullo frui commodo posset, donec ab exitiali animæ sopore, & longo scelerum veterno sopitos excitasset, & lethali noxæ facta medicina, ab inueteratis abstractos flagitijs, ad sanitatem traduxisset; id verò tanto cum animi ardore, & in perditissimos quosque paterno beneuolentiæ & charitatis affectu procurabat; vt id vnum omnibus maximè esset admirationi verè tum illud oculis cernentibus, quod S. Gregorius aiebat: *Qui à vera iustitia compassionem habet*. Quàm magno successu quanto animarum prouectu in hoc opere laborarit, piget hic fusiùs referre, cum in promptu sit coniectura assequi,

*Homil. 34
in Euang. bet.*

si mo-

si modò Hieronymum tatis hucusque nouimus. Abeunre iam anno, discessit, duoque maximè hominis profectioem nobilè reddiderunt atq; illustrem; alterum aduentantis suæ mortis vaticinatio, alterum communis omnium fletus & ingens mœror: amico enim illi suo perfamiliari, cuius supra meminimus, eiusq; postea vitæ scriptori, & alijs, iam digrediens apertè significauit, suam ex hac vita migrationem, non multò post hunc Venetijs discessum, subsequaturam; proindè ità valerent, veluti Hieronymum non amplius in hac vita reuisuri. Nec vana cecidit denunciatio: vix enim elapso anno, Somaſchæ obiit Hieronymus. Tam ingens verò omnium fletus abeuntem est profectus, vt occumbentè veriùs, quàm discedentè flere viderentur; meritoque illud hoc loco usurpare nobis liceat: *Magnus autem fletus factus est omnium: dolentes* *AA. 20.* *maximè in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem eius non essent visuri: & deducebant eum ad nauem.*

Venerijs rediens, mira abstinentiæ documenta edit in itinere.

Cap. XIII.

QUæ in præsens & proximum sequens caput reijcimus, scio ab alijs tanquam ab Hieronymo gesta, cum primum Venetijs discessit, sexto ab hinc anno recenseri. Sed grauius turbato sinè dubio temporum ordine, & historiae veritate,

veritate, vt ea fidem faciunt, quæ Pater Euangelista Auratus olim Præpositus noster Generalis planè sanctæ memoriæ vir à Stephano Bertazolo Salodiensi Sacerdote accepta literis consignauit, qui vna cum multis alijs hoc tempore fuit Hieronymi in itinere comes, & rerum tunc gestarum inspector. Hic de Hieronymirebus à Patre Euangelista aliquandò Salodij interrogatus hæc, quæ dicemus, aliaque plura, testis oculatus, apud eum deposuit, singula scripto excipiente Patre Aurato, quod adhuc apud nos sua manu exaratum asseruatur, vt nulla profus mendacij suspicio penes eos residere possit, quibus eximia tanti Patris integritas est nota, & Stephani item optimi Sacerdotis cõmendata morum probitas. Ità igitur se res habuit. Cum Verona Salodium discedens vix ad Martinianos campos peruenisset in nobilem planè comitatum incidit (diuina scilicet prouidentia illustriū virtutum exemplis testes submittente) Salodio enim Veronam Stephanus Bertazolus Salodiensis Sacerdos, Bartholomæus, & Ioannes Baptista Scañni fratres paulò antè aduenerant, vt veterè amicū Ioannem Petrum Caraffam, tūm apud Matthæum Gibertum Antistitem Veronensem commorantem, Romamque statim discessurum officij causa consalutarent, & nescio quid negotij cum eo transigerent, quo mutua benivolentiæ officio persoluto, Salodiensem Patriam repetebant: Hos igitur comites casu nactus Hieronymus pedes subsequēbatur equitantes. Sed illi, cum vacuos etiam adducerent equos, iubēt

vnum

vnum Hieronymo admoueri, enixeque rogant, vt conscendat; verū ille gratijs actis, & collaudata comitum humanitate, eo beneficio vti noluit; cumque precibus ardentius vrgeretur, adduci non potuit, vt annueret. Pischeriam vt ventum est, Cenomanorum oppidum opere, munitione, & amēnitate cõspicuum, ad Mintij caput inter duas nobilissimas Vrbes Mantuam, & Veronam, aliquandiu subsistunt, siuè loci amēnitate illecti, siuè itineris fatigatione coacti, & data quiete corporibus, mensam sterni iubent, quæ lautè admodum instruitur pretiosioribus piscibus è vicino lacu Benaco allatis; ad Septentrionem enim Mincio, ad Meridiem continenti, ad Occidentem autem Solem Pischeria Benaco iungitur, Orientem Arx nobilissima spectat. Vescēbantur alij lautioribus cibus satis naturæ, & appetitui indulgentes, Hieronymus in eadem mensa solo pane & aqua contentus, nullis conuiuarum officijs, nullis ciborum vel gulæ irritamentis perpelli potuit, vt quidquam aliud ad esum, admitteret. Cui cum postremò Stephanus illud tam vulgò protritum, quasi per iocum, obijceret: omnis repletio mala, panis autem pessima; arridens Hieronymus utique verum esse dictum respõdit in ijs, qui plus æquo eo cibo se replerent. Quod certè ab eo longè aberat qui ne in cibario quidem pane, quidquā de strictis tēperantiæ legibus remitteret. A prædio iter reperentes, Salodium perueniunt: apud Bartholomæum inuitatus diuertit Hieronymus.

N

Aſſa

Acta eius Salodij, & Brixie.
Cap. XIV.

Non amplius, quam tres dies Salodij commoratus est, sed non sine magno cum animorum fructu, illustriumque virtutum exemplo, e quibus duo insigniora quæ ibidem accidisse referuntur, subiiciam. Conuenerant sequenti die apud Bartholomæum Scainum reliqui pridiani itineris comites ad prandium vocati, ille quò amicius novos hospites exciperet, satis copiosam & lautam instruxerat mensam; cumque iam accubuissent, & vix primis gustatis epulis, subindè lautiores inferrentur, Hieronymus, ita commotus est, ut in lacrymas effusus, eductis ab imo pectore suspirijs, cœperit seipsum grauissimè reprehendere, ac de presentis mensæ lautitia grauitè accusare; idque tanto doloris sensu & ardore verborum, ut aliorum etiam lacrymas exciuerit vbertim, qui Hieronymi temperantia vehemèter permoti & ipsi dapibus reiectis, nec dissimulare internum animi sensum, nec coercere erumpentem fletum potuerunt. Res certè fuit tam admiranda, quam insolita. Hieronymus enim victus licèt parcissimus, & abstinentiæ perstudiosus, interdum tamen nobilium, & potentium, Christi exemplo, conuiuia non aspernabatur; ut per eam occasionem, quandò ceterè deessent, uiam sibi, ad instillandum eis aliquid de suo spiritu uirtuteque, muniret, & se comem blandumque omnibus præbendo, omnes Christo

Lib. 4. c. 8

Congr. Somasche fund. Lib. III. 195
sto lucrifaceret. Et ante quidem apud alios uictans, appositis, ex eiusdem Christi doctrina, cibis, uti consueuerat: ut permirum fuerit, eodie apud Scainum à lacrymis sibi temperare non potuisse; quin aded. grauitè in abstinentiæ leges peccasse sibi uisum; ut, remotis dapibus, hospitalis mensæ lautitiam, triduo ieiunio pane & aqua traducto, vindicaret. Præbuit ea res gratum & salutare spectaculum omnibus Hieronymi abstinentiam & religionem admirantibus. Sed interim, qui cibi & gulæ blandimentis capi non potuit, amœnitatè loci & iucunditate plus nimio ferè captus est; solitudinis enim cupidissimo arrisit quàm maximè tum Salodiensis Patriæ, tum Benacensis oræ amœna iucunditas, quam haud ingrata arbitror, legenti; futuram, si subiiciatur. Benacus celebris est totæ Italia lacus, cuius longitudo ab occasu brumæ li ad aquilonem triginta passuum millia excurrit, latitudo admodum minor. Celebs non degit Sarchæ & Ponalis fluiuorum dignatus conubia; à septentrione sarcham, à Borea Ponalim bibit; hic è Valle Leudri per ania & abrupta montium in lacum demittitur; ille verò è Nambino monte exortus, perpetuo, & sonoro fluminis amne subiectam Randenam vallem scindit & irrigat, donec in Benacum euoluatur. Nec sterile coniugium, nam quæ ad meridiem uergit Benacus, Pischeriamque interluit, nobilissimam sobolem Mincium flumen latissimo gurgite ex se fundit, Pischeria ipsa suo in sinu patienti Benaco obstetricis vices persolvente.

Permirum autem est, quam multis magnisque hinc inde torrentibus ambiatur, qui ad exiguam adhuc prolis incrementa nouumque foetum alendum blandè nutriticis munia subeuntes, veluti turgidis papillis mammisque perpetuò tumescunt, novos latices vberi vena fundunt. Cassianus è monte Baldo tanta aquarum copia diffluit, ut fluuij nomen apud aliquos inuenerit; ferèque pares recensentur, qui eadem ex parte propè Brenzonios & Malfesinenses perenni aquarum fluxu è montibus ruunt: nec inferioris notæ altera ex parte Barbaranus, Bornicus, Brasa, cæterique, qui montes præcipiti cursu & sinuosis flexibus intersecantes in lacum influunt. Altissimæ profunditatis Benacus in medio esse dicitur; reliqua aqua ita perspicua apparet, ut in imo alueo minima quæque pellucidè admodum & distinctè conspici possint. Sed ut facili amenaque navigatione transmittitur, dum nullo agitur vento; ita violentus & minax, ubi vel tenui tempestate turbari cœpit. Optimorum piscium feracissimus, inter quos Cyarini, Carpiones vocant, omnium consensu principes habentur: illustrium conuiuiorum exquisitissima ganea, eruunturque; hi solum ex profundis aquarum sinibus, non minori piscantium labore, quam discrimine, cum improvisa, ac subita tempestate lacus concitus, terribili furentique assurgat & intumescat fluctu. Placet hic, quæ de Carpionum piscatione Poeta non ignobilis cecinit, adscribere.

Nec Carpio captus

Est facilis, non esca tibi, non farra paranda;

Reti-

Retibus extrahitur tantum. Sint retia curæ,
Hæc bis centenas longa extendatur in vlnas.
& rursus non multo post hæc eadem subijcit.

Nam Carpio sæpè pererrat

In bis centenos (abstrusa cubilia) passus.
nec ab similia sunt, quæ in eadem sententiam eodem libro repetit.

Nec verò loca, cuncta lacus sunt comoda votis,

Nate, tuis, vada cum semper mediocria temnat

Carpio, & occulti subeat stabula alta profun-

Ergo, vadis speretis, altum pete. (di.

Sed hæc satis. Benaci ripas inspiciamus, in quibus hinc inde ab utraque parte amœnissima loca, & cultissima oliueta spectantur, quibus horti passim interiecti sunt, odoriferis confiti arboribus Citris, Medicis, Masilicis, Limis, aliisque fragrantiam & odorem reddentibus, felicitique prouentu hæc omnes arbores ibi propagantur & adolescunt: nec desunt personantes riuus & obstrepentes gelidissimæ fontium perennitates: inde enim frigello frigidissimo fonti nomen factum aiunt. Est in ipso lacu ad meridiem breuitractu & sublicio ponte à terra discretus Symbio Catulli Poetæ elegantissimi & natalibus & carminibus celebris Vicus: cuius situ nihil amœnissimum, & ad vasta lacus, assurgentiumque motuum spatia longè lateque despectanda, commodius: ubi miræ antiquitatis nobilissima vestigia cernuntur aqueductus, & antra fornicato opere & concamerato amplissima. Non infrequentibus verò Oppidis ac Vicis Benacensis ora habitatur; licet enim ad Boream Montes assurgant

N 3 asper-

asperrimi, qui lacu ab omni ferè parte circum
 ambiunt, eorum tamen ini colles ac omnis ra-
 dicum ambitus per Oppida, & Vicos frequens
 incolitur; ad eam enim partem inflexo naviga-
 tionis cursu, in conspectu sunt Madernum, Tu-
 sculanum, Fasanum, Gardonum, Portesum, Bo-
 iacum, Gargnæum, Limon. Nec vlla forte illu-
 strior Benaci corona ea nobili Pagorum serie, &
 aspectu. Oram illam, quæ Veronensem agrum
 spectat, Lagisum, Bardolinum, Garda, Brenzo-
 num, Malsenum non ignobiles Pagi cingunt.
 Brixienti verò obiacent Riivolcella, Desentianû,
 Minerium, Felicianum, Monigum. Nec reti-
 cendus inter cæteros humilior Vicus Nacus, vñ
 de Benaco nomen factum plerique arbitrantur.
 Ex ea parte, qua montem Baldum recta prospe-
 ctat, intrâ colles montesque ad milliare, & eo
 ampliùs excurrit Benacus, lateque expatiatur.
 Ingrediendi sinum, dextero in latere sese obji-
 cit Salodium egregio situ & peramœno, licet
 angusto; profundo enim admodum lacu vna ex
 parte alluitur, & montium radicibus ex altera,
 ad lacus ferè ripam excurrentibus premitur, nè
 adeò latè vbique expatiatur. Cæterum quæ
 montibus commissum, quæ lacu coercitum, ob-
 longam in figuram se explicat, nobilemque, &
 satis amplam incolis præbet habitationem.
 Quæ pars Benaco imminet, multiplici conti-
 gnatione ad liberum aquæ, montiumque aspe-
 ctum extollitur, podijs elegantibus, pictura, aut
 opere albario exornata, vt accedentium oculos
 non inuicundè excipiat. Veneto Magistratus
 cele

Congr. Somaschæ fund. Lib. III. 199
 celeberrimo Oppidi loco: stat amplum & illu-
 stre Prætorium, additis ad prospectum pergulis,
 ac menianis commodisque ambulationibus,
 quas oblectationis causa pererret Prætor. Octo
 & eo amplius animarum millibus Oppidum
 frequentari dicitur, civili sanè & perhonesto
 hominum genere, cumque aliarum rerum, tum
 eruditionis ingenijque gloria omninò nobili: &
 inter cætera Benacensis orę Oppida merito ea
 Patria princeps. Hieronymus igitur, (vt paulum
 egressus ad eum me referam) loci naturam dili-
 gentèr contemplatus, statim solitudinis amœ-
 nitate pellectus, avidissimè se in sylvas & sanctę
 otia solitudinis rapi sentit eumque sibi ad remo-
 tum aliquem recessum parandum, aptissimum
 indicat; quandò montes frequentem hominum
 accessum arcerent, subiecta verò loca & ad sti-
 pem colligendam, & ad diuinæ sapientiæ semi-
 na iacienda, proximosque subindè iuandos,
 maximè commoda essent. Itaque actiuosa vitæ
 labores cum solitaria quiete, illius pericula &
 ærumnas, quas iamdiu expertus erat, cum huius
 securitate & gaudio commutare deliberat: seq;
 iam ultimæ laborum metæ, vt animo præfagi-
 bat, vicinum, solitò ardentius contemplationi &
 solitudini impensius, tradere omninò decernit;
 neque inde ad socios, vel inuisendos, vel adiuuã
 dos pro re nata nisi euocatus, & rarò admodum
 exire. Adhibitis igitur comitibus & amicis, tu-
 tus est quæsitus per eos dies contemplationi
 recessus; sed, Deo vtique aliter statuente, nihil
 inquam occurrit, quod Hieronymo satisfacere;

difficilem rei euentum tertio die diligentius ille cum Domino in oratione expendens, statim rem illam minùs Deo gratam interiori lumine est admonitus. Quare blandientis sensus deceptione, propriæq; voluntatis, & priuati commodi appetitu deprehensio, proxima statim luce, veluti insanientem sensum correcturus, Salodio ad Brixienfes Cenomanos discessit. Amicis verò illis ad eò pia Hieronymi memoria pectori semper hæsit; vt illi perpetuò addictissimi vixerint. Scaini certè nullum vnquam in Hieronymum, eiusq; alumnos humanitatis & beneuolentiæ officium prætermisere: cuius rei fidem omninò faciunt Hieronymi literæ familiares ad eos datæ, quæ adhuc apud nos leguntur. Bertazolus autem vel breui Hieronymi consuetudine & vsu ita est ad pietatem traductus, vt excellentis admodum probitatis & integerrimi Sacerdotis exempla reliquerit; opulētum enim Sacerdotium (duorum millium aureorum dicitur fuisse) spontè dimisit, paterno censu contentus: in maiori Ecclesia Salodiensi pœnitentibus operam dedit assiduā: ibidem quotidie, non sine magno pietatis sensu & lacrymis, Liturgiam fecit, & sacram synaxim multis per confessionem expiatis, impertiuit: deniq; ætatē omnem ad extremam vsq; senectutem, assiduus pietatis officijs & charitatis laboribus, traduxit. Brixiam verò Hieronymum per id tempus euocabat etiam communis sociorum conuentus, quæ hoc anno pridie Nonas Iunij ibi habitum, cum sexdecim eo loco conuenissent vel familiarum

liarum præfecti, vel alij primæ notæ Patres vetera autographa ipsius Hieronymi manu annotata, docent. His rebus Salodij, Brixieq; peractis, Somaſcham contendit.

Remotioris solitudinis desiderio incensus, nouam sedem in Arce sibi constituit.

Cap. XV.

Somaſchenſi suæ solitudini atque ad eò sibi ipsi restitutus, & externarum curarum tumultu tantisper vacuus, ad vitæ suæ rationes diligentius explorandas, seque ipsum ad vnguē vsque excutiendum de more conuertit. Atqui sedulò sanctæ huic disquisitioni vacanti scrupulus hic vnus, ac veluti aculeus iniectus est, quo cœpit vehementer sollicitari, & angī, quòd scilicet per tot annos Christi vestigijs insistens, tamen remisisse nimis ac frigidè mentem ad eius cœlestē disciplinam applicuisse videretur: quæ vna cogitatio cum hominis animum & salutis obtinendæ, & diuinæ gloriæ augendæ cupidissimam, dies noctesque sollicitum vehementissimè haberet, de maiori etiam spiritualis vitæ profectu, seueriorisque pœnitentiæ studio cogitare cœpit: quippè in Dei via cum cæteris exemplo & admirationi pariter esset, sibi tamen vni nunquam satisfaciebat. Inter hos autem animi motus, rursus igniculus ille solitudinis Salodij excitatus ad eò solito vehementior reuixit, ardentiorque flamma erupit; vt ad ipsam eremi solitudinem

1537.
actis 56.

tudinem, seu Paradisum tota mentis aviditate singulis horis inflammaretur Hieronymus, & plane irrequieto animi motu deferretur, quò scilicet rerum caelestium contemplationi liberius vacare, suoque vni Christo, ab alijs rebus omnibus planè alienus, & ab interpellatoribus vacuus, adherere posset. Ad colligendam enim mentem, proximorum institutionè & congressu distractam, salutare admodum experiebatur per aliquod tempus aliorum vitare frequentiam. Itaque diligentissimè per aliquot dies remotior adhuc quæritur pœnitentiæ & contemplationi secessus, sed nihil ad rem occurrebat. In Arce autem ipsa, quâ tota fronte Somascham Vallemque spectat, profunda apparet latebra, sed ad eò prærupto & confragoso situ, vt hominum iudicio inaccessus videretur locus; hanc eminens visam, sibi que opportunam ratus, cominus etiam lustrandam statuit, sed nulli aditus, semitæ nullæ ad latebram apparebant, omnia dumis horrida, densis vepribus obsepta, & præcipiti loco ad eò impedita, vt ferro & lacertis essent enata virgulta excindenda, manibusque ramusculi & frutices, ad progrediendum, hinc inde carpendi. Igitur cum omni difficultate acerrimè oblectatus, illuc tandem adrepens, peruenit, locumque attentè contemplatus, ibi suæ solitudinis remotissimique recessus sedem legit, Cellulam & oratorium extruere, totumque opus suis manibus absoluere constituit; nec interiecta mora, quod animo proposuerat, opere completere aggreditur. Res ipsa fidem omnino

exce-

excedere videatur, si cui loci natura nota sit, vt, quò sine vilo onere vix validissimus adrepere posset, eò tamen benè onultus accederet Hieronymus; conciderant in tanta vitæ asperitate, laborum defatigatione; & corporis conflictu iam penè vires, & viuendum illud firmæ constitutionis robur prorsus elanguerat, sed celesti virtute naturæ imbecillitatem superante, firmus & erectus animus, attritum ieiunij corpus ac debile, lapidum, lignorum, sabuli, aliarumque rerum oneribus supponere non verebatur, suis ille humeris materiam conuehebat, suis aprabar manibus, & quidem ex infima Adduæ ripa ad eam vsquè summitatem sabulo deportato. Non deerant è Somaschensibus, qui hominem onustum & tam difficili opere implicitum intuentes, vltò se ipsos ad materiam comportandam, opusque absoluendum, per benignè offerrent, quibus ille comiter actis gratijs, ita respõdebat: quandò in Cælo meriti præmium solum in terris laboranti responderet, perindè esse, sibi laborè detrahere, ac cæleste præmiũ imminuere, quod nulla ratione factum vellet. Absolutum tandem opus mirificè Hieronymum exhilaravit, quòd nihil aut ad sanctæ solitudinis otia commodius, aut ad aspectum anteniis desiderari posset. Difficili enim ac penè imperuio accessu ab hominum congressu remota solitudo molestos cælestis contemplationis interpellatores repellerebat; edito verò & patenti loco sita subiectam Vallis tractum, & anfractus, flexuosasque omnium locorum excursiones, & vicorum interualla, cum

lata

lata Adduæ spatia sese in lacum diffundentis; ita intuentibus obijciebat, vt tam vario & elegantium rerum aspectu oculorum acies quantumlibet fatigata, maximè recrearetur. Tam abditus recessus eremi nomen adhuc vsque tempora loco facit. Ex area domunculæ Orphanorum ad eremum suam sibi ille viam perfoderat & aperuerat: nec enim admodum longo tractu ab eo domicilio distabat; quò cæteris solutus curis, tanta cum alacritate & celeritate se proripiebat, vt ad suos illum elysios properare dixisses, vbi solutus curis humanis, maiori cum iucunditate, quoad liceret delitescerebat, quam si totius orbis delicias, angusto secum in eo terræ foramine clausisset. Eo autem recessu sanctæ contemplationis pœnitentięque studium maximè est auctum: ibi breuior, quam antea somnos, sæua hyeme & celo obrigente, de nudo solo carpere; corpus arctiori inedia castigare, perenni lacrymarum fonte manante, superioris vitæ sordes animæque maculas abluere, a superiori verberum flagellatione patrata in Deum scelera dignis pœnitentiæ fructibus emendare: cœlestium autem & æternorum meditationi intentus, ad eò in eorum suauitate conuiescere, dulcique in somno diuinæ contemplationis consopiri, vt iam Paradisi delicijs interesse Deoque ipso se totum, quam maximè posset, explere videretur. Prodebat se tunc maximè assiduam hoc orandi studium & arctior, quam antea, cum Deo consuetudo, cum ex vmbrosi illi solitudinis recessu in solem ac puluerem

uerem, ad cæteros iuandos & instruendos, suo tempore euolaret; quam enim totus Deo plenus, quam cœlestibus auctus muneribus è ceco illo montis latibulo prodibat? Si ad Dei amorè aut alia erant socij cohortatione inflammandi, id ille præstabat tanto pietatis ardore, vt spirituali illo igne, quo pectus feruebat dicentis, conflarent propemodum vniuersi, & vrenti illa voce, quantumuis frigidus incenderetur auditor, possetque expertus Domino dicere: Ignitum eloquium tuum vehementer: Abundè scilicet eructante Hieronymo, quod propinante diuino Spiritu, in sancta quiete, biberat, & torus diuino amore feruens alios facile incendebat. Si quæ verò charitatis obeunda ministeria, ea sibi Hieronymus tam nouo & inusitato feruore, tanta cum significatione, insolite curæ virtutis deposcebat & exquebatur, vt ad pristinas eius virtutes, (quas tamquam numeris omnibus absolutas cæteri antea admirabantur) tanta appareret, hac assidua schola solitudinis, & precandi studio, & ardenti diuinorum commentatione, facta accessio, ac si tyrocinium quoddam & rudimentum superior vitæ fuisset: ita ille è continua Dei cõsuetudine redibat quotidie celesti virtute auctior & seipso maior. Cæterum in supremos labentis vitæ menses dilata quies haud diù permisit Hieronymum solitudinis ocio frui; siquidem non multò post tùm ex eius prædicatione, tùm subito rei euentu intellectum est illà Hieronymum remotam sibi curasse eremi solitudinem, non tam sanctæ voluptatis concii-

Psal. 118

conciliatricem quam proximi funeris apparatus, nec magis suae quietis & tranquillitatis sedem, quam instantis ultimi discessus scholam; in qua scilicet extremum huius humanae fabulae actum, quem iam appetere occulta quadam praesensionis vi intelligebat, adornaret, & solus cum solo Deo res suas antea transigeret. Quam certo autem vicinum suum praesagiret obitum, illud inter cetera argumento est; quod cum per eos dies à Ioanne Petro Caraffa iam Cardinali, cui se totum, ut antea dixi, permiserat, literas accepisset, quibus Romam perbenigne inuitabatur, ut ea in Urbe aliisque Pontificiae ditionis Ciuitatibus eadem charitatis officia exequeretur, suoque exemplo multos ad eandem pietatem excitaret (nullum enim adhuc Romae institutum erat Orphanorum Domicilium, nullum Paeliarum) illa quadam die communi oratione cum alijs per soluta, ita de Cardinalis Caraffae voluntate ad eos retulit, ut diceret se eodem tempore diuersis plane locis à duobus accersiri, Romam quidem à Caraffa, à Domino autem in Coelum; rùm adiecit, sed caeleste iter, Romano haud dubie breui praefereatur: quod ab eo dictum non sine certa futuri eventus praesensione, non multò post res ipsa comprobauit. Loco vero solitudinis & eremi mansit postea semper religio & reuerentia; & adhuc magna ex parte dirutus quandam tamen pietatem ac sanctitatem redolere videtur.

*Eius infirmitas & obitus.**Cap. XVI.*

Hieronymi de sua morte praedictione haud tardus excepit euentus; siqui dem grauis simo, & eo tempore populari morbo correptus, non multò post interijt. Aduentantis autem vitae finis haud dubia praecessere indicia; missis enim in praesenti frequentibus & apertis praedictionibus; certè asperiore illa postremo suscepta vitae ratione, & plus solito poenitentiae rigore aucto, nemo non intelligebat incitatioem in virtutis cursu motum non multum à fine distare; Tum verò illorum temporum misera calamitas, hominis animum praeter ceteris vexabat, quod catholicam Religionem nouorum dogmatum peste, & iniquorum seditionibus agitatum, vehementer in fide ipsa tuenda, quae totius est christianae religionis firmamentum, laborantem cerneret. Quare afflictam eius saeculi conditionem, & rerum humanarum inconstantiam, & vanitatem maximè pertectus, sordescitibus iam terris, ad superna elatus, caduca omnia auersari, communem lucem refugere, hominum consuetudinem deuitare, caelestia dumtaxat inter vota precesque anhelare, solum Deum inter gemitus & suspiria quaerere, & eodem plane cum Paulo spiritu cupere dissolui, & esse cum Christo. Neque diu fidelis serui vota tentationum certaminibus, & poenitentiae laboribus satis fatigati distulit diuina bonitas, sed faelici plane genere

genere mortis, quasi merito militi morem gerens, ut primis vltima responderent, ex charitate in proximos, qua tota vita maximè exarserat, mortis gloriosæ causam illi præbuit, quò Christum pro humano genere morientem etiã supremo interitu imitaretur. Horribili siquidè inguinaria lue Bergomensis ditionem fœdum in modum latè depopulante, Hieronymus, qui nullis in ægrotos & miserè iacentes officijs abstinebat, facile in pestilentem morbum prolapsus est. Ignotum planè medicis id morbi genus erat, cuius vis & pertinacia omnem eorum eludebat operam, & industriam, & eo ipso die, quò de ægritudine illi iudiciũ ferre solent (criticum idèò appellant) de ægri interitu morbus sententiam ferebat; quare quarto, aut ad summum septimo die sæuiente tabe absumebantur vniuersi. Eo igitur morbo acerbè correptus, breui se moriturum, quod summum erat in votis, certissimè præsensit; cùmque vicinitas exitus eius desiderium augeret, ad eum se se totum ex Christiana pietate comparare non distulit; intendenteque se morbo, cùm, qui medicam manum admoueret, nullus ferè eo in loco esset, abiecta iam omni spe vitæ, ad diuinam implorandam opem se conuertit; Sacerdotem pœnitentię Sacramenti ministrum, & suæ conscientię moderatorem accersuit, confessioneq; plena doloris, plena pietatis, criminibus quàm accuratissimè expiatis, Sacratissimum Christi Domini Corpus Viatici nomine, & quę moris solatia) quasi

non

non multò post in cęlestes illas oras migraturus, magna cum animi demissione & humilitate postulauit, ac maiore accepit. Ità dominicis præmunitus Sacramentis, supremam operiebatur horam. Pestifer morbus Aemilianum inuaserat pridie nonas Februarij ipso sexagesimæ Dominicæ die, quocum tres integros acerbè luctatus, quarto languore vehementer ingruescente, viribus omninò destitutus, mortem iam imminentem intellexit: cuius appulsu non modò non est territus, sed astantes etiam in lacrymas effusus, breui planeque cęlesti alloquio, deficiente penè spiritu, est hortatus: Ut Saluatoris noltri Crucifixi vestigijs prorsus insisterent, terrena despicerent vniuersa, derelictorum pauperum curam susciperent accuratissimam, omnes inter se inuiolabili mutui amoris vinculo nexi viuerent; ad hæc omnia verò, charitate in primis in Deum arderent, cuius beneficio anima indissolubili nexu suo sociata Creatori, à terrenis omnibus quàm lógissimè diuellitur. Se qui dem sperare (quæ Dei misericordia est) plus illis in futura, quàm præsentì vita, profuturum. Ità solatos ac instructos dimisit cum vox & vita pariter eum deficeret. Indè manibus, oculis, totoque corporis habitu, infra pietatē ad Cœlum erectis, I E S V, & M A R I A E Sanctissima nomina, subindè ingeminans, sui ad vltimum compos lenitèr oclusis oculis, quieto & tranquillo vultu inter plallentium & lacrymantium choros, media iam nocte exacta, repetenti Deo spiritum reddidit Aemilianus. Eius migratio

O

sexto

sexto idus Februarij annotanda, quem diem Sanctus etiam Aemilianus in Armenia minori egregio martyrio illustravit. Obijt diem suum Anno trigesimo septimo supra Millesimū quingentesimum humanæ salutis; ætatis verò suæ sexto, & quinquagesimo abeunte, vigesimo quinto à sua ad Deum conuersione, sexto iam exacto à prima sua Venetijs discessione, & duodecimo à depositione togæ, noui rudisque habitus, & asperioris, sanctiorisque vitæ institutione. Quod de Mense, & illius obitus die à nobis dicitur, non me latet aliorum sententiæ & receptæ hucusque opinioni valdè aduersari; sed certè veritatis à nobis proditæ probationes etiã luce meridiana clariores, si desiderentur, afferemus primo capite sequentis libri. Obijt Somaschæ in Ondæorum domo, atque in ea solitudine, quam viuēs præ ceteris locis mirificè coluit; neq; dubitandum, quin præcipua quadam charitate eum Hieronymus locum è Cælo respiciat, quem in vita ad eò dilexit. In Ecclesia Sancti Bartholomæi ibidem sepulturæ mandatur. Vir cum virtutum omnium exemplis, tum excellenti in Deum & proximos charitate admodum illustris, & terrenarum rerum sui que ipsius contemptu planè eximius & singularis.

Libri Tertij Finis.

DE

DE VITA

HIERONYMI

ÆMILIANI

Congregationis Somaschæ
fundatoris.

LIBER QUARTVS.

*Plurium testimonio Hieronymi
probitas commendatur.*

Cap. I.

IRMAM illam & cōstantem integerrimæ probitatis atque ad eò sanctimonie opinionem, qua adhuc in humanis apud omnes floruit Hieronymus, subsecuta mors vehementer confirmavit & auxit; quam non dictis, sed scriptis etiam quamplurimi testatam esse voluerunt. E multis ego pauca seligam. Ioannes Baptista Guillhermius Iuris vtriusque Doctor, & Feltrensis Ecclesiæ Canonicus Episcopo Bergomensis viuo Hieronymo Vicariam operam præstabat.

O 2 Is

Is illius virtutum spectator & admirator sæpius fuerat: accepto igitur de eius morte tristi nuncio, ita ad amicum de eo scribit. (referam autem eius epistolæ partem integra fide latinitati donatam) **CERTISSIMIS** te nuncijs Hieronymi Aemiliani strenuissimi in christiana militia Ducis obitum accepisse non dubito, & duorum e socijs huius præfecturæ qui suum obire diem. Euentum morbi & mortis casum describere si tentem, vereor, ne pietate, ac intimo cordis dolore perculsus nimium commoueare. Cæterum diuinæ felicitatis sortē certa spē (tanta erat illius in Christo confidentia) deuorauerat animo; ut ipsos Cæli cardines manibus conrectare videretur; frequentibus adhortationibus suos sæpè compellabat, hilari serenaque fronte, & ridenti oris aspectu, ut quemque suauissima Christi charitate incenderet. Certum sui obitus diem sic animo præflagibat, ut nihil minus illi de proxima morte constaret, quam mihi me in præsentiarum has ad te literas exarare. Subduxisse ad calculum rationes suas, & cum Christo Domino pactum inijsse dicebat. Patriæ Venetiarum nulla mentio, de parentibus sermo nullus, frequentissima solum de Christi imitatione oratio. Aduentante solempni seruatoris Nostri Natiuitate, hinc discesserat, sed primò me conuenit, ad pedes prouolutus fidem Christi commendauit, supplex errorum veniam petijt, tum recessit ea sponcione, ac si nunquam (ut euenit) eum essem reuisurus. *Somaschæ* ad cælestem patriam euolauit, vbi quæ-

plures

plures probatæ vitæ Papienses, Nouocomenses, Bergomenses Patres demorantur. Hodie non vna in Ecclesia sacris illius manibus parentatum est: Mercurij die peragendis funeris ceremonijs, iterum litabitur, Summum Pontificem vel Episcopum nostrum è viuis excessisse, dices. Eò deuenerat vitæ abstinencia corporisque maceratione, ut maiores progressus minimè exoptare posses. Age diuinæ sic collibuit Maiestati: nullius mihi hætenus acerbior obitus visus. Orbitatem infelix hic grex proborum moderatum sentit acerbam; diuinæ tamen bonitati non diffido, quin infinitæ omnipotentæ familiaria opera non perpetret. Epistolæ longitudinem ut excuses, oro; hic enim alter ab ultimo bacchanalium dies est, quo ita me tecum hæc oblector scriptione; hæcque ex M. Marij nostri narratione. Defuncto Deum propitium rogo; obiit autem die septima mensis huius. Atque hucusque Vicarij literæ. Ex quibus duo maximè annotari velim; Alterum quidem, quàm amplum & illustre testimonium de Hieronymi probitate tantus hic vir tulerit; Alterum, quinquam certus fuerit eius obitus mensis & dies. Cum enim in Vicarij literis mensis nomen non apponatur, constet autem illas extremis Anteceneralibus ferijs esse datas, diem enim ultimo bacchanalium proximiorē apertè nominat, quo literas scripsit: multi iuere in eam sententiam, ut existimarint mensem illum fuisse Martium; idque tam certo creditum, ut Nonis Martij Sancti Thomæ Aquinatis dicatis à plerisque

pia Hieronymi memoria coleretur: Sed tanta annorum series ab eius obitu interiecta facile quemuis decipere potuit. Non est autem difficilis veritatis peruestigatio: cum enim certissime cõstet eo trigesimo septimo anno, quo decessit Hieronymus, mense Februario agitata esse Bacchanalia, feriamq; Cinerum sextodecimo Kalendas Martij celebratã, ac proinde literas biduo antè datas, pridie Idus Februarij fuisse cõscriptas, omnino certũ est Hieronymi mortem nullo modo in mensem Martiũ rejici posse. Qua in re omnis dubitandi suspicio prorsus euelletur, si quis veteres illas temporarias mobilium festorum, vt vocant, tabellas adeat, antè annum scilicet octogesimum secundum præteriti sæculi editas, videlicet ante Kalendarij correctionẽ euulgatam, superiorumque annorum Epactas, Aureos numeros, & literas dominicales singulatim perquirat, & ritè præteritorum annorum tabellas percurrat & recurat, donec ad annum trigessimũ septimũ perueniat; diligenti enim & accurata temporum supputatione planè compertiet eius anni trigesimi septimi Epactam fuisse xvij. Numerum item aureum xvij. Dominicalem literam G; ex quibus planum omninò fit & indubitatum, solemnem illam Cinerum feriam eo planè die contigisse, quò dixi, menseque Februario extinctum Hieronymum, illique in Bergomeni Ecclesia eo mense iusta perfoluta; quòd si ille Nonis Martij obiit, multis sanè diebus funebri pompa hominis obitum Bergomenses antequertissent. Cum verò septimo Idus Februarij

mor-

mortuum asserat Vicarius, nos verò sexto, id ita accipiendum, vti antea monuimus, quòd scilicet tertia ferè noctis vigilia expiratit, ac proinde melius sexto Idus eius mors annoranda videatur. Hoc etiam addo: vbi legitur in literis Vicarij die Mercurij reliqua perfoluenda: mendum suspicor esse, qui enim proximè sequebatur dies Mercurij, is erat Cinerum ceremonia solemniss, quo certè die mihi verissimile non fit Hieronymo alicubi funebria perfoluta, sed fortè legendum die Martis, sequenti videlicet die, qui Lupercalium feriarum supremus erat. Sed iam ad reliquos pergamus. Bartholomæus Spatafora non ignobilis suæ tempestatis Orator in ea oratione, quam in obitu Marci Antonij Trifaniani Veneriarum Ducis habuit, cum plurimos sanctitatis fama conspicuos retulisset è Venetis ortos, hæc tandem de Hieronymo addit, quæ integrè latinè reddam. Illud verò ardentissimũ charitatis vas Hieronymum Aemilianum, qui non vt viuorum saluti tantum, sed etiam vt defunctorum cadaveribus confuleret, suæ minimè parcebat vitæ, cuius nõ recens memoria solum, sed recètia sunt vestigia, recès est monumentũ. Legitur autem Spataforæ oratio inter illustrium virorum orationes parte secunda, quæ Italico sermone conscriptæ circumferuntur. Sed luculentum in primis est testimonium, quod Hieronymi charitati reddit Bartholomæus Peregrinus in eo libro, quem Vineæ Bergomensis inscripsit. Is parte secunda capite 114. ij. (dem planè verbis, quæ subijciam, ea de Hieronymo scri-

*Barthol.
Spataf. in
oratio.*

*Barth. Pe
regr. in Vi
nea Berg.
p. 2. c. 114*

O 4 bir,

bit, quæ ipse oculis vſurpauerat; ait enim. Laborauit etiam in hac Vineâ Dominus Hieronymus Mianus Patricius Venetus, & verus Chriſti ſeruus, quando anno Domini M. D. XXXII. Bergomum venit, & ſuis Chriſtianisſimis exemplis, & exhortationibus, & aſſidua ſolicitudine, & contra congregauit multas à Diaboli compedi- bus ſolutas mulieres, vt ſimul iuſtè ac caſtè viu- rent: vagatium quoq; puerorum Orphanorumq; multitudinem Sanctæ Mariæ Magdalenzæ hoſpi- tali gubernandam tradidit. Hæc ex oculata fi- de. Rurſus idè Bartholomæus capite CXVIII. de Dominico Taſſo, cuius opera maximè vteba- tur Hieronymus, vt diximus, hæc addit. Insuper idem Magnificus Dominus Dominicus in ipſo Cœnobio ciſternam cum aqua fluuiali ex vicino amne conſtrui fecit: Et Domino Hieronymo Miano Patritio Veneto auxilio fuit, ad colligen- das, & vniendas meretrices, à peccato ad Chri- ſti normam conuerſas: tum & pueros & puellas noſtra in Vrbe mendicantes. Hæc ille. Neque verò Reuerendi Fratris Hieronymi Malfetræ Concionatoris ſui temporis celeberrimi & ſacro Capuccinorum ordine Epistolam præteribo, quam ille opusculo de Diuino amore, à Reue- rendo Patre Fratre Bartholomæo eiufdem ordi- nis composito, præfixit, cum primum librum illum typis excudendum curauit, Patribusque & Fratribus ſeruis pauperum, ac eorum pueris orphanis in operibus Inſubriæ inſcripſit: qua in epistola multa de Hieronymo eiufque operibus ex oculata fide refert, quæ pium lectorem ſcire

opera

operæ pretium eſt. Bonam igitur Epistolæ par- tem ſyncerè latineque reddita m ſubijciam. Cū igitur, inquit, hæ mihi rationes omninò perſua- ſiſſent, vt libellum in vulgus ederem, cœpiſſem- que tacitus cogitare, cui tam pium munuſculum deſtinarem, veſtræ charitatis, opinor, non ſine diuino aſſatu, recordatio ſuccurrit, cui maximè conuenire id genus argumenti putarem; vos enim tanquam lucernæ ardentes amoris diui- ni radios, virtutum officijs conſentientibus, ef- funditis; nimirum ad omnia pietatis opera in- ſtructi, ac incitati exemplis, præceptisque illius beatæ animæ Hieronymi Aemiliani Patricij Ve- neti, qui ſummo ſtudio contendit, vt omnes omnium ordinum homines ad Deum incitaret atque pertraheret: quod eo maximè tempore ſi- gnis apertisſimis declarauit, cum diuinæ chari- tatis & Euangelij zelo vehementer inflammat- us, vt regnum Dei, quantum in eo eſſet, ampli- ficaret, lautisſimo patrimonio, nobiliſſimo ge- nere, illuſtrisſima Patria contempta; ſe totum dilecto ſuo nudo & cruci affixo Ieſu Chriſto tra- didit; cumq; breui peregrinatione ſuſcepta, Ber- gomi primum, deinde alijs in Ciuitatibus pluri- mis, omnia pietatis opera ergà vos cœpit exer- cere; quos ſordidatos inedia, frigore, nuditate affictos complexus eſt & fouit humaniſſimè; cumque in publica fame, miſerandæ calamita- tis quærimoniæ paſſim exaudiretur, ille vos tam benignè collegit, ſic amauit, ità veſtris com- modis ſtudit, vt exemplis ſuis & admonitioni- bus ſanctiſſimis, animarum morbis mederetur.

& cor-

Lib. 2. c. 9

& corporum necessitatibus idem ipse inferueret, agris asfideret, victum ostiatim pedes quatrans mendicaret. Quæ res & virtutum illius odorem suauissimum diuinis naribus afflarunt, & egregium lumen atq; exemplar sustulerunt. In subriæ vninersæ, non in speciem quandam sanctorum, sed intime & ex animo Deum colendi: quandoquidem illius opera, in multis eiusdè Prouinciæ vrbibus celeberrimis, Xenodochia & Orphanotrophia erecta sunt, in quibus vestra eadem vox, quæ olim temporum calamitates deplorabat, nunc diurnis ac nocturnis horis laudes summo Numini persoluit. Neque tamen hisce rebus gestis contentus fuit; sed, cum magnû egentium numerum collegisset, tecto, victu, rebusque alijs ad vitam necessarijs iuisset, multis præterea clericali & laicali ordinis persuasit, amplissimis patrimonijs abdicare se, atque in societatem tam piorum laborum communione venire. Sed quid ego dicam de illius charitate in Deum, multis in locis plurimis experimentis atque rebus gestis apertè declaratam? Nonnè illud certissimum fuit amoris argumentum, quòd, cum ipse graui morbo correptus vobiscum iaceret in paleis apud Ecclesiam Sancti Sepulchri Mediolani, vestri tamen curam nunquam deposuit: quin etiam cum à plerisque honestis viris Mediolanensibus inuitaretur in ædes amplissimas solus curandi sui gratia, negauit pastor bonus se ab suis ouibus ylo modo posse diuelli? quam singularem pastoris in pusillum gregem charitatem sic Deus amauit, vt

breui

breui tempore ampla domo ditari voluerit, & ad pristinam valerudinem reuocatum confirmauerit. Quid Papiæ? Nonne, cum Xenodochij curatores, cui à Misericordia nomen fuit, quosdam in eo degentes aliò migrare iussissent, vt venienti Aemiliano & Orphanis eum locum habendum concederent, maluit sub deserto illo, ventis, & pluiæ vndequaque peruo tecto degere, quod apud Arcem in minori Ciuitate visitur, quàm vt cuiquam aduentu suo incommodaret? Multa id genus sciens prætereo, de quibus, qui modo illum vel de facie norunt, affirmare verè & liquidò possunt. Quale dixeris, illatas iniurias patienter tulisse, peccantium ex animo semper misertum fuisse, noxam, errata, molestias non eorum modò, quibuscum viueret, sed omnium prorsus hominum æquo animo tolerasse. Vt igitur illius studium, opera mea aliqua ex parte iuueni, qui vos ad Deum allicere, eique vinculis amoris coniungere vehementer elaborauit, vobis, dilectissimi, libellum hûc dicatum esse cupio; atque Deum oro, vt tantæ amoris sui flammæ in cordibus vestris accendat, quantas ego, ad illius honorem & ad christianæ religionis amplitudinem exposco; vt vos quoque ijsdem operibus misericordiæ & diuinæ charitatis insistere velitis; & alij exemplo eiusdem Hieronymi Aemiliani (quem ego mortuum singulari veneratione prosequor & colo) ad eadem pietatis opera præstanda vehementer excitentur; atque hinc illa tandem existat generalis in Ecclesia morum mutatio & sancti-

monia

monia, quam ille scriuit auidissimè; & cuius impetrandæ gratia statas quasdam preces ex certa formula recitandas, cōscripsit, quas subindè post Missarum solemnias in communibus vestris orationibus canere soletis. Hactenus Frater Hieronymus, qui admodum graphicè, ni fallor, & suis, vt aiunt, coloribus Hieronymum depinxit, vir & ob religiosi ordinis commendationem, & quod caput est, ob oculatam fidem eorum, quæ scribit, omninò dignus, cui certa adhibeatur fides. Sed & in prætermisissis non relinquam perhonorificum Pij V. testimonium, quo hominem decorauit, cum in diplomate Pontificio hisce planè verbis eum appellat. Hieronymus Aemilianus olim Patritius Venetus, vir eximie pietatis insignis, Spiritu Sancto, vt pie creditur, afflatus, omnibus sæculi curis posthabitis &c. Quod illustre testimonium eò pluris faciendum est, quòd à Summo Pontifice Pio V. verè Sancto, qui Hieronymum probè antea nosset, proficiscitur. Huc etiam faciunt tam multiplicia illorum vota, qui vel magnis itineribus ad eius sepulchrum, religionis causa, accedunt; vel beato viro precibus se commendant, quorum permulti non exiguis gratiarum donis, tum ad animæ, tum ad corporis commoda spectantibus, se in dies augeri testantur, & votiuis tabellis oblatis, accensis funalibus, alijsque religionis significationibus ad sepulchrum adhibitis, beneficij accepti gratos se profitentur; nequicquam Aedituo prohibente, & reclamantibus Patribus; graui quippè Superiorum nostro-

rum

rum edicto cautum est, ne quod omninò eius honoris genus vel admittatur, etiam profectū ab externis, vel deferatur à nostris Hieronymo, quod sanctis viris, nisi supremæ sedis accedente iudicio & cōsensu, deferri nequit. Sed quantumlibet obluantibus superioribus, ægrè admodum multis in locis piorum studia coerceri, & filiorum præsertim in Parentem optimum, & Congregationis auctorem pietatis ardor, & deuotionis obsequium non paucorum annorum cursu iam confirmatum, cohiberi potest. Verum de his sequenti & altero capite, nonnulla dicemus.

Admiranda quedam de Hieronymo.

Cap. II.

ET si, quæ toto vitæ cursu in Dei gloriam proximorumque salutem peregit Hieronymus, quæque illi diuinitus sæpè contingere, mortalium profectò omnium commendatione sunt & admiratione dignissima; quædam tamen a deo extrâ communem rerum ordinem de eodem recensentur, vt illis admirabilium nomen peculiari quodam iure proprium factum esse videatur. Quorum paucis exponendis, vno aut altero capite, immorabimur, quòd splendidiùs diuina munera homini collata eniteant, & celestis benignitas ab omnibus laudetur impensius. Atq; illud in primis admirabile, & rarum omninò diuine prouidentie & bonitatis argumentum in Hieronymo mihi videtur, quòd vnus ille tam multa opera

opera aggressus, tam brevi tempore, ad eò secun-
do felicitique euentu ad exitum perduxerit. Ex
quo enim primò Venetijs discessit, ad eius usque
obitum anni non ampliùs, quàm sex intercesse-
re, quibus ille duodecim fermè pia loca erexit,
& legibus instruxit, adeoque certa & stabili vi-
uendi ratione munivit, vt adhuc etiàm multum
aucta perseuerent. Sociorum non exiguum colle-
git numerum, eosque non infimæ notæ, sed lite-
ris nobilitatos, & fortunis omninò præstantes
& eximios. Suprà trecenta capita Hieronymi nu-
tu, & auctoritate regebantur, quorum permulti
quàm sublimes honorum & diuitiarum gradu sint
ad humile & abiectum vitæ genus traducti vnus
Hieronymi exemplo & cohortatione iam satis
antea dictum. Quod certè non tam in hominis
industriæ atque nauisimæ studium, & diligentiam,
quàm in diuinam Prouidentiam reijciendum
censeo; nam vix primum seruo Dei Ciuitatem
aliquam ingresso, licet ignoto homini & exter-
no, abiectissimorum pauperum causam gerenti,
omnia ex animi voto succedebant; vt ipsemet,
cum tam effusam in pauperes & egenos diuini
Numinis benignitatem animo perpenderet, vel
alijs enarraret, erubesceret omninò, ac pudore
suffunderetur, tum, eductis ex imo pectore suspi-
rijs, sermonem clauderet illis verbis: *Quis sicut*

Psal. 112.

*Dominus Deus noster, qui in altis habitat, & humi-
lia respicit? Nihil scilicet sibi arrogans, sed Deo,
quidquid bene gestum esset, acceptum referri
volens; neque immeritò sanè, quando quocunq;
animum verteret, vel manum admoueret Hiero-*

nymus,

nymus singulari quadam & admirabili ratione
diuinam opem præsentem experiretur, quæ for-
lici expeditoque cursu suis cœptis obsecunda-
ret. Quod cum in omnibus eius gestis ferè ani-
maduertere liceat; tum verò, si ad singula descen-
damus quæ egit aut dixit, quæque precibus à
Domino impetrauit, multò clarius admirabiliũ
operum successibus elucescet, inter quos ille mi-
hi Principem locum videtur obtinere, quem
subijcio. Cum domi aliquandò Somaſchæ, in Ar-
ce scilicet, ad numerosam familiam alendam,
panis deesset, & Cæli hyemisq; fœda tempesta-
te, quæ solito asperior inhorruerat, omnia per-
horrent, viarumque aditus omnes niuium in-
solentia intercluderet, vnde nec ab illis conqui-
ri, nec suppeditari ab alijs diaria possent: Hiero-
nymo denunciatur triclinij, cellæque panariæ mi-
nister vnà cum alijs, domi vix tantum esse pa-
nis, quo eo die tres quatuorve parcè admodum
ali possint; numerabantur autem suprà quadra-
ginta capita in ea familia. Tum ille nil commo-
tus eos etiam vetuit esse sollicitos, in Deum tan-
tum spem conijcerent, admonuit, cuius breui
largam benignitatem essent experturi. Num qui
olim, inquit, tot Hebræorum millia, aluit in Matt. 14.
deserto, & ingentem hominum multitudinem
paucis admodum panibus ad satietatem paui,
qui implet omne animal benedictione, & pullis
coruorum cibum præparat, idem nostri curam Psal. 146
gerens, rebus necessarijs destituet? sicque animis
ad salutarem confidentiam excitatis, ad ora-
tionem ipse secedens, Deo fidenter supplicat,

vt

vt extrema suorum inopię subueniat. Nequę it-
ritę vel inaudita preces; ijs enim persolutis, vr-
gente iam hora prandij, torum, quidquid erat
panis, ad se deferri iussit; tres autem, quatuorvę
ad summum erant; quos in frustra comminutos,
in gremium suum (quasi diuinę confidentię
agro feminis mandatis, vberem indę messem
collecturus) iniecit; tum manu ducta in formam
Crucis, signat, tacitis secum precibus diuinę
clementię rem totam commendans: mox pau-
cissimos panes illos intrā gremium suum celesti
benedictione vsquę ad eđ auctos sensit; vt largę
omnibus celestem gratiam dispertiens, non mo-
dō ad satietatem sufficerent, sed abundę etiam
superfuerint. Facti fidem astruunt, qui pręsentes
& oculis & gustu rei veritatem explorarunt. Ma-
gnitudinem verō miraculi, nescio, an auxerit, vel
confirmarit, quod de eodem pane postea tradi-
tum accepimus; nempe post multos etiam annos
asseruatum, ad agritudines depellēdas, vim ha-
buisse. Res est sepius experimento comprobata
a Martino Martellino, qui tūm ex illis vnus erat,
qui Somaſchę ab Hieronymo alebantur; hic fru-
stum panis, quem diuinitus auctum non ignora-
bat, magna religione diū asseruauit, cumque &
spectatę probitatis Sacerdos, & animarum Cu-
rator Gardę Vallis Camonicę Dięcesis Bri-
xiensis euasisset, sapius ægros inuisens, trito in
aqua vel iure pane, eos morbo leuabat. Idque
tūm aliās, tum præcipuę nominatim postremis
Martellini diebus hunc in modum accidisse fe-
runt. Nicolaus Ruggerius in vico Fossę propę
Gardam

Gardam quinto iam mense febri miserę confi-
ſtabatur, nec arte medicorum leuari poterat; ac-
cedit ad eum Martellinus Gardę Parochus, al-
larique panis, quem in ægrotum vsum asserua-
bat, paulū in aqua terit, tūm ex eo ægro portionę
porrigit; magna fide haultum panem sanitas cō-
sequitur, & Hieronymi meritis accepta refer-
tur. Qui pręsentes interfuere, factum testantur,
sapiusque Martellinus ad varia morborum ge-
nera, certo reparatę valetudinis fructu, eundem
panem adhibuit. Auctum verō non semel in ex-
trema suorum inopiā Hieronymi precibus pa-
nem videntur testes indicare, Somaſchę scili-
cet, & Bergomi. Quā multis agris, non tam
medicamentis, quā precibus vel signo Crucis,
vt alij testantur, mederetur, supra indicauimus;
fuitque multorum sententia illum, cū medica-
menta quibusdam agris adhiberet, tegumenta
curationum illis remedijs de industria quærere,
& valetudini quā precibus erat impetraturus
velamentum obducere, vt scilicet remediorum
adiumentis, non suis precibus æger conualui-
ſe crederetur. Quę res non valdę quidem a
veritate abhorret; nām permulti vlceribus gra-
uissimę affecti, quę insanabilia apparerent, adeo
leui curatione, breuique spatio conualuerunt, vt
merito in admirationem, maiorisque virtutis,
quā sit naturalis, opinionem eorum curatio ven-
nirēt. Nec minorem habet admirationem, quod
paulō antę, quā extrema infirmitate decum-
beret Hieronymus, vniuersis penę spectantibus
& audientibus, qui domi erant, euenit. E colle-

Etis ab illo pueris vnus etiam lue illa populari
 quæ tùm passim, vt diximus, grassabatur, grauis-
 simè correptus, penè exanimis iacebat; lingua
 enim, vltimè ex morbo perdidit, omnique mo-
 tu destitutus, mortuus potiùs, quàm morti vici-
 nus omnibus videbatur; resolutis tamen mo-
 mento faucibus, exclamat, mirum sibi & admi-
 randum planè visum obiectum; vrgent præsen-
 tes, vt, quid rei illud sit, proloquatur; tùm distin-
 ctis verbis & clara voce prosequitur: E sublimi
 illustrique loco sedem absè conspectam, auro
 & gemmis valdè conspicuam, & cœlesti fulgo-
 re radiantem, cum Epigrammate aureis literis
 in hæc verba exarato: Hieronymo Aemiliano
 præparata. Non dubium, quin ex ore infantium
 & lactentium Hieronymi serui sui laudem Deus
 perficere voluerit. Sed ille ea re vehementissi-
 mè commotus, cum se magis in quandam san-
 ctitatis opinionem hisce rebus trahi cerneret,
 fugam indè omninò meditabatur, eam citò ar-
 repturus, nisi morbus hominem lecto citiùs af-
 fixisset. Iam morti ferè vicinum maiores illius
 Vici congenerunt, vt moriens ipsis benè preca-
 retur, & aliquid è salutaribus monitis instillaret;
 quibus ille testamenti loco hæc documenta re-
 liquit: Si festis diebus à ludis, saltationibus &
 choreis abstinuisent, si sacros eos dies christia-
 nè, & religiosè coluissent, si blasphemandi im-
 piam consuetudinem sustulissent, se certissimè
 apud Deum sponsores futurum, eorum agros
 à grandinis iniuria tutos fore. Præstiterunt illi
 per aliquod tempus debitam festorum celebra-
 tionem

tionem; & blasphemiarum cessationem; iterit etiã
 Hieronymi promissis diuina Bonitas; nã gran-
 dine per vicina loca dire grassante, Somaschen-
 sis ager immunis cernebatur, idque aliquot an-
 nos perdurasse illius vici seniores testati sunt.
 Sed rursus illis, vel iunioribus ad pristina re-
 deuntibus, rursus etiam grandinis flagello gra-
 uiter iusteque percelluntur.

*Alia eiusdem generis.**Cap. IPI.*

POST eius obitum etiam permulti se illius
 precibus varijs in rebus adiutos testantur,
 interquos, vt ab antiquioribus initiũ faciamus,
 Ioannes Antonius Mazzolentus Caloltij Nota-
 rius maximè eminet; qui viuenti Hieronymo
 infensissimus fuerat, eumque Caloltij primo do-
 micilium ponere, vt statuerat, non est passus,
 conuicijsque hominem impetere, tanquam erro-
 nem & mendicũ nunquam destitit vti suo lo-
 co monuimus. Hic capitis dolore nunquam
 intermittente, vexabatur, quin, subindè etiam
 vehementi accessione facta, adeò grauius ex-
 cruciabatur, vt desipere & insanire, ac penè de-
 potestate mentis deijci videretur frustra per
 multos annos adhibita medicorum opera. Vul-
 gato Hieronymi obitu, fama que tunc maximè
 apud omnes de illius sanctitate increbrescente,
 tandè valdè cõmotus est; quod vnus ipse aduer-
 satas esset homini adeò probo, & omnium testi-
 monio ferè sancto: cumque ad defuncti corpus

Lib. 3.

omnium ordinum concursus vndique Somascham fieri cerneret, & ipse facti pœnitens, hominem vitam functum venerari statuit; quem vitium contempserat. Ad feretrum igitur genibus nixus, cum oraret, solitoque capitis dolore torqueretur, subit animum ea cogitatio, vt, ad morbum depellendum; Hieronymi intercessionem imploraret, quem Beatum ab vniuersis prædicari audiebat. Veniam igitur offensionum primò deprecatus magna fide eius opem poscit. Si ea, inquit, ò Hieronyme, quæ de vitæ tuæ sanctitate circumferri audio, ita se habent: & mihi misero peccatori indulgere, & capitis dolorem precibus tuis abigere digneris, oro; Vix precationem absoluerat, cum capitis dolore vexari desijt, neque ampliùs morbus redijt. Acta ab omnibus Deo, Hieronymoque gratia; fuitque apud vniuersos illustrior gratia, quòd prima Hieronymi morte præ cæteris fuit inimico collata.

Anno etiam voluentis sæculi decimotertio mense Maio, Veronica Monialis Monasterij Sanctæ Matris Domini, Bergomi, ætate iam affecta, quæ sexagesimum excefferat annum, graui Ischiade laborabat cum vlcere putido circa femur propè os coxendicis, vt Ioannes Paulus Barilus Monasterij Medicus, morbo sæpiùs inspecto, assereret aliqua certè ad ægotantis solatium adhiberi posse remedia; cæterum desperatam esse morbi sanitatem, tum ob grauem ægotantis ætatem tum ob addita vlceri ob temporis diurnitatem (vt fieri assolet) & labra callosa, & ossis exesionem acerbissimo cum languentis

guentis cruciatu: medicamentis nihilominus ad experimentum adhibitis, planè compertum, irritamenta potiùs quàm medicamenta fuisse; post quartum enim mensem, ita morbi vis increbuit, dolorque se se intendit, vt nisi ligneis adminiculis vtrique axillæ subiectis, progredi aut se loco mouere non posset. Cum igitur decimo Cal. Decembris, Horatius de Federicis Vicarius Generalis Episcopi Bergomensis de Hieronymi vita, & moribus in eo Monasterio inquireret, admonita fuit ab alijs etiam Veronica, vt se proxima luce examini subijceret, & quæ de Hieronymi sanctitate admodum iuuenis à senioribus audijset, integra fide exponeret: illa vesperi cubitum discessura, cœpit earum rerum memoriam diligenter recolere; cūq; multa prorsus admiranda succurrerent, quæ à fide dignis accepisset, eam etiam induit mentem, vt se illi admodum ægram commendaret; & statim genibus nixis, orationi se dat intimo cordis affectu, Patrem rogans; vt, si ea vera sunt, quæ de sanitate alijs ægris reddita, & de panis multiplicatione auribus accepit, hoc etiam cæteris beneficijs addere velit, vt se graui & insanabili infirmitate laborantem, suis precibus liberet: tum ita Deo, Hieronymoq; benefidens, lecto se componit, solitos dolores, quibus singulis noctibus acerrimè cruciabatur, non ampliùs experta, somnum commodè capit. Primo mane expergefata, morbo se liberam sentit, lecto surgit, nulloque lignorum vsu adhibito, scalam descendit, sola salutationis Angelicæ

gelicæ signum & nocturnæ psalmodiæ dat; ab solutis nocturnis horis iterum scalas ascendit, eodem die ad examen vocata, rem, ut est, exponit: multisque interiectis diebus, iterum Vicarius Veronicam examini subijcit, quæ se multò etiam saniozem testata est, cum primum ne vno quidem gradu, sine fulcris axillis sustinendo corpori subiectis, promouere se posset. Abiecta lignea serperastrâ illa & adminicula, ad Hieronymi Sepulchrum suspensa cum facti narratione visuntur.

Jacobus Metaxanus Caphalenia nobilis, cû in Seminario Patriarchali Venetijs studiorum causa degeret, sæpiusquè à Patribus nostris de Hieronymi rebus gestis audisset, vitam etiam perlegisset; tanta pietate in eum accensus est, ut eum elegerit sibi Patronum, & Aducatum apud Deum, seque totum vni illi in rebus omnibus commendaret. Anno igitur huius sæculi XI V. febris tertiana, eaque duplex, nec intermissa, iuuenem incurfabat, miserequè extorreat, nec deerant manifesta malignitatis argumenta; cumque Medicorum præceptis minus obtemperaret æger, factum est illius intemperatâ, ut ad vsquè salutis desperationem morbus inualuerit: cogitur ergò quadam die Medicorum confessus, inter quos duo insigniores erant Marcellinus, & Amalthæus, qui, morbi gravitate perspecta, seuerè vno consensu pronunciant, ægrum in sequentem lucem viuere non posse; iam enim sensibus destituebatur. Marcellinus in discessu eum quam primum postremo

sacra

sacra vnctionis auxilio muniendû cõmonet: aduocatur illicò Sacerdos supremæ vnctionis, minister, à quo pluries interrogatus, nùm sacro oleo inungi vellet, vix tandè intermortuis vocibus, & oculorum motu annuit; post extremam vnctionem, cum iam animam agere videretur, ab eodem Sacerdote sacris precibus, quæ ad emigrantis animæ commendationem ex Ecclesiæ ritu adhiberi solent, expiatus est; complorataque à Medicis & omnibus eius salute, mors imminens in singula momenta expectabatur. Aderat fortè ex nostris Pater Franciscus Zoia, qui morienti astabat; hic in imaginem Hieronymi, quæ ægrostantis capiti imminebat, oculos conijciens, Iacobum hortatur, ut se Hieronymo Patrono suo sanitatem à Deo impetraturo commendet, arreptaque Imagine, ex osculandam morienti porrigit; nec vana denunciatio cecidit, nam ille Patroni sui effigiem intuitus, piè osculatur, eiusque intercessionem, vrcunquè potest, voto expetit: nec mora, Hieronymo ad opem vocato, morbi vis sese remittit, liberiusque iam meante spiritu, sermo redit ægro vnâ cum sanitate. Postera luce adest Marcellinus quæsiturus, nùm vixisset, deducitur in cubiculum, comperit, discussa febre, omni morbo conualuisse, reique magnitudine obstupescens, protinùs exclamat: en Lazarum ab Inferis reuocatum; & deinceps rectè conualuit, medicoque affirmavit se, Hieronymi ope voto quæsitâ morbo emeruisse; idque Iacobus iuratus Venetijs deposuit, huius rei confectis tabulis, seque meritis, & deprecatione

P 4 ni

ni Hieronymi sanitatem debere professus est. Capitis dolore acerrimè quidam Sacerdos ex nostris vexabatur, cumque nullo remedio tanto dolore leuari posset, sepulchrum Hieronymi adit, ibi aliquandiu orat pro sanitate, meritaque Hieronymi interponitur, tum capite ad sepulchrum inclinato, illud ex osculatur, caputque dolore vexatum aliquantisper ad sepulchri petram sistit; quo contactu dolor omnis illicò abscedit, eumque ille euentum, ceu miraculum omnibus statim narrauit.

Gregoria Aemiliana fuit Hieronymo ex Luca Fratre Neptis, Virgo Deo sacrata, in Monasterio Monialium Sancti Ludouici Venetijs, vbi octogesimum annum agens, miro religionis & pietatis exemplo clara, & monialibus omnibus cara excessit; hæc pluries referre solebat se Patruū sanctum habere, ad cuius intercessionem aduersa re aliqua imminente, se referret, eumque deprecatorem apud Deum adhiberet; à quo etiam multa se accepisse insignia dona profitebatur; idque serió alijs Monialibus, cum de Dei rebus ageret, narrare consueuerat.

Alia beneficia Hieronymi precibus diuinitus concessa.

Cap. IV.

Bergomi in Monasterio Puellarum Suburbij Sancti Antonij, Lucia Brigida quindecim iam annos rheumatismum (fluxionem salsam nostri

nostri vocant) patiebatur; quo noxio humore calentibus admodum naribus (quò maxime defluebat) caput etiam ardenti inflammatione incendebatur, neque grauedini subueniri vlla Medicorum peritia poterat, frustra iam per tot annos implorata eorum industria, & adhibitis remedijs, diligentique ciborum delectu seruato: erat autem genus morbi tum ob narium capitique inflammationem valde noxium, tum ob putridam defluentem pituitam omnibus horridum & inuisum. Lucia igitur, damnata quadam die inutili Medicorum opera, ad Diuinam opem, Hieronymo deprecatore, se conuertit, eiusque meritis & intercessione sanitatem à Domino ardenti prece deposcit. Vtilis omnino Patronus Hieronymus extitit; siquidem citissimè sanam se sensit, omnique ciborum genere in posterum sine vilo delectu ac discrimine vsa, nullam prorsus offensionem est experita, itaque Deo Hieronymoque deprecatori gratias agit.

Somaschæ Catharina Vulpia Ambrosij vxor difficili partu laborans, duabus noctibus, & die integro, dis cruciabatur vix ferendum in modum, nec factum eniti poterat, cum ad eadem accedit Andreas eius Socer, vixque parientis cubiculum ingressus, eamque tam acerbo cruciati oppressam, & exclamantem intuitus, illicò recessit non diutiùs languentis aspectum ferre valens in proximumque cubiculum secedens ad imaginem Beatę Virginis accedit, ibique humi positus genibus, fusa oratione, Hieronymi merita ad impetrandum laboranti leuamentum, adhibet

hibet, polliceturque se argenteam imaginem Hieronymi sepulchro oblatum, si pragnans facilem partum enixa sit: statim ac Hieronymum voto propitiavit, partus incolumis prodijt, nullo ferè doloris sensu, cum de vtriusque vita ab omnibus antea dubitaretur. Andreas, argentea tabella Hieronymi sepulchro oblata, cum sui beneficij auctorem professus est.

Eodem in loco Prudentia Amigonja colicis doloribus sapius acerrimè vexabatur, nec vlla iam arte lenari poterat, medicamentis omnibus irritò exitu tentatis; cum Hieronymo tandem, ardentissimas in preces fusa, se commendat, votique sponsione obligat diebus singulis, vita durante, recitaturam ter orationem Dominicam & Salutationem Angelicam, in honorem Dei & Hieronymi; emissioque voto, nullo unquam postea dolore tentatur: quam gratiam Hieronymi precibus & meritis se debere testatur.

Sed externa beneficia recensenti haud prætereunda domestica, prodendumque maximè, quod ex nostris Pater Andreas Stella in Hieronymi vita à se conscripta de se ipso publicè testatus est, Ego rem scitu non indignam eò fusiùs explicabo, quòd supremus à nobis tanti viri discessus admonet de eo liberius ea scribenda, quæ, illo viuente, minimè licuisset. Res igitur in hunc planè modum se habuit. Allegauerat in Dalmatiam Clemens VIII. cum Apostolici Visitatoris munere Michaellem Priulum Antistitè Vicentinum, ad eam Prouinciam recognoscendam

dam, & legibus ac constitutionibus ex ecclesiastica disciplina, si opus esset, communiendâ: debebat verò tunc Vicentiæ Collegio nostro Præpositus Pater Andreas Stella, qui eam Theologiæ partem, quæ de conscientia nodis, quaestionibusque dissoluendis agit, publicis lectionibus in Aula Episcopali, magno sanè nomine & concursu, nec fructu minore, explicabat; ad populum etiam in Ecclesia maiore nitido illo suo, ac florenti dicendi genere, quo plurimum valuit, ac planè aureo eloquentiæ flumine, sæpè dicebat, auditusque ibi fuerat in magni ieiunij ferijs tam denso, & frequenti auditore, ut in templo, alioqui amplissimo, interdum tamen agrè admodum ad suggestum percurrere posset. Hunc igitur sibi Michael Theologi nomine in eo munere adsciuerat: quo ritè obito, cum Venetias rediisset, seù laboribus perfuncti muneris fractus seù noui Celi inclementia grauiter affectus, vix ab eo reddito mense decurso, ingenti sanè Patriæ mœrore, & Ecclesiæ Vicentiæ damno ex humanis ereptus est. Vir omnibus & probitatis & prudentiæ numeris absolutus, & in ecclesiastica disciplina constituenda, & retinenda nulli secundus: cui etiam cum multa Religio nostra, tum Collegium Vicentinum acceptum referre debet. Per simile autem vitæ periculum, sed dissimili exitu non diù ab ea reuersione adiit etiam Pater Stella; nam mense Septembri Anno præsentis sæculi quarto, improba febris correptus est, cuius pestifera vis quò minus initio se proderet, tantò periculosius vitalia popu-

laba-

labatur, medendique peritos diu ancipites incerti euentus exitu decinebat; ad grauem autem corporis morbum, grauior etiam mentis ægritudo, phrēnesis scilicet, addebatur, quæ aliquot dies hominem tenuit: in manifesto tamen delirio non deerat illi qualiscunque dicenda pietas; à Medico enim adiri se non patiebatur, nisi antea de genu ibi ad eius lectum quinquies orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam recitasset (magnum certè in sita probitatis argumentum, ut natura, quæ in eo genere morbi se maximè prodit ad ea pietatis officia prorumperet.) Aegro igitur permultos dies grauiiter confictato, tum morbi improbitas omninò erupit, cum adeò miserè iacenti nullam prorsus reliquã esse vitæ spem medici vno cōsensu affirmarent, eique tanquam medicorum sentētia planè deposita, extremã funeris pompam nostri appararent: & non vna in Ecclesia eius salutis causa indicta esset à nobilioribus Ciuitatis supplicatio. Cùm igitur ad sanitatem mens ægra rediisset, sacro iam pane Viatici nomine refecto, & aliquantis per orationi intento, Hieronymus noster, cuius sepulchrum non mulco antè religionis causa adierat, animo occurrit, simulque voti cōcipiendi mens est data, quod ille statim hisce verbis nuncupauit. Bone Deus, si pristinè reddantur vires, lucisq; vsura addatur labenti vitæ, me serui tui Aemiliani ordinis nostri auctoris vitam scripturum recipio; & si Religionis meæ Præses, diuinæ tuę voluntatis Interpres annuerit: Voti etiam religione me obstringo. Mirum dic-

tu; vix concepto voto, in Hieronymi obsequiū remisit se morbi vis cæterisq; de eius salute desperantibus, vnus æger certissimam vitæ & sanitatis spem illicò concepit; nec ea frustratus, siquidem in dies imminuto semper morbo, citissimè conualuit, ab omnibus desperatione in admirationem conuersa. Vix morbo releuatus, promissis stetit, & summa eloquentia ac pietate Hieronymi vitam italico sermone cōscripsit, cuius meritis acceptum vitæ beneficium refert. Atque vtinam par exitus alterius infirmitatis fuisset, qua idem Pater hoc ipso Anno Venetijs occubuit, vbi morbida quædam, ac penè pestifera Autumnii vis desæuire visa est; mense præsertim Octobri, quo longè plures solito, morbi tabe consumpti dicuntur: decimo septimo igitur Cal. Nouembris infirmitas Patrem inuasit, quæ satis apertè periculum vitæ intentare initio ostenderet, adeò etiã offenso stomacho, ut quidquid ingestum esset, continuò & magno impetu egereret: sed, validioribus remedijs statim adhibitis, ita videbatur repressa ægritudinis vis, ut supremo etiam discrimine satis obuiam itum, & periculum certissimè propulsatū medici in primis arbitrarentur; immanis enim illa stomachi offensus conqueuerat, nihilq; iam morbi supererat, nisi tenuissima febris, quæ viginti nouem dies ægrū, sed leuissimè admodū tentabat; semper tamen recuperandę salutis ostentata spe, Medicis etiã nihil prætereà mali futurū dictitantibus. Cū ecce, nihil minùs illis nostrisq; opinantibus, de repētè collapsis viribus, tanto corporis

languore correptus est, vt nullam in partem se mouere posset: febriculaque in liem pestiferam versa bi duo hominem estinxerit. Non tamen imparatum supremus hic casus Patrem inuasit, nam per eos leuationis dies, cum eius salutem omnino in tuto positam omnes illi certissime affirmarent, iamque periculo liberatum, citissime ex omni morbo emersum discederet, & Medici in primis secunda ac prospera vniuersa denunciarent; vna tamen illi impendentis mortis facies ita oculis semper obuersabatur, vt nihil minus, quam de vita cogitaret. Quare nullus nisi de morte sermo, nulla cogitatio; patientia autem tanta morbi molestias perferre, vt non obscura vicina migrationis preparationem plane cerneret. Diem suum obiit quintodecimo Kalendas Decembris maiore certe quam in presenti explicare queam, totius Religionis dolore & incommodo; quam ille assiduis concionum laboribus in primis Italiae Ciuitatibus, solida suggesti gloria, non parum illustrauit, & singulari rerum agendarum prudentia tum in supremo magistratu, quem inter nos magna cum laude gessit, tum postea semper magnis in rebus preclare adiuuit. Ingenium illi erat viuidum & excellens, animus excelsus ad magna quaque & ardua factus, mores suauissimi ac plane amabiles, aspectus venustate simul & maiestate decorus, semper hilis ac renidenti persimilis. Cetera suo loco vberiori stylo tradet historia Religionis; haec ego pauca praecurrens, quod communem acerbissimi vulneris dolorem aliqua et

parte

parte lenitem; ad reliqua de Hieronymo redeamus.

Hieronymi in Deum charitas.

Cap. V.

Praeteritarum rerum intermissa narratione, maiori, credo, cum legentium utilitate, ad caelestes Hieronymi virtutes explicandas, stylus reuocabitur, vt enim superiora admirationis plurimum habeant, quae legentium curiositatem alit & prouocat: ita haec imitationem excitant & acuunt, qui sacrarum historiarum fructus solet esse praecipuus. Ab ea autem virtute libet scribendi initium sumere, quae nobilitate inter ceteras & dignitate princeps est, ardenti scilicet & eximia in Deum charitate, qua vna in primis adeo excelluit Hieronymus noster, vt vniuersa huius virtutis seu indicia seu partes in eo plurimum enituerint. Frequens primo loco, atque adeo assiduam orationis studium in eo fuit, vt in plures horas supplicationem quotidie produceret; quantumque huic exercitio diurna proximorum ministeria & institutio interdum detraxissent: tantumdem, nocturnis spatijs somno ereptis, sarcire studeret; iamque illi erat familiare, non modo bonam noctis partem orando traducere, sed integras etiam, nixis genibus supplicando infomnes transigere; idque praesertim cum aegris in Valetudinario, aut suis domi ad necessaria ministeria aduigilaret. Illud vero de asseribus aut etiam nudo solo somnum cape-

re

re neque, positis vestimentis, si idè factum in-
terpreter quo citiùs expergisci, expeditiorque
ad orationem excitari posset; non longè à verò
aberrem, qui suam huiusmodi quiescendi ratio-
nem ab alijs etiam Sanctis Viris solius orationis
causa esse susceptam; Sancta enim Elisabetha (vt
alios omittam) Lantgrauij Turingiæ Principis
vxor super paumentum distento tapetulo cubi-
tabat, nè molliùs iacenti arctior somnus horas
interciperet orandi. Atriensi non multùm erat
in Hieronymum conquirendo, si vocaretur ad
ianuam, laborandum; nisi enim communibus
exercitijs, vel puerorum institutioni occupatum
inuenisset, certum illi erat, ad orationis locum
hominem conuenire. Qua ex longa frequentique
cum Deo colloctione, & consuetudine tam
facilis & prompta inerat illi in Deum mentis
elevatione, vt ex cuiusque creaturæ aspectu, vel no-
uo rerum obiectu, aut etiam inusitato aliquo eue-
tu, in Deum facillimè raperetur; & quæ alios in-
te abstractos, euagationum molestijs à Deo ab-
ducere consueuerunt, ea vniuersa quasi supernæ
ascensionis gradus Hieronymum semper in Deum
agerent. Orationum autem eius fructus non
tenuis aut contemnendus erat, idque sapius tum
agrorum, tum rectè valentium commodo est cõ-
probatum. Sed aliud, quod ad orationem etiam
faciat, nouum placet afferre experimentum. Cũ
aliquandò Somaschæ in Arce itata hora quoti-
dianis precibus vacaret, omnisque circa fami-
lia effusa de more adesset; tam piùm pietatis
opus non ferentes Inferni hostes, inter ardentes
omnium

omnium preces, pueros inuadunt impurissimi
spiritus, eosque ita versant, vt in risus cachin-
nosq; soluti, in turpes obscenasque voces, in
iocosè scurriliterq; dicta erumpentes, pia oran-
tium studia inturbarent. Intellexit illicò
Hieronymus, vndè vocum insolentia, & insuetus
existeret risus. Quare ardentiores in preces fu-
sus, adiurare funestissimas bestias, vt illinc fa-
cescerent: Christi nomine imperare, vt pueros,
in quibus nullum ius illis esset, liberos finerent,
& sine cunctatione loco se proriperet: nec mo-
ra, Hieronymi precibus indè exacta Inferni
monstra, nunquàm rediere. Non tenue certè
in Deum charitatis argumētum tam frequens,
& tam vberi cùm fructu, orationis exercitium.
Tantum porrò caducarum rerum cõtemptum,
& tantam terrenarum omnium abdicatorem,
atque obliuionem, an absq; eximio aliquo, &
flagrantissimo eiusdem virtutis ardore existere
potuisse putemus? Nunquam certè ad eò forde-
scentibus terrenis, superna expetuntur, nisi di-
uinæ charitatis dulcedine suo in fonte degusta-
ta: Hieronymo autem ad eò ista viluerat, vt nul-
la iam Patriæ, nulla Affiniorum, nulla harum rerum
mentio aut recordatio apud eum vigeret: quin
nihil molestius, quàm si quis de his sermonem
mouisset; Omnia enim perosus, nihil nisi diui-
na illi sapere videbantur. Sed nullum forte il-
lustrius ardentissimæ in Deum charitatis argu-
mentum erat ingenti illo dolore, quo ex diui-
na offensa afficiebatur, & peracerbo animi cru-
ciatu, quem, numine læso, experiebatur. Est qui

iuramento affirmet, à Somaschenſibus iam grandæuis octogenarijs nempè, teſtibusque oculatis audiuiſſe, quod ſubijciam. Duo fratres Somaschenſesne, an ex alio Vico, non proditur: mutuis ac diuturnis implicitiſ diſcordijs, odijs inter ſe capitalibus diſſidebant; cumq; alter Vercuragum peteret, alter Vercurago Somascham rediret; in ipſo cliui deſcenſu ſibi occurrerunt: vtriuſque ad alterius conſpectum, mota ira, excitati vindictæ motus; efferueſcente ſcilicet circæ præcordia, totoq; corpore ebulliente ſanguine; indè atrox & plena periculi exorta rixæ & primò verbis agi cœpta res eſt, ſed irâ, vt inter iurgia & minas; alter alterum maledictis & iniurijs laceſſeret, impias omninò, & immanes, prout ab huiusmodi hominum genere fieri aſſolet, in Deum ſacratiffimamq; Matrem blaſphemias frequentiffimas vterque effunderet: vt primum duo illi obuiam ſe habuere, fortè ſuperuenit etiam Hieronymus cum alijs; initioque contentionis audito, accurrit, medium ſe interponit, hortatur & rogat, iras vt deponant, à blaſphemiarum ſcelere linguas coerceant. Quid (aiebat Hieronymus) quid mali commeruit Dominus noſter? quid ſacratiffima Virgo? qua in re vobis damno aut offenſioni fuit? vt tam diris à vobis præſcindantur execrationibus? Cumq; videret clauſas eſſe monenti aures, & hortationibus ac precibus iam obduruiſſe pectora; ille, qui horrendum blaſphemiarum ſonum amplius ferre non poſſet, tantaque numinis iniuria planè diſrumperetur; eodem in luto, vbi erat, genua

ponit;

ponit; & vos, inquit, à tanto blaſphemiarum ſcelere, vel admoniti linguas non continetis? en ego in me ipſum vlciſcar ſcelus veſtrum, luam dira blaſphemiarum pœnas, ego cœleſti, vt potero, occurtam vindictæ; tum os infigit luto, dentibus carpit, toto ore cœnum verſat, mandit, & dentibus terit; ad eosque iterum, non ſine lacrymis: veſtris vos, inquit, linguis & ore pluſquam ſacrilego malè Deum Beatiffimamq; Virginem accipitis: ego lingua oreq; meo tandiu cœnum volutabo, donec à diris deſiſtatis, læſoq; Numini ſatiſfiat: cumque itâ & lutum ore ſumere, & veluti dentibus mandere, illosque obiurgare pergeret, non tulit diuina bonitas, vt tantus de Numinis iniuria conceptus dolor, & tam nobilis ad eam auertendam Hieronymi conatus irritus concideret: ſiquidem illi tam raro inſolentique factò vehementer pernotis; ſtupore deſixi hæſere, irarumque nonnihil reſtinctis ardoribus, maledictis etiam abſtinuerunt: tum Hieronymus pacem expetere, pacem urgere per Chriſti Domini Beatiffimæq; Virginis merita, pacem implorare & deprecari: hoc ſantiffimis illis numinibus tribuerent, aiebat, quæ tam diris execrationibus cœdè laniâſſent; vt penitentiarum ſatiſfactionisque loco, pacem inirent, pacem darent; nec ægrè Hieronymi factis & dictis, obdurata pectora ſunt emollita, poſitæ iræ, ſublata rixæ, vt, non ſine mutuis lacrymis, gaudioq; reconciliatione facta, in fraternam conſuetudinem ſtatim redierint. Itâ inueteratas iras & dira blaſphemiarum crimina inuſitata ad eum diè

Q 2 Hiero-

Hieronymi pœnitentia castigauit & sustulit. Et sanè asperissima quæque prompto libentiquè animo subiisset, vel leuissimæ in Deum offensionis propulsandæ causa; ad eò ille, læso Numine, in tantis animi doloribus discruciabatur, cuius rei causa postremis præsertim vitæ annis maximo-perè affligi, ac penè profligari videbatur; cumq; corruptissimam illorum temporum viuendi licentiam diutiùs ferre non posset, & emendatam christiano homine dignam morum disciplinam in omnibus audissimè expeteret, in eam rem breuem quandam ac simplicem confecit orationem, quam à pueris sub Missæ Sacrificium, & inter aliàs preces quotidie recitari voluit: eam orationem hic ego, eadem styli simplicitate latinè factam subtexam, sic autem habet. Dulcis Pater noster, Domine Iesu Christe, rogamus te pro tua infinita bonitate, vt totam christianitatem informes & dirigas ad eam normã sanctitatis, quæ floruit temporibus Apostolorum tuorum. Quæ precatationis formula in præsentem etiã à pueris orphanis inter quotidianas orationes vsurpatur. Sed cum non modò in meliorem locum res deuenirent, verum etiam, prauorù dogmatum pestilenti afflante viru, & nefaria infamissimarum opinionum licentia, in summam perturbationem incidissent tempora illa, & catholica disciplina multis in locis immani perfidiorum exagitata furore periclitari, frangi, ac omninò profligari videretur: tabescebat Hieronymus in tam dira temporum calamitate, nec sinè lacrymis intueri poterat Ecclesiæ nauem,

uem, commune salutis perflugium, improbilissimorum hominum audaci temeritate, grauissimis aduersæ fortunæ fluctibus miserè iactari, atque affligi: cumquè multò maximam, multoq; grauissimam ex eo contraxisset molestiam, tamen quotidie magis contracti doloris vehementia ex improborum desperata salute, absumebatur, neque vlla voluptas impressam animo sollicitudinem leuare poterat: quin longo iam ærumnarum, & malorum concursu defatigatus animus, cum ad obrepentem mœrorem opprimendum deficeret; ipsi etiam corpori supremã ægritudinem attulit, quæ ab animo in tanta molestia, & graui mœrore diu versante, frequenter existere solet. Atq; ita Hieronymum ærumnarum acerbitate debilitatum, & doloris angore victum, bona valetudo, ac postea vita dereliquit; vt non immeritò ardenti potiùs catholice fidei zelo, & acerbissimo diuexatæ Ecclesiæ dolore (quæ ardentissimæ in Deum charitatis indicia sunt manifesta) quàm morbi vi credatur extinctus.

*Eiusdem Charitas in proximos.
Cap. V I.*

Sed non infœcunda erat illa in Deum charitas, & sterilis; nam amor Dei, vt inquit Sanctus Gregorius, Amorem proximi generat, & Homil. in Euang. amorem proximi calefacit amor Dei. Amor hic porrò proximi & ipse multiplici sobole geminans, latè admodum in proximos ipsos sese Q 3 effundit,

effundit, quorum egestatem subleuat, in scitiam depellit, errata condonat, offensas suffert, quibus in officijs omnibus insignis planè, si quis alius, fuit Hieronymus: qui hanc benignè faciendi disciplinam erga omnes ad eò excoluit; ut inter virtutes, quibus in omni vita ornatissimus fuit, nulla mihi hac vna in proximos charitate admirabilior videatur. Ut enim de suis bonis largè pauperibus subuenire non rarum & infrequens sit; quantum illud est, domesticam suppellectilem eleemosynis vniuersam exhaurire, facultates omnes in pauperum vsus profundere, seque ad eò in eundem paupertatis & miseriarum ordinem redigere; ut osciatim victum mox egenis refundendum emendicaret, mucidis crustis, & panis recisamenti ipse victitare assueverit, meliore cibo pauperibus appposito, quasi multo acerbius aliena, quam sua premeretur egestate, & inedia cruciaretur? non absimilis certe hac in re Sancto Exuperio illi Tolosanae Ecclesiae in Narbonensi Gallia Episcopo, quem mirificè commendat S. Hieronymus; quòd scilicet viduae Sareptensis imitator ipse efuriens pasceret alios, & ore pallente ieiunijs, fame torqueretur aliena; omnemque substantiam Christi visceribus erogarit. Sed, ut à rectè valentibus ad aegros me referam, in quòs multo effusior eius excurrerat benignitas, hic vnum non reticebo, quo vniuersa superioribus libris hoc de genere tradita faciliùs ad examen reuocabuntur, & intuentium oculis singula sua cum dignitate & præstantia subijciuntur; Hieronymi scilicet charitatem

Epist. ad rusticum Monach.

Eius charitas in aegros.

ritatem in languentes & aegros huiusmodi habuisse exordia, & incrementa, quæ cum aliorum illustri sanctitate facilè certet, & eos postremò exitus nactam, qui sublimen martyrij gloriam merito exæquent. Cogitanti enim mihi initia illa pietatis in aegros Venetijs impensæ, vbi prima Hieronymo fuit huius palæstra virtutis, planè sese obijciunt Diui Bernardini Senensis sanctitatis tyrocinia, quæ ille huiusmodi operibus ita apud ciues suos posuit cum Senæ graui pestilentia vastarentur, ut duodenis comitatus iuuenibus, quos sibi ad ipsum opus delegerat, circumiret aegrotantium domos, languentes & grauiiter affectos consolaretur, egestate laborantibus subueniret, sepelliret defunctos, paratus omnes subire casus, quos terra illa lues se temerè ingerentibus inferre potuisset. Certè si quis Hieronymi charitatis initia illa in aegros, & defunctos, quæ suo retulimus loco, cum ijs Sancti Bernardini conferre velit, non admodum fortè inter se differre comperiet. Quo deinde in studio impensius occupatus Hieronymus, & multo iam tempore animo obfirmatus, eos habuit progressus, qui præstantioribus in hoc genere nihil omninò concedant, quod planum fiet si ea repetantur, quæ de Elisabera Pannoniorum Regis filia, & Langrauij Turringiae Principis coniuge in aegros charitate traduntur; quæ scilicet eò procefferat, ut non alienum à sua dignitate putaret mendicum, infirmum, oblitum, squallidum, male olentem suo recipere sinu, suisque manibus crinem illius pectere, tondere caput, lauare to-

Initium eius charitatis in aegros.

Lib. I. c.

Eiusdem virtutis augmentum.

tum corpus; & quantum licuit à fœdore, sordibusque vindicare: aliaque huiusmodi in pauperes ægros, & vlcerosos officia persolvere. Cui etiam adnectenda Maria illa Decegnies, cognomento dicta, cum viro suo, quos non languoris deformitas, non tabes, non sanies fœculenta, non morbi euitanda contagio, ab ægrorum cura arcebat: quin miserabilior ægrotantium facies, ministrantium curam magis accendebat: quibus christianæ charitatis incrementis ex æquo respondere cerneret, quæ de Hieronymo in ægros, & vlcerosos, ac sanie manantes suo retulimus loco, qui attentè perpendet. Sed exitum iam tantè in ægros, & miserè iacentes charitatis spectemus, qui is tandem fuit, vt, grassante lue, cum agris suo more impensè deseruaret Hieronymus eodem tactus morbo, non fortè minori interierit, quàm martyrij gloria; quando obeuntes in huiusmodi charitatis operibus implicitos, in album martyrum ecclesiastici fasti referre consueuerint; ità enim pridie Kalendas Martij permultos, qui, peste grassante, laborantibus strenuè ministrantes mortem oppetiere, veluti martyres religiosa piorum fides venerari consueuit; quibus etiam luculentum dedit testimonium Sanctus Dionysius Episcopus Alexandrinus in epistola ad Hieracem Episcopum, quam refert Eusebius, cuius hæc pauca nos verba subscribemus. Adeò vt istud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem, & robustam fidem suscipiebatur, nihil à martyrij splendore abesse videretur. Adeundus omninò Eusebij locus, qui

Lib. 3.

Eius in
ægris cha-
ritatis p-
fectio.

Lib. 7. hist.
c. 16. 17.

plu-

plurimum ad causam mortis Hieronymi illustrandam facit; atque ex his habemus quæ exordia, & progressus Hieronymi in proximos iacentes charitas habuerit, & quò tandem illustri suo exitu euaserit. Omisissæ verò corporum curatione, ad animorum culturam gradum faciamus. Quorum tantò erat studiosior Hieronymus, quantò corpore animus est præstantior; cuius rei causa, quos ille non tulit labores? quas non deuorauit molestias? quæ non subiuit discrimina? hinc illa perpetua, ac ferè nunquam intermissa catechismi tradendi occupatio, & christianæ doctrinæ instructio, hinc creberrimè illæ & ardentes in foro, in triuijs, in agris, vbi tandem commodum fuisset, ad multitudinem exhortationes tam flagranti cum ardore dicentis, & audientium fructu, vt vir ineruditus sæpissimè de rebus diuinis verba faciens, libentissimis audiretur animis, & probaretur ab omnibus; cui nullum vacuum tempus à proximorum institutione & commodis esset qui ad omnia fauentis occasionis momenta incumbens, ea sedulo exciperet, quò vniuersos ignorantia tenebris, quoad posset, eductos, ad iustitiæ & veritatis lumen traduceret. Et sanè cum ea, quæ alienæ salutis procurandæ studio egit, mecum animo reputo, venit sæpius in mentem mirari, qui artus, quæ vires, quæ tam firma bene compacti corporis constitutio potuerit tanta paupertatis incommoda, laborum molestias, grummarum acerbitates absorbere & concoquere, tranquillo præsertim semper animo, serena fronte, ac corpore

Eius cha-
ritatis offi-
cia animi
causa

unde illud
q. d. p. 100
m. 100
v. 100

0111131

pore propè indefesso: sed mirum celestis illa
 charitatis vis, & proximorum christiana dile-
 ctio ità mentem ad omnes corporis labores, &
 ærumnas æquo animo non solum perferendas,
 sed etiã contemnendas confirmauerat; vt nul-
 lis hominum conuicijs, & probris, nullis pau-
 pertatis molestijs, aut incommodis, nullis cor-
 poris laboribus, & vigilijs à proximorum salute
 procuranda reuocari, aut retardari posse vide-
 retur: ità scilicet ille, gemina in Deum, & proxi-
 mos charitate magistra, ad omnem animi, &
 corporis patientiam, quæ malorum omnium vi-
 ctrix egregia est, iam eruditus, obduruerat ad
 molestias, & occalluerat ad labores. Sed illud in
 hoc genere singulari animaduersione dignum,
 quod magno ausu aggressus, exitu tam secundo,
 feliciq; euentu absoluit: cum Christo Domino pe-
 perit, adduxitq; mulieres publico in scelere per-
 ditas, fecitque christianæ probitatis magistras,
 ac duces in claustro, quæ fuerant in lupanari in-
 tegræ hostes infensissimæ. Non defuere cer-
 tæ sanctissimi viri, qui eadem in proximos cha-
 ritate incensi, eandem etiã aggressi sunt pro-
 uinciam; vt huiusmodi mulieres ad Christum
 perducerent; sed quàm dissimili euentu intelli-
 gimus ex earum paucitate, quas verè ad pœni-
 tentiam ab illis traductas legimus; idque non
 nisi summa quadam dissimulatione, & artificio
 planè singulari, non leui etiã interdum famæ
 honorisque iactura. Vnus celebratur scriptorum
 monumentis Pafnutius Abbas, qui Thaidem
 nobile illud scortum eo artificio à quæstu me-
 ritorio

*Eius cha-
 ritas in p-
 ditissimas
 mulieres.*

terricio ad pœnitentiam compulsi; impetra-
 to scilicet ab ea secreto loco, & metum ac tre-
 pidationem simulans; identidem fiscitabatur,
 an, si congrederentur, eos visurus esset aliquis;
 cumque negaret illa ab villo se videri, præter-
 quàm ab ipso Deo, qui omnia cerneret, om-
 nia feiret: ergo, arrepta occasione, subintu-
 lit senex, credis Deum nihil latere, & coram
 ipso peccare non erubescis, qui tua paniet, &
 omnium scelera? Perculit meretricis animum
 tempestiua Pafnutij exprobratio, obortisque
 lachrymis, illicò pœnitentiam egit. Sed tam
 nobili artificio, & acri interrogatione vix vnã
 Christo peperit Pafnutius. Vitalis etiã Alex-
 andriæ Monachi mira admodum in perfimili
 opere fuit charitatis industria, qui postribula se-
 pè adibat scæminarum, & cum ea, quæ impuden-
 tiore lasciuia diffluere videbatur, noctem pa-
 ctus, pretium offerebat: admissus autem in ali-
 quo fornicis angulo, procumbens, orationi va-
 cabat, donec illucesceret dies; factum admirans
 mulier cogebatur interim tacita intra se cogi-
 tare, non certè quantum lucri fecisset, sed quan-
 tum, turpiter viuendo, celeste numen offendis-
 set: itaque nonnullæ ab eo hac simulatione con-
 uersæ, vitam correxere; sed Vitalis peruersa ho-
 minum opinione iactatus, palàm malè audie-
 bat, quòd frequens circa lupanaria esset; vt faci-
 lè intelligam: huiusmodi mulierum correptione
 tanto cum salutis & famæ discrimine, tanto cum
 labore, & industria à sanctissimis viris tentatã,
 quàm exiguo cum fructu sepe successerit. Quò
 libeat

libeat magis in eodem charitatis opere admirari Hieronymum priscis illis sanctissimis patribus non quidem sapienterem, aut sancterem; sed secundo rei euentu felicerem, qui non vnā, aut alterā, sed permultas non ab ea turpi vitæ licentia, & vitiorum castris abstraxit, quod permultum est, & æstimandum maximè, sed intrā monasterij septa in ipsa penitentia & virtutum omnium castra, quod maximè admirandum est, compulit; idque non integra solū apud omnes innocentia fama, sed illustriori etiam eximia charitatis commendatione & gloria. Erat hic etiam eius charitatis in proximos fructus non contemnendus, quod aliorum in Deū commissis, etsi intimè angeretur, diuinamq; bonitatem ab ingratis scelere offensam vehementissimè indoleret; adeò tamen humanam fragilitatem eleuando & excusando, benignè ferebat; vt æquior in delinquentes ac mitior præbere se non posset: cumque acerrimè in vitia ipsa exardesceret, ac penè desquirit, vitijs tamen obnoxios mitissimè accipiebat & lenissimè; sic in se ipsum etiam ob leues noxas seuerus, in alios verò lenis & mitis esse coniuenerat. Si verò quidpiam iniuriæ aut offensionis ab alio tulisset, admirationi prorsus erat animi illa constantia & æquabilitas, qua vniuersa mitissimè ferebat. Plura sunt huius generis, eaq; grauissima in tota eius vita exempla obseruata: quin ita ille rebellantem sensum edomuerat, vt nullum dulcius acroama ad aures illius, quam multa in eum congesta conuicia, & illatæ contum-

Quam eximia charitate complecteretur peccatores.

Quam constanti charitate sibi infensos prosequeretur.

tumeliæ accedere posset; atque his, alijsq; permultis experimentis, quibus christiana in proximos charitas comprobatur, adeò illustris in hac virtute, & excellēs extitisse videtur, vt, quod de Sancto Honorato dixit aliquandò Sanctus Hilarius, non incongruè de Hieronymo vsurpare me posse diffidam: tantam scilicet in eo fuisse latitudinem charitatis, vt, si specie facieque hominis ea virtus exprimenda esset, Hieronymi potissimum pingi vultu debere videretur: neq; supra fidem, aut exaggerandi gratia aliquid à nobis dici existimabit, qui superiores vitæ libros æquo animo percurreret. Sed quandò nulli magis assiduam & feruentem libet spectare Hieronymi charitatem, quam in pauperes derelictos & orphanos; placet seorsim hoc pium charitatis institutum expendere, fusiusq; de eo agere.

Derelictæ sobolis educatio quàm pium, & Republicæ vtile institutum.

Cap. VII.

Ardentem illum in Hieronymo sanctæ charitatis ignem alebat maximè, perpetuoq; fouebat quædam non intermissa diuinorum beneficiorum recordatio, quæ semper in eius mente vigeabat; sed vnico illo, & inter cætera singulari mirificè capiebatur, quòd cum ille diues esset, pro nobis egenus factus est, cui cum nunquam parem ab humano genere perfolui pos-

Cur pauperes derelictos mira charitate complecteretur Hierony.

te

se intelligeret, quantam maximam tamen posset pro viribus rependere studebat. Quocirca in Christi pauperes effusissima ferebatur charitate, quod ipsum Christum pro nobis egentem factum maximè referrent, & impensa christianæ charitatis officia eiusdem Christi vice admitterent; qui, quod vni ex his minimis præstitum fuerit, sibi vni præstitum fatetur; vt nil mirum, si totus eo in opere Hieronymus, hoc vnum, inter cætera pietatis officia, proprium sibi fecerit institutum: quod certè muuus quàm non modò ipsi Deo gratum & acceptum, sed & Reipublicæ commodum sit, neque à suscepta scriptio alienum, neque lectori iniucundum erit paucis indicare. Qui enim diuina humano contuentur oculo ad egregiam operis commendationem non inanimaduertunt quàm salubri, & religioso conatu, è communi animarum salute, diuinæq; gloria quisque defudet: sed quàm specioso & illustri hominum plausu, aut è priuata vtilitatis cōmodis & splendore laboret; ac ideo minus huic instituto deferunt, in quo plus est curarum & laborum, quàm splendoris & pompæ. Cæterum vtilius hoc, quàm speciosius institutum solidæ charitatis rei que publicæ per commodum opus, si quod aliud, meritò cēsetur; nobilioribus enim, & fortunis intructis, qui sedulam nauent operā, reperiuntur non infrequentes; quando ex eo opere, vel non exigua lucri affulgeat spes, vel ambitionis aura è potentiorum seruitute & clientelis excitata, & collecta non leuiter blādiatur; extremorum verò inopia & miseria confectorū

curam

Quam ne
cessaria
deuolūtā
sobolis in-
stitutio.

curam qui suscipiant, admodum perrari; cū nullum alliciat commodum, nullum sollicitet lucrū; sola laborum & ærumnarum copiosa seges efflorescat & inuitet. Quod si pauperis cōtuis vel cibo alere, vel veste contegere charitatis non infimæ putatur, quantò altioris ordinis illa erunt? eiusdem animum bonis moribus excolere, mentem christianis virtutibus exornare, catholice fidei rudimenta, diuinæque legis præcepta tenella adhuc ætati & infimæ instillare, quæ formantium manus ad virtutem, rectamq; fidem facile sequitur; tū eosdem varijs artibus & opificio informare, quò vitam honestè traducere, & si contingat, familiā etiā alere queant; si qui etiā eminentioris ingenij exsultant, è sedentarijs illis artibus, sordiumque tenebris ad doctrinarum lumen adducere; nec modò corporis famem cibo, sed insitam etiam illam, & à natura ingentam sciendi cupiditatem ingenuis artibus sedare? Et certè si vniuersos christianæ *Etiā in* reipublicæ ordines animo reperas, si gradus omnes *simi bene* ratione perlustras, si status denique mente *exculti v-* reuoluas ac percurras, complures occurrent, qui *niuersa rei* miserè neglecti in perpetuis natalium sordibus *pu. admo* furto, vitijque omnibus expositi, diuino numini *dū vtili.* & Ciuitatibus infensi perpetuò iacuisent, nisi huius institutionis & disciplinæ beneficio è natalium tenebris, rei que familiaris angustijs, vel ad doctrinarum culmen & gloriam, vel ad honestas artes & opes non exiguas, ingenti certè Reipublicæ bono, aliquandò emerfissent: quales etiam innumeri penè sunt tū minores opifices

ces in officinis operam mercede exercentes ;
 tum etiã officinarum magistri, qui ex hac pau-
 perum derelictorum institutione prodire pro-
 deuntque quotidie, quorum in officinis, si quid
 contrahas ; vides omnia citrà fraudem ac per-
 iuria omninò sincera fide transigi, magna con-
 trahentium vtilitate, & christianæ probitatis
 exemplo. Nec in præteritis illud reliquendum,
 quã frequentes sacris ordinibus nomina de-
 derint, dentque frequentissimi, quorum doctri-
 na & probitas multis christianæ reipublicæ par-
 tibus admodum vtilis, & frugifera commenda-
 tur. Ut igitur nobiliorum institutio præclaros
 sanè & egregios habeat exitus, (permagni enim
 reipublicè interest, quã rectè ad pietatem &
 virtutem nobilitas informetur, cuius tanta est
 in vtramque partem vis atque potestas) in fimo-
 rum tamen & tenuiorum informatio suo non
 caret fructu, nec minori apud Deum mercede
 compensatur. Quin vberiores etiam interdum
 pietatis & religionis fructus, vel tenui cultura,
 ex infimis & humilibus legi, quã è nobilium
 diuitumque diligenti cultu, idcirco plures san-
 ctorum Patrum sensere : tum quia opulenti &
 potentiores nihil præter terrena sapere aut cu-
 rare videntur, tenuiores verò rebus humanis mi-
 nus addicti facilè, hisce contemptis, toto pecto-
 re ad cœlestia anhelant, eaque magno cum pie-
 tatis sensu contemplantur, & expetunt : tum
 etiã, quia diuitias & nobilitatem, Dei homi-
 numque contemptus ferè comitatur : cum infi-
 miores cœleste numen puriori religione colere,
 eiusque

Quæ spiri-
 tualiu bo-
 norum fa-
 cunda in-
 firmorum
 institutio.

eiusque maiestatem vereri facilè condiscant ;
 hi enim humana non magnoperè expetentes,
 diuina auidè arripiunt, quæ nobiliores, animo
 amplitudinis humanæ cupiditate occupato, pe-
 nitus excludunt : pauperes illos rerum inferiorũ
 contèptores haud ægrè allicit cœlestis vitæ amor
 & studium ; quod potentiores imaginarijs ho-
 noribus, excellentiãq; studijs (cuius maximè ap-
 petens est nobilitas) indulgentes tædio atque
 molestia afficit. Vndè non immeritò cœlestiũ
 donorũ opes laxiori manu in illos effundere di-
 uina bonitas consuevit, quos ab his rebus men-
 te soluta, abalienataq; voluntate, sicire cœlestia
 videt ardentius, & ad christianam disciplinam
 multò esse propensiores. Quippè tanti refert,
 quã vacuo liberoq; animo ad Deum accedas.
 Quibus certè alijsq; permultis de causis nemi-
 ni iam mirum esse debet, si huius destitutæ sobo-
 lis cura perpetuò summis viris, sanctisq; homi-
 nibus cordi quammaximè fuerit. Inter quos
 tam pij sacriq; instituti Princeps & auctor San-
 ctus Zoticus censetur, qui eximia nobilitatis &
 virtutum omniũ laude Romæ florens, cum alijs
 summis viris Constantinopolim à magno Con-
 stantino Cæsare traductus, ad summa Imperij
 munera obeunda, ibi primus orbis curam
 suscepit, eisquè contubernio erecto, proprias
 ædes assignauit, & certam viuendi rationem
 instituit. Vndè Leonis & Anthemij Augustor-
 um rescripto ad Dioscorum Præfectum, sancti
 viri memoria in hæc verba commendatur. Zo-
 tici beatissimæ memoriæ, qui primus huiusmo-
 di

S. Zoticus
 orphanor-
 um insti-
 tutor.

h. v. a. primi
 legis C. de
 Episc. &
 Cleric.

R di

258 *De vita Hieronymi Aemiliani*
di pietatis officia inuenisse dicitur. Sed & Gre-
cis Latinisq; sacrorum factorum monumentis
pridie Kal. Ianuarij egregia viri sanctitas, & piū
charitatis opus illustratur: vt non parum etiam
hæc pauperum derelictorum institutio auctoris
nobilitate & sanctitate commendetur. Quod
verò Constantinopoli S. Zoticus, idem etiam in

*S. Clemens
martyr e-
iusdem in-
stituti sec-
rator.*
Gallatia, pari pietatis laude, S. Clemens Episco-
pus & martyr præstitit. Hic magnus ille Clemens
martyrū columen, & carnificū terror, cui orpha-
norum colligendi curam & studium accendit
dira fames, quæ tunc Gallatiam inuasit; cumq;
esset ille admodum iuuenis, & tūm, vix vigesimo
ætatis anno expleto, Ancyrensi Episcopatu in-
auguratus, Orphanorum tamen institutum non
dimisit. Quin illud etiam addidit (quod Hie-
ronymus etiam Somaschæ præstitit, & nostra
adhuc in Religione, certis ad id ædibus assi-
gnatis, vsu receptum est) vt præter pauperes,
orbos etiam à nobilioribus oblatos filios apud
se domi aleret, educaret, & erudiret. In ean-
dem pietatis laudem acerrimè incubuit Sæctus
Adelhardus Pipini Magni Nepos, & Caroli Au-
gusti Consobrinus, qui nouam in Regno Galliæ
vel inuexit, vel tempore defueta derelictæ so-
bolis curam reuocauit; orbis enim pueris in
vnum collectis insigne domicilium attribuit, tan-
taq; pietate operi semper præfuit, vt, quos huic
officio ministros assignarat, velut pauperum
medicus ac parens, cum ipse interesse, opusquæ
suis manibus perficere non posset, diligentissi-
mè instrueret, quæ ratione cibos pararent, ne
tenellæ

*S. Adel-
hardus e-
iusdē ope-
ris Pater.*

Congr. Somaschæ fund. Lib. IV. 259
tenellæ ætatis sanitas læderetur. Sed & hoc mi-
nimè reticendum, quod maximè ad rem nostrā
facit, Adelhardum virum Religiosum fuisse, &
Abbatem Corbeiensis, vt hoc institutum à re-
ligiosis hominibus non abhorreere appareat. In
Cypro etiam S. Sophronius Episcopus pupillo-
rum, & orphanorum patronus, & pauperum om-
nium adiutor mirificus fuit, cuius in pauperes
egregia charitas ecclesiasticis factis celebratur
sexto Idus Decembris. Neq; verò in omni cō-
sequenti posteritate viri omnium laudum gene-
re defuere, qui in idem pietatis opus curas om-
nes direxerint, quibus Hieronymum etiam nos-
trum præterito sæculo diuina bonitas addidit,
& ad huiusmodi loca tota fermè Gallia Cisalpi-
na cōstruenda excitauit: quo in munere quā di-
uina clementia magnis rebus gerendis eidē ad-
fuerit, satis præcedentibus libris cōtinenti nar-
ratione expressus illius vitæ cursus declarauit.

*S. Sophro-
nius orpha-
norū adiu-
tor.*

*Insignis Hieronymi corporis, morti-
ficatio, quæ pœnitentiæ & pau-
pertate absoluitur.*
Cap. VIII.

Veram & germanam in Deum, proximosq;
charitatem, & assiduum orationis studiū
insignis semper mortificatio comitatur, indis-
solubiliq; nexu illis perpetuò vnitur: nec ea so-
lum, quæ infanas corporis appetitiones, & effre-
nos sensuum motus domat; sed etiam quæ ani-

R a mi

mi elationes immoderatosq; spiritus cohibet, & reprimit: quæ utraq; mortificationis pars quam in Hieronymo fuerit absoluta, tradendum est.

Corporis mortificatio, quæ per penitentiam & paupertatem continetur.
Penitentia Hieronymi penitentia in victu quæ aspera.

Ac ut eam, primo contemplerur, quæ corpus respicit, ea ferè Penitentia & Paupertate continetur, quarum virtutum gloria perillustris fuit Hieronymus; quippè asper admodum semper in se ipsum fuit, sensuumque & corporis domitor omnino seuerus. Quam enim asperam victus rationem usurparit, sæpius indicatum est: initio namq; suæ conuersionis cum cibi minimi esset atque vulgaris, tum verò eos fecit in abstinentiæ virtute processus, ut vix aliquid vilissimi edulij cum cæteris domesticis victitans ad panem adhiberet; eoque postremis vitæ annis processit ut pane secundario, vel etiam hordeaceo, & frigida vitam duceret: atq; adeò tam asperæ ciborum abstinentiæ assueuerat, ut nè aspectum quidem lautiorum ciborum ferret; cuius rei argu-

Lib. 3. c. 13.

mento sunt vberriam lachrymæ super mensam apud Scainum fusæ: quod ego nunquam certè memini, quin memoriæ succurrat, quod de Palæmone Thebaidæ solitudinis Monacho produnt, qui cum Pachomium contubernalem suum hortaretur, ut celebri diæ Resurrectionis Domini solito lautius obsonaret, coxit ille olus, oleoq; & sale condiuit; sed, posita mensa, Palæmon suspensus parumper hæsit, ingemuit, hisq; verbis lachrymas emisit: Dominus meus crucifixus felle & aceto potatus est, & ego oleum edam? cumq; illum vbertim flentem rogaret Pachomius, ut cibum sumeret, illamq; olei lautitiam non tam sibi,

sibi, quam illustri, & omnium maximæ celebritati concederet, non obrinuit; quin Palæmonis lachrymæ perucierunt, ut nè Pachomius quidem præter panem cum sale & frigida, quidquam gustaret. Simili abstinentiæ ardore Hieronymus: sanctissimi Crucifixi recordatione splendidiores auerfabatur mensas, & pari lachrymarum vberitate alios etiam à lautiori escarum usu eodie apud Scainum reuocauit. Et quidem ad hanc virtutem abstinentiæ domesticos in primis cæterosque, qui illi in disciplinam se traderet, suo informabat exemplo, & institutione, parcoque & parabili cibo eos uti ubique volebat: Ut vniuersa in hoc genere de eius instituto illis planè verbis S. Hieronymi concludere posse mihi videar, quæ de Monachis eremi ait. De cibis verò & potu taceo, cum etiam languentes Monachi aqua frigida vtantur, & coctum aliquid accepisse luxuria sit. Eadem vitæ asperitas comitabatur quiescentè; cum enim aliquandò subietas paleas ad cubitum adhiberet, eò postea deuenit, ut corpore paupimento porrecto nudo saxo, vel (si paulò commodius quiescere necesse fuisset) alicui asseri, neque positis indumentis, ad cubaret; vixq; satis naturæ faceret indigentia: in se ipsum autem immitti sænoq; flagello, nec citrà sanguinem desæuire, terga corpusq; sædè discerpere erat illi per familiare. Sed longum esset omnino recensere, quam adeò afflictum, & flagris contusum debile corpusculum, alijs prætereà laboribus ac vitæ asperitatibus seuerè frangeret; cum illud ferendis oneribus subij-

Epist. ad Euseb. 22

Eiusdem rigor cum somnum caperet.

Disciplina.

*Corpus cō-
tinuis la-
borib. fra-
ctum.*

ceret, longis itineribus, Oppidorū Vicorumq;
concurfationibus fatigaret. Quoties hominem
ligna, saxa, fabulum cōuehentem conſpexerunt?
Quoties in agris, nulla frigoris aut caloris habi-
ta ratione ruſticorum vices explentem ſunt in-
tuiti? Quæ omnia ad corpus edomandum rebel-
lantisque ſenſus vires atterendas ſpectabant:
quod mortificationis genus priſcis etiam illis
Sanctis Patribus in uſu fuiſſe, vel vnum Maca-
rij Alexandrini Monachi exemplum docet,
qui ſaccum ſabulo plenum ſæpè geſtabat hume-
ris, nihil indè præter extremam laſitudinē cap-
tans: rogatusq; quid ſuperuacua illa ſibi veſlet
opera, egregiè reſpondit: niſi corpus hoc gra-
uiter affecero, periclitetur anima, neceſſe eſt;
hunc planè Macarium mihi videtur referre Hie-
ronymus, ad eò propenſus aſſiduis laborum de-
fatigationibus, ad corporis vires perdomandas.
In cuius certè labores mihi intuenti ſæpè ſuc-
currit admirari, qui artus, quod robur, quæ cor-
poris firma conſtitutio, & membrorum apta co-
agmentatio, tantam ſubire laborum molem po-
tuerit: qui certè humanam fidem excedere vi-
deri poſſent, niſi pios huiusmodi conatus cœlo
curæ eſſe ſciremus. Vnanimis etiam ſoror, &
indiuiſibilis comes eius mortificationis eſt pau-
peritas; quæ ſola ſuo honeſtat comitatu plurimis
carentem commodis vel ad ipſam vitam tuen-
dam neceſſarijs. Quo in genere quantum Hie-
ronymus, ſiue ad peculiarem nec vnquam inter-
ſiſtentem huius virtutis exercitationem, ſiue ad
abſolutam corporis caſtigationem excelluerit;

ad eò

*Paupertas
qua corpo-
ris morti-
ficatio ab-
ſoluitur.*

ad eò totus illius vitæ curſus legentium oculis
obiectus oſtendit, nihil vt iam ſuper addi poſſe
videatur. Quare compendio ſunt hic aliqua
attingenda, tum quæ ad corporis mortificatio-
nem, tum quæ ad abſolutum huius virtutis exer-
citiū faciunt. Ac vt de primo dicam. Ex-
trema ſemper earum rerū inopia, quæ ſunt alieno
corpori neceſſariæ, ad eius mortificationem,
conſiſtabatur: cumq; ſedulò cum alijs ageret,
vt extremæ pauperum miſeriæ vellent obuiam
ire, ex publicaq; miſericordia non exigua Chri-
ſti pauperibus annonæ ſubſidia exprimeret;
ipſe tamen commune cum illis paupertatis in-
commodum præcipuo damno, ex arctioribus ſci-
licet mortificationis legibus, ſubire volebat;
quippè ſtipem in alios largè diſperſiens, ſibi ta-
men, vix quantum quotidiana tolerandæ vitæ
neceſſitas poſtularet, reſeruabat: quoque ma-
gis apud illum valebat rarus ille ſenſus alienæ
miſeriæ, & diræ famis horror; eò minùs ſibi vi-
tæ ſubſidia uſurpabat. Itinera in ſuper, quæcunq;
incidiffent, quouis anni tempore, pedes, & ſolo
diuinæ prouidentię viatico inſtructus obibat:
quocumque perueniffet, ad Xenodochia vel No-
focomia pauperum diuertebat, incommoda ſci-
licet, & viliffima huiusmodi diuerſoria, quibus-
cunque nobilium habitationibus, paupertatis
& mortificationis ſimul amator antefereſ. Amic-
tū ad eò paupere & vili vtebatur, vt inter-
dū, ſæua hyeme procedente, frigore obdurari
eius membra viderentur. Atque, vt vno verbo
concludam, in hunc planè finem tum domi,

R 4 tum

tum extra in suppellectili & victu, ceterisq; rebus paupertatem potissimum eminere volebat, quò nullibi mortificando corpori deesset occasio. Eoq; studio consequebatur, vt non modò mortificationi inferuaret hæc virtus: sed ad absolutam etiam Euangelicæ paupertatis speciem se ipsum a liosq; formaret: quos non in postremò aliquo gradu consistere, sed ad altiores secū euehere contendebat. Libet hic, quàm per omnes paupertatis gradus sit egregiè vagatus, cursum exponere. Primum enim ab alienata à diuitijs voluntate, omniq; praua animi affectione deterfa, interno illo diuitiarum contemptu inter eos cooptari meritò debet, qui primo in agmine pauperes spiritu à Domino vocantur, & quibus regni Cælorū possessio addicitur. Verùm primo in hoc ordine non constitit ille, sed ad proximum etiam paupertatis gradum euasit; vt scilicet tacito illo, & in sinu latente bonorum omnium despectu aliquandò euulgato, & in lucem educto, rebus suis se spontè abdicaret, omniq; paterno censu exutus, Christi pauperrimus fieret. Illud etiam (quod permagni in paupertatis studio æstimatur) est tertio loco affectus, vt voluntariæ huic rerum abdicationi, perpetuitatem adderet; nam illam semel arctè completus, in omni postea vitæ parte diligentissimè custodiuit, & quibuscunq; officijs sanctissimè retinuit, summis etiam opibus libens semper eam prætulit. Quippè in ea rerum inopia tam diues, nihil vt appeteret; in magnis verò diuitijs tam largus, omnia vt Christi pauperibus effusè diui-

diuideret. Sed vno fortè gradu summo illo euangelicæ paupertatis fastigio minor Hieronymus videri potest; quòd, an voti religione ad hoc vitæ genus aliquandò se obstrinxerit incertum. Ceterùm in tam ampla bonorum abdicatione, qualem de Hieronymo retulimus, maius quoddam inest voluntariæ paupertatis momentum, & excelsi animi supra humana omnia erecti argumentum, quàm leuiter intuenti appareat. Non enim fortè admodum difficile priuatæ renūtiare fortunæ, nec altioris ordinis iniecta aliqua spe, velle prætereà maioris voti aleam experiri: sed hominem in amplissima Republica natum, nequicquam illi maiorum dignitatum, & supremi etiam in sua Ciuitate Principatus aura adblandiente, eo diuitiarum honorumq; culmine spontè decedere, quamcunq; supremi fastigij spem abijcere, & ad tam vilia abiecta q; pauperum seruitia se se deijcere; admirandum profecto, & supra cõmunia mortalium vota obstupescendum facinus censetur. Quod facile magnum illum Quinium Gallicanum, bis Consullem, pluries barbarorum victorem, & Constantini Magni generum designatum animo subijciat. Hic toties Romani exercitus Imperator, post Thraces, Dacos, & Scythas bello domitos, Constantiam tamen Constantini Magni Cæsaris filiam sibi sponsaliū pollicitationibus destinatam, cum ingenti opum vi spontè dimisit; & ad Ostia Tyberina secedens Sancto viro Hilario se se aggregauit, & pauperum hospitalitati, infirmorumq; seruitio se totum addixit, multo sibi

sibi gloriosius fore ratus, cœlesti militiæ subesse, quam Romanæ præesse, & salubrius Christi pauperibus se immiscere, quam primo post Cæsarem loco in Aula consistere: quare tam ardentè in priuatis ædibus serui functus est officio, quam prius in castris imperatoris ac ducis: nec magis olim militaris gloriæ audius fuit, quam postea abiectissimæ paupertatis studiosus: cui non admodum ab similibus Hieronymus noster videri potest in tam egregio rerum humanarum contemptu, & sui ipsius despectu. Sed & quæ admodum suos habuit admiratores voluntaria Gallicani paupertas, & in Christi pauperes pietas, cum, vulgata latius per orbem tantæ rei fama, multos vndiq; illuc acciret, qui ad virum ex Patrio & Consule lauantes pauperum pedes, ponentem mensam, affudentem manibus aquâ, languentibus sollicitè ministrantem, & cætera sanctæ seruitutis officia exhibentem, contuendum properarent: ita neque ipsidem suo caruit tempore Hieronymus, quos latè manans in hominum ora eius virtutis rumor, ad ipsum Soma-schen-sis solitudinis recessum inuitabat, quò tantæ paupertatis & pietatis spectatores forent. In ea verò abiectissima rerum conditione (vt hoc etiam postremo loco addam) non minori profectò laude digna sunt, quæ in pauperum obsequium præstitit, quam quæ in summa opum affluentia in luxus & voluptatis gratiam à vanis diuitiarum amatoribus profecta videmus: Vil-las illi, Palatia, Thermas, Theatra, aliq; ædificia insanis innixa substructionibus, & immani-

bus

bus columnis suffulta, tam stulta, quam larga diuitiarum profusione excitarunt: sed Hieronymus non sæcularis auræ, sed paupertatis studio incensus, pauperumq; addictus seruitio, humiles casas erigere, hospitia miseris parare, multa pafim gymnasia ad exercendam pietatem charitatemq; aperire, in quibus ille de his virtutibus prælectiones quotidie habebat admodum vti-les & frugiferas, non nitido dicendi genere & conquisita verborum pompa explicatas, sed assiduis asperæ pœnitentiæ & paupertatis laboribus atq; incommodis expressas, quæ non vulgarem sui corporis mortificationem, illustri cum pietatis significatione, mortalibus obtestarètur.

Eiusdem interior mortificatio, qua humili sui abnegatione, & obedientia continetur.

Cap. IX.

SED ad alteram mortificationis partem deuenio; quæ animi cupiditates frangere, & interni spiritus elationem humili sui cõtemptu, & obedientia deprimere solet. Arduo sanè & difficili certamine, vt non passim huius victoriæ exempla numerare queas; quippè Chium Aristonem illum plures secuti, ad propriæ laudis gloriæq; studia potius, quam veræ virtutis se se retulere: non minora tamen in Hieronymo suppetunt huius virtutis, quam cæterarum argumenta; cui vnum illud familiare fuit, infra omnes

nes se se demittere, præ omnia se contem-
nere: maximè sollicitus, nè magnarum virtutum
mercibus referta nauis ad cæcos elationis sco-
pulos illisa, miserè aliquandò superbiam fluctibus
abforberetur. Molestior fortè videbitur nar-
ratio, si singulos humilitatis, propriaq; abnega-
tionis gradus persequar; idcirco pauca tantum
hoc de genere attingam, ex quibus de reliquis
in proclui erit iudicium. Ipse hominis habitus
cum primùm in oculos incurreret, erat non ob-
scure humilitatis indicium: eandemq; virtutem
tùm domestica, tum externa eius exercitia pro-
debant. Domi siquidem ad abiectionissima quæq;
& laboriosa ministeria, studiosa & prompta ad
omne officium celeritate, vel non rogatus, se se
porrigebat: hoc erat illi solemne, coquo operam
dare, sordida culinæ seruitia obire, aquam &
ligna conuehere, lances patinasq; perpurgare,
reductis ad cubitum manicis, inquinatos lebe-
res & ollas feruenti aqua sua manu diluere, pa-
uimentorum quisquillas verrere, in cuiusq; vel
infimi obsequium se totum occupare; vt, cæte-
ris officio Prælati, mutata cum illis officij vice,
eorum expleret ministeria: cæterorum seruum
& administratorem, seu veriùs mediastinum
dixisset. In communi verò & quotidiano con-
gressu omnes comiter appellare, & infimū quæq;
blandè affari cõsueuerat; nec vlla re magis tam
multos ille ad se alliciebat, quàm miri illo sua-
uique alloquio. Pauperes autem & egenos pec-
culiari prosequatur honore, omnia eorum
causa præstare cupiens; quòd in illis singularem

quan-

quandam Christi Domini speciem agnosceret
qui cum esset diues, propter nos egenus factus
est. Si quid interdum ab eo erratum esset (quod
in hac contagione in proclui est) non ille per-
tinaciter errorem defendere, non studiosè oc-
cultare, sed grauissimum fateri, emendationem
polliceri: sæpè cum in cenaculo, cæteris assiden-
tibus, suis erratis veniam deposceret, id tanto
animi sensu & ostensione doloris præstabat, ac
si verè grauissima fuissent: quæ tamen vel nul-
la, vel certè ex eorum genere erant, aduersus quæ
nunquam satis cauta est humana fragilitas. Sed
vmbra ista exercitatio virtutis minus fortè
splendoris habet ac probationis; clarior illa &
illustrior, quæ integris spectabatur ciuitatibus:
cum onustus manticis, ad comunem misericor-
diam prodiret in publicum: quo loco nè aliqua
fortè fictæ humilitatis suspicio esse posset, adde-
bantur insanæ plebis probra, scommata, & cõ-
tumeliæ, è quibus molestiæ nihil, voluptatis verò
plurimum hauriebat Hieronymus, magno certè
edomiti interioris sensus argumento. Egregiū
fuit olim Sancti Francisci aduersus gliscentem
sanctitatis suæ famam cõmentum; illud (quan-
dò latius quotidie in vulgus manaret, & cele-
brior in ora deueniret) nè qua inanis gloriæ vo-
luptas subiret animum, cum negotium dedit
dicacissimo cuidam, vt vitam & mores suos om-
ni verborum petulantia incesceret: vrgere ille
immaniter volentem non destitit: quin etiam
conuicia aliquantò seueriùs acerbisq; quàm
deceret, quæ sita congestaq; in eum scimus: sed

& hoc

& hoc vnum mirificè aduersùs animi elationem medicamētum semper adamauit Hieronymus, sanctæ humilitatis & mortificationis sectator; cui nullum dulcius acroama, quàm cōuiciorum & iniuriarū nobile præconium. Lacescenti verò, & iniuriam inferenti quàm blādum se præberet, satis explicatum, cum barbæ euulsionem minanti, tam inusitato modestiæ documento, mitissimum se obtulit. Hoc etiam inter insigniores humilitatis & abiectionis notas referendum; infima loca ambire, oblatos honores reijcere; suprema munera detrectare: regebat ille initio auctoritate potius, quàm imperio reliquorum cætum, cupiebatq; eo se onere leuare; cumq; abouerent cæteri, primum tamen ille gradum, quamdiu potuit, recusauit; tamdiū verò restitit, donec omnium efflagitatione victus animum inflexit, vt desineret rogari tandem & negare; illud tamen constantissimè semper retinuit, vt, quandò primo loco abire non posset, cum saltem omnium nomina essent conscribenda, tertio se loco semper scriberet, duosquè ad minus sibi præferret: idque vetustissima auctographa sua mane exarata, adhuc ostendunt, in quibus Alexandrum Mediolanensem, & Augustinum Bergomensem illi prælatos legimus. Huc etiam mirificè facit, quod alibi à nobis est quaesitum, cur scilicet villarū & solitudinis recessum magnis prætulerit Ciuitatibus: vt enim illam iam præsentem causam omittam quæ illi cum alijs sanctis viris communis esse potuit, qui vrbes illecebrarum plenas, ceū scelerum irritamenta cum eremo

eremo libentissimè cōmutarunt; quo in genere illustris admodum fertur S. Benedictus, qui, Roma cum studijs relicta, in solitudine maluit esse cęlestium rerum contemplator, quàm in ea vrbe sæcularium studiorum cultor: huius tamen Hieronymi consilij primas sibi partes vsurpare videntur tum proximorum charitas, tum sui ipsius contemptus. Videbat ille rudes & agrestes homines egere admodum Christianæ Doctrinæ magistris, quorum in ciuitatibus copia nō deesset; proindè libentissimè ad eos se cōferebat, exemplo fortè Pachomij Monachi, qui animaduertens proximi vici colonos rerum cęlestium ignaros, à cultu abesse diuino, & tantummodò in pacendis pecoribus studium protrahere, vehementer indoluit, nihilq; moratus, ad eos se cōtulit, & inter illos tuguriolū cōstituit, neq; prius discessit, quàm illos docuisset Deū timere Christo credere, piè atq; innocenter viuere. Sed hoc fortè melius in singularè hominis humilitatem, suiq; contemptū reijciendum; qui se mortalium omnium vilissimū caput, & frequenti illa hominum luce omninò indignū arbitratus, latebras, solitudines, cæcæq; montiū latibula circumspexit. Sed quæ ab hominū cœtu arcebat humilitas reuocabat postea charitas, cogebatq; spiritualis institutionis gratia, hominū frequentiam subindè repetere; veluti qui maris periculo emersus, iamquè in ipso portu receptus, si quos naufragio confictari videt, rursus committit se fluctibus, vt in alto laborantibus opem ferat: ita ferè Hieronymus sua nimirum quiete aliorū salutem

salutē potiorē habens . Superest iam postremo loco eius obedientia explicanda ; quā ab animi mortificatione non seiungendā docuimus . Cui virtuti (quoad licuit) semper Hieronymus, cum absoluta sui abdicatione iudicij, ac volūntate promptissima paratū & alacrē se obtulit. Sed cū ceteris moderator præfesset, minū multa huius generis exēpla edere potuit . Initio suæ conuersionis quā ardentē obsequendi studio rerū spiritalium moderatori se totū permiserit, ac penitū subiecerit, suo retulimus loco . Cumq; postea in disciplinā etiā Carassæ se tradidisset, itā ab eius nutu pendeat, vt, eo inconsulto, nē leuissima quidē attentaret : Ad tantæ virtutis specimen indicandū, hoc vnū subijciā ex quo de cæteris prudens Lector coniecturā faciat . Cū Salodij Stephanus Bertazzolus, Hieronymo audiente, aliquot capita ex S. Augustini meditationibus perlegisset, magno pietatis ardore Hieronymum ea lectio compleuerat, vt libellum apprimē vtilē, & fructuosum vehementer laudaret cōmendaretq; ; ea res Stephanū impulit, vt librū Hieronymo muneris loco offerret ; sed gratum dantis animū multa humanitate collaudās Hieronymus, gratiæ omninō remittebat: verū cunctantem ad accipiēdum, cū alter precibus perpelleret ardentius, annuit tandem Hieronymus, seq; oblatum munus hac conditione admisurum spondit, si, datis ea de re ad Carassam litteris, & ipse consensisset ; nē videlicet quicquam in sanctæ obedientiæ iura ea de causa peccasse videretur . Post verō suum à Carassa discessum,

discessum, cum varia obiret loca, nouasq; pauperibus sedes pararet ; dicecesanis Episcopis eorumq; Vicarijs itā se, suaq; omnia subdebat, vt singula pro eorum moderaretur arbitrio . Si Ciuitatem relinquere, Villasq; & agrestes homines Christianæ doctrinæ præceptis imbueri in animo esset ; id non nisi Episcopo benedictione annuente, aggrediebatur . Nunquā ille vel Ciuitates appetebat, vel ab eis Somaſcham redibat, quin saltem Vicarij benedictione, ac veniamuniri vellet . Quin etiā cum Bergamo Mediolanum, ad Orborū contuberniū curandū, se contulit, id nō nisi permittente Episcopo, ab eo factum asserit Carassa . Quò manifestē liqueat illum ad eō sanctæ obedientiæ studio incensum fuisse, vt quando illius exercēdę argumenta, tanquā aliorum moderatori inter suos, deessent ; ea apud externos studiosissimē conquireret .

Eius corporis forma, & figura .
Cap. X.

Satis hucusq; quantum vires tulere, internam animi effigiem Hieronymi proferre, hoc est perfectæ virtutis simulacrum, & excellens christianæ disciplinæ exemplū exprimere sum conatus : eaq; parte quatuor libris adumbrata, ipsam etiam corporis formam, oris lineamēta, faciemq; tradere, hac suprema operis clausula, liber . Statura fuisse aliquantō supra cōmunem, & tora corporis mole egregiē formatū, capillo supercillioq; nigrū, sed itā, vt atro densiq; pilorum

rum excursu in vnū ferè supra nasum conuenirēt
supercilia; grandioribus viucibusquē oculis, &
pleno tandem maestatis ore omnino venerabi-
lem tradiderūt, qui proximi Hieronymo, id vel
à viuētis imaginis spectatoribus hausere, vel
contemplari recentes illius æui figuras potuere,
quā minimè aberrantes à vero: sed difficile
admodū antè tantū temporis absumpta linea-
mēta, penna tāquā pennicillo reponere. Mul-
tum tamē fuisse dignitatis in illius ore, ac vultu,
vt vehemēter assentiar, facit peruetusta adhuc
Venetijs apud Aemilianos gentiles suos homi-
nis imago (quā è præsentis vultu fortè pictor ef-
fixit) quæ barba, & mento confirmata iam æta-
te virū ea, quā referunt, aspectus dignitate in-
signē ostendit. Consequentes postea anni canit-
iæ, & penitētiæ rigor maciē pallorēq; addidere,
sed maiestate vultus, & frōtis imperio nō immi-
nuto. Cernitur adhuc Brixia in suprema ædium
cōtignationē rudi & ineleganti opere expressa
hois iam senis figura, ac penè æui tabe absump-
ta; quæ tamen ex tam dissita memoria plenum
grauitatis propagauit in hāc diē hominis aspec-
tum. Sed quæ fuerit Hieronymo facies, & quā
minimè dissimilis à pictoribus expressa, nō mul-
tū laboro. Illud vnū est, quod in operis meta
constitutū me maximè sollicitat & vrget, vt in-
ternam illius animi effigiem tam claris virtutū
luminibus radiantem, & fusiū hisce libris à me
in hunc finem explicatam, quotquot ab Hiero-
nymo sumus, vita & moribus tandem aliquan-
dō ad viuū referamus.

E I N I S.

S E R I E S

CAPITVM OPERIS.

Libri Primi.

<i>Atria, natales, ortus. cap. 1.</i>	<i>pag. 1.</i>
<i>Ingenium puerilis educatio, litte- rarum studia. cap. 2.</i>	<i>7</i>
<i>Quando primum ad arma transie- rit. cap. 3.</i>	<i>9</i>
<i>Deprauati adolescentiæ mores ca. 4</i>	<i>13</i>
<i>Iterum difficillime Reipub. tempore ad arma reuoca- tur. cap. 5.</i>	<i>16</i>
<i>Castrum Nouum acri oppugnatione Casariani inua- dunt. c. 6.</i>	<i>20</i>
<i>Castro Nouo direpto, Hieronymus carceri addici- tur. c. 7.</i>	<i>24</i>
<i>E carcere insigni Beatissimæ Virginis miraculo libera- tur. c. 8.</i>	<i>27</i>
<i>Nouo miraculo Taruisium deducitur. c. 9.</i>	<i>31</i>
<i>Bellis rebus compositis Castro Nouo Aemilianus præficitur. c. 10.</i>	<i>34</i>
<i>Defuncto fratre, Magistratu se abdicat, rei que fami- liaris administrationem suscipit. c. 11.</i>	<i>37</i>
<i>Insignis in Hieronymo morum mutatio. c. 12.</i>	<i>41</i>
<i>Rerum spiritualium Moderatori se totum permittit cap. 13.</i>	<i>45</i>
<i>Varia virtutum exercitia. c. 14.</i>	<i>49</i>

S 2 Ad

Ad quem perfectionis gradum, & qua ratione breui peruenerit. c. 15.	53
Miseria in magna annona caritate plura collata sub- sidia. c. 16.	60
Ioanne Petro Carassa familiariter utitur. c. 17.	65
E graui morbo desperata salute conualefcit. cap. 18 pag.	72

LIBRI SECUNDI.

H ieronymi deliberatio de noua vite ratione insti- tuenda. c. 1.	77
Eius uocatio ad pauperum derelictorum curam. cap. 2.	84
Collectis orphanis certa domus assignata, & prescrip- ta uiuendi ratio. c. 3.	87
Ad orphanos & vicinis etiam Insulis colligendos profi- ciscitur. c. 4.	93
Valetudinarij Insanabilium cura illi demandatur. cap. 5.	97
Ad continentis ciuitates eadem charitate iuuandas se confert. c. 6.	102
Brixie orphanorum domus constituitur. c. 7.	104
In Agro Bergomensis fruges meritis duo pia loca in Ci- uitate excitat. c. 8.	107
Instructo domicilio, impudicarum mulierum saluti consultit. cap. 9.	110
Rudes homines in Agro Bergomensis Christiana Fi- dei mysterijs imbuit. c. 10.	115
Noua sociorum ad Hieronymum facta accessio. cap. 11.	119
Profectio Hieronymi Nouocomum, Ciuitati, & pau- peribus	

peribus admodum frugifera. c. 12.	120
Primi Comitis Hieronymi socij res gesta, & obitus. ca. 13.	123
Leonis Carpani uini & primis Hieronymi socijs vita & obitus. c. 14.	129

LIBRI TERTII.

D E Principe Congregationis loco Meronij in com- muni Conuentu deliberatum. c. 1.	135
Pagi Somaschensis descriptio, aeris temperies. c. 2.	139
Qualis Somaschae domesticorum disciplina, & in ex- ternos charitatis officia. c. 3.	144
Hieronymi Mediolanum profectio, in Deum fiducia, & Francisci Sfortiae in Hieronymum liberalitas maxime insignis. c. 4.	148
Pij loci exordia, & varia de Hieronymo Mediolanen- sium iudicia. c. 5.	153
Mediolanensibus morbo laborantibus succurrit, insi- gni Ducis testimonio eius charitas commendatur, cap. 6.	157
Eius Ticini gesta. c. 7.	162
De Angelo Marco Gambavana c. 8.	166
De Vincentio Gambarana. c. 9.	174
Lectis nouis Comitibus, Somascham redit. c. 10.	178
Nouo domicilio in Arce Somaschensi constituto, ar- dentius pietatis studia colit. c. 11.	182
Venetias reuertitur. c. 12.	188
Venetijs rediens, uira abstinentia documenta edit in itinere. c. 13.	191
Acta eius Salodij, & Brixiae. c. 14.	194
Remotioris solitudinis desiderio incensus nouam sedem in	

In Arce sibi constituit. c. 13. 208
Eius infirmitas, & obitus. c. 16. 209

LIBRI QVARTI.

P lurium testimonio Hieronymi probitas commen- datur. c. 1.	211
Admiranda quadam de Hieronymo. c. 2.	221
Alia eiusdem generis. c. 3.	227
Alia beneficia Hieronymi precibus diuinitus conces- sa. ca. 4.	232
Hieronymi in Deum charitas. c. 5.	239
Eiusdem charitas in proximos. c. 6.	245
Derelicta sobolis educatio quam pius, & Republica vtile institutum. c. 7.	253
Insignis Hieronymi corporis mortificatio, quae paeni- tentia, & paupertate absolvitur. c. 8.	259
Eiusdem interior mortificatio, quae humili sui abnega- tione, & obedientia continetur. cap. 9.	267
Eius corporis forma, & figura. c. 10.	273

SYLLA-

SYLLABVS
RERVM NOTABILIVM.

A bdicatio publicorum munerum quam difficilis visa Hieronymo. pag. 77. 78	
Abdicat Hieronymus res omnes ter- renas.	82. 83
Abnegationis sui ipsius initia vnde in Hier.	49
Abnegationis propria gradus.	261
Abstinentia Hieronymi. 108. 117. 121. 185. 193. 213. 246	
Ad abstinentiam inducuntur alij eius exemplo. 194. 261. & doctrina. ibid.	
A celum directum a Germanis.	19
Addua flumen 139. 140. describitur.	141
S. Adelhardus vir religiosus orphanis educandis pia curam impendit.	258
Aelius pertinax mercaturam per suos exercuit.	40
Aer purior qui.	142
Aemilianorum familia vide familia, templum, Ioan- nes Petrus.	
S. Aemilianus martyr.	210
Aetas adolescentiae laboris impatiens, & appetens libertatis.	8
Aetas longa vnde.	142
Aetatis florem quam male consumpserit Hier.	14. 15
Affabilitas Hier.	268
Afflatus diuinos, excitantisque gratiae impulsus quid maxime retardet.	116

S 4 Ager

<i>Ager Somaschensis immunis à grandine precibus Hieronymi.</i>	226.227
<i>Agunt Patres de religione per summum Pontificem instituenda.</i>	169
<i>Alexander Besuzius addit se Hieronymo socium.</i>	119
<i>Eius vita virtutum laude commendata.</i>	ibid.
<i>Alexandri Monachi labores</i>	262
<i>Aloysius Boldonius agit cum Pontifice de nostra Religione approbanda.</i>	170
<i>Ambitionem fugit Hier.</i>	50
<i>Amicitias quàm studiosè sereret, & conciliatas exco- leret Hier.</i>	14
<i>Amor Hieronymi in Deum.</i>	44.78.81.150
<i>Amoris Dei effectus.</i>	245
<i>Amor Hier. in proximos.</i>	53.78. & à nu.245.
<i>Amoris in proximos effectus.</i>	246
<i>Andreas Borellus Hieronymum iuuit</i>	144
<i>Andreas Rimundij è Castro Nouo fuga.</i>	19
<i>Andreas Stella commendatur.</i>	235.238
<i>Eius in Dalmatiam profectio.</i>	235
<i>Eiusdem aegritudo periculosa.</i>	ibidem
<i>Voto Hieronymo nuncupato valetudinem recupe- rat.236. eius obitus.</i>	238
<i>Angelus Aemilianus Hieronymi pater.</i>	6
<i>Eius obitus immaturus.</i>	12
<i>Angelus Marcus Gambarana Hier. socius.</i>	166.167
<i>Ei præcipuè carus, atque ab epistolis.</i>	ibid.
<i>Romam petit ad pontificium diplomam impetrandū.</i>	168
<i>Curauit Congregationem nostram in Religiosorum ordinum numerum referendam.</i>	168.169
<i>Creatur primus Præpositus Generalis.</i>	171
<i>Gesta, & virtutes eius.</i>	175
	<i>Eius.</i>

<i>Eiusdem pius obitus.</i>	ibid.
<i>Animarum saluti instat Hier.</i>	99.100.109.147.148
	158.217.249.
<i>Animi magnitudo in Hier.</i>	12.10.21.22.23
<i>Animus Hieronymi adhuc iuuenis quam ferox, durus, & obfirmatus.</i>	14.15
<i>Annona mira caritas in Gallia Cisalpina.</i>	60
<i>Annus Natiuitatis Hier.</i>	6
<i>Aqua Hieronymi precibus impetrata.</i>	187
<i>Aragonij Reges pelluntur Regno Neapolitano.</i>	10
<i>Arcis Somaschensis situs, ac descriptio.</i>	183.184
<i>Ardor charitatis Hier.</i>	180.205. vnde 253
<i>Ardor sociorum eius.</i>	180.181
<i>S. Augustini sententia de frequentia Eucharistiæ</i>	47
<i>Augustinus Barilus socius Hier. eiusque vita laudati- sima.</i>	119
<i>Auxilium diuinum præsens Hieronymo.</i>	42.81.223.
<i>Ab eo imploratur.</i>	82

B <i>Artholomæus Scaimus.</i>	192
<i>Bartholomæi Spatafora de Hieronymo testimo- nium</i>	215
<i>Bartholomæi Peregrini testimonium de eodem.</i>	216
<i>Bellum Venetis ingruit.</i>	16
<i>Quando eis illatum & quale.</i>	17
<i>Benacensis lacus, & ora descriptio.</i>	195.197.198
<i>Bene agere præstantius, quàm subtiliter disserere.</i>	125
<i>Benedictione Episcopi munitus procedit Hieronymus ad ignaros erudiendos.</i>	115.273
<i>S. Benedictus Abbas solitudinis cultor.</i>	271
	<i>Benefi.</i>

Beneficium in se à B. Virgine collatum predicat ubi- que Hieronymus.	33
Beneficia accepta meritis Hieronymi.	232
Beneuolentiã inter nostram, & Patrum Theatinorum Religionem.	70
Benignitas Venetorum in orphanos.	92. 97
Brixienſium in eodem.	105
Item Comenſium.	122
Bergomum Hieronymum vocant eius urbis calami- tates.	107
Bergomensium liberalitas in conuerſas mulieres.	114
S. Bernardini pia opera in egrotos.	247
Bernardus Odeſcalcus ciuis Comenſis, & eius libera- litas.	122
Blasphemiam tollit Hieronymus.	226. 127. 242
Bonitas diuina quos beneficijs ad virtutem allicere ne- quit, eos pœnis à malis reuocat.	27
Bonitas diuina in Hieronymo.	26. 149. 165
Et in ſuos.	222
Bonorum conſuetudo viliſ.	45
Forum familiaritatem conquirat Hieronymus eſſe que diligit & obſeruat.	ibid.
Borbonius urbem diripit.	66

C

C æſar Gambarana Episcopus Derthonenſis voſa Patrum excipit.	170
Beati Caletani Thienenſis opera & ſanctitas.	97
Caloltij conſistere cupit Hieronymus.	137
Canonicus Lateranenſis Hieronymi conſeſſor, & magi- ſter	

ſter.	46
Canilenis turpibus ſublatis pius inducit Hieronymus.	
109	
Carolus octauus Galliarum Rex Regno Neapolitano poſitur.	10
S. Carolus viſitator Apoſtolicus orphanis profuiſ.	234
Caffiani locus de vitijs expugnandis.	58
Caſſitas nutat inter milites.	12
Caſtro Novo præſicitur Hieronymus.	9. 19
Caſtrum Nouum oppugnatur.	20
A Germanis diripitur.	ibid.
Receptum familiae Aemilianæ attribuitur.	35
Caſtro Novo iterum præſectus Hieronymus.	ibi.
Cato cenſorius mercator.	40
Charitas Hieronymi in Deum.	44. dnu. 239.
Charitas Hieronymi in proximos.	61. 62. 105. 158.
162. 218. à 245. 254. 271.	
Ad charitatem alios incendit.	212. 217
Cibus Hieronymi.	105. 117. 121. 160
Clauis è celo delatas accipit Hier. a B. V.	31. 32
S. Clemens Episcopus, & martyr orphanorum curam ſuſcepit.	258
Cœleſtia quando expetantur.	241
Cogitationes Hieronymi.	43. 51. 83. 85. 86. 88
Cognitionis ſui ipſius cupidus Hieronymus.	42
Cohortationes Hieronymi.	102. 113. 123. 131. 158.
190. 205. 249.	
Coortatio Hieronymi morituri ad ſocios.	209. 212
Collocutiones inanes vetat Hier.	183
Colligit orphanos Hier.	87. 105. 154. 164. 217
Concordia nobis à Chriſto commendata.	54
Concordia ſociorum Hieronymi.	181

Commoditates oblatas respuit Hier.	151
Compedes Hieronymo iniecti quales.	33
Conciones audit Hier. attentissime.	42
Confessionem frequentat Hier.	46
Conscientiæ stimulis agitatus Hier.	43-47
Eius securitas, & tranquillitas.	48
Constantia Hieronymi.	20.23.158.269
Consuetudo peccandi quam periculosa.	27
Consuetudo cum bonis quam vtilis, & cum improbis quam damnosa.	45
Consuetudinis bonæ effectus.	235
Consultitur Hier. de rebus animæ.	100
Consultuntur Hieron. socij de rebus animæ.	182.183.
Conualefcit ex morbo Hier.	74
Contemptus Dei, & hominum ex diuitijs, & honori- bus.	256
Contemptus sui ipsius in Hier.	49.50.56.83.256.271
Contemptum sui tulit æquo animo Hieronymus	157
Contemptus rerum humanarum quam difficilis.	79
Contumeliæ, & id genus alia quam grata Hieronymo.	269.
Eas paratus beneficijs compensare, ne dum remit- tere.	54
Id quod re ipsa præstitit.	55.156
Magno contemplationis desiderio tenetur Hier.	199.
200. ea fruatur.	204
Conuersio perfecta quibus rebus contineatur.	42
Conuersionis Hier. initia.	9.26.27
Conuentus primus à Hier. & socijs habitus.	136
secundis 179. tertius.	200
Coniuiua cur non aspernetur interdum Hieronymus.	194. 195

Corre

Correctionis morum dilatio stulta.	131
Crumenam auro plenam oblatam repudiat Hieron.	152
Cruciatu Hier. in carcere.	26
Cura Hier. erga orphanos.	88.95.98.153.218
Erga egros.	64.118.146.158.218 248
Erga mulieres conuersas.	114.216

D

D Eliberatio animi anceps in Hier.	83
Desides vituperantur.	88
Descriptio vrbis Venetiarum.	2.3
Descriptio Pagi Somaschenfis.	142
Eius Arcis.	183.184
Descriptio lacus Benacensis.	197.198
Descriptio vallis Sancti Martini.	139.140
Descriptio Abduæ fluminis.	14.141
Æstuariorum circa Venetias.	93.94
Canicula.	108
Habitus Venetæ nobilitatis.	83
Deum iratum curat placare Hier.	159
Illi Hier. se dicat.	75.82
Dexteritas Hier. in sceminis inhonestis à turpitudine abducendis.	112
Dicta Hier. qualia.	42
Dicta in eum quo animo tulerit.	156
Dies obitus Hier.	210.213.214
Dignitatum contemptor Hier.	49.78
Dignitates reijcit Carpanus.	133
Dionora, vel Eleonora mater Hier.	6
Diplomata pontificia Congregationi concessa.	168

Disce-

<i>Discedit Venetijs Hier.</i>	103.192
<i>Disciplina Somaschensis domicilij qualis.</i>	144.181
<i>Mediolanensis 155. Ticinensis 164 sociorum.</i>	181
<i>Distrabit Hier. suppellectilem domesticam causa pauperum.</i>	62.63
<i>Demonum astutias vt cognoscat Hier.</i>	241
<i>Doctrina christiana rudimenta docet Hier.</i>	109
<i>Domicilium orphanorum primum Venetijs erectum.</i>	
87	
<i>Domicilium Brixense.</i>	104
<i>Domicilia duo Bergomensia.</i>	109
<i>Domicilium item mulierum conuersarum.</i>	114
<i>Domicilia duo Nouocomensia.</i>	122
<i>Domicilium Somaschense.</i>	144
<i>Domicilium Mediolanense.</i>	154
<i>Domicilium Ticinense.</i>	164
<i>Domicilium in Arce Somaschensi.</i>	184
<i>Aliud ibidem pauperum domicilium.</i>	186
<i>Domus Hier. quam facile patet egenis.</i>	63
<i>Donorum caelestium opes cur Deus potius in pauperes, quam in diuites effundat.</i>	257

E

<i>Ecclesiae calamitates excruciant Hier.</i>	244.245
<i>Electis omnia in bonum proficiunt.</i>	8
<i>S. Elisabethae Langraui uxoris quiescendi ratio.</i>	240
<i>Eius in agros pietatis officia.</i>	247
<i>Elogium Pij V. de Hier. & Patribus.</i>	170
<i>Emendatio multorum exemplo Hier.</i>	96
<i>Eremitus Hier.</i>	204
<i>Erratis suis ascribit Hier. suas calamitates.</i>	28

P. Euan

<i>P. Euangelista Auratus Praepositus Generalis.</i>	192
<i>Eucharistia mysterium sepius obit Hier.</i>	46
<i>Eius fructus.</i>	47
<i>Exagitur maledictis Hier.</i>	155
<i>Exempla malorum, quam bonorum procliuius homines sequuntur.</i>	45
<i>Exempla Hier.</i>	91.216.217
<i>Exemplo eius corriguntur multi.</i>	96.101.165
<i>Exempla magis mouent, quam verba.</i>	165
<i>Exercitationes pie Hier. & sociorum.</i>	145
<i>Exercitia Hier. 52.88.98. & sociorum.</i>	185. 187
<i>Exercitiarum eius moderatio.</i>	100.186

F

<i>Fatum Hier. insigne ad blasphemiam corrigendam.</i>	142.143
<i>Fama de Hier.</i>	92.100.119.162.182.227
<i>Fames dira in Cisalpina Gallia.</i>	60.61
<i>Familia Aemiliana, & Maurocena quam nobiles, & vnde profecta.</i>	3
<i>Fastidium rerum terrenarum in Hier.</i>	43
<i>Febri corripitur Hier. & alij pueri.</i>	149
<i>Ferdinandus Hispaniarum Rex cur Venetis insensus.</i>	17
<i>Festorum dierum cultum suadet Hier.</i>	226
<i>Fides Hier. in bonis nepotum curandis.</i>	41.82
<i>Fiducia Hier. in Deum.</i>	88.97.149.152.223
<i>Fily Dei qua nota a filijs Demonis discernantur.</i>	54
<i>Faedus aliorum Principum in Venetos & eius causa.</i>	
11	
<i>Fortitudo militaris Hier.</i>	25

S. Fran-

S. Francisci commentum ad sanctimoniam suam tegan-	268
dam.	
Franciscus Sfortia Dux Mediolanensium beneficus in	
Hier.	150.151
Eius explorat studium paupertatis.	151
Eundem colit.	153
Locum illi emit domicilio extruendo.	ibid.
Obitus eius.	154
Franciscus Pesantius Vincentij Gambaranae precibus	
adiutus.	177
Franciscus Albanus in Patres benignus.	179
Fridericus Panigrola fit Hier. socius	160.161
Fructus sacrosanctae Eucharistiae.	47
Confessionis generalis in Hier.	48
Fructus animarum ex Congregatione:	148. 165
Frugis curat Hier. in agro Bergomensis metendas.	108

G

Galeatus Moronus orphanos haeredes instituit.	154
Generis nobilitas quanti apud Deum aestimetur.	4
Germanorum immanitas in Castri Noui direptione.	25
Santia in Hier.	26
Gloriam quam aspernaretur Hier.	50.225
Ab eius periculo socios abducit.	183
Gloriae diuinae studiosus Hier.	91.103
Gradum superiorem vt recusat.	270

H

Hieronymi natiuitas.	6
Eius prima militia tyrocinia.	9.12.13
Castro	

Castro Nouo praeficitur.	19.35
Captus à Germanis liberatur à B.V.	30.32
Eius vita mutatio.	36.42.77
Orphanorum curam suscipit.	86
Eius Brixiam profectio	104. Bergomum. 107.109
Nouocomum	120. in Somaschensem vicum. 138
Mediolanum	148. Ticinum 162
Eius Venetias reditus	189. Brixiam. 200. Somascham 201. vbi eius obitus. 209. de eo plurima alia suis locis.
De S. Honorati charitate dictum S. Hieronymi.	253
Honor Hier. mortuo delatus.	219
Honorum ambitio Hier. mores corrigit.	16
Hospicium recusat Hier. nisi orphanis secum admissis.	150
Humilitas Hier.	44.47.91.267.270
Humilitatis gradus.	261

I

Iacobus Metaxanus conualescit inuocato Hieron.	231
Ieiunia Hier.	52
Contra carnis illecebras quibus armis depugnet.	ibidem.
Ignorantiam rerum fidei depellit Hier.	116
Improbi quam aegre obiurgationes ferant.	15
Eorum consuetudo quam damnosa.	45
Impetrata precibus puerorum simplicitati ascribit Hier.	101
Inertes quam merito omnibus inuisi.	88
Inimicitias gerere quam à Christiana religione alienum.	
Castro	

num.	53
<i>Initia nonorum operum ferè feruentiora.</i>	97
<i>Iniurias acceptas quàm libenter remittat Hieron.</i>	
54.156	
<i>Ioannes Petrus Caraffa magister vitæ spiritualis Hier.</i>	
65	
<i>In eius amicitiam, & consuetudinem se Hier. insinuat</i>	
68.	
<i>Romam Hier. per litteras inuitat.</i>	20
<i>Ioannes Aemiliani duo commendantur.</i>	65
<i>Ioannes Tisseranus primus mulierum conuersarum institutor.</i>	111
<i>Ioannes Antonius Mazolenus Hier. vehementer oblitit.</i>	138.227
<i>Eius meritis curatur.</i>	228
<i>Ira motibus quàm obnoxius aliquando Hier.</i>	53
<i>Itinera pedes obit Hier.</i>	263
<i>Iura humana plusquàm diuina apud improbos valent.</i>	
16	

L

<i>Labores Hier.</i>	108.109.145.149.155.181
<i>Lachrymæ Hier.</i>	43.48.52.82.102.204
<i>Largus in alios parcus in seipsum.</i>	263
<i>Laudes proprias quàm auerſetur.</i>	50.99.103.156
<i>Lectionem sacram mensæ adhibet Hier.</i>	145
<i>Lectus Hier.</i>	101.105.123.150.204
<i>Leges præscribit Hier. feminis conuersis.</i>	114
<i>Leo Carpanus excipit Hier. cum pauperibus.</i>	131
<i>Eius res gestæ, & pietatis opera.</i>	ibidem
<i>Liberalitas Brixiensium.</i>	106

Ber-

<i>Bergomensium</i>	114
<i>Leonis Carpani.</i>	130.135
<i>Andreæ Borelli.</i>	144
<i>Francisci Sfortiæ Ducis Mediol.</i>	152
<i>Licentia iuuentutis summum seruitutis iugum.</i>	13
<i>Lipomanus Annistes Bergomensis</i>	114
<i>De loco Congregationis principe deligendo variarum sententiæ.</i>	136
<i>De eo reiecta ad Hier. deliberatio.</i>	137
<i>Lucam fratrem defunctum suis precibus expiandum curat Hier.</i>	37
<i>Ludouicus Rex Galliæ cur Venetis iratus.</i>	17

M

<i>Macarius Monachus Alexandrinus.</i>	262
<i>Magister necessarius in vita spirituali.</i>	45
<i>Malorum consuetudo bonis officit.</i>	45
<i>Mammæa Zenonis pater mercator.</i>	40
<i>Maria Virgo data mortalibus misericordiæ mater.</i>	
29	
<i>Maria Decegnies, & eius viri in egros pietatis opera.</i>	
248	
<i>Martyres qui dicantur.</i>	248
<i>Maturitas, & dexteritas Hier. in tractandis ingenijs.</i>	
166	
<i>Mediolanensis agri penuria.</i>	60
<i>Mendicat Hier. victum orphanorum.</i>	105.117.155.
164.218.246	
<i>Menti distractæ colligendæ quid conducat.</i>	202
<i>Mentis in Deum eleuatio quàm facilis Hieronymo.</i>	
240	

T 2 Mer-

<i>Mercatura non officit nobilitati.</i>	38
<i>de Mercatura Cic. sententia.</i>	39
<i>Mercurius rex mercaturæ inuentor.</i>	40
<i>Ministeria abiectissima obit Hier.</i>	268
<i>Mira quædam de Hier. 224. 225. 228. 229. 231. 232.</i>	
233. 237	
<i>Misericordia in Hier.</i>	62
<i>ad Misericordiam inducuntur alij exemplo Hier.</i>	64
<i>Mitis in delinquentes Hier.</i>	252
<i>Monita Hier. morientis.</i>	226
<i>Morbus grauis grassatur Mediolani</i>	à 157
<i>A quo immunis Hier. cum suis.</i>	159
<i>Venerijs.</i>	237
<i>Morbo vexatur Hier.</i>	72
<i>Ex eo conualescit.</i>	78
<i>Lethali corripitur.</i>	208
<i>Moribus bonis quàm obsistat militia.</i>	12
<i>Morum emendatio in Hier.</i>	42. 60
<i>Mores corriguntur exemplo Hier.</i>	96
<i>Morum sanctimoniam in Ecclesia sicut Hier. 220. 244</i>	
<i>Morientibus præsto Hier.</i>	64 99. 218
<i>Mors Hier. vnde.</i>	245
<i>Mortificatio Hier. 52. 105. 117. 186. & à 259</i>	
<i>Mortificatio tum animæ, tum corporis.</i>	260
<i>Mortificationem perfectam pauci assequuntur.</i>	267
<i>Mutatio in Hier.</i>	42. 81. 84

N

Necessaria suppeditantur mulieribus conuersis.
114

Erga nepotes Hier. Studium.

38
Nepo-

<i>Nepotum tutela se abdicat Hier.</i>	82
<i>Nicolaus Ormanetus Vicarius Mediol.</i>	127
<i>Nicolaus Ruggerius curatus.</i>	224. 225
<i>Nobilitati mercatura non officit.</i>	39
<i>Nobilitatis insignia reijcit Hier.</i>	83
<i>Nominis immortalitatem aliquando spectauit Hier.</i>	
13	
<i>Noctes Hier. vel precibus vel agrorum cura intentus</i>	
<i>ducit insomnes.</i>	239
<i>Nonocomum petis Hier.</i>	120
<i>Eius vrbis commendatio.</i>	121

O

O bedientiam pollicetur Hier. suo spiritali magi- stro.	46
<i>Obedientiæ Hier. specimen.</i>	272
<i>Obedientia sociorum Hier.</i>	145
<i>Obitum suum prædicat Hier.</i>	191. 206
<i>Odium rerum terrenarum in Hier.</i>	43
<i>Odor ex sepulchro Vincentij Gambaranæ.</i>	177
<i>Ondæorum ædes conducit Hier.</i>	144
<i>Opera pietatis Hier. in pauperes.</i>	246
<i>In agrotos.</i>	247. 248
<i>Opinionem vulgi negligit Hier.</i>	56
<i>Opinio de Hier.</i>	93. 106. 153. 180. 182
<i>Opulenti quàm rebus terrenis addicti.</i>	256
<i>Orationum Hier. assiduitas.</i>	52. 82. 115. 118
<i>Earum fructus.</i>	240
<i>Ordo in rebus quàm necessarius.</i>	136
<i>Orphanorum cura à Hier. primò suscepta.</i>	86
<i>Eorum institutio.</i>	154. 164

T 3 Pre-

Preces d 88. opificia 87. 95. 98. leges domesticæ
 88. supplicationes diebus festis. 90
 Quinius Gallicanus. 265

T

Pacem conciliat inter inimicos Hier. 243
 Pax inter Principes. 34
 S. Pachomius Monachus. 271
 Pafnuius Abbas Thaidem scortum conuertit. 250
 Palæmon Monachus. 260
 Palisia belli Dux 20. 21. 22
 Panes aucti precibus Hier. 224. 225. 229
 Panis eiusdem vis ad morbos pellendos. 224
 Parentes Hier. commendati. 46
 Patientia Hier. in aduersis. 37. 72. 150
 Inferendis iniurijs. 54. 156. 219. 252
 Eius patientiæ specimen. 55
 Patres ad Veneti Seminarij curam accersiti. 71
 Pauperes rebus diuinis interdum aptiores. 256
 Paupertas maximè cordi Hier. 43. 83. 87. 151. 262.
 264
 Eius illustre exemplum. 151. 152
 Paupertatis comes mortificatio. 262
 Pauperum ministerio addictus Hier. 82. 83 d 88
 In eos beneficus Hier. 51. 62. 63. 95
 Paupertatis Hier. magnitudo vnde pensanda. 265
 Paupertatis gradus quos Hier. emensus est. 264
 Perturbationes animi in Hier. sedata. 56
 Petrus Aemilianus commendatus. 5
 Petri Borelli studium in pauperes. 137
 Pietatis officia Hier. in Deum. 36. 78. 80
 Eiusdem

Eiusdem pietatis officia in pauperes. 164. 217. 248
 In egros. 146. 246. 247
 Ad pietatem christianam alios erudit. 95. 100. 104
 117. 147
 Ad eam multi exemplo eius excitantur. 92. 106
 123. 165
 Pius V. Congregationis studiosus eam in Religionum
 numerum refert. 170
 Eius de Hier. testimonium. 220
 Plato mercaturam exercuit. 39
 Pœnitentiæ initium in Hier. 28
 Eius in ea exercitia. 43. 44
 Alios ad eam inducit. 95
 Precatio Hier. ad Virg. Beatissimam. 32. 35
 Precatiuncula iaculatoria Hier. familiaris. 44
 Alia pueris præscripta. 244
 Preces Hier. & sociorum. 145
 Preces Hier. interturbare nititur Dæmon. 241
 Precibus Hier. ascribitur Veneta Reip. incolumitas.
 99
 Primi Comitit virtutes & rectè facta. d 121
 Principum Italiae consilia. 10
 Progressus Hier. in spiritali vita. 50. 78. 213
 In proximorum charitate. 247
 Prouidentia diuina erga Hier. 8. 15. 27. 97. 149. 199.
 222
 Prudentia Amigonia meritis Hier. curata. 234
 Pugna inter Carolum VIII. & Venetos. 13
 Pugnandi ratio cum vitijs Hier. 56 57
 Quam & alios docet. ibid.
 Pugna spiritalis. 78. 79

R atio Hier. in rudibus instituentis.	115
Rationes suas explorat Hier.	201. 212
Rerum terrenarum contemptus in Hier.	217. 241
Responsum Hier. ad Legatos Palisfia.	20
Aliud eiusdem.	203
Responsum Macharij Alexandrini.	262
Rudes instituit Hier.	95. 116. 147

S acramentorum frequentiam inducit Hier.	114.
118	
Salodium oppidum describitur.	198
Sanitas agris collata pietate Hier. magis quam cura- tione	147
Scipio Albanus primus Hier. vitam euulgauit.	179
Scrulpulis agitated aliquando Hier.	47
Scrulpulorum incommoda.	48
Seccessum exoptat Hier. ad seipsum colligendum.	
199. 201	
Sedes in celo Hier. parata.	226
Sensus Hier. de seipso.	50
Sensus proprij libertas Hier. suspecta.	69
Sententia varia de Hier.	155. 156
Sepultura mortuos Hier. donat.	64
Serapionis Abbatis doctrina de vitijs profligandis.	58
Sermonis Hier. licet simplicis quantus fructus.	111
Sermonum eius initium.	116
Seuerus in vita Hier.	252
Situs vrbis Venetiarum.	2

Socios

Socios Hier. multi se addunt.	119. 160. 161
Solon mercaturam exercuit.	39
Somascha prima sedes Congregationis.	138. 139
Somaschenfis Religionis institutum	86
S. Sophronius Episcopus orphanorum patronus.	259
Sponsio Hier. de immunitate agrorum à grandine qua conditione.	226. 227
Stephanus Bertazolus.	192. 200
Studium orationis in Hier.	108. 118. 121. 205. 239
Supplicationes orphanorum.	60. 105. 121. 162

T emplū Diuo Thomæ Aemilianorum sumptibus extructum.	4
Aliud Diuo Mauro à Maurocenis edificatum.	5
Temperantia mira Hier. multi permoti.	194
Terrena quando sordescant.	241
Testimonia de Hier. sanctitate.	212. 213. 215. 217.
220.	
Thais meretrix conuersa.	250
Thales mercaturam exercuit.	39
Thomasina Maurocena Regina.	6
Ticini exceptus Hier.	162. 163
Tristes solatur Hier.	190
Tutela nepotum demandatur Hier.	37
Ea se abdicat.	82

V alentinianum incurabilem Venetij.	97
Vallis S. Martini idonea principi Congregatio- ni	

<i>nis loco deligendo.</i>	137
<i>Eius descriptio.</i>	139.140
<i>Venetæ urbis situs, descriptio, & commendatio.</i>	
<i>In Venetorum perniciem qui conspirauerint.</i>	17
<i>Ventorum qualitas, & utilitas.</i>	142.143
<i>Veronica Montalis meritis Hier. curata.</i>	229
<i>Vespasianus Imperator mercaturam exercuit</i>	40
<i>Victorum insolentia.</i>	10
<i>Vindictæ cupiditatem reprimit. Hier.</i>	56
<i>Vincenius Gambarana Hier. adiungitur.</i>	166
<i>Multa de illo.</i>	à 167
<i>Vitulus & vestitus Hier. ac sociorum.</i>	144.181.185.
	260
<i>Virginum pauperum pudori prospicit Hier.</i>	51
<i>Virtutis præstantia locum apud Deum habet.</i>	4
<i>Virtus bellica Hier.</i>	24
<i>De virtute Hier. testimonia.</i>	180
<i>Viso mira de gloria Hier.</i>	226
<i>Visitacionem locorum pedes obit Hier.</i>	188
<i>Visitacionis modus.</i>	189
<i>Vita Hier. à quibus scripta.</i>	174.234
<i>Vitia qua ratione euellenda.</i>	56.57
<i>Votum B. Virgini à Hier. nuncupatum.</i>	30

Z

Z <i>Acharias Pezanus in orphanos beneficus.</i>	107
<i>Zeno mercaturam fecit.</i>	39
<i>S. Zoticus orphanorum institutor.</i>	257

Menda

M E N D A :

P. 9. l. 1. 5. quingintefimum.
P. 55. l. 2. 2. Paulus Iustinianus.
P. 65. l. 1. assumptis.
P. 71. l. 8. Patribus nobis.
P. 83. in marg. ætatis 48.
P. 85. l. 19. in hac re fuit.
P. 87. l. 25. sit sanè utrumque.
P. 88. l. 12. cura eius, & procuracionis.
P. 94. l. 15. occurrunt.
P. 97. l. 23. pro loco.
P. 119. l. 22. contulere diligentissima.
P. 129. l. 3. delata esset.
P. 145. l. 17. interdum excitabatur.
P. 146. l. 1. ad conquirendam.
P. 156. l. 4. vestrum & 14. curus.
P. 170. l. 10. Baldouio.
P. 182. l. 1. & sanctæ.
P. 185. l. 2. & tam angustis.
P. 186. l. 19. iuxtaq; spatij intercapedine.
P. 189. l. 10. sanctitatis famam.
eadem l. 12. consequi possem.
P. 196. l. 23. Cyarini.
P. 197. l. 26. motium.
P. 205. l. 17. insalutæ.
P. 206. l. 18. illæ quædam.
P. 225. l. 25. tum ex eo ægto portionem.
P. 228. l. 19. præ cæteris fuit
P. 233. l. 24. cum ad eadem.
P. 240. l. 4. qui suam.
P. 256. l. 15. Reipublicè interest.
P. 258. l. 20. etiã à nobilioribus oblatos.
P. 259. l. 12. omni laudum genere defuere
P. 270. l. 24. suamant.

E M E N D A :

quingintefimum: idem alibi.
Iustinianus.
absumptis
Patribus nostris.
ætatis 48.
in hac re defuit.
scitè sanè utrumque.
cura, & procuracionis.
occurrant.
pro loco.
contulere diligentissima.
delata est.
interdum excitabantur.
Ad conquirendam.
vestrum, & 14. curus.
Baldouio.
è sanctæ
è tam angustis.
iuxtaq; spatij intercapedine.
sanctitatis fama.
consequi possem.
Cyprini.
motium.
insolite.
ille quædam.
tum ægto portionem.
præ cæteris fuerit.
tum ad eam.
qui sciam.
Reipublicè interest.
à nobilioribus etiam oblatos.
omni laudum genere præstantes defuere.
suamant.

INDEX

Faint, illegible text, likely an index or list of contents, arranged in a column.

INDEX

Faint, illegible text, likely an index or list of contents, arranged in a column.

Lena 10 f. 100

Capitolo 10

generale

Oginate -

Capitolo -

ad 100

Galassio 100

Xenodochium 100

Staphylegium 100 -

ARCHIVIO
SOMASCA
CASA MADRE

53